VICTOR ION POPA

MAISTORAŞUL AUREL UCENICUL LUI DUMNEZEU

CRONICA VREMII ŞI VIEŢII LUI VLAICU

CARTEA A TREIA

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ „REGELE CAROL II"
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39
1939

VLAICU II

MAISTORAŞUL AUREL
UCENICUL LUI DUMNEZEU

CRONICA VREMII ŞI VIEŢII LUI VLAICU

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, PE
HÂRTIE VIDALON, DOUĂZECI ŞI ŞASE
DE EXEMPLARE NEPUSE IN COMERŢ,
NUMEROTATE DELA 1 LA 26

La câţiva paşi după ce au intrat în Cişmigiu, Vlaicu s'a oprit şi s'a întors către Pătrăşcanu. Era palid, îi tremurau buzele de frig, măcar că-şi ridicase gulerul paltonului şi ţinea mâinile adâncite până în fundul buzunarelor, dar zâmbea:

— « Ştii ce, frate? Acu-i numa bine să zicem o cântare de cătane de pe la noi, care spune aşa — ascultă:

Pe din sus de Orăştie
Vin doi fraţi de cătănie;
Zice unu' cătă altu',
Zice unu' cătă altu':
Pune-ţi frate mâna'n şele,
Să cântăm una de jele!...

Sub fulguirea domoală a zăpezii printre ramurile negre, unde mai aninau ici colo frunze uitate de vânt şi ploae, ardeleanul cânta uşurel şi tărăgănat tânguirea cătănească de pe valea Murăşului.

Işi ostoia tristeţea de acum cu îndepărtarea amintirii. Era şi asta o trudă să treacă peste amărăciuni.

Dar deputatul se făcuse posac. Ochii pieriseră de tot între creţurile subţiri şi mute ale ploapelor, iar nările pufneau. Il amărau cumplit piedicile puse lui Vlaicu să-şi ridice banii de la Ministerul de Răsboi dar, mai mult ca toate, îl înfuria

încăpățânarea lui Aurel să nu spue cine-i « *prietenul bun* » care pusese poprire judecătorească pe toți cei cincizeci de mii de lei, până la plata sumei de două mii de lei, partea cuvenită după hotărîrea scrisorii date.

— « Nu-i bai, frate Pătrășcane !» a cercat maistoraşul să-l îmbuneze, « m'am legat a-i da, i-oi da. »

— « Ştiu eu c'o să-i dai. Vorba e însă că rămâi cu mai nimic şi iar trebue s'o porneşti cu nevoile dila cap. Apoi mie aiasta nu-mi placi! »

Astfel zicând, scriitorul a pornit'o mai departe pe aleea goală, lăsându-l pe Vlaicu să-i vie în urmă tăcut, stângaciu şi stingherit, ca un copil care-şi aşteaptă o pedeapsă meritată.

Intr'adevăr, socotelile sburătorului fuseseră strălucite la pornirea din hotel. Aduna cele trei mii de lei date de Vasile Morțun, cu cele cincizeci date de generalul Crăiniceanu şi cu cele şapte mii, cât rămăsese câştig curat de pe urma meetingului dela hipodrom. Aşa dar, Vlaicu avea şasezeci de mii de lei, care-i ajungeau să facă alte două aeroplane noui şi să trăiască liniştit vre-un an de zile, fără să mai caute leafă dela Stat. De altminteri îşi dăduse demisia atât dela Arsenal, cât şi dela Ministerul Lucrărilor Publice, măcar că Pătrăşcanu era împotriva acestui zor.

— « Mi-or dat, frate, criţari bugăt. Nu pot să mai cer şi leafă. Mi-i ruşine. » Aşa i-a lămurit el deputatului.

Acum însă îi pare rău. Cei cincizeci de mii dela Minister, rămaseră numai patruzeci şi cinci, fiindcă cinci mii fuseseră socotite aconturile pentru reparaţii, plata benzinei şi uleiului. Iar cele patruzeci şi cinci de mii rămase, nu mai erau nimic, de vreme ce prietenul, căruia îi dăduse prin scrisoare patru la sută drept

întoarcere a cheltuelilor cu gazetele, pusese poprire pe toată suma.

Oricum, nu mai rămâneau acolo decât patruzeci şi trei de mii. Când a ajuns cu scăderea până aici, Aurel şi-a adus aminte că mai trebueşte să trimită cinsprezece mii acasă, la Binţinţi, ca să-şi scoată neica Dumitru jugărele de sub amanet, apoi trebue să-şi plătească chiria la hotel, leafa lui Ion pe iarnă, un alt drum după anul nou spre Paris şi, în sfârşit, preţul unei motociclete dela Magnani, fiindcă nu mai putea să-şi rupă picioarele împingând velocipeda pe dealul Cotrocenilor.

Până la urmă, făcând bine socoteala, nu-i mai rămâneau decât vreo douăzeci şi opt de mii de lei.

— « Apăi, frate Pătrăşcanule, eu aşa zic. Lucru negreşit alt gândac, făr numa că mânc la tine şi dorm în hangar... »

— « Ba nu-ţi mai cumperi motocicletă, nu te mai duci la Paris şi nu mai trimeţi bani acasă! » i-a hotărît scriitorul.

— « Feri Doamne! Aceea nu se poate, frate! » s'a repezit maistoraşul. « Eu treb'e să fac cum am fo' zâs. »

Alte lămuriri n'a mai vrut să dea. Iar Pătrăşcanu a priceput că el n'o să-l poată scoate pe Vlaicu din hotărîrile lui. Pe de altă parte, se teme să întârzie lucrurile, fiindcă guvernul era pe ducă. Haret îi spusese limpede între patru ochi:

— « Vom petrece un An nou liniştit, dragul meu. Ni se cuvine de altfel, după atâta vreme şi după atâtea împrejurări grele. » Apoi, ca să mângâe puţintel pe deputatul, care nu se dovedea peste măsură de vesel la noutatea opoziţiei, i-a adăugat zâmbind:

— « Vom guverna în linişte, fiindcă vom conduce fără răspundere din opoziţie. Domnul Brătianu a găsit o formulă limpede: « Guvernul îl iau alţii, dar puterea ne rămâne nouă! »

Spusele lui Haret erau, la drept vorbind, lucruri vechi şi cunoscute încă din vară. După audienţa pe care o avusese Titu Maiorescu la Rege, campania furioasă, pornită de conservatorii carpişti, împotriva guvernului liberal, se stâmpărase dintr'o dată. In clubul conservator s'a lucrat toată vremea la ordinea de bătae şi se vânturau chiar numele viitorilor miniştri de sub preşedinţia lui Petrache Carp.

Din nefericire, Pătrăşcanu n'avea nici o încredere în înţelegerea pe care ar fi putut'o arăta faţă de Vlaicu unul ca Nicu Filipescu, — hotărît pare-se ca ministru de Răsboi — sau ca Delavrancea — ales urmaş lui Morţun, la Lucrările Publice. Cât priveşte Instrucţia, aceea avea să încapă pe mâna lui Costică Arion... care...

— « Mdeh!... » a făcut Pătrăşcanu, gândindu-se la omul menit să-l înlocuiască pe Spiru Haret. Apoi, uitându-se la Vlaicu, i-a hotărît: « Dacă nu limpezim lucrurili până la Crăciun, nu-i bini. »

— « De bună samă! » a răspuns maistoraşul. Dar el se gândea că, la acea vreme, trebue să le aibă pe toate astfel orânduite, încât să poată pleca în linişte spre Paris, după motor.

Vlaicu nu fusese prea mulţumit de felul cum s'a lucrat aeroplanul în arsenal. Nu-i vorba de dihonia dintre el şi Miclescu. Nu-i vorba nici de temerile copilăreşti, care-l înjunghiau câte odată şi pe care nu s'a sfiit să le spue uneori cu glas tare:

— « 'Eştia, frate, de loc îmi tae o sârmă, să-mi rup grumazu! »

E vorba doar de construcţia propriu zisă. I se părea că maşina obosise prea repede, după timp prea puţin de sbor, iar pricina n'o afla decât în cusurul lucrului. De aceea nu mai

voia cu nici un preţ să-şi construiască şi al doilea aeroplan tot la Arsenal.

Căutase în tot oraşul un atelier prielnic pentru asemenea lucrare, dar nu l-a găsit. Nici chiar la Magnani nu avea tot ce i-ar fi trebuit ca să facă o maşină desăvârşită. De altfel, italianul cerea şi foarte scump, tocmai fiindcă voia să lucreze bine.

Atunci Pătrăşcanu s'a gândit la şcoala Superioară de Arte şi Meserii, unde era director un bun prieten al său, inginerul Panaitescu, om de inimă, priceput la treabă şi foarte bine văzut de Haret.

Venirea lui Vlaicu a stârnit vâlvă mare în clădirea curată şi luminoasă din strada Polizu. Toţi profesorii şi maiştrii au dat buzna în biroul directorului, să cunoască pe sburător şi să-l audă povestind. Era şi o mângâere deosebită pentru şcoală, să se ştie că sburătorul celui dintâi aeroplan românesc trece cu lucrul dela Arsenal încoace.

Suna asta ca un certificat, pe care inginerul Panaitescu l-a înţeles şi s'a străduit să nu-l dezică, deşi, la drept vorbind, era o cutezanţă să năzueşti a face, într'o şcoală, o maşină aşa de gingaşă, de necunoscută, cum putea să fie aeroplanul pe acea vreme.

Din fericire, Panaitescu era om îndrăzneţ şi plin de râvnă. Se bizuia pe meşterii lui, pe profesorii lui şi pe puterea lui de lucru. Nu s'a dat îndărăt din faţa răspunderii. Astfel, după două ceasuri, când au ascultat — cam miraţi şi cam cu neîncredere — povestirea plină de necazuri, dar şi de vorbe glumeţe, a lui Vlaicu, directorul, dimpreună cu meşterii, au început să facă socoteli. Preţul unui aeroplan, cu piesele de înlocuit şi

câteva schimbări în timpul lucrului, a ajuns la douăzeci şi cinci de mii de lei.

Sburătorul a luat socoteala, a privit'o îndelung, a adunat, a împărţit, iar a adunat, apoi, a sucit din cap, zicând:

— «No! Bine!» Dar îndată a adăugat: «Bine-i... făr' numa, eu n'am criţari!»

Şi pe loc a purces să povestească nefericirea cu banii lui, cu scrisoarea prietenului, cu jugărele amanetate la Ardeleana. Inginerului nu i-a mai spus însă nimic despre cei şapte mii de lei câştigaţi cu meetingul, nici de cei trei mii dela Morţun. Bănuitor ca totdeauna, se făcuse şi mai bănuitor când a văzut că preţul directorului e mai mare chiar decât fusese al lui Magnani. După socoteala lui Panaitescu, aeroplanul trebuia să coste cu vre-o şapte mii de lei mai mult decât fusese la Arsenal. Iar Vlaicu era încredinţat că Miclescu îl furase.

— «'Esta-i cam bizantin!» a gândit el, privind inginerul. Apoi s'a hotărît să fie şi el puţintel bizantin, drept care a început:

— «Ce drac' de haznă am, că mi-or dat cincizeci de mii, dacă cinci mi-or luat pentru aeroplanul prim şi ce-o restat mi-or oprit. No! Acum n'am nici aeroplan, n'am nici criţari, apăi eu ce mânc?»

Iar fiindcă oamenii de faţă şi, mai ales, ochii lui Panaitescu îl priveau bănuitor, adaugă: «Zău de Dumnezău, că-i aşa!»

După aceea urmează:

— «Acu pretenul cu scrisoarea... mdeh! Nu-i nimic de aceea... I-oi şpeza două mii, cât m'am prins a-i da, făr' numa eu ce-oi face? Din pa'ze'ş'trei, treb'e să dau tatei cinspre'ce, cât o fo' cheltuit cu mine la carte, săracu. Şi-o fo' amanetat pământu'... ş'acuma e bătrân... Apăi, cu do'ş'opt ce-oi

începe?... Să mânci, să plăteşti datoriile? O'să-ţi lucri gândacu?... Doară vreau negreşit să gat altu' cum se cade, dară cu ce?...»

Spune toate astea cu o dibace şiretenie ţărănească. Işi plânge nevoile, ca să se poată târgui mai uşor. Şi, ce-i drept, a fost răsplătit, pentrucă inginerul Panaitescu, după o jumătate de ceas de chibzuială cu Pătrăşcanu, s'a aşezat la birou şi a îndrăznit să-i scrie lui Haret, personal, o scrisoare unde-i lămurea împrejurările şi îl ruga să aprobe, de poate, vre-o douăzeci-douăzeci şi cinci de mii pentru aeroplan.

După ce au socotit timpul cât îi trebuia scrisorii să ajungă şi să-şi capete răspuns, şi-au dat întâlnire peste cinci zile.

Intr'adevăr, la 31 Octomvrie, Panaitescu îi întinde lui Vlaicu scrisoarea primită chiar în acea zi:

30 Octomvrie 1910

Domnule Panaitescu,

Eu sunt foarte dispus să dau suma de 20.000—25.000 pentru construirea unui aeroplan Vlaicu, însă înainte de a lua vre-o hotărîre, trebue să vorbesc şi cu domnul Brătianu. Atunci îi voi putea da un răspuns definitiv.

Haret.

Peste câteva zile de friguri şi nădejdi, vine a doua scrisoare.

Domnule Panaitescu,

Cel cu care trebuia să vorbesc a găsit că suma de 20.000—25.000 lei este prea mare. Eu însă repet: sunt foarte dispus să dau. Stă în mâna dumitale să ne împaci pe toţi.

Haret.

Citind rândurile acestea, Vlaicu a făcut o mutră lungă şi amară:

— « No! Acuma ce-i de făcut? »

— « Să vă împac eu pe toţi! » a răspuns Panaitescu, zâmbind. Apoi, îndată şi-a chemat sfatul de maiştri, să purice dela capăt toate socotelile.

— « Mai întâi să despărţim motorul de aeroplan. De vreme ce lucrăm numai aeroplanul, să vedem ce costă. »

— « Incă şi-aceea e bine! » făcu Vlaicu. « Ş'apăi, acum oi şpeza mai puţin pe motor, la nouă mii, că doară am fo' sburat şi Gnômu'mi l-a da mai eftin! »

— « Atunci cât îi cerem ministrului? Nouă mii pentru motor, sau şapte mii — cât ese cu economie socoteala aeroplanului? »

Sburătorul s'a scărpinat după ceafă, necăjit. Apoi l-a apucat o mare milă de Haret şi a răspuns oftând şi căinându-l:

— « Dă-l dracu' de Haret 'ela, c'o fi şi el sărac, dacă atâta plânje că n'are... Să şpezeze numa' şapte mii, iar eu oi da nouă... »

Dar îndată l-au prins îndoelile. De aceea, când Panaitescu închidea plicul cu scrisoarea către ministru, Vlaicu a dat din cap neîncrezător:

— « 'Miata ai fo' scris, de bună samă, d'apăi tot dejaba ne-o fi. Doară ministru' numai treaba noastră o are? »

Zadarnic s'a trudit Panaitescu, să scoată pe maistoraş din negura în care intrase. Socotelile lui erau triste de tot. Nu i le-a mângâiat decât biletul prin care Panaitescu îl chema de zor la şcoală, în dimineaţa zilei de 1 Decemvrie, când i-a arătat ordinul venit chiar atunci dela Minister.

Ordinul Nr. 91.628 din 30 Noemvrie.

Domnule Director,

Sunteţi invitat a pune în lucru aeroplanul domnului inginer Vlaicu în limita sumei de lei 7000 cât s'a acordat pentru acest scop.

p. Ministru,
şi era iscălit Secretarul General.

Cât citise ordinul, lui Vlaicu i s'a tăiat suflarea. Când a isprăvit, a gemut într'o oftare adâncă, grea, aspră. Ochii s'au luminat şi au râs. Apoi, deodată, a ţâşnit deasupra în el flăcăul din Binţinţi.

A făcut şiret din ochi lui Panaitescu, i-a dat cu hârtia peste nas, în chip desăvârşit de amical şi a svâcnit din picioare, gata gata să-i tragă un brâuşor ori un pas de Haţegană şi să chiue ca sub creasta Sărăxăului:

Câte fete ardelene
Toate-s negre la sprâncene.....

Ochii alungiţi de mirare şi râs ai inginerului, l-au oprit. A dat doar o sfârlă în hârtia ministrului, a zis scurt:

— « Fain! » apoi, repezindu-se la cuer, şi-a bătut gambeta până peste urechi şi cu mâna pe clanţă a spus:

— « Acu, naţie, deloc o să vedeţi ce gândac numer einz fac eu! »

Şi-a plecat, uitând să mulţumească, uitând să dea măcar bună ziua.

A doua zi era la lucru, voios şi împăcat cu toată lumea. Şi-a găsit aici prieteni noi şi buni, cari au sârguit neostenţi lângă dânşul.

Maistrul Nicolae Flencheș, maistrul Dragomir și, mai ales, maistrul electrician Silișteanu — un băetan oacheș, tânăr și inimos, pentru care aeroplanul era ca un fel de vrajă neînfrântă — i-au alcătuit cerc nou de dragoste, bună voe și strădanie, alături de cumințenia așezată și credincioasă a lui Ion Ciulu.

Munca a început dela capăt, dar de astă dată o muncă liniștită, stăpână pe sine, fără hărțueli, fără îndoială. Roada muncii a fost la fel. Aeroplanul cel nou arăta, față de cel vechi, cum arată subțierea și desăvârșirea unei femei împlinite, față de fetișcana grăsuță, fără forme, din care s'a rostuit. Era creștere, era afinare.

Lucrul a mers așa de întins și de bine orânduit încât, în preajma anului nou, când a plecat Vlaicu peste graniță, lipsea prea puțin aeroplanului să fie gata. Numai spinarea — țeava cea lungă de duraluminiu — pânza, sârmăria și roțile. Adică doar aceea ce trebuia adus din străinătate.

N'a plecat cu inimă ușoară. Chiar de când auzise că se vântură vorba despre răsturnarea guvernului, a simțit cum vine înegurarea. De aceea, citise cu strângere de inimă gazetele din ajunul Crăciunului, unde se povestea întrunirea majorităților parlamentare. Le strânsese Ionel Brătianu, să le spue că, partidul liberal trebue să se retragă dela cârmă, ca să pregătească guvernarea viitoare.

Câțiva deputați și senatori, au socotit mai de bine ca partidul să nu plece dela putere, ci să aștepte împlinirea celor patru ani — adică luna Februarie — să facă și alegerile generale.

Ionel Brătianu n'a vrut să audă. S-a împotrivit răspicat:

— « Am socotit ca o chestiune de înaltă politică, condițiunea ca retragerea noastră să se facă în așa chip, încât chiar

adversarii partidului nostru să asiste la această retragere, nu numai cu un simţământ de respect, dar cu frică. Guvernul îl pot lua alţii, dar puterea ne rămâne nouă.»

De altfel, îndată după Crăciun a şi demisionat, lăsând locul lui Petrache Carp, care a luat Preşedinţia şi Finanţele, în vreme ce Titu Maiorescu intra la Externe, Alexandru Marghiloman la Interne, Ion Lahovary la Domenii, Nicolae Filipescu la Război, C. C. Arion la Instrucţie, Barbu Delavrancea la Lucrări publice, Mihail Cantacuzino la Justiţie, iar D. Neniţescu la Industrie.

Aşa dar, tocmai cum se ştia de mai bine de două luni de zile, când junimiştii din partid — Carp, Maiorescu, Marghiloman şi Arion — ajunseseră la împăcare cu celelalte bisericuţe, a Cantacuzineştilor — şi a bătrânilor conservatori — Ion Lahovary.

Mintea lui Vlaicu, nedeprinsă cu stările din Ţară, nu se descurca de fel între aceste schimbări, care îi prefăceau cu desăvârşire lumea. S'a pomenit că nu mai cunoaşte nici un ministru, că prietenii lui dau din cap îndoiţi, când pomenesc de Titu Maiorescu ori de Barbu Delavrancea — singurii cari puteau fi un sprijin la nevoe — dar că nimeni nu trage nici o nădejde dela Nicu Filipescu.

In asemenea împrejurări, la ce bunuri s'ar mai fi aşteptat maistoraşul când, pe deasupra, a mai aflat că Pătrăşcanu nu mai este deputat, că doctorul Lupu nu mai este medic primar al judeţului, iar Zaharia Bârsan e peste măsură de îngrijorat de soarta lui, auzind că Ion Bacalbaşa e vorba să fie numit director al Teatrului Naţional în locul lui Pompiliu Eliade, care îi purta prietenie, îi jucase cele două piese în câte un act «Mărul» şi «Sirena», ba chiar îl înaintase în două rânduri.

Singurul om care l-a mai liniştit oarecum pe Vlaicu a fost Gârleanu.

— « Pleacă fără nici o grijă. Ăsta-i guvernul nostru, al scriitorilor și artiștilor, pe onoarea mea, dragă! »

Iar cum sburătorul căta în altă parte, neîncrezător, mozolind amărît în gură un muc de țigară stins de mult, i-a șoptit:

— « Nu rămâne nici un scriitor fără slujbă. Pe Anghel îl numește consilier la Casa Școalelor, pe Sadoveanu director la Teatrul Național din Iași, iar pe mine la Craiova. Și asta-i numai ceea ce știu bine deocamdată. Dar conu Costică Arion are de gând să ne limpezească viața la toți. »

— « D'apăi, frate Gârlene, eu nu mi-s cu șriftu' ca voi... »

— « Ce-are face asta? » i-a întors scriitorul. « De vreme ce-i prietenul nostru, e și prietenul tău. »

— « Crițari o da? »

— « Crițari? Aiștia dau și din punga lor, că-s boeri, Vlaicule! »

— « Boeri? » a întors repede maistorașul, înjunghiat de-o bănuială. « D'apăi, de-s boeri, n'or fi și eștia cu Bibescu? »

— « Dar lasă-l în bună pace pe Bibescu, omule. Nu te mai lega de el! »

— « Eu îl las, frate, făr' numa el m'o lăsa, când or veni boerii lui la Minister? Doară bine tot nu i-o fi, odată ce i-am crescut peste capu lu' Prințu, eu, mocanu de peste Murăș. »

Gârleanu a râs. El auzise prea de multe ori și prea în multe feluri povestea acestei lupte dintre Principe și Vlaicu. Nu mai putea să-i dee crezare. Ș'apoi îl știa pe Bibescu tot așa de bun prieten și cu generalul Crăiniceanu, cum era cu Nicu Filipescu. Prin urmare, fața stărilor nu se schimba cu nimic în privința asta. De vreme ce Bibescu nu-l împiedecase pe general să dea lui Vlaicu premiul de cincizeci de mii de lei, nu era nici o pricină să se creadă că i-l va face dușman pe Nicu Filipescu. Ba poate dimpotrivă.

Firește, scriitorul era un om avântat de felul său și încrezător în oameni. Totuși, de astă dată, Aurel avea un strop de temei în bănuiala lui. Gârleanu era de față când venise generalul Crăiniceanu să vadă sborurile lui Vlaicu dela Cotroceni și a auzit câteva vorbe destul de lămurite. Intrebat de ministru ce crede despre aeroplanul ardeleanului, Bibescu a răspuns neted:

— « Domnule Ministru, până astăzi pe mine nu m'a convins decât aparatul lui Blériot. Asta nu înseamnă însă că Farman nu are un aeroplan bun, sau că Wright nu sboară bine. »

— « Dar *al nostru* cum sboară, Prințule? » a întrebat din nou generalul Crăiniceanu.

— « Pentru o lună de zile, de când sboară, excelent! » i-a răspuns Principele.

— « O lună? De ce o lună? A sburat și acum un an, la el acasă! »

— « O! Acela nu era aeroplan, domnule Ministru. Era un zmeu. Cu zmee am sburat și eu în Franța, dar acela nu e sbor. E o tortură de iad. In sfârșit, spun asta tocmai fiindcă vreau să nu micșorez meritele lui Vlaicu. Aeroplanul lui a izbutit să se ridice dela pământ mult mai repede decât toate mașinile de sbor, care s'au făcut până azi. »

— « Nu-i așa? » a spus repede Generalul.

— « Fără îndoială, » i-a întărit Bibescu. Apoi a urmat, lărgind vorba: « pentrucă a fost isteț și a umblat prin străinătate, unde a putut învăța multe din experiența altora. Rămâne acum să vedem cât este în stare să progreseze. »

La asta, Generalul a zâmbit și a dat din umeri. Cuminția lui bătrână îi îngăduia să se așeze alături, el — apărătorul de astăzi al aeroplanului care vâjâia prin văzduh — de el, uluitul

de acum câteva luni, care era încredințat că risipește de pomană banii Statului când dă două mii de lei pentru construirea unei mașini de sburat.

Iar Gârleanu, după trecerea altor câteva luni de sboruri, putea să vadă acum și acel progres, de care se îndoise Bibescu odinioară. Așa dar, după socoteala scriitorului, Prințul n'ar mai fi avut prilej să-i arate lui Filipescu nici măcar îndoiala pe care i-o arătase Generalului.

I-a povestit atunci lui Vlaicu întâmplarea și — negreșit — a făcut din ea o micuță bucată literară, vie, cu întrebări și răspunsuri, șlefuite toate și toate mai plăcute decât fuseseră întradevăr. Gârleanu era un creator de iluzii și-i plăcea să simtă că împrăștie negura dintr'un suflet de om. Cum să nu trudească atunci să zvârle din inima lui Vlaicu bănuiala unei nedreptăți viitoare, când era încredințat că n'are pricină s'o aștepte. Nuvelistul credea în Arion, pentrucă acela era boer subțire și credea în Filipescu, pentrucă acestălalt era șuvoi, patimă și sudalmă fără ocol. Adică pitoresc. Dar, mai presus de toate, credea în guvernul acesta, care mângâia una din cele mai tainice strune ale inimii lui, de vreme ce cuprindea doi oameni ai scrisului: Maiorescu și Delavrancea.

Iar cum Vlaicu era și el un copil mare, încredințat că:

— « Scriitorii 'eștia îs faini oameni, frate! » — cum tot spunea mereu — s'a lăsat momit de buna mângâiere a vorbelor lui Gârleanu și a trecut granița cu voe bună, citind în scuturătura trenului « Din lumea celor cari nu cuvântă », volum proaspăt apărut, pe care i-l dăduse Emilgar, drept pecetluire a bunei lor înțelegeri.

— « Benczencz ! » a strigat lung şi pe nas, conductorul trenului.

Iar în liniştea de sticlă a nopţii de iarnă, în care răsufletul rar al locomotivei suna astupat, istovit, pasul zornic şi clătinat al maistoraşului a bătut în culoarul umbros al vagonului, cu huet rar. Uşa târşită şi duduitul călcâelor pe scară au rămas în urmă. Doar zăpada a scârţâit de câteva ori aspră sub tălpi. Scurt, stropşeala repezită de aburi, din hornul locomotivei şi pe lături, a umplut noaptea de larmă. Roţile s'au învârtit de câteva ori în loc, apoi, în pufnetul rar al fumului, maşina a icnit opintindu-se, smulgând vagoanele din îngheţul opririi şi plesnindu-le în tampoane. Larma fierăriei ciocnite a fugit odată dela tender până la coadă, pe urmă s'a întors dela coadă spre cap şi, în sfârşit, trenul a purces la drum, încet, apoi mai repede şi tot mai repede, până n'a mai rămas din el decât o mătură de scântei în hău şi pătrăţele gălbui, spărturi de lumină palidă, pe care noaptea le închide şi le mistue treptat.

Liniştea s'a furişat la loc, nemişcată, ameninţătoare.

Departe, ca din funduri bănuite, răzbate doar lătratul morocănos al **cânilor** din sat.

O ia peste linii, trece pe lângă canton și ține șoseau. Cu geamantanul când în mână, când la spinare, — ca hamalii — Vlaicu luptă greu prin răpăgușul ogașelor bocnă.

Gerul îi lipește nările și genele. Obrajii se întăresc și frig, iar buza de jos amorțește, nu mai vrea să asculte. Dar sub straele subțiri, sub paltonul cel albastru și chiar sub fășia de mușama din gambetă, pielea e tot o apă de nădușeală.

Intrarea în sat adună toți câinii la porți. Bat haitele cutremurate de îndrăzneala străinului, care cutează să aducă neorânduială în somnul devălmaș, până îl simt eșit din dreptul tuturor — adică din drum — și îl înțeleg intrat în dreptul unui singur câine — adică într'o ogradă.

Când s'a înțeles cine ciocăne la ușă, în casă s'a coborît tăcere grea.

Lelea Ana a aprins lumina, cu mânile înfierbântate de tremur și a deschis, pândind cu teamă ochii înegurați, bănuitori, ai lui neica Dumitru. Bătrânului nu-i plăcea venirea feciorului.

— « Ce-i Orel tată? Ți-o fo' dor de noi și-ai venit să ne mai vezi? »

Maistorașul a simțit ce dospește în cuvintele domoale ale tatălui său. De altminteri se aștepta. De aceea, i-a întors la fel de moale.

— « De bună samă, tată. Făr' numa ți-am adus oarește cărți, că tot îți place 'mneatale cetania. Ș'apăi, de le-i ceti, de loc te simți satisfăcut pe-un an de zile și te dai împăcat că ți-or luat jugărele la Ardeleana și'n Sîbiiu... »

Avea un glas ciudat, iar în priviri licăreau umbre jucăușe. A scos din buzunare câteva cărți și i le-a întins bătrânului. După care, a și trecut în casa de dinainte, unde îi era patul,

de s'a vârît în aşternutul îngheţat, pe care mânile harnice, repezi şi tăcute ale lelei Ana îl întocmiseră dintr'o svârlitură.

Când s'a auzit dincolo patul gemând sub trupul înşurupat în el, iar tăcerea şi-a întors apele ei cele turburi, neica Dumitru a oftat încet şi adânc. Peste inima tristă s'a lăsat ca o povară grea. Altminteri îşi închipuise el venirea aceasta a lui Aurel. Nu în fund de noapte, nu singur şi sărac, purtându-şi în spinare buclucurile de nevoiaş, mai amărît şi mai neajutorat chiar decât atunci când se întorsese fără rost din străinătăţi.

Vechea neîncredere a bătrânului în soarta şi în mintea lui Aurel, se îndărătnicise un an încheiat să nu ia de bune veştile biruinţelor dela Bucureşti, pe care i le aducea uneori Boca, iar alte ori foile din Arad, dela Sibiiu, ori din Orăştie. Venirea de acum a feciorului îi dovedea dreptatea.

N'a mai putut să doarmă. A eşit din aşternut, s'a îmbrăcat, şi punându-şi ochelarii, a început să răsfoiască sub lampă cărţile aduse din ţară.

St. O. Iosif: Tălmăciri; Emil Gârleanu: Din lumea celor care nu cuvântă; Caleidoscopul lui A. Mirea....

Deodată ochii se ascut: *Drumul unui cuceritor: Aurel Vlaicu.*

Nu-i o carte tipărită. E un fel de volum cu file albe, pe care-s lipite tăeturi din reviste şi din jurnale, fiecare cu ziua când a eşit şi cu numele tipăriturii unde a fost dată.

Incepe cu cele dintâi notiţe despre venirea lui Vlaicu în Bucureşti, cu dările de seamă asupra încercărilor dela Parcul Carol, apoi urmează cu articolele lui G. Costescu din Viitorul, Revista Automobilă şi cele publicate de L'Indépendance Roumaine.

Neica Dumitru le citește pe rând. Trece după asta la însemnările lui Gârleanu, la « Urmărindu-l pe Vlaicu » articolul scris de Zaharia Bârsan asupra sborului făcut dela Cotroceni la Chitila și înapoi—care fusese publicat în Minerva—la « Dela aerostate la aeroplane » un articol din almanahul ziarului Universul pe anul 1911 — unde era tipărită și fotografia lui Aurel — la « Tribulațiile unui aviator » publicat de D. D. Pătrășcanu în « Viața românească », apoi ajunge la scrierea lui Octavian Goga, « Drumul unui cuceritor: Aurel Vlaicu ».

Pe rândurile acestuia din urmă bătrânul lăcrămează. Citește acolo și despre dânsul, despre casa lui, despre Anica, despre Ion, despre iugărele cele fără întoarcere.... în sfârșit despre toate și despre toți cei cari sunt — cum zice Goga în încheierea lui —:

« Strânși în obeji de ursita vitregă a unui neam de mucenici... »

Totuși se miră strașnic când vede pe fața următoare: Aurel Vlaicu: Aviația la noi. (Viața Socială).

E o scriere limpede și curgătoare, cum n'ar fi bănuit să poată compune feciorul lui.

După ce a isprăvit o pagină, e așa de nedumerit, încât o ia dela capăt. Citește din ce în ce mai aprins, din ce în ce mai grăbit. Dar când întoarce foaia, rămâne și mai nedumerit. In loc de-o filă tipărită, află o hârtie de-o mie de coroane. Dă să o scoată, nu poate. E cusută. Dincolo de ea iarăși o pagină cu slove...

Nu înțelege nimic. Intoarce și astă foae de-a doua: iarăși dă de o mie de coroane... Apoi de alta și încă de alta. Sunt zece mii de coroane cusute în carte. Sau poate or fi și astea glume ciudate, cum au fost fiorinii, pe care Aurel îi făcea înainte vreme cu Ion.

Dar la coada cărții, pe fila din urmă, găsește scris:

Dragă tată,

Cu zece mii de coroane ți-i scoate pământul dela Ardeleana și cu laudele care mi-or adus ți-i scoate năcazul de la inimă să nu mai zici că ce s'o alege de capu' vost mă ficiori, că eu la aceea m'am cujetat mereu, că dejaba te-ai întristat și n'ai crezut, dar acum mi-o succes și-i crede.

Cu drag
Aurel.

N.B. Acu nu-i mai râde de ucenicul lui Dumnezeu!

In inima bătrânului s'a răsucit ceva bun, duios și cald. E aproape ca o întristare. Simte doar dorința să-l vadă pe Aurel. Atâta tot.

Se ridică, pășește încet, deschide ușa casei de dinainte și în strecurarea pâcloasă a zorilor de iarnă, privește fața smeadă și fruntea întinsă, prizărită dintre perne. Lumina albastră și pălită dă cărnei o înfățișare neadevărată — parcă ar fi abur și umbre. E o priveliște chinuitoare pentru un părinte. Și totuși ochii lui neica Dumitru pândesc chipul cufundat în somn, cu o licărire turbure și amestecată. Ai zice că, abia în clipa asta îl vede bine pentru întâia oară.

Aurel scrâșnește scurt din dinți și geme. Brusc, se scutură și deschide ochii, cătând crunt, până să priceapă, la bătrânul înghețat în mijlocul odăii:

— «Ce-i Orel, tată?» întreabă neica Dumitru încet și cu o înmlădire mângâioasă, dar stângace. «Ai visat rău?»

Capul răsucit la loc în perne a mormăit ceva neînțeles, apoi a lunecat iarăși în negurile lui.

*

A colindat zadarnic şi bolnăvicios prin Münchenul lui de altă dată. N'a mai izbutit să afle niciun cunoscut. Plecaseră spre ţară sau rătăceau prin pârtiile de săniuţe din munţi? — nimeni nu ştia să spue în coada asta de vacanţă, în care toată vieaţa studenţească era amorţită şi tristă. A văzut-o, în schimb, pe Amalia, dela geamul unei cafenele şi a lăsat-o să treacă în bună pacea voiniciei îmbujorate de femeie tot mai împlinită, tot mai mândră, tot mai trufaşă.

După câteva zile goale, s'a hotărît să plece. Dar tot şi-a găsit îndemn a încerca pe la Politehnic, în nădejdea să mai afle vreo noutate despre aeroplane sau despre motoare. Era pustiu şi acolo. Doar bătrânul secretar, mai încovoiat şi mai surd, de împlinea cu tusa lui uscată sălile reci. Fireşte, acela nu i-a putut spune decât:

— « Münchenul e oraş de oameni cuminţi, domnul meu. » Iar Vlaicu a priceput că vorbele acestea sunt în trecere prin bietul secretar, ca un cântec printr'o placă de gramofon şi o pâlnie neizbutită. Aşa dar Föppel — şi când zici Föppel, zici toţi profesorii de mecanică — a rămas tot la anul 1905, adică la un veac în urmă...

Lui Vlaicu îi joacă în ochi un diavol neastâmpărat şi răzbunător; scoate din buzunar o fotografie luată la Cotroceni, cu dânsul în plin sbor şi-o arată secretarului:

— « Domnule, dă-i asta lui Föppel, dragu de el, şi spune-i că aici sus, în aeroplan, e unu' de io fo' student lui. Dară Föppel aşa tare l-o fo' ţâpat afar' din prelejeri, că o ajuns tocma' la Dumnezău Bunu!... Iar asta, de bună samă, e o dovadă că studentu' n'o fo cuminte ca 'ela de-i profesor... »

După ce şi-a pus iscălitura pe fotografie, a plecat mulţumit, dar cu zor.

Pasă-mi-te îşi adusese aminte că a trecut prin Pesta, uitând de Jonas Ödön. Avea de plătit şi acolo o datorie. I-a trimes o scrisoare mai lămurită, înşirându-i biruinţele asupra lui Molla — care însemna Farman — Bibescu — care însemna Blériot — şi Rudi Caragea, — care însemna Wright.

Pe dosul fotografiei a scris ca un răspuns după şapte ani:

— « Chestiunea zborului n'o fi actuală dar 'esta zboară! » Şi s'a iscălit.

In Frankfurt s'a dus de-a dreptul la Ursinus. Aici, în casă, a dat peste mare bucurie: Friede avea un copil. Un boţ de carne pufoasă, de ţi-era frică s'o atingi şi-un gâtlej care moştenise toate clacsoanele Fabricei Oppel. In sfârşit, câţiva decimetri cubi de aer mai puţin în vastele odăi ale casei boereşti şi totuşi ceva care le popula în întregime. Sufletul mort al Friedei înflorise dintr'o dată, ca scheletul negru al unui piersic în primăvară. S'a agăţat de micul ei rost, cu aceeaş veche nestăpânire, dar într'alminteri răsucită. O mamă furioasă, descreerată, care umple casa de doctori când aude mormolocul suflând mai pe nas, ori dă telefon lui Oscar la Rüsselsheim, să vie numai decât înapoi, lăsând Fabrica în plata Domnului, pentrucă domnul Ursinus-junior ţipă aşa de tare şi nu vrea să adoarmă, ceea ce e dovadă cum nu se mai poate că domnul Ursinus-tatăl e în măsură să-l aducă la înţelegere, aprinzându-i chibrituri, făcându-i jocuri din degete sau mainuţărindu-se şi bodogăind, până îşi pierde suflarea ori se învineţeşte la faţă.

Toate astea alcătuesc însă o mare pacoste pentru Vlaicu.

Mai întâi, fiindcă i-s dragi pruncii. Apoi, fiindcă se simte puţintel acasă. Şi, însfârşit, pentrucă se pare că, admiraţia şi

dragostea nesfârșită pe care i-o arăta odinioară Ursinus-senior, a moștenit-o și domnul Ursinus-junior. Tace când vede laba uriașă a maistorașului și rășchitoarea degetelor mari, îi zâmbește, ba chiar se cere în brațe. In partea aceasta din urmă poate să fi moștenit ceva și dela Friede...

Dar, după o săptămână, sufletul fără reazim din Vlaicu se prinde în joc. Viața asta de casă bună, cu bărbat cuminte și muncitor, cu femee-mamă, care nu mai știe nimic pe lume în afară de leagănul copilului și patul bărbatului și cu gogoloșul acesta — cu trâmbiță neobosită în gât — răvășește în Aurel ape grele și adânci. Atâta schimbare aduce într'însul, că zile întregi uită și de țară și de rostul venirii lui aici, ba chiar și de aeroplan. E așa de vesel, așa de bun, așa de vorbăreț și de jucăuș, încât Friede începe a nu mai ști bine cine-i adevăratul copil din casă.

— « Copiii se joacă! » lămurește ea lui Ursinus, când acela se întoarce dela Fabrică.

— « Care copii? »

— « Copiii noștri. Cel mare și cel mic. » Iar în acel « copiii *noștri* » e o înmlădiere ciudată de glas. E duioșie față de cineva pe care-l simți al tău cu întârziere, ceea ce înseamnă o posesiune purificată de trecerea timpului. Ca și paternitatea, ori maternitatea, e pecete pusă în trecut.

De altminteri și Vlaicu simte la fel. Friede, doar prin prezența ei, îl subțiază și-l crește spre altceva. Spre ce? N'ar ști spune. Dar deschide în el ferestruici către priveliști ispititoare și pline de odihnă. Mișelit ca și ea înainte vreme, maistorașul înțelege că-i urmează cărarea în soartă și-i purces la alte rosturi. Rosturile ei de-acum: casă și liniște. Adică alinare; o mână bună peste inima sbuciumată.

Intr'o zi, Friede i-a spus:

— « Bun bărbat şi bun tată ai putea să fii dumneata. De ce nu te însori? »

Răspunsul lui Vlaicu n'a ocolit:

— « Găseşte-mi o fătucă faină şi deloc mă însor! »

— « Eu? » a făcut femeia cu o tresărire stăpânită. Apoi, privindu-l în ochi, adânc şi greu, a urmat şoptit ca un ecou: « Eu să ţi-o găsesc?... »

Neîndemânarea amândurora pusese iarăşi păcatul între ei. Toată liniştea fusese mincinoasă. Dar nici Friede, nici Vlaicu, nu mai puteau să încalce tainica iezătură pe care o înălţaseră anii şi întâmplările. I-a mutat într'o duioşie adâncită, fiindcă abia acum au înţeles că pârpora de-odinioară nu fusese numai o apropiere bolnavă, ca o arşiţă uscată ci, mai presus de toate, o greşită descărcare sufletească.

Vreo zece zile a tremurat în ei — ca o volbură otrăvită — un roman nou şi încins. Se căutau şi, pe aceeaş măsură, s'au ţinut departe, căci aplecaţi asupra leagănului micuţ, sau în cisla domoală dar încordată despre mărunţişuri zilnice, duhul înfierbântat al ispitei lor îi silea unul cătră altul, cu nişte mâni nemiloase şi nevăzute, care nu se mai lasă descleştate. Dacă Vlaicu ar fi întins braţul numai pe jumătate, Friede s'ar fi prăbuşit. Asta o simţeau aşa de puternic, aşa de lămurit amândoi, că le era deopotrivă groază, deopotrivă ruşine.

Stăpâneau în ei doruri neîmplinite. Iată adevărul. Dar simţeau că nu mai pot eşi din nedreptate unul prin altul. De altminteri era limpede. De vreme ce au fost în stare să se despartă şi de vreme ce erau în stare să-şi pue acum frâe hotărîte, însemna că stau sub porunci deosebite şi că numai din întâmplare s'au întâlnit. Sau, poate, s'au întâlnit tocmai ca să se

descopere şi să se lămurească fiecare pentru inima lui. Cel puţin Vlaicu, aici, în casa lui Oscar, a Fridei şi a micului Günt, s'a pregătit pentru toată liniştea şi mângâerea pe care o cerea dela viaţă.

După încordarea aprigă a câtorva zile năbuşitoare, groaznic de greu a îndura, boala — căci într'adevăr ca o boală a fost — a început să le aşeze suflarea la loc. I-a lăsat parcă mai trişti, mai goi, mai singuri, dar într'o înseninare din care nu lipsea mândria şi o anumită mulţumire. Simţeau meritul cinstei, pentrucă l-au plătit.

Abia după aceea şi-a găsit Vlaicu vreme să-şi aducă aminte că nu venise la Frankfurt numai pentru Friede şi pentru Ursinus.

Venise pentru alte multe de-odată, dar mai cu seamă voia să încerce iarăşi să convingă pe Oppel, ca să-i cumpere câteva aeroplane sau să facă o tovărăşie.

Socoteala era bine ticluită, deoarece Fabrica din Rüsselsheim ar fi putut lucra şi celulele, dar şi motoarele — cumpărând dela Séguin licenţa pentru Gnôme şi îmbunătăţindu-l prin anume schimbări la carburator, ca să-i crească puterea şi să i-o facă variabilă.

Toate lămuririle lui Vlaicu au fost zadarnice. Inginerii, în cap cu stăpânul, au privit fotografiile aduse, apoi au ascultat şi pe Ursinus, care s'a făcut un apărător înfocat al propunerii românului, dar până la urmă nimeni n'a fost convins, pentrucă Germania acelei vremi avea ochii îndreptaţi către Contele Zeppelin şi balonul lui cu schelet de metal.

Totuşi Oppel, datorită lui Ursinus, cunoştea foarte bine toate încercările făcute în lume cu aparatele mai grele ca aerul. Toate încercările şi, mai ales, cele neizbutite sau cele cu încheiere tristă.

I-a şi spus-o lui Vlaicu:

— « Domnule inginer, noi, Germanii, n'avem oameni de pierdut pentru încercări. Iată lista celor morţi, căzuţi cu aeroplanul numai dela Octomvrie încoace. Intâiul: Heinerich Haas în Metz, al doilea Matsievic la Petersburg... »

— « D'apăi accea-i altă poveste, dom'le Director. » face Vlaicu, grăbit. « 'Ela s'o fo' ucis singur... »

— « Da... Am auzit şi eu zvonul că ar fi fost nihilist şi avea poruncă dela organizaţia lui să intre cu aeroplanul în pământ când urma să sboare pe nu ştiu ce mare personaj de-al Guvernului... Dar că autorităţile au prins de veste, i-au smuls cuvântul de onoare că nu va pricinui moartea nimănui... »

— « Tocmai. Şi atunci s'a omorît. » a încheiat maistoraşul.

— « Fie şi aşa. Totuşi, la 21 Octomvrie moare Căpitanul francez Madiot, la 25 Octomvrie cade Meute, la 26, Blanchard, alt francez, la 2 Noemvrie italianul Saglietti, la 17 Noemvrie Ralph Johnstone, americanul, la 3 Octomvrie doi ofiţeri italieni: Cammarato şi Castelani, la 29 Decemvrie, Lafonde şi Paula, la 30, De Caumont, iar la 31, anul îl încheie americanii cu John Morssant, prăbuşit lângă New York şi Hoxey lângă Los Angelos.

« Vasăzică, în total pe anul întreg, şaptezeci şi opt de morţi. Iar dacă anul 1910 ne-a dat atâţi, după ce anul 1900 nu ne dăduse decât trei — pe Lefébore, Căpitanul Feber şi Antonio Ferandez — mă întreb ce va fi în anul care vine? »

Vlaicu i-a împotrivit:

— «D'apăi accea nu-i socoteală dreaptă, domnule Director, pentrucă în o mie nouă sute opt or fost numa' cinci aviatori,

şi-or zburat o mie şase sute de kilometri de n'o murit decât Selfridge, când l-o urcat Wright, pe câtă vreme în o mie nouă sute nouă or fo' cincizeci de aviatori ş'apăi aceia or sburat patruzeci şi patru de mii de kilometri, iar în est an cinci sute de aviatori, de-or făcut nouăzeci şi şase de mii de kilometeri...

« Atunci, încă şi aceea cu moartea trebue socotit. In nouă sute opt se vine un mort la o mie şase sute de kilometeri, în nouă sute nouă, la cincispre'ce mii de kilometeri şi est an, unu' tocma la treize'ş'trei de mii... No! Apăi aşa, pot zâce că mai sâgur mi-s eu, de mer pe sus, decât 'miata când merji pe jos... Ce? »

Dar truda era în van. Oppel nu voia să facă aeroplane.

Când se întorceau spre Frankfurt în automobil, Ursinus îl apucă de braţ.

— « Ascultă, am să-ţi pun o întrebare, dar să nu te superi. »

— « No! Zi-i, frate Ursine. »

— « Ce aeroplane ai văzut la Paris, anul trecut? »

— « Pe toate: Farman, Blériot, Wright, Latham, Curtiss...»

— « Dar nu cumva ai văzut şi un aeroplan al unuia Colinet... Coulinet... în sfârşit cam aşa ceva... lucrat cu încă un altul... »

— « Nu. » a răspuns maistoraşul. « Cine drac or fi şi 'eştia, că nici în foi nu s'or văzut... »

— « E adevărat... Totuşi, ia priveşte colea! »

Şi Ursinus i-a întins o fotografie.

— « 'Esta-i Colinet? » întreabă Vlaicu.

— « Da. Are tot două helici ca şi al tău: una în faţă şi una în spate. Tot monoplan, aripile tot în unghiu diedru şi spinarea tot o singură axă... »

— « Şi-o sburat? »

— « Cred că o singură dată: zborul pe care îl vezi aici. Fotografia asta mi-a dat-o inginerul şef, să ţi-o arăt. Zice că seamănă grozav cu aeroplanul tău. Doar că tu ai aşezat pilotul dedesubt şi ai pus cârmele înainte... »

Vlaicu s'a uitat o clipă în ochii lui Ursinus, nedumerit. Apoi, deodată, a izbucnit într'un hohot de râs nebunesc:

— « No! că aşa nărod ca 'ela, mai rar!... D'apăi şi tu frate, încă eşti nărod. Cum o fo' zâs? L-am înturnat şi pe dos şi cu coada şi gata... Fain!.. Ştii ce? Du-te şi spune-i să ia un cocostârc, să-l însuce cu zgaibele în sus şi cu coada înainte, ca să-i stea capu în urmă, că aşa o sbura număru cinz! »

După aceea, ca să-l lămurească de tot pe Ursinus, i-a arătat fotografiile scoase de Oscar Adler la Binţinţi, în ziua de zece Iulie 1909, adică atunci când încă nu fusese la Paris, iar Colinet nici cugeta să inventeze vreun aeroplan.

Dar întâmplarea asta, oricât de neînsemnată ar fi părut, oricât de nedreaptă şi de absurdă, l-a pus pe gânduri şi l-a înegurat. Va să zică, era cu putinţă să se afle oameni cari să creadă că şi el şi-a copiat aeroplanul după născocirea altuia, cum Voisin şi cu Farman l-au făcut pe al lor după formula celulei lui Chanute, cum Santos Dumont l-a făcut pe al lui după Vuia, iar Blériot după ei amândoi.

Gândindu-se la astea, într'un ungher de minte s'a strecurat lumină. Brusc, a înţeles un noian de lucruri ciudate, petrecute pe câmp, la Cotroceni, de-a-lungul verii. Vorbe îndoite de-ale lui Bibescu, tăceri fără lămuriri ale lui Capşa sau Zorileanu, cei doi ofiţeri de cavalerie, prieteni buni cu Prinţul, cari erau

mai mult la hangar decât în cazărmile lor, apoi zâmbetele ciudate ale lui Goliescu.

In sfârşit, atâtea şi atâtea, care i se păruseră odată fără rost, acum le pricepea de unde pornesc. Negreşit, Bibescu ştie şi el despre acest aeroplan al lui Colinet...

Intr'adevăr, Principele ştia. Nu numai atât. Avea chiar şi fotografia maşinei. Aceeaşi fotografie pe care i-o arătase Ursinus lui Vlaicu. Dar Bibescu n'o scotea prea bucuros, aşa încât cu mare greutate izbutiseră să o vadă Caragea şi cei doi ofiţeri. Acelora însă nu li s'a părut o semuire tocmai lămurită. De aceea Prinţul n'a mai stăruit. In schimb, el avea încredinţarea desăvârşită că ardeleanul şi-a copiat maşina după inventatorul francez — rămas prea puţin cunoscut — în iarna dintre 1909 şi 1910, când Vlaicu se dusese la Paris să-şi cumpere motorul.

După ce-a făcut toate comenzile şi târguielile pentru aeroplan, şi-a adus aminte de inginerul Panaitescu, să-i scrie:

Dragă Domnule Director!

Venii în Frankfurt de două săptămâni la pretini. 'Eştia or ştiut de mine şi mă laudă. Zic să viu la ei să-i învăţ dară aşa nu fac că Oppel e tocat la cap şi nu vrea să şpezeze criţari. El la aceea cujetă, eu să viu cu gândacu' şi să lucru. Fie că aşa nu pupă.

Nemţii n'or progresat anul est. Dela ei nu învăţai nemica. Material am căpetat de aici foarte eftin.

Acum plec la Paris ca să comand motorul că cele nemţeşti nu fac două parale. Aici sunt toţi la Zeppelin, despre aeroplane nici nu discută.

Din toate aeroplanele de aici e mai bun al lui Euler care a cumpărat brevetul lui Voisin din Paris.

Ceilalţi sunt mai slabi cu mult ca fuşerii noşti.

Vă salută,

Aurel Vlaicu.

Frankfurt a. M. 31.I.1911.

Chiar din clipa când se sue în tren să plece spre Paris, îl înjunghie un dor nestăpânit de ţară. Ii vine să se întoarcă din drum şi să-şi comande motorul prin scris. Neastâmpărul ciudat din el, care-l face să-şi scurteze plimbările pe la aerodroame şi fabrici, e întărit şi de lipsa noutăţilor. E drept că, au ieşit o sumedenie de constructori noui — Morane Saulnier, Borel, Nieuport, Sommer, Deperdussin, Hanriot, Esnault-Peltrie, Bréguet şi Maurice Farman, fratele lui Henry, — dar lucrul lor e abia pornit.

De altfel, în afară de aeroplanul lui Nieuport, cu care chiar constructorul izbuteşte să bată recordul de iuţeală, sburând cu o sută treizeci de kilometri pe ceas, iar Helen câştigă cupa Michelin alergând 1126 de kilometri, biruitoare, îndeobşte, rămân tot maşinile vechi: Farman pentru distanţă şi greutate, Blériot pentru înălţime.

Firesc ar fi ca Vlaicu să sufere aflând aceste recorduri şi atâtea biruinţi, aşa de mult deasupra celor izbutite de dânsul. E totuşi liniştit.

Ataşatul militar, care i-a fost şi de astă dată tovarăş, se miră:

— «Cum adică? Dumneata nu năzuieşti să baţi un record, ca toţi ceilalţi?».

Dar maistoraşul stă pe gânduri, de parcă n'ar auzi. Apoi, deodată se întoarce:

— « Eu, frate, îmi port gândacu' să-i învăţ năravu' şi să-l fac încă mai perfect — nu să bat record'. Iar motorul nu-l lucru singur. Il capăt pe criţari. Făr' numa'... » şi apasă pe vorbe « aeroplanul, frate, nimeni nu ştie unde o vre merje şi cu aceea caut. Mă cujet: poate să vie oarecine într'o zi şi să lucre o maşină de sbor fără aripi şi fără şraubă. Ba, nici roatele nu i-or mai fi de lipsă. Apăi, atunci, n'o mai sămăna cu pasărea o' cu gâza... că tot mai mare măestru-i Dumnezău şi dejaba vre omul umbla pe astă cale. 'Miata ştii poate ce i-o fo' spus Edison lui Farman? Aşa i-o spus: Gândeşte-la o maşină fără aripi, care urcă drept şi apoi fuje încătrău vrei! »

— « Am citit. Dar, după câte ţiu minte, era vorba de un fel de aparat cu două helici orizontale, un soi de helicopter... »

— « D'apăi nu-i nimic de aceea, făr' numa' eu aşa zic: un jeniu ca ela, vede că maşina trebue să rămâe tot maşină, nu să se ia la întrecere cu pasărea. »

— « Totuşi Edison i-a spus singur lui Farman că nu se pricepe în aviaţie. »

Maistoraşul a zâmbit:

— « Ce-i aceea « nu se pricepe » dacă vede? Eu asta ştiu: Ce-o fo' gândit odată omu' nu se poate să nu se poată. Făr' num' să vadă... Şi acu zic iar: Garros s'o fo' suit la patru mii de metri. Esta-i record. Dară şoimu' sue numa la cinci sute... No! Apăi care sboară mai fain?. »

Fără îndoială că Vlaicu, mai ales de când sburase, a început a simţi multe din cele pe care nu le chibzuise înainte. Plutirea în aer năştea întrebări grele. Visa mai ales o maşină de sbor cu totul şi cu totul nouă, care să înfrângă duşmanul cel mai de seamă al aeroplanului: rezistenţa. Ar fi fost îndreptăţit să

spue în privinţa asta, ca şi pasărea lui Kant, că: «ar putea să sboare fără cusur, dacă nu l-ar împiedica aerul.»

De aceea el nu credea că trebueşte crescută puterea motorului, deşi acesta era mijlocul cel mai apropiat şi mai la îndemână.

Işi dădea seama că, în scurtă vreme, fabricele vor ajunge să facă motoare cu benzină nespus de uşoare şi nu se ştie de nu vor izbuti să folosească motoare cu aburi, pentru ca, la urmă, să se afle chipul a primi electricitatea de pe pământ, într'un soi de motoare anume, aşa cum primeşte coherorul lui Marconi unda herziană.

Visul lui Vlaicu era însă altul. Nimicirea rezistenţei ca punct de plecare a sborului, iar nu bătaia cu ea. Aeroplanul, orice formă va avea, orice propulsor va folosi, trebue să izbutească — şi cu ajutorul electricităţii, poate va ajunge şi acolo— să disocieze aerul din faţa lui sau să-l alunge, pentru ca să creeze un soi de vid în care, maşina să fie proectată dela sine cu egală putere şi într'un aer cu egală densitate. «Gaură în cer» cum zice gluma ţăranului. Işi pusese în gând ca, de îndată ce o izbuti a-şi face câţiva elevi pentru pilotajul aeroplanului — Ion, frate-său şi Miron — să înceapă unele experienţe cu modele mici, măestrite pe un principiu semuitor. Adică, să încerce a isca un soi de tunel aerian cu ajutorul a două sau trei helici, aşezate la câţiva metri înaintea helicei de propulsiune şi aripelor, cam cum ar fi fost în locul cârmelor dela aeroplanul lui. Acele helici urmau să proecteze curentul în lături şi în urmă, pricinuind astfel o rărire puternică a aerului cuprins în piramida triunghiulară dintre ele, până dincolo de aripi. In acest chip, aripa întâmpina o rezistenţă scăzută, care i-ar fi îngăduit să înainteze cu iuţeală mult mai mare.

Mai avea încă o încercare de făcut: aceea a unui aeroplan la care, aripele să fie înlocuite cu o helice, sau două, puse la învârtire orizontală. Nu era însă vorba de helicopterul despre care vorbise Edison lui Henri Farman. In micile experienţe făcute la München, în odae, băgase de seamă că, cercul de învârtire al helicei, capătă valoare de plan susţinător dacă i se dă incidenţa trebuitoare. Helicea învârtită ca să ridice la verticală o anume greutate, o ridica, într'adevăr, câtăva vreme, dar, îndată după asta, începea să se deplaseze lateral, lunecând desăvârşit de neted cât timp numărul învârtiturilor nu se micşora prea mult.

Toate gândurile astea, de care — după vechiul obicei — nu vorbise nimănui, le lăsa pentru mai târziu. Aeroplanul făcut îi era cea dintâi treaptă de studiere a sborului, a mişcărilor nevăzute din căile aerului, a reacţiunii curenţilor, a propulsorului şi a omului în sbor. Ii spusese cândva lui Ion, frate-său, şi-i spunea deseori lui Ciulu:

— « Maşinile 'estea, frate, numai de aceea sunt bune, să înveţe omu' la sbor. Maşina de sburat fainã de tăt, doar 'ela o meşteri-o, care o sbura fără învăţătură, cum ştie pruncu merje fără ştudiere anume, o'sboară pasărea: dela sine, frate! »

Era ceva înfricoşător în răsplămădirea uriaşă pe care Vlaicu o bănuia că vine pe lume — şi tocmai de aceea greu de înţeles. Oricum, din fotografiile cărţei lui Marey despre sborul păsărilor, din volumul lui Lilienthal şi, mai ales, din câte văzuse singur, şi după câte întâmpinase, maistoraşul alesese o învăţătură limpede, tăioasă: sborul natural al păsărilor se desfăşură în împrejurări pe care omul nu le poate împlini. Bătaia unei aripi este o mişcare articulată atât de complexă încât,

dintru început, mecanica trebue să-şi întoarcă ochii dela ea. Cât priveşte plutirea netedă a păsărilor, fie că e vorba de săgetarea lăstunului cu aripile strânse, fie că e vorba de rotirea înceată a vulturului, rămâne ca vremea să arate dacă este la mijloc numai efectul unui plan înclinat care înaintează, sau a curenţilor ascendenţi. Sunt observatori cari pretind că, în aceste sboruri liniştite, toate penele păsărilor tremură uşurel. Deci aripa dreaptă ce ni se pare nemişcată, n'ar fi atunci decât o mie ori două de aripioare sbătute în loc, asemeni aripioarelor de ortoptere. Alţii însă, merg mai departe cu închipuirea şi bănuesc pricini turburătoare. De pildă, păsările ar avea putinţa să se încarce de electricitate pe pământ — electricitate de acelaş fel — ceea ce le-ar ajuta apoi să se ţie îndepărtate, în aer. Bănuiala aceasta ar lămuri şi pricina pentru care păsările nu sboară la înălţimi prea mari.

Dar la urma urmii cine ştie dacă nu cumva sborul se alcătueşte din toate acestea laolaltă şi dacă, omul, dorind să ajungă de asemeni la sbor, nu va trebui să folosească şi el o sumedenie de împrejurări deosebite, iar nu doară singurul principiu al planului oblic pe direcţia de mers.

Mintea neastâmpărată a lui Vlaicu alerga astfel printre puterile tainice ale stihiilor şi vedea peste tot izvor bun de folosit. Spusese odată, râzând, lui Iosif:

— « Frate Steo, eu la aceea cred că ajunge lumea: să meargă din Bucureşti la America în zece ore. Sui de aici, tocma sus, unde nu te mai traje pământu' iar globu' se însuce singur şi fuje sub tine, pân' ţi-aduce New-Yorku' în drept. Apoi, de loc cobori... »

— « Asta înseamnă să ajungi la Paris într'un ceas. » a răspuns Iosif, zâmbind.

— « De bună samă. Ba, de mai pui și dampf la mașină, să ieși înaintea Parisului, apoi îl saluți într'un fârtai de ceas. »

Râdea spunând, dar nu-i era a glumă nici asta, cum nu-i fusese a glumă când i-a lămurit lui Magnani în ce fel s'ar putea să sbori câteva sute de kilometri, fără să dai drumul la motor, sprijinindu-te numai pe curenți ascendenți.

— « Un'te urcă vântu', te însuci odată, de două, de zece ori, pân' sui de tot. Apoi, când nu te mai sue, fuji oblu încătrău știi alt loc de are vânt din jos și iar te urci... »

Astfel, închipuia toată țara studiată și însemnată, unde anume sunt curenți și de ce fel ficcare, pentru ca sburătorul cu motor ori fără motor, să știe ce-l așteaptă și să știe pe unde i-i mai prielnic să apuce. Intâmpinând în sborurile lui fel de fel de curenți și vânturi, învățase să le folosească și înțelegea că e prostie să nu fie folosite. Vedea astfel și nevoia unei geografii aeriene limpezi, după cum vede întrebuințarea curenților iscați de nori și a electricității din ei, puterea luminei din soare, sau chiar curentul ascendent făcut voit cu ajutorul unui foc mare în mijlocul câmpului.

Inchipuirea lui, încălzită și neregulată, orbăcăia în necuprinsurile pline de întrebări, de duhuri și de puteri înțelenite, ce nu-și așteptau decât omul care să le deslege și să le facă rodnice.

Astfel, aeroplanul îi era, nu unealtă de biruinți mărunte, sarbede și fără urmare, ci chiagul dela care purcedea ca să făurească o vietate nouă: sburătorul. In sfârșit, făptura despre care Edmond Rostand avea să spue așa de frumos:

Ah! La prémière fois que l'on vit de la fange
L'homme se séparer,
Nous avions bien compris qu'une sorte d'Archange
Allait se préparer!...

*

Séguin a fost încântat, văzându-l că se întoarce să-i mai cumpere un motor. Când a înţeles că românul a izbutit să facă atâta drum cu întâiul aparat şi într'un timp aşa de scurt, a murmurat:

— « Acesta este un record, într'adevăr! » Apoi i-a propus lui Vlaicu să-i dea cu jumătate de preţ orice motor cu care bate un record, omologat, de înălţime, sau de durată.

Dar Vlaicu a râs:

— « Spune-i » a zis el către maiorul Sturza « că eu nu-s de 'cla care bate record. Eu mi-s de 'cla care ştie sbura. Şi asta aşa vine, că nu caut record, făr' numa' pot bate pe toţi, cari bat record... »

— « Foarte bine! Să-i bată mai repede! » i-a întors Séguin prin ataşat. Iar Aurel i-a zâmbit:

— « Incă şi aceea o veni, că eu de nime nu mă tem. Ţi-i tai pe tăţi! »

— « Chiar pe Roland Garros? »

— « Chiar pe Garros! » a făcut el, apăsat. După aceea a lămurit: « Ş'apăi Garros sboară cu Blériot-u, va să zică eu mi-s singur şi ei sunt doi! No! Vezi-l că încă şi esta e record! »

— « Şi la ce bate? La înălţime sau la distanţă? »

— « La sbor, frate! Aşa spune-i lui Gnômu: la sbor! Că la înălţime şi la distanţă nu bate nici maşina, nici pilotu', făr' numa cvantu' de benzin şi 'mnealui cu motoru'!... »

Răspunsul era tăios şi despica problema aeroplanului drept prin inima ei.

Fiindcă de astă dată Séguin a vrut să-şi facă iertată vina dinainte, când întârziase trimiterea motorului, i-a dat acum

unul care era gata, lăsându-i şi preţul la opt mii cinci sute de franci.

— « Garros n'are decât să mai aştepte! » a făcut fabricantul. « A schimbat patru motoare anul acesta. La fiecare record alt motor! »

— « Nu ţi-am fo' spus eu? » a zis atunci Vlaicu. « Recordu-i din motor şi cvantu' de benzin... Ş'apăi » a adăugat « încă de aceea ţi-am fo' spus, că eu de loc îl bat, cum îl întâlnesc. »

Séguin nu înţelegea. Dar ardeleanul a lămurit râzând:

— « I-am fo' luat şi motoru' no! 'Esta-i semn că, decum ne-am întâlnit, i-am şi trecut peste cap.... »

In drumul de întoarcere spre ţară, nu s'a oprit decât la Budapesta, pentrucă nădăjduia să-l găsească acolo pe Goga. I se făcuse dor de omuleţul mititel şi hotărît, care-i luminase căile vieţii. Ii purta o recunoştinţă fără seamăn, dar, în aceeaş vreme, puţintel îndurerată, fiindcă poetul nu venise tot anul în Bucureşti, să-l vadă sburând, nici nu-i scrisese decât vorbe puţine, trimise mereu numai prin epistolele către Ilarie Chendi. Drept este că, Goga scrisese despre dânsul un articol de toată frumuseţea. Dar despre asta, Vlaicu avea părerile lui. I le-a spus răspicat lui Iosif, măcar că erau stopite în glumă:

— « Tavi 'esta lucră, a dracu 'de el, ca şi domnii din Bucureşti: face politică din gândacu' meu cu grofii din Peşta. Apăi încă şi aceea o fi bine, făr' numa grofii odată se mânie şi s'or duce la Impăratu': « No! Deloc să ţâpi epistolie la Rejele Carol să nu mai şpezeze criţari lui Vlaicu 'ela, că ne tot sudue Goga cu el! ». După aceea l-or încuia şi pe el şi pe mine! »

Intr'adevăr, maistorașul avea oarecare temeri și nu erau tocmai neîndreptățite. Budapesta păstra la București ochi ațintiți și urechi strașnic de ciulite, iar articolul poetului: «*Drumul unui cucreitor: Aurel Vlaicu*» fusese tradus la vreme și citit la vreme unde trebuia și de cine trebuia. In sertarul în care era așezat acum, nu era pus ca să fie uitat. Doar nu zadarnic creionul roșu subliniase cu putere vorbe ca astea: «*Cum alerga acceleratul de-a-lungul pustei ungurești; gonindu-ne înaintea ochilor icoanele unei limbi străine*»;

sau: «*In minte frământam povestea urîtă a acestor turnuri de bronz* **(din Capitala Ungariei)** *și ne gândeam cât de multe cărămizi din zidurile imense ne-ar putea vorbi de mâna aspră și șerparul sărmanilor țărani din înfundăturile Ardealului...*»

Apoi: «*Cohorta noastră de patimi, ca Legea lui Appony*». Și atâtea altele, care nu mai erau vorbe, ci de-adreptul uși deschise la temnița din Seghedin.

Totuși, teama cea mai mare pornea de acolo că, Octavian Goga scrisese în articolul său, până și povestea cu turnatul banilor falși.

— « Iasta-i breazâ rău, frate Steo, că ungurii n'or răbda. Acu Tavi e învățat cu încuetoarea, din politica lui, dar eu ce-oi începe de m'o lua fișpanu? La Seghedin nu-i aerodrom, făr' numa' iac-atâta zar fest la ușă! »

In alte împrejurări, poate că scrisa lui Goga n'ar fi rămas fără urmări. Numai că, în iarna aceea, Pesta n'avea chef de gâlceavă cu ardelenii. Umbla să afle o cale de înțelegere și toată toamna, ba chiar peste iarnă, până a dat primăvara, a urmat sfatul între Miniștrii Crăiei, ca să cerce a împăca măcar unele dorinți românești. Firește, până la

urmă nu s'a ales nimic. Dar încordarea a avut un răstimp de potolire, înainte să pornească iarăși mai rea și mai înveninată.

Goga era plecat în Ardeal. Infrângerea dureroasă din alegeri îi înverșunase amarnic pe românii cărturari din Transilvania și nu-și mai găseau astâmpăr. Mai întâi trebuia plătită rușinea vânduților, în cap cu cea mai tristă, a Părintelui Mangra, apoi trebuia purcească o luptă dârză de îmbărbătare a inimilor slăbite. Hotărîrea Societății Scriitorilor Români din Regat să dea câteva șezători literare peste munți, venea astfel în ajutorul cauzei celei bune și venea tocmai la timp. Gârleanu, care purtase corespondența pentru șezători cu un an înainte și căpătase autorizația dela Budapesta, nu fusese încă numit la Teatrul din Craiova, cum i se făgăduise, așa încât avea să conducă și această șezătoare în locul lui Mihail Sadoveanu, care nu putea veni din pricina unei nunți în familie. Firește, ar fi trebuit să-i ție locul D. Anghel, fiind vice-președinte. Din nefericire, bietul Mitif suferise o lovitură amarnică. Sâmbătă seara, la 29 Ianuar, când a ars clădirea Luvrului — din colțul căii Victoriei cu Sărindarul — și-a pierdut și el tot ce avea, mobilă, hăinărie și tablouri. Ba, i s'au mistuit în foc până și manuscrisele nepublicate ale câtorva poezii și al romanului «Hyperion» pe care nici că mai nădăjduia să-l poată scri la loc. E drept, dăduse în judecată pe Moisescu, stăpânul Magazinului Luvru, de unde a pornit focul, cerând jumătate de milion despăgubiri. Dar lucrurile erau foarte încurcate. Pe de o parte, pompierii liniștiseră locatarii, spunându-le că focul nu poate urca la catul de sus, deoarece clădirea are planșeul de beton, iar pe de altă parte, mărturiile oamenilor din stradă, mai ales ale inspectorului Bilianu, care dăduse alarma, arătau că fumul a izbucnit deodată pe la toate etajele. Prin urmare era cam greu

de crezut să se fi aprins dela Pomul de Crăciun din galantar, cum ţinea Moisescu.

Din păcate, pierderea ce a suferit-o Anghel nu era numai a lui. In afară de Societatea Agricolă, căreia un băeţaş curajos îi azvârlise în stradă toată arhiva, niciun chiriaş nu şi-a putut scăpa lucrurile. Nici Cristian Tell, nici Titu Frumuşanu, nici Sever Moscuna, Nadler, sau Clubul sportiv. De altfel, chiar odăiţele unde şedea Anghel, n'au fost fără părtaş la pagubă. Ele erau închiriate în tovărăşie cu Societatea Scriitorilor, ca să slujească şi de sediu. De aceea, Gârleanu aşezase acolo toate tablourile şi covoarele pe care le putuse el aduna de pe la pictori şi de pe la prieteni.

Singurul noroc a fost că arhiva Societăţii — multă, puţină câtă era — o mutase Măciucescu — casierul — în biroul lui dela Dotaţia Oastei.

In asemenea amărăciune, Anghel n'a mai avut capul dezlegat să vadă de şezătorile din Ardeal. L-au împovărat tot pe Gârleanu să ţie cele cuvenite în Bucureşti, iar în Ardeal, vedeau de întocmire Goga, Octav Tăzlăuanu, Părintele Agârbiceanu şi un tânăr înalt şi bălan, cu ochii de tot albaştri, un îndrăgit de scriitori, mai mult decât scriitor el însuşi, pe care îl chema Liviu Rebreanu.

S'a gândit să-l vadă pe Jonas Ödön şi i-a bătut la uşă. Bătrânul era la Politehnică. L-a găsit la etajul şcolii, la Decanatul secţiei mecanice, gata de plecare.

— « Iată cine are să-mi ţie tovărăşie până la Citadella. » a spus profesorul, întinzându-i mâna.

— « Domnul profesor mă mai ţine minte »? a murmurat Vlaicu, mirându-se de prietenia caldă cu care fusese primit.

Bătrânul şi-a mângâiat musculiţa şi mustaţa, ridicându-şi sprâncenele.

— « N'am nicio vină, viteazule sburător. Invinşii, chiar când sunt de şaizeci de ani, ţin foarte bine minte pe învingători — chiar când aceştia sunt cu un veac mai tineri ca ei... sau...» şi acum a zâmbit: « cu o epocă. Doar dumneata începi epoca omului care sboară, nu? Să-i spunem epoca Icarizilor, ceea ce e un nume provizor, eşit din mărginirea ştiinţei noastre. Dar mâine, ori peste un secol, poate prea bine să fie numită epoca Lilienthal, sau Blériot sau... — de ce nu? — Vlaicu... Oricum, un lucru e neîndoelnic: nu se va numi epoca Jonas Ödön, pentrucă acest domn, într'o anume clipă din viaţa lui, adică în 1903, a uitat că e născut la Kassa în 1850 şi că îi poate fi îngăduit să fie deputat de Maramureş ales la Vişău, poate să se ridice până la Decanat sau chiar la rang de Rector al Politehnicei, dar pentru asta are nevoe de scări normale, tăiate în marmoră, cum sunt cele de sub picioarele noastre.

« Şi acum, înainte de-a ne sui pe Gellert, hai să intrăm o clipă în grotă. Mai ţii minte cred, că statuile acestea ale Sfintei Fecioare şi ale Sfinţilor, sunt făcătoare de minuni. Iată-mă ispitit să le cer minunea cea mai mare din toate. Să mă treacă şi pe mine în epoca dumitale. Ori, poate, nu crezi potrivit? ».

Vorbea uşor şi vesel, dar ochii mici îi luceau cu ascuţimi între creţurile subţiri şi nenumărate, care înconjurau orbitele ca nişte raze albe şi vii.

Primise scrisoarea trimisă de Vlaicu din München. Dar veştile sburătorului nu îi erau noutăţi. Despre sborurile din

Bucureşti vorbiseră uneori gazetele Pestei, iar un student român îi făcuse o dare de seamă amănunţită.

De altminteri, în ceea ce priveşte problema sborului mecanic, bătrânul bătuse drum lung în cei şapte ani de când nu s'au mai văzut. Era la zi cu tot ce se lucrase şi se lucra în câmpul sborului şi-i părea rău că, nu mai este destul de tânăr, să poată sgudui nepăsarea guvernului unguresc faţă de o problemă aşa de însemnată ce, în toată Crăia, nu găsise decât un singur părtaş înţelegător: pe Groful Teleki Tibor.

El chemase pe Blériot la Budapesta, el întocmise un mare meeting, la care a izbutit să aducă, între alţii, pe Sommer, pe Hanriot şi chiar pe Henry Farman însuşi, iar până la urmă tot numai el a avut dragoste şi râvnă să înveţe pilotajul. Astfel, Vlaicu rămânea cel dintâi inventator-pilot pe două ţări deodată. Pentru mândria Ungariei nu putea fi tocmai plăcut. Şi Jonas Ödön, oricât era iubitor al românilor, nu putea să uite că totuş este ungur.

De aceea a fost tăios de limpede şi hotărît. La întrebarea lui Vlaicu:

— « Ce crede domnul Profesor? Când e bine să viu să sbor la Budapesta? » Ödön i-a răspuns fără înconjur:

— « Fiindcă eşti român, *niciodată*, dragul meu. Cel puţin aşteaptă să sboare mai întâi polonezul Warholowsky, de care aud că a inventat un biplan, sau măcar Umlauf, austriacul. Are şi el o invenţie proprie, un acroplan cu motor Feull... Dumneata trebue să pricepi: nu eşti dorit. Budapesta, numai *silită* poate primi ceva dela Răsărit. »

Vlaicu şi-a îngăduit o glumă:

— « D'apăi ce drac să vie de la răsărit, domnule profesor, făr' numa soarele! »

— « Da, » a făcut încet, Jonas Ödön, ochi în ochii lui... « ... soarele de dimineaţă... Dar e cam prea roş... şi cam prea rece soarele acela, nu crezi? » Apoi a adăugat cu un glas foarte nelămurit şi ciudat: « Bine că am şaizeci de ani. Cel puţin aşa, sunt încredinţat că n'am să-l văd şi cu... »

Peste opt ani avea să-l vadă totuşi.

In Bucureşti, îl aşteptau pe Vlaicu noutăţi mari. Cât lipsise el, Cerchez a făcut un memoriu, pe care l-a dat lui Nicolae Filipescu, Ministrul de Război, lămurind rosturile aviaţiei în bătălii, întrebuinţarea aeroplanelor pentru ducerea ordinelor, pentru bombardarea armatelor de rezervă, a depozitelor de muniţii, cartierelor generale şi chiar a podurilor de cale ferată şi transporturilor.

Apoi, apăsa în chip deosebit asupra rostului de supraveghere în frontul şi mişcările duşmanului, cum şi controlul tragerii pentru artilerie.

Ca încheiere, propunea ministrului să construiască în atelierele dela Chitila aeroplane pentru armată şi, în acelaş timp, să facă şcoală de pilotaj cu ofiţerii hotărîţi de Minister.

Generalul Boteanu, inspectorul Geniului, ajunsese acum un mare prieten al aviaţiei. Era chiar cu mult mai însufleţit decât Colonelul Iliescu, dela care învăţase puţinul cât se putea şti asupra sborului mecanic. De aceea, referatul pe care i l-a cerut ministrul asupra memoriului dat de Cerchez, a fost de-o căldură neobişnuită. Negreşit, atârnase foarte greu în cumpănă şi părerea lui Valentin Bibescu, singurul din ţară, care avea pe acea vreme un titlu oficial, în legătură cu sborul.

Prințul a recunoscut că aeroplanul Farman, pe care îl lucrează Cerchez la Chitila, e un aeroplan bun și se poate folosi, că aerodromul e bine înzestrat, deși câmpul e prea mic, și că, oricum, memoriul, punând chestiunea formării de piloți militari, are de partea lui pe oricare om înțelegător cât de cât în rostul aviației.

Acestea toate i le-a spus Bibescu și Generalului Aslan, secretarul general și lui Boteanu, iar mai târziu chiar lui Filipescu, când s'a dus să-i propue și el înființarea unei școli de pilotaj la Cotroceni, pe aeroplane Blériot.

Pentru școala sa, Principele nu cerea decât autorizația, iar Ministerul i-a dat-o fără nicio greutate. In schimb, pe memoriul lui Cerchez și după referatul Generalului Boteanu, a aprobat comanda a patru aeroplane și trimiterea a șase ofițeri de geniu la școala de pilotaj din Chitila. In acelaș timp a aprobat și un alt raport al Colonelului Iliescu, care cerea să se ridice pe câmpul Cotroceni trei hangare mari, sortite să adăpostească aeroplanele armatei, făcute de Cerchez, după ce primii șase ofițeri își vor căpăta brevetele de piloți și vor avea de mers înainte la desăvârșirea sborului lor, precum și la instruirea altui rând de piloți. Căci, bine înțeles, piloții scoși dela Chitila urmau să fie instructorii celor veniți după dânșii.

Cum se întâmplă totdeauna, Cerchez n'a aflat nimic despre vorbele bune pe care le spusese Bibescu în privința memoriului dat Ministrului. A aflat în schimb că Prințul a căpătat autorizarea pentru altă școală de pilotaj. Iar asta nu era prilej de împăciuială și cu atât mai puțin loc de prietenie.

In lumea restrânsă a sportivilor și cea încă mai strânsă a iubitorilor de sbor, s'a mai făcut o ruptură, lângă aceea pe

care o iscase în vară lupta dintre Vlaicu — straşnic apărat de feţe luminate de scriitori şi în gazete — şi ceata celor cu maşini aduse din Franţa.

Cerchez nu înţelegea pricina îndepărtării lui Bibescu, iar prinţul n'a vrut să dea nicio lămurire. Lucrul părea cu atât mai ciudat, cu cât Valentin Bibescu se arătase prieten din toată inima câmpului Chitila şi făgăduise să-şi mute cu totul sborurile acolo, ca să ajute la ridicarea aerodromului. Astfel, Cerchez nu şi-a lămurit plecarea Prinţului înapoi la Cotroceni, decât atunci când a auzit despre înfiinţarea şcolii de pilotaj pe monoplane Blériot. A crezut că Bibescu râvneşte să fie stăpân pe toată mişcarea aviatică. Aşa dar, lupta a început chiar înainte de începerea activităţii, urâţind toată frumuseţea asta avântată, care punea în joc atâta inimă, atâtea vieţi tinere şi atâta strădanie.

Totuşi, Principele Bibescu avusese o pricină să plece dela Chitila. Şi încă o pricină cutremurătoare. Venit cu tot dragul să ajute lui Cerchez, îşi adusese chiar şi aeroplanul pe câmp. Dar la cea dintâi încercare de sbor, decum s'a ridicat dela pământ şi a trecut dincolo de gard, a simţit deodată, cu groază, mânerul cârmelor umblând în gol. Fără îndoială, se rupseseră cablurile.

A oprit motorul şi-a aşteptat sfârşitul. Aeroplanul s'a răsucit în loc, a lunecat pe aripă, apoi a pus botul în jos şi s'a prăvălit ca un bolovan. Din fericire, înălţimea era mică, iar în ultimele clipe, sburătorul a simţit că una din cârme — cea de adâncime — poate fi mânuită. Astfel, a fost în stare să lungească puţintel căderea şi să îndrepte maşina spre un pâlc de stufăriş, care putea să-i amortizeze cât de cât lovitura.

In ciocnirea care a rupt destul de rău aeroplanul, Principele, izbit cu capul de muchea din față a carlingei, și-a tăiat până la os arcada ochiului stâng.

Leoarcă de sânge cum era, n'a plecat însă de lângă aeroplan, până nu s'a dumirit asupra întâmplării. Intr'adevăr, se rupsese o sârmă, iar ruptura i s'a părut foarte ciudată. A crezut că vede urma unei pilituri și i s'a strâns inima. Cine avea cruzimea să facă asemenea ticăloșie și cine avea interes ca el să cadă? Negreșit, astfel puse, întrebările nu îngăduiau decât un singur răspuns: Cerchez, pentrucă avea licența dela Farman, iar aeroplanul Blériot îi amenința toate căile.

Înțelegând așa lucrurile, Prințul n'a vorbit nimănui despre cele petrecute. A lăsat să se spue că i s'a oprit motorul, și-a dus repede aeroplanul la Posada, să-l dreagă, dar la întoarcere a trecut cu vagonul dincolo de Chitila și nu s'a oprit decât la Cotroceni.

A avut totuși puterea să păstreze până la urmă taina acestei întâmplări și bănueli. Ba, precum s'a văzut, să fie sprijin lui Cerchez, atunci când părerea cerută putea să cântărească foarte greu.

Așa dar Vlaicu, întors în București, a găsit două școli de pilotaj încuviințate și pe cale de alcătuire. Cerchez și Bibescu intrau în rosturi oficiale înaintea lui.

Deci o suferință nouă și o piedică destul de grea pentru viitor, fiindcă rămânea osândit să sboare tot singur, pe singurul lui aparat. Boerii lui Gârleanu se dovedeau prin urmare a fi, nu cum îl văzuse scriitorul, ci cum i-a bănuit neîncrederea feciorului de țăran. Asta a gândit-o și Vlaicu, iar Chendi, Iosif și cu toți ceilalți prieteni, n'au luat-o altminteri.

— « Deh, băiatule, ce să-ţi fac dacă nu umbli în saloane şi nu ştii franţuzeşte! » i-a spus Ilarie Chendi. « Mulţumeşte-te şi tu să fii un biet geniu, ceea ce înseamnă sărac, duşmănit de ciocoime şi fără moarte! »

Iar Vlaicu nu găsea niciun haz şi niciun strop de mângâiere în veşnicia pe care i-o făgăduia criticul. Era aproape tot aşa de nefericit ca Goliescu, căpitanul, când scrâşnea vânăt, spunând :

— « Vlaicu e un incapabil. Are să vie o zi când am să-l desfid să sboare şi n'are să poată! »

Şi era cu mult mai puţin nenorocit decât însuşi Principele Bibescu, care suferea greu citind laudele fără seamăn, toată literatura scriitorilor despre flăcăul din Binţinţi.

Dădea din umeri:

— « In ţara asta dacă un ţăran face un cui, e socotit genial. Nu pentru ce-a făcut, ci doar pentrucă e ţăran! Nu! Hotărît! Are dreptate Petrache Carp să spue: « Păcătoasă ţară! »

Cum se vede, numai nefericire şi numai căinare împotriva nedreptăţii.

Decât, cel care a uitat mai repede tot Vlaicu a fost. Ionel Brătianu plecase dela cârmă spunând: « Guvernul îl pot lua alţii, dar puterea ne rămâne nouă! » Iar maistoraşul a închis cartea cu dureri trântind o sudalmă şi parafrazând:

— « Comenzile le pot lua alţii, dar succesul îmi rămâne mie! »

Fireşte, el numai a gândit-o aşa, dar spusa i-a fost mai netedă, ca pe valea Mureşului:

— « No! Bine! Criţarii ee-i' ela, făr' numa eu tot mi-ţi-i bat. »

Iar fiindcă încheerea asta era şi-o făgăduială, s'a aşezat pe lucru sdravăn, de şi-a isprăvit aeroplanul până nu se topise încă zăpada pe podişul Cotrocenilor.

L-a montat în grabă, l-a închis în hangar sub paza ostașilor, apoi a încălecat pe motocicleta cumpărată dela Magnani și a început a bate toate șoselele care eșeau din București, ba spre Oltenița, ba spre Alexandria, Afumați ori Ploești, să vadă drumurile, să afle locurile prielnice pentru aterisare și, mai ales, să stea de vorbă cu jandarmii, cu primarii, cu preoții și cu învățătorii, ca să-și aibă oameni de pază și ajutor la o împrejurare neprielnică.

Mai cu seamă calea Ploeștilor a bătut-o mult. Silișteanu îl întovărășea deseori, mergând și el cu altă motocicletă, tot dela Magnani luată. Asta era prilej de întrecere prin hârtoape. Iar uneori chiar prilej de cădere.

Ba odată, într'asemenea goană nebună printre nori groși de praf, care-i orbeau, un dulău fioros s'a svârlit înaintea lui Vlaicu, zor nevoe să-i înhațe cauciucul roții în dinți. In iuțeala cu care alerga, a fost de-ajuns o mișcare scurtă din ghidon, pentru ca motocicleta să rapege și să-l împuște pe Aurel, rostogol și ghem, în fundul șanțului, cu motocicleta peste dânsul.

Și-a scrântit mâna foarte rău. Mai o jumătate de lună Matilda a trebuit să-i facă legături și prijnițe, până să se tragă umflătura și să se poată răsuci oasele firesc, fără prea mari dureri.

Din întâmplarea asta, în care vinovați erau toți, iar Vlaicu mai presus de ceilalți, maistorașul s'a ales cu o ură neînchipuită pe ...câini.

— « Copiii când se lovesc, bat scaunul.» a zis Silișteanu, râzând. « Tocmai așa faci și tu cu nenorociții ăștia de câini. »

Dar Aurel nu încerca de fel să desmintă spusa maistrului electrician. Dimpotrivă, ținea s'o întărească:

— « No! Că iasta n'o uit. Când mi-oi cumpăra auto, prav îi fac pe toți! Că ela-i greu, nu se răstoarnă când fuje, făr' numai trece peste ei și de loc îi face gutaperca! »

La optsprezece Februar, Joi, scriitorii trebuiau să plece în Ardeal, fiindcă aveau orânduită ședătoare în Sibiu pentru Sâmbătă 20 Februar — adică 5 Mart, pe stilul nou — la ora 11 dimineața. Vlaicu a fost groaznic de amărît că nu se poate duce și el. Din pricina iernii, n'avusese încă prilej să-și scoată măcar aeroplanul din șopron și să-l poarte pe jos, necum să-l sboare.

Îi venea să plângă când a văzut trenul urnindu-se din Gara de Nord și s'a știut osândit să stea pe loc, cu aripile înghețate. Pleca Maria Filotti, actrița dela Teatrul Național, Gârleanu, Caton Theodorian, Cincinat Pavelescu, Dumitru Nanu, Corneliu Moldovanu, A. Mândru, A de Herz — care-și iscălea pe atunci poeziile: Dinu Ramură — și un poet tinerel, zurbagiu, vesel, nepăsător, care avusese succes neobișnuit cu o piesă în versuri, jucată la Național vreo două săptămâni înainte, la două Februar. Pompiliu Eliade descoperise piesa la Paris. Îi vorbise Eugen Lovinescu de ea și directorul plutise în nori de fericire că a dat, în sfârșit, de un autor dramatic român. Îi zicea piesei la început « Ileana din Poveste ». Mai pe urmă, în timpul repetițiilor pe care le conducea Nottara, Victor Eftimiu — așa îl chema pe autor — a mai adăugat și un fel de predoslovie, numită « Mărul de aur ». Pe afiș, piesa a fost intitulată « Înșir'te mărgărite » și s'a jucat dimpreună cu un act al lui Mihail Sadoveanu: « De ziua mamei ».

— « Ce să-i spunem lui Goga din partea dumitale? » l-a întrebat Eftimiu.

— « D'apăi ce drac' să-i spuneți, făr' numa să poftească la mine, să mă vadă că știu sbura. Altcum mi ți-l fac de râs pe ficioru' popii. »

— « Cum ai să-l faci de râs? » a zâmbit celălalt.

— « No! Deloc mi ți-l sudui că-i și el bizantin. »

— « Apoi chiar și este, că doar tot de prin Macedonia a pornit și neamul lui, ca și-al meu. » a căutat să-l lămurească Eftimiu, zâmbind subțire și cu ochi șireți. Dar Vlaicu n'avea chef de glumă, nici nu putea primi lesne gândul că Goga al lui nu-i ardelean sadea, ca și dînsul. Il știa doar pe Eftimiu prieten ca frate cu Lovinescu, iar pe Chendi, neprieten amândorora. Deci n'a vrut să-i ia vorba în seamă. Gândul colinda căi triste. Și-a adus aminte că, la opt Februar, Curtea cu Juri din Cluj îl osândise pe Goga la o lună închisoare și șase sute de coroane amendă, pentru niște articole apărute în Țara Noastră, cu un an înainte. Poetul n'avea însă nici o vină. Plătea în locul lui Dimitrie Marcu, girantul, care se prăpădise între timp.

— « Nu. Nu-i spune nimic lui Tavi. » a făcut Vlaicu, după câteva clipe. Apoi a amuțit, le-a dat mâna și i-a lăsat să se urce în vagon.

Sărăcuț, tremurând de frig, cu gambeta în cap, cu gulerul paltonului ridicat, cu mâinile înfipte adânc în buzunare, a rămas privind ca în gol, pe urma trenului care se îndepărta. Rupea ceva din el jivina asta neagră și murdară, care luneca și se încovoia pe șine, păcănind tot mai încet și tot mai des.

O lacrimă nedeslușită i-a jucat în inimă și i s'a pus povară. Nu știa ce simte, dar îi părea rău ca de moarte.

Iar lumea se strecura încet de pe peron, neîndemnată, de-l lăsa întunecat şi gol, ca şi când într'adevăr s'ar fi isprăvit o îngropare.

A plecat întrebându-se de ce-i părea totdeauna aşa de tristă orice plecare spre Ardeal?...

Orice plecare a altora. Şi orice plecare a lui...

Peste o săptămână, adică Joi 24 Februar, când s'au întors scriitorii din Ardeal, Vlaicu n'a prins de veste la timp. Le-ar fi eşit înainte la gară, să le ceară veşti dela Sibiu.

In schimb, s'a pomenit cu Octavian Goga la Cotroceni, în hangar.

— « Ce drac' cauţi tu aici, mă Tavi? » a făcut el scurt.

— « Să te văd cum sbori. » a răspuns poetul.

— « Nu te-or încuiat? »

— « I-am rugat să mă îngăduească până îţi văd aeroplanul pe sus. »

— « D'apăi, nu ţi-or spus 'eia că încă n'am suit cu gândacu esta? »

— « Mi-au spus că nu sbori, dacă nu viu să te văd. »

— « Chiar aşa am şi spus. Făr' numa eu cred că nu pleci îndat' la noi acas'. »

— « Nu, fireşte. Mai stau vreo două săptămâni pe aici. »

— « Fain! Apoi peste două săptămâni, negreşit mă-i vedea sburând. Trebă să fac experiment fest, ca să-i prind năravu şi la gândacu' 'esta. Altfel nu merje. »

Goga înţelege foarte bine chibzuinţa lui Vlaicu. Totuşi i-ar fi plăcut să-l vadă sburând de cum venise pe câmp. Intârzierea întâmpinată i-a schimbat fără voe glasul şi privirea. O schimbare neînsemnată. O nimica toată mai puţin în

vioiciunea ochilor sau în veselia cuvântului, dar pe care maistoraşul a prins'o şi l-a durut. L-a luat de braţ şi întorcându-l cu faţa spre el, i-a spus răspicat:

— « Mă Tavi, frate, ţie-ţi pare rău că nu sbor. »

— « Ce vorbă-i asta? » a răspuns Goga, trudind să ascundă sub zâmbet mărunta lui desamăgire. « Imi pare rău de altceva. Mi-au povestit scriitorii cum te-ai dus tu la Chitila să te măsori acolo cu Molla şi credeam... că ai să faci şi Duminică la fel. »

— « Duminică? »

— « Da. Când sboară basarabeanul ăsta »...

— « Basarabean? Care basarabean? »

Goga a scos din buzunar o gazetă, a răsfoit'o şi i-a arătat reclama:

AERODROMUL CHITILA

Duminică 27 Februarie 1911

Ora 3½ p. m. va avea loc

ZBORUL ŞI PRODUCŢIUNEA AVIATICA

a îndrăzneţului aviator *Nicu Costin*

(român din Basarabia)

care a uimit prin evoluţiuni şi zboruri Curtea Imperială şi Societatea Inaltă din Petersburg pe un biplan Fahrmann ultimul typ 1910.

Preţurile intrărilor: loja 80 lei. Loc în tribună 5 lei. — Pentru militari şi elevi 3 lei. — Peluză 1 leu. — Intrarea unui auto fără spectatori 5 lei.

Pentru a evita accidente, intrarea călăreţilor şi trăsurilor este oprită.

Biletele s'au pus de vânzare la Agenturile următoare: L'Indépendance Roumaine, Degen, Mischonsniki şi la Depozitul General al produselor rusești (Palatul nou al Camerii de Comerţ). — Trenuri spre Chitila sunt la ora 1,40 şi 2,55 p. m.

După ce a citit, Vlaicu întreabă:

— « Şi tu ai vrut să te duci? »

— « De ce să nu mă duc? »

— « No! Bine! » a răspuns atunci maistoraşul, hotărît. « Apăi tot n'o sbura el întâi! » Şi a dat poruncă să se scoată aeroplanul afară.

Goga a tresărit. Il uimea asprimea crescută deodată în glasul şi chipul sburătorului şi-i părea rău că i-a stârnit'o. A cercat zadarnic să-i mai lămurească primejdia unei ambiţii nesăbuite şi să-l aducă la înţelegere. Intr'adevăr, era o nebunie să purceadă deodată la sbor cu o maşină nouă. Vlaicu însă nu voia să audă. S'a suit în carlingă, în vreme ce Ion învârtea helicea din spate, să dea drumul motorului şi a ascultat îndelung, încruntat, detunetul plin, sănătos, rotund. Apoi chiamă cu mâna pe Ciulu, să-i strige ceva la ureche şi după ce mecanicul face semn că a înţeles şi se îndepărtează, maistoraşul ridică braţul.

Aeroplanul ţâşneşte săgeată. Goga îşi simte inima lovită ca şi când în ea s'ar fi înfipt. Se întoarce spre Chendi, cu care venise şi şopteşte:

— « Face-o nebunie să sboare de'ntâia oară. Ce Dumnezeu? E beat? »

Dar maşina nu se ridică de pe pământ. Fuge glonţ pe câmpul jilav şi negru, unde iarba abia începe a înverzi...

— « Nu se ridică! » spune înfundat Iosif.

— « De ce? »

— « Se vede că nu vrea aeroplanul... »

Dar Ciulu răspunde sbârlit şi posac:

— « Dom' inginer nu vrea, iar nu maşina. Mi-a spus mie înainte, că o poartă întâi pe jos... »

In acest timp, Vlaicu a tăiat motorul şi s'a oprit. Ciulu, care pornise cu soldaţii mai din timp, să-i iasă înainte, goneşte către dânsul.

— « Ce s'a întâmplat? » întreabă Goga, iar Aurel îi strigă hăulind:

— « S'o fo' întâmplat că nu mi-s bolând, frate. Tu ai venit să mă vezi cum sbor, iar nu cum mi-oi frânje grumazu'... Făr' numa acu, feri Tavi dragă, că de loc îţi trec peste cap! »

Asta zicând, iarăşi s'a urcat în aeroplan şi a purces motorul, în vreme ce Goga, sâcâit, dădea din umeri către prieteni:

— « Nu, hotărît, e beat! Are obiceiul să bea totdeauna aşa când sboară? »

— « Ştie-l Dumnezeu! L-am văzut an vară bând câte odată, înainte de sbor, un păhărel două de coniac, dar atâta tot...» a lămurit Chendi.

— « Atunci, de bună samă, asta este. Dar să-l întrebăm pe mecanic. »

— « Crezi că spune? Ăştia sânt unghie şi carne cu dânsul. Ţin la el şi ascund. »

Motorul s'a umflat ca o apă în iureş. Vâjâitul aspru al helicelor a pornit să şuere puternic. După câteva clipe, aeroplanul, întors cu botul spre locul unde aşteptau prietenii, a scăpătat din priponire şi a purces să dea năvală întins, ameninţător.

— « Vine peste noi... e nebun?... »

Cât ai număra cinci, gângania ajunsese la o sută de metri. Nici nu mai era timp de fugit... Hotărît, se prăbuşea în ei.

Dar, ca fulgerul, svâcneşte în aer, ridică botul în sus şi trece chiuind şi împuşcând năprasnic pe deasupra capetelor. Apoi se înfige pe calea cerului şi se tot duce în netezimi neumblate.

Goga pufnește pe nări:

— « E beat, ori a râs de noi? »

— « Și una și alta! » face Ilarie Chendi. In urmă tac încremeniți, privind sbenguiala descreerată care s'a încins în văzduh. Cu adevărat, nimeni n'ar crede — văzând svânturarea aeroplanului, nebunește întoarceri în loc cu mașina răsturnată cuțit, țâșnirile pieptișe sau năvala în creștet, — că acolo, sus, mână și stăpânește o minte pusă pe ciocanele ei.

— « Vrea să-ți arate tot ce poate! Asta-i! », judecă Ilarie Chendi. « Iar cum e în « high spirits » ca să zic așa, nu-i de mirare toată nesăbuința asta. »

Goga, care privește cu inima strânsă, e înduioșat și e îngrozit. Nesfârșită dragoste — până la lacrimi, față de dovada asta de recunoștință — și totuși o părere de rău crâncenă că poate fi pricină de nenorocire.

— « Numai de n'ar păți ceva! » spune el printre dinți. Și dorește să-l vadă coborît jos cu tot sufletul, cu care dorește să nu-l mai vadă isprăvind nebunia măreață a gândacului zănatec, învolburat pe înalt.

Curând a uitat de toate. Ii dau lacrimile. Ochii mari și luminoși, în care cerul se îndoește, nu mai cutează să clipească. Timpul stă, gândul stă, inima stă. E doar privire fermecată, asemeni unei urechi vrăjite de un cântec.

Invenție? Vlaicu? Tehnică? Primejdie? Ce-s fleacurile astea? E frumusețe. Atâta tot. O frumusețe înfricoșătoare, pe care n'o primește carnea, pentrucă e însăși negarea cărnii; pe care n'o primește viața, fiindcă e depășirea vieții. Dar ce e să nu rămâe depășit? Doar Dumnezeu, care a știut să ia un bulgăr de pământ și, asvârlindu-l către cer, să-i spue ciocârlie.

. . . . . .

Incă nu s'a isprăvit. Trece şi se înapoiază, coboară şi iarăşi se urcă. Apoi, de zece ori se înşurupează'n loc, de parcă-i frunză suptă de-un vârtej...

Iar când e-aproape, jos ori sus, din carlinga îngustă şi alungită ca un piept de lăstun, ese un braţ glumeţ, care-şi fluturâ râsul şi prietenia. ...

Acum, deodată, când e în creştetul cerului, motorul tace.

— « S'a oprit motorul! » spune încet gura strânsă şi albă a poetului. Ochii se întorc, ţipându-şi spaima, către ceata de prieteni.

— « Asta nu-i nimic. Aşa face el totdeauna când coboară. » îl linişteşte Chendi. « Priveşte acum. Astea-s clipele pe care le iubesc eu mai mult ca toate celelalte din sborul lui. Acum e cu adevărat pasăre! »

...In lunecarea ei domoală cu susur de mătase, gâza coboară abia legănată. Nici o clintire în netezimea clinului. Ai zice că adoarme pe drum treptat, uşor.

Roţile şfichiuesc iarba, saltă de câteva ori încetinel şi, după zece paşi de alergare pe câmp, totul încremeneşte şi se face lucru: pânză, lemn, fier... iar înlăuntru un trup care a rămas frânt, dăulat.

Goga se apropie. Vrea să spue o vorbă şi nu poate. Il îneacă lacrima în gât. Ochii clipesc zadarnic să alunge perdeaua alburie, prin care Vlaicu nu se mai prizăreşte decât asemeni unei umbre. Şi ce umbră! Pete albe şi pete negre, întocmai ca odinioară, sub lampa gălbue şi leşinată a unui vagon de tren.

Mâna lui Goga, tare, grea, cu degete scurte şi puternice, cade pe umărul celui din callingă. Se încleştează ghiară şi-l clatină încet de două ori. Asta-i în loc de vorbe. Apoi, deodată, s'a

repezit cu tot trupul mic, i-a cuprins capul între palme şi-i sărută fruntea.

— « Doamne! » tremură un gând mărunt şi îndepărtat. « cum poate fi aşa de rece o frunte de om viu! »

— « Dom' inginer, s'a izicutat! » zice, ţăcănindu-şi călcâele, un soldat, în vreme ce scoate de sub tunică sticla de şampanie.

Vlaicu a ţâşnit în sus, ca din arc. Toată viaţa vine acum la loc. Sare jos, desface sticla, ascultă împuşcătura dopului şi întinde lui Goga:

— « Tavi, frate, om bea de botezul lu' gândacu' meu! Vivat! Crescat! Floreat! Iasta nu se potriveşte bine, făr' numa tu pricepi ce vreau eu să zic... Am fo' spus pe latineşte că-i mai fain! »

Goga gustă şampania, gustă şi Chendi, gustă toţi soldaţii pe rând — câte puţin, fiindcă lor nu le place sălcietura asta pişcătoare şi dulceagă — pe când, de sub o tunică, mai ese o sticlă. Pe asta o pune la gură Vlaicu şi n'o mai lasă până n'a ajuns la un deget de fund. Atunci o svârle din toată puterea spre mijlocul câmpului, sau poate spre cer... Din gâtul fără dop ţâşnesc stropi... spre pământ... spre cer...

Lămureşte:

— « De aceea l-am fo' botezat în şampană, că eu cu gândacu' 'esta, Tavi frate, pornesc încolo... »

— « Incotro? » face Goga mai mult din cap decât din grai, neînţelegând unde arată mâna sburătorului.

— « Spre munţi, la noi... »

— « Nu *spre* munţi, Vlaicule, ci *peste* munţi! »

— « Apăi tot aceea o fi! Că eu de pornesc, înapoi nu mă mai întorc; musai să ajung dincolo... » Zâmbeşte şi spune

încet, ca în vis, privind departe: « Hehei... Ce-ară să fie când oi ajunge dincolo... »

Iar acest *dincolo* a sunat în câmpul gol, ca un loc atâta de departe...

Intr'adevăr, sborul fusese minunat.... totuşi Nicu Costin apucase să sboare înainte.

Venise de vreo săptămână în ţară, adus de Cerchez, care voia de mult să-l angajeze instructor pentru şcoala de piloţi, dar nu s'au putut învoi nici de astă dată, cum nu se învoiseră în anul trecut. Basarabeanul făcuse şcoală chiar la Mourmelon, cu Henry Farman, şi se preţuia mai presus de leafa pe care i-o hărăzise mărimile aerodromului din Chitila, pentrucă avea aeroplanul lui, sburase — cum spunea anunţul — înaintea multor feţe luminate şi — mai cu seamă — câştigase bani buni cu sborurile făcute prin toate oraşele mari din Rusia.

Adevărat vorbind, a venit în România ca să facă şi aici un turneu de sboruri, iar nici decum să-i slujească lui Cerchez. De aceea tocmise cu agenţia artistică Covaci § Comp. rânduirea turneului, iar serbarea dela Chitila avea rostul să-i slujească de început şi de reclamă.

După ce şi-a montat aeroplanul şi a făcut încercări neînsemnate, a pus pe Cerchez să cheme pe câţiva gazetari din Bucureşti şi a sburat în faţa lor Sâmbătă 19 Februarie. Ridicându-se în aer la ora şase fără cinci minute, a pornit spre Mogoşoaia, urcă până la vreo două sute de metri înălţime, apoi s'a întors, a ocolit de două ori aerodromul, iar la şase şi trei minute coboară. Ar fi vrut să sboare mai mult, dar n'a putut. Cele opt minute i s'au părut foarte lungi din pricina vântului cam aspru, care bătea întins. A făgăduit, în schimb, că va sbura de

câteva ori și în timpul săptămânii; ba avea de gând să vie deasupra Bucureștilor și chiar să coboare la Cotroceni.

Dar Vlaicu nu știa nimic din toate acestea. Bibescu nu era în țară să i le spue, iar Ciulu, știind bine că l-ar amărî pe maistoraș, dosea gazetele cu vești neplăcute, sau rupea bucățile buclucașe, sub cuvânt că a găsit o alifie pentru careva beteag ori a scos o poză care plăcea unui copil.

Seara, s'au dus la Teatrul Național să vadă «Funcționarul dela Domenii», piesa cea nouă a lui Petre Locusteanu. Le trimisese bilete Liciu, care hotărîse lui Goga un program întreg, pornind firește cu «Viforul» unde avea el rol mare și urmând cu «Apus de Soare», «Inșir'te mărgărite», ba chiar și traducerea lui Gârleanu din Maurice Donnay, «Păsări Călătoare», piesă în care debutase cu mare vâlvă Ortansa Brăneanu Achaume, actriță tânără, cu alese însușiri. Sfârșitul avea să-l facă «Taifun», unde Liciu, cu toată teama de rol, se trudea să alcătuiască o compoziție, cu care să-și închee în chip vrednic seria succeselor din stagiune, când se grămădiseră laolaltă, premiere și reluări: Viforul, Punctul Negru, Banii, Rivala, Nepoftitul, Lipitorile Satelor și Nevasta lui Cercelus.

Intr'o pauză, Goga l-a luat pe Vlaicu de braț și plimbându-se cu el prin foyerul de sus, l-a mustrat încetișor, blând:

— «M'ai înspăimântat astăzi. Îți mulțumesc că ai vrut să-mi arăți tot ce știi! — și ce minunat îți sboară aeroplanul, — dar n'ai fost chibzuit.»

Vlaicu s'a uitat la dânsul, de parcă nu înțelesese o boabă din ce-i spunea. Apoi a izbucnit:

— «D'apăi, frate Tavi, crede-mă-i o' nu, dar eu sus te-am și fo' uitat. Eu am făcut experiment, măi, că așa fain fuje gândacu' 'est, de e plăcere să-ți frînji și grumazu' cu el!»

Iosif şi cu Ion Scurtu, cari se plimbau alături, au râs, fireşte. Insă adevărul aşa era, cum îl spusese el. Pornise la început în joacă, glumind că sboară. Avea de gând să cerce doar câteva târîturi pe câmp. Dar când, dela cea dintâi pornire şi abia după zece metri, a simţit cum saltă singurel aeroplanul dela pământ, ce straşnic de puternică este tragerea helicelor cu lopeţi înguste, lucrate la Magnani şi a văzut arcurile amortizoarelor ajunse la capăt, de putea în fiece clipă să urce în aer, s'a hotărît să nu mai întârzie. Mâna nu uitase nimic din deprinderea din toamnă. Ba, parcă, în odihna iernei învăţase neştiut înainte.

Aşa dar, nimic nu-i lipsea pentru sbor în ziua asta liniştită şi proaspătă, care încheia luna lui Făurar.

Iar dacă în goana înapoi, către locul unde şedea Goga, a prelungit mersul pe jos, n'a făcut-o decât din glumă. Ştia că se poate asvârli în aer la cea mai mică răsucire a volanului, aşa cum de altfel a şi fost.

Dar în clipa când şi-a speriat prietenii, trecându-le peste cap şi făcându-i să se plece îngroziţi la pământ, i-a uitat ca decând lumea. Sborul şi supravegherea aeroplanului l-a furat cu desăvârşire. Intr'adevăr, i-a fost ca o biruinţă mare. Toate schimbările, pe care le făcuse, se adevereau acum bine venite şi fără cusur. Incă odată, văzuse bine. Văzuse bine când a scurtat lungimea fusului-inimă, pentrucă acum cârmele erau mult mai simţitoare, văzuse bine când schimbase helicele, văzuse bine când îmbrăcase toată carlinga până la coadă, când a mărit capota motorului, când a micşorat roata volanului şi a adâncit scaunul. Dar mai cu seamă, nu se înşelase îmbrăcând aripele în pânză dublă, brăzdată prin şuviţe întăritoare, în chip de nervuri moi. Curbura în sbor, alta la fiecare iuţeală,

alta la suit, la coborît, în viraje și în viteza cea mai mare, erau de-o finețe și de-o sensibilitate minunată. Cât privește motorul, căruia îl alcătuise un carburator nou cu două jicloare, ca să-l poată îndopa cu gaze, și-i pusese o manetă pentru admisiunea amestecului, îi dădea putința să-l pue pe maxim la urcușuri și la viraje, ceeace răspundea printr'o stăpânire desăvârșită a tuturor mișcărilor.

Insfârșit, altimetrul adus dela Frankfurt și micul măsurător de viteză ascuns în carlingă — făurit în mare taină la Magnani — îi dădeau putința să știe, în fiece clipă, ce mai poate cere aparatului. Nimic nu avea să-l mai întâmpine pe neașteptate. Sborul mecanic începea să-i fie cu adevărat mecanic. Iar în liniștea asta, plutirea câștiga în frumusețe, fiindcă sufletul i se putea da întreg. Ochiul și mâna lucrau dela sine, mecanic și ele, după porunca àcelor farmecate, care spuneau tot ce aveau de spus.

Se simțea crescut, puternic. Peste hopurile rare din aer se legăna zâmbind. Chiotul aeroplanului și struna gravă a motorului nu-i mai păreau larmă venită din afară, ci parcă purcedea din el. Se simțea trăind laolaltă, făcând trup cu gângania aceasta sbenguită în văzduh. Viețuia acum ca o pasăre-om. Era, însfârșit, o fărâmă din acel *sburător* pe care îl visa.

Astfel, jumătate de ceas, cât i-a ținut sborul, n'a mai fost el. Așa de mult și de adânc se îndepărtase de Vlaicuomul încât, svârlindu-și odată ochii jos, din întâmplare și zărind ciorchinele negru al privitorilor de pe aerodrom, s'a întrebat:

— «No! D'apăi 'eștia cine-or fi?»

Atât. Și îndată i-a uitat, făcându-se iarăși sburător.

Când a tăiat motorul şi a întors aeroplanul cam cu pântecul înainte, să-l frâneze din iuţeală şi-a adus aminte de vorba lui Bibescu:

— « Aripele îţi fac burdufuri grozave, dragul meu. Asta nu-i aterisare. E coborîre în paraşută. »

Nu i-a răspuns nimic atunci. Ii răspunse în schimb acum, privind cu coada ochiului hangarul închis.

— « No! Vezi-ţi paraşuta, Bibescule. Ş'apăi fă la fel, de poţi, cu şanticleru tău! ...»

Mândria nu-i era deşartă. Cu « paraşuta » aceasta, Vlaicu putea să coboare pe un loc de douăzeci de metri, când altora le trebuia cel puţin o sută. Iar cum la maşina asta nouă, maistorașul pusese şi frână pe rotiţa dindărăt, nădăjduia să nu aibă nevoe a mai fugi pe pământ decât cel mult cincisprezece metri.

Când a înlemnit gândacul pe roţi, mânile lui Vlaicu au scăpat de pe volan, moarte. Sus i se păruse că se joacă. Jos, şi-a dat seama că toate au izvorît dintr'o încordare neînchipuită. Aşa de departe dusă, încât nu mai putea nici măcar să se ridice din scăunaşul lui. L-a privit pe Goga apropiindu-se, cu simţământul nedesluşit că e o arătare. Greu şi-a adus aminte de chipul lui şi de venirea lui.

Pasărea din el se desfăcea anevoe.

Intoarcerea pe pământ, preschimbarea nouă în om vechiu, arăta ca o ruptură silnică, dureroasă şi tristă, de care nu se poate să nu-ţi pară rău.

Vezi bine, era o micşorare, o umilire.

Insfârşit o detronare.

Casa limpezimilor de sus nu se poate părăsi fără osândă.

*

— « Ăla e-un țigan, măă... Nu s'a îmbătat odată în viața lui! Eu cu asemenea om nu stau de vorbă! » Așa spusese odată Delavrancea lui Alexandru Vlăhuță, vorbind despre Nicolae Fleva. Goga înțelegea cuvântul bardului, dar înțelegea în acelaș timp că frumusețea inimii, arătată prin pofta de băuturi, poate să nu fie tocmai prielnică unui sburător. Mai ales când știa că Vlaicu, de pe urma scarlatinei lui, rămăsese cu o nefrită, care nu mai avea vindecare. Atunci a încercat să-l sfătuiască. Maistorașul, la început, n'a înțeles ori s'a făcut a nu înțelege. Insă repede s'a sbârlit:

— « Da' ce drac' tot vorbești tu, frate? Asta pe Steo să-l conziliezi, că eu doar nu-s beutor! »

Și glasul lui îi era așa de neted, hotărît, că nu mai încăpea crâcnire.

Goga n'a vrut să stăruiască. In schimb, aflând ce rost are Matilda în viața lui Aurel, a încercat să aducă vorba pe departe și să-i arate că sunt anume deosebiri pe lume, de care e bine să ție seama orice om. Asta a înțeles-o Vlaicu mult mai lesne și a dat un răspuns în felul lui. Adică a închis gura și n'a mai zis o vorbă. Rămânea să se afle doar omul care să știe citi cum sună asemenea răspuns. Oricum, nu era Goga omul acela. Iar fiindcă poetul a crezut că muțenia lui Aurel e un fel a-i răspunde să nu se amestece în viața lui, a trecut la altele. Iar acelea altele au fost doar zile așa de bune, de vesele și frumoase, încât au șters repede două clipe de umbră, stârnite de omul care avea în inima lui Vlaicu un loc de nimeni altul întrecut. Pe Chendi chiar l-a sâcâit tot auzindu-l că spune:

— « De când o fo' venit Tavi 'esta, apoi e bine! »

— « Ce-i bine? Și dece nu era tot așa de bine până acum? » l-a întrebat criticul.

Răspunsul lui Aurel a căzut neşovăelnic şi limpede cum nu se poate:

— No! Apăi iasta nu ştiu de ce, făr' numa că-i bine!»

Dreptatea era însă de partea lui Vlaicu, nu de partea lui Chendi. Goga n'avea slujbă la Academie, nici n'avea casă în Bucureşti, să nu poată sta de vorbă decât două trei ceasuri pe seară. Il purta cu dânsul pe Vlaicu toată ziulica, mâncau împreună, se plimbau împreună, făceau vizite împreună, se duceau la teatru împreună, iar la sboruri veneau tot împreună. Apoi, Goga nici nu amuţea ca Iosif, nici nu înţepa pe toată lumea ca Ilarie Chendi. Din Ţară n'avea pe cine să înjure, iar pe cei din Ardeal, cu care avea de împărţit câte ceva, îi făcea uitaţi. Dar, mai presus de toate, Goga avea în el o caldă omenie apropiată, o frăţietate primitoare, unde încăpeau toţi prietenii, toţi prietenii prietenilor, ba chiar şi duşmanii lor. O răscruce de armistiţiu, unde oamenii uitau că-s vrăşmaşi.

Ce-i pasă lui Goga că Maiorescu nu se poate suferi cu Spiru Haret, că Iancu Caragiale mârâe la Iorga, Pompiliu Eliade la Davila sau Delavrancea la Marghiloman? Toţi ţineau la el şi el ţinea la toţi de-opotrivă. Pentru asta, în aceeaşi zi în care l-a felicitat pe Nicu Filipescu pentru biruinţa din alegerile generale dela 16 Februar, când s'a ales la Ilfov, l-a felicitat şi pe Iorga pentru cele trei sute opt zeci şi şase de voturi luate în mână de partidul naţionalist, care se ivea întâia oară la alegeri. Ba, i-a părut rău tot odată că n'a eşit şi Petre Liciu, care candidase ca independent şi luase două sute şi optsprezece voturi.

Tot cam aşa de nepărtinitor era şi Vlaicu în simţămintele lui. Dar la el asta purcedea din sfânta-i neprihănire în ale politicei şi oamenilor din târg, câtă vreme nu-şi cunoştea neprieten pentru maşină. Deci, din alegeri, el n'a ales decât

mulțumirea că au eșit Haret și Brătianu, alături de nemulțumirea că nu s'a ales și Pătrășcanu.

— « No! Biet de el, l'or țâpat afar' săracu' de la Cameră! Păcat, că fain om o fo..» Apoi, cu mare părere de rău: « 'ela nu era șanticler! »

— « Cum? » întrebă Goga mirat: « Ce-i aceia șanticler? »

— « D'apoi drac' știe ce-o fi? Făr' numa așa zâc toți pe aici. Asta-i o vorbă nouă. »

Intr'adevăr, gălăgia mare făcută în preajma piesei lui Edmond Rostand « Chanteclair », svârlise în țară astă vorbă proaspătă cu sunet urît, și fiecare o întrebuința când și unde îi venea la îndemână. Vlaicu o învățase dela Ciulu și, la rându-i, învățase pe toți soldații dela câmp:

— « Frate Șanticler, fugi iute și adu-mi niște vipt dela Șanticleru!... » Cum se înțelege, șanticleru al doilea era Cantili. Dar putea să fie oricine și orice. Covrigarii dela poarta cazărmilor aveau covrigi șanticler, Petrache Carp era un Prim Ministru cam șanticler, iar Nicu Filipescu înjura șanticler....

Când a înțeles Goga ce înseamnă șanticler, a priceput chiar și spusa lui Vlaicu:

— « Mă Tavi, mai bine-i de când ești tu aici, frate, că Baciu' Chendi e om tare, de-i țin toți de frică, făr' numa e cam șanticler! »

— « Oi fi și eu șanticlier, Vlaicule. » a râs Goga.

Iar maistorașul a lămurit foarte adânc și din toată inima:

— De bună samă, frate, dară șanticleru tău, vine altcum...»

In stângăcia acestor vorbe domnea înduioșare grea și adevărată cum e aurul bun. Alături de Goga, Aurel, copilul acesta pe care lumea îl copleșea cu înălțimea unor purtări, a unei științi necunoscute lui, se simțea ocrotit și fără nicio

grijă de soarta sa. Un fel de simţire oarbă, primară, dela copil la mamă. De altfel cam aşa era. Pentru Regat, Goga îl născuse pe Vlaicu.

Recunoştinţa purtată de Aurel lui Octavian Goga şi-o plătise în deprisos. Sborul pe care îl văzuse — cutezătorul, nebunescul sbor de Joi — i-au fost poetului una din puţinele mângâeri şi puţinele mulţumiri, ce-i mai erau îngăduite. Viaţa lui era o lacrimă. Iar viaţa Ardealului, o durere, pe care nici n'o mai putea cânta.

Nu venise în ţară de dragul plimbării sau măcar de dragul lui Vlaicu ori al prietenilor. Căuta ajutor pentru nefericirile care jeleau sub încruntările de peste munţi.

Acolo dihonia pătrunsese până şi între Români. Se bănuiau dela o vreme unii pe alţii, mai rău decât duşmanii, de când, pe de-oparte Părintele Mangra, cu cei de-o samă lui, băteau în struna stăpânirii, iar pe de altă parte, doctorul Ion Mihu trimisese lui Khuen-Hedervary, primul ministru, acel memoriu vestit, la care Groful n'a vrut să răspundă, dar l-a pornit în schimb pe Tisza, la cinci Ianuar, să-i facă românului o vizită acasă, ca să svârle nelimpezime peste tot. Degeaba se sbuciumă Theodor Mihaly în Parlament după dreptate. Cinci sute douăzeci şi una de şcoli româneşti sunt închise. Iar dacă Vasile Goldiş este achitat la Arad, în schimb, Goga e osândit la Cluj. Adunarea Naţională ţinută la 3 Februar în Arad nu putea să îmblânzească lucrurile. Vorbirile lui Aurel Vlad, Goldiş, Ştefan Cicco Pop, Părintele Lucaci, Victor Bontescu şi Cornel Iancu, alături de adeziunile pe cari le-au trimis Mihaly, Şerban, Aurel Popovici, Sextil Puşcariu, Aurel Vlaicu, Bogdan şi cu Diaconescu şi-au avut, fără îndoială, rostul lor în osândirea

lui Goga, dela Cluj. Nedreptatea şi asprimea stărilor începuseră s'o vadă până şi ungurii. Articolul pe care l-a scris profesorul Gyula în Budapesti-Hirláp, suna foarte limpede pentru cine voia să priceapă. Găsise acela prilej să mustre ocârmuirea maghiară că-i lipsită de dibăcie osândind pe un poet, care tradusese Tragedia omului de Madach şi versuri din Petöffi. Insemnată era însă mustrarea, nu temeiul pe care se punea. Era limpede doar, cum i-a răspuns şi Goga peste câteva zile, că politica nu trebueşte să se ascundă după faldurile poeziei şi că opt zile de prevenţie şi cinci mii de coroane amendă, cât îl costase credinţele lui româneşti, erau o plată măruntă faţă de suferinţele altora. « Voi suferi ca toţi din neamul meu » hotărîse el, încheindu-şi scrisoarea. Iar fiindcă era pregătit să sufere, nu s'a dat îndărăt să facă tot ce-i sta în putinţă, ca şezătoarea scriitorilor români, ţinută la 20 Februar în Sibiu, să fie ca un glas limpede şi tare.

Şezătoarea a durat numai două ceasuri, dar sărbătorirea a fost de două zile. De Vineri dimineaţa, la 19 Februar, când au ajuns cu trenul în gară, scriitorii, primiţi de întreaga românime a oraşului şi a împrejurimilor, au fost purtaţi rând pe rând la toate aşezările româneşti: la Banca Albina, la tipografia Arhidiecezană şi la Muzeul Asociaţiei. A doua zi s'au dus la Catedrală, unde li s'a făcut slujbă, apoi i-a primit însăşi Vlădica Meţianu, sfântul de optzeci de ani.

La ceasul unsprezece şi-un sfert a început şezătoarea, în sala festivă a Muzeului Asociaţiei. Octav Tăzlăuanu a ţinut cuvântul de deschidere, urmat de Goga, care a recitat poeziile: «*De mult*», «*Un om*» şi «*Prăpastia*». Gârleanu a citit schiţele «*Voinicul* şi «*Trandafirul*», Cincinat Pavelescu a spus versuri, Caton Theodorian a făcut lectura schiţei «*La masa calicului*», după care Maria Filotti, dela Teatrul Naţional, a declamat poezii de feluriţi autori. I-a urmat Dimitrie Nanu, citind «*Rugăciune*», I. Agârbiceanu cu «*Intâlnirea*», Corneliu Moldovanu cu «*Baladă*», A. de Herz cu «*Răvaş de nuntă*» şi Victor Etfimiu, care a recitat din «*Inşir'te mărgărite*». După «*O scrisoare*» versurile citite de A. Mândru şi «*Povestea cântecului*» spusă de Maria Cuţan, Cincinat Pavelescu a făcut o încheere veselă cu câteva epigrame de-ale lui.

Induioşarea ceasurilor acele nu se poate povesti. Tremurau sufletele ascultând. Era ca o trăire neadevărată adunarea aceasta de români, grai românesc şi artă românească, în deplin curaj de mărturisire, sub apăsare vrăşmaşe. Era şi răzvrătire şi biruinţă. Era o Românie-Mare de mai târziu, strânsă acum între zidurile unei săli.

După şezătoare, a urmat banchetul la restaurantul Brotte, unde au făcut onorurile de gazdă doamnele Ortenzia Goga, Brediceanu şi Tullia Bogdan. Masa a ţinut până seara, când s'au dus la Gesellschaftshaus, în care s'a dat balul, iar Horşa, arhivarul comitetului, a cântat cu degete măestre, în trişca lui, acea vrăjită Horă a fetelor, ale cărei vorbe le strânsese Claudia Goga:

Eu pe deal mândra pe şes
Că mi-o cunosc după mers,
Pe mersul picioarelor,
Pe'ncreţitul poalelor.
C'are mers de granatir
Şi'n obraz e trandafir,

Bade peană trandafir
Lasă-mă să rup un fir.
Rupe mândră, cât îi vrea,
Trandafir din peana mea.
Tu i-i rupe, ei or creşte.
Stai mândro şi mai fetească,
Că şi eu mi-oi mai juni
Şi tot amândoi om fi!...

Intre minunatele strae româneşti, aşa de mândru purtate de Virginia Podoabă, de Nora Semeny, de Claudia Goga şi de Partenie Cozma, trişca lui Horşa, cuvintele cântului ardelean

şi acel strop tăinuit, nespus de puternic şi greu, care-i lega pe toţi, se plămădea în frumuseţe şi lacrimă de dor, ceva cum ar fi un vis. Adică frumuseţe pe drum de împlinire...

Intăririle, după care venise poetul, au fost date fără şovăială. Titu Maiorescu ţinea să nu facă nimic displăcut Celui Mare şi de aceea l-a întârziat câteva zile pe Goga, până ce Regele Carol, care fusese vreo zece zile ţintuit în pat de gripă, a putut să-şi primească iarăşi miniştrii în audienţe de lucru. Dar n'a fost nevoe decât de două vorbe şi bătrânul Vodă a dat din cap. Pricepuse şi încuviinţa. Aici erau răsunete din vizita pe care o făcuse cu doi ani înainte, la Sinaia, moştenitorul tronului împărătesc, Frantz Ferdinand. Nu degeaba i se spunea prieten al Românilor.

Deci, plecarea lui Goga înapoi spre Ardealul care-i deschidea acum uşa unei temniţi, aducea putere de viaţă pentru un număr bun de şcoli româneşti.

Arăta ca o suflare tainică şi întrematoare, alături de scandalurile din Parlamentul Pestei, unde nu era zi lăsată dela Dumnezeu, când să nu se înfigă un jungher nou în inima românilor. Intr'o zi, Vaida se ridică să vorbească şi e înăbuşit; în alta, Tisza îi răspunde şi-l apără pe Mihu, dar învinueşte membrii partidului Naţional că au aţâţat studenţimea împotriva lui Mangra, apoi Ciclo Pop răspunde lui Tisza, blestemând pe trădători, pentruca, deodată, să înceapă confiscarea cărţilor româneşti.

Ca o încheere de tristeţi şi o culme, la 18 Martie moare şi bătrânul Iosif Sterca Şuluţiu din Cărpiniş, preşedintele Asociaţiei, nepotul Vlădicăi Alexandru Şuluţiu, Mitropolitul din Blaj care, împreună cu binecuvântatul Andrei Şaguna, prezidase la 3 Mai 1848 adunarea din Câmpia Libertăţii.

Sfârșitul lui Iosif Șuluțiu capătă astfel un înțeles înfricoșat...

La asemenea răzmeriță sufletească se cerea în Ardeal strângere de rânduri mai aspră decât fusese în răzvrătirile cu sânge de odinioară. Partidul Național trebuia reorganizat și întărit, iar conștiința românească avea nevoe să fie sguduită adânc, să-și iasă din amorțirea unde-o înecase atâta apăsare. Șezătoarea din Sibiiu fusese bine venită. Subvenția dată de Titu Maiorescu pentru școli, de asemeni. Dar prilejul cel mai nimerit avea să fie în serbările Asociației din August, care fuseseră hotărîte să se desfășoare la Blaj. Acolo, Ardealul trebuia să arate ce este, ce vrea și ce poate. In triunghiul acesta, Vlaicu își avea un rost lămurit. El dovedea românilor până unde merge vrednicia și duhul norodului lor, mai mult decât al altor neamuri — începând cu Ungurii.

Poetul care, svârlind deasupra nației un pumn de versuri, dăduse trup de basm durerilor, înțelegea de minune câtă întărire poate aduce devălmășiei românești flăcăul de pe valea Murășului, care dăduse trup de oțel unui basm.

Inchipuind un turneu de sboruri prin toate orașele de peste munți, Octavian Goga a știut că Vlaicu poate ajunge, pentru împrăștierea românilor, ca firul de ață care adună toate mărgelele și le ține legate pe lungul lui.

Sborurile făcute Duminică de Costin, nu i-au arătat lui Aurel nimic deosebit. Basarabeanul nu sbura mai rău ca Molla, dar nici mai bine. Era un om răbdător, cuminte și foarte hotărît, cu ochiul ațintit pe cele mai neînsemnate clătinări ale aparatului și mâna încordată pe comenzi. Nu cerea mașinei mai mult decât știa că poate să dee, nici n'o lăsa de tot în voia ei. O hățuia cu potolită chibzuință, așa cum ședea bine

şi se potrivea unui rumân domol ca dânsul, liniştit la înfăţişare, blajin la privire, dar bărbătos, judecându-l după spatele încălat, după mânile voinice, mustaţa groasă şi arcuirea aspră a sprâncenelor negre. Nu avusese niciun soi de accident decând sbura, şi era hărăzit să nu aibă până la sfârşitul sfârşiturilor, fiindcă nu se urca niciodată în aeroplan fără să-l vadă sârmă cu sârmă şi şurub cu şurub. Trei ceasuri înaintea fiecărei înălţări în aer, nu-şi mai descleşta gura. Meremetisea legăturile maşinei cu o încetineală să-şi înebunească privitorii. Aşa l-au găsit cei dintâi veniţi la sborul de Duminică, aşa l-a găsit şi Principele Carol, când a coborît din automobil la ceasul patru şi-un sfert, dimpreună cu Moehrlen, preceptorul Său.

Ştiind năravul moldoveanului, Cerchez nici nu şi-a dat dat osteneala să-l prezinte musafirului domnesc. A trimis doar poruncă să înceapă sborul şi a rămas lângă Principe, să-I dea toate lămuririle trebuitoare. Asta însemna: foarte multe şi foarte amănunţite, fiindcă Augustul adolescent avea o sete de aflat nu prea lesne de mulţumit, mai cu seamă într'o pagină nouă cum era aceasta, a sborului mecanic.

De astă dată însă, Principele n'avea nevoie să întrebe. Şi-a aruncat ochii la aeroplan şi a făcut:

— « Aha! Farman nouă sute zece! » Apoi, în tăcere, a dat de câteva ori din cap, urmărind cu privirea schimbările aduse la cârme şi la amortizoarele roţilor, pentru ca, îndată, să prindă a da singur lămuriri Yvonnei Cămărăşescu, lui Blondel, Ministrul Franţei la Bucureşti şi fiicei sale, sau lui Playno, câţi erau strânşi în preajma lojii din tribună. In ziua aceea, până şi Cerchez a aflat noutăţi. Anume, venise vorba despre cel dintâi sbor făcut de Henry Farman, la 7 Octomvrie 1907, pe

câmpul militar dela Issy les Moulineux, iar Blondel povestea întâmplarea:

— « Farman îşi isprăvise de lucrat aparatul la 18 August 1907 şi, între timp, îşi clădise hangarul la câmp, pe o bucată de loc închiriată, hat în hat cu terenul militar. Ministerul de Război nu-i dăduse decât dreptul să folosească locul armatei în ceasurile când n'au treabă ostaşii acolo. De aceea, nu i-au îngăduit să-şi facă hangarul pe câmpul militar. Ba, nu i-au dat voie nici să dărâme ridicătura de zid — un fel de gard, de vreun metru înalt, făcut din loc în loc, pe margine — nici măcar să facă un pod peste el. Ca să ajungă pe câmp, Farman trebuia să scoată porţile hangarului, să le razime de zid, una de o parte, alta de alta şi să sară pârleazul cu aeroplanul... E uşor de închipuit ce plăcută era trecerea asta zilnică, făcută cu o maşină de cinci sute trei zeci şi cinci de kilograme, abia aninată în legături. In sfârşit, noroc că lucrul n'a ţinut prea mult... »

— « Au dat voie să se dărâme zidul? » întreabă Principele.

— « Nu, Alteţă. S'a mutat Farman la Mourmelon, lângă Châlons. » răspunde Blondel, zâmbind subţire sub mustaţa lui frumoasă. « La 22 August, aeroplanul era montat şi trecut întâia oară peste podişcă. Farman se uita cu coada ochiului la Gabriel Voisin şi aştepta. Ii era teamă ca nu cumva constructorul să-şi fi pus de gând a zbura el întâia oară, aşa cum ar fi avut şi dreptul, fiindcă aparatul era un Voisin, făcut după formula lui Chanute. Farman şi-a alcătuit aeroplanul său mai târziu.

« Gabriel Voisin a fost cuminte şi muşchii lui Henry Farman s'au putut păstra pentru mânuirea cârmelor. Cu toate astea, aeroplanul nu s'a dovedit înţelegător. Se îndărătnicea să alerge pe pământ, unde de altminteri fugea foarte frumos şi

cu deplin curaj. Patruzeci şi cinci de zile durează plimbările acestea pe jos — peste două sute şi cincizeci de încercări cu roade la fel. Aeroplanul e desăvârşit, însă nu înţelege să sboare decât aşa cum spune şi omul că sboară: goneşte repede, dar cu bun simţ. Adică pe pământ.

« Farman mânueşte cârmele în toate chipurile. Nicio schimbare. Din când în când alergarea se face mai lină, sguduirile sunt mai mici, mult mai mici. Totuşi nu este sbor. Asta el o vede după fusele roţilor. Acele îi sunt de-a dreapta şi de-a stânga, trecute prin aripi şi lunecă în nişte manşoane cu arcuri, când mai sus când mai jos, după cum e locul.

« La 7 Octomvrie, Farman îşi pierde orice nădejde. In timpul unei încercări, svârle comenzile din mână şi, înnebunit de fusele astea care se tot lasă şi se ridică scârţâind, dar n'ajung odată jos să se astâmpere — ceea ce ar fi însemnat că maşina e în plutire — izbeşte din toată puterea, cu amândoi pumnii, pe capetele lor şi strigă scrâşnind:

— « Mais, bon Dieu! ca ne décollera donc jamais! »

« In clipa aceea aeroplanul s'a ridicat... »

— « Ştiu întâmplarea. » zice atunci Mihail Cerchez « Mi-a povestit-o chiar Henry Farman. De altminteri i-a urmat o sumedenie de articole şi scrisori, pentrucă un gazetar, Alter, dela Presse, pare-mi-se, pusese sborul pe seama loviturii date cu pumnii în fusele roţilor... »

La vorba asta Principele Carol întoarce ochii spre dânsul:

— « Şi nu era aşa? »

— « Doamne, Alteţă! » face zâmbind Cerchez « Ce pumni ar fi fost aceia să ridice cu o lovitură cinci sute treizeci şi cinci de kilograme? »

— « Dar cine poate spune câte kilograme erau? »

— « Greutatea maşinei. »

— « Nu-i aşa, » zice Principele, tare. « de vreme ce, în zecimea de secundă de după lovitura cu pumnul, cele cinci sute treizeci şi cinci de kilograme au putut să nu mai fie niciun miligram... Adică, planurile având iuţeala de lunecare câtă trebuia plutirii, înseamnă că, în clipa când a dat Farman izbitura, roţile nu purtau mai nimic pe ele. Poate chiar nimic. Iar doi pumni sdraveni înseamnă, cel puţin douăzeci, treizeci ori patruzeci de kilograme. Nu? »

Larma tribunii pline s'a umflat ca o apă şi le-a întrerupt vorba. Costin se suise în aeroplan, iar Adolf Saselim, mecanicul lui, învârtea icnind helicea, să dea drumul motorului. Unealta năzuroasă ascultă cu greu de poruncă. Dar după câteva minute de trudă se înveghe şi prinde a tuşi. La început rar, fără orânduială, până se mai încălzeşte, apoi repede, mai des, mai legat. Curând, e doar ca un ropot de şuvoi, sub năvala căruia aeroplanul întreg se sgudue şi tremură pe roţi.

La ceasul patru şi douăzeci şi două de minute, mâna dreaptă a lui Costin se ridică în sus şi, în tăcerea grea unde s'a stins vânzoala lumii, maşina dezlegată se svârle înainte. După o sută ori două de metri, s'a desprins din iarbă şi urcă lunecând în clin către Mogoşoaia. Câteva rotogoale deasupra câmpului saltă aeroplanul până la două sute de metri. Apoi, în alte două ocoliri mai largi, sue pieptiş până la patru sute.

Bate vânt ascuţit şi cu toane, dela Miazănoapte. Sub răzbufnirile lui, când mai întinse, când mai slabe, aeroplanul e purtat în hopuri adânci, se scufundă greoi sau svâcneşte turburat, în goluri nevăzute.

Costin se bate încruntat cu vitregia timpului. Îi pare rău că trebue să coboare mai repede decât dorise, dar nestatornicia vântului nu-i place. Îi strică liniştea obişnuită, trebuitoare chiar pe timpul nemişcat. Lasă cârma pentru alunecare spre pământ şi vine jos cu fereală, aşezându-se pe iarbă după zece minute şi jumătate de sbor.

Principele Carol nu înţelege bine rostul acestei coborîri. Sare sprinten, svârlindu-se peste parmalâcul tribunei şi se duce la pilot:

— « S'a întâmplat ceva? »

— « Nu, dar sgudue peste măsură de tare. Nu-i vreme bună de sbor! » face basarabeanul, necăjit.

— « Cearcă să sbori mai sus. Se poate să dai de un strat de aer mai liniştit. »

Decât, Costin nu prea are chef să înfrunte deasurda primejdiile. Dacă nu i-ar fi cerut-o Prinţul, n'ar fi sburat a doua oară. De altminteri a avut dreptate, fiindcă s'a urcat anevoie până la cinci sute de metri, iar acolo l-a întâmpinat un frig, de i-a sleit ţurţuri albi pe vârfurile mustăţilor negre şi lăsate.

I-au trebuit zece minute să sue şi patruzeci şi şapte de secunde să coboare. Ca să poată ajunge mai repede jos, oprise motorul şi pusese aeroplanul în bot, ceea ce n'ar fi îndrăznit să facă de-ar fi avut helicea în mers.

— « A fost vânt tare. » lămureşte el Inaltei feţe, scuturându-şi trupul îngheţat. « Altfel sburam mai sus. » Apoi repetă: « Vânt şi frig sus... »

Principele nu mai stărue. Îl felicită, strângându-i mâna voinicește, apoi îşi ia rămas bun dela cei de faţă, se urcă în automobil cu Moehrlen şi pleacă.

Când ieşeau pe poarta aerodromului, spune preceptorului:

— « E ora cinci. Avem vreme să mergem la Cotroceni să vedem şi un sbor bun. Poate că Vlaicu e acolo. »

In vremea asta, maistoraşul, care se furişase prin mulţime şi rămăsese ascuns cu Goga într'un colţ din susul tribunei, să nu-l vadă Prinţul sau cunoscuţii, îşi muşca zăbalele. Era straşnic de amărât că nu putuse veni cu gândacul lui, să tae aspru şi pe Costin, cum îl tăiase pe Molla. Şi iarăşi era amărît că nu are un automobil să alerge acum cu Octavian Goga la Cotroceni, să-i arate că el poate sbura mai mult şi mai sus, chiar pe asemenea vânt, chiar pe asemenea frig, şi chiar pe un aeroplan nou, abia sburat de câteva ori.

Ci Goga n'avea nevoie de asemenea dovezi. Le avea în inimă, în toată neştiinţa lui asupra tehnicei şi sborului, fiindcă acelora le ţinea locul simţul umbrit şi straniu care-i poruncise cândva, nu demult, să se amestece în ogorul cel mai îndepărtat priceperii sale de poet şi să hotărască:

— « Mergem la Bucureşti! » Ceea ce va însemna deapururi în istoria aviaţiei tuturor noroadelor că, naţia românească a prins locul al treilea datorită unui poet.

Văzând sborurile lui Costin pe aeroplanul aşa de renumit al lui Farman, Goga n'a mai avut nevoie de nicio lămurire. Se alăturau dela sine şi se măsurau nemilos cu sborurile făcute de Vlaicu, Joi şi Vineri, la Cotroceni. De aceea, poetul, în loc de alt cuvânt, l-a apucat pe maistoraş de mână, l-a privit adânc şi drept câteva clipe, apoi a dat uşor din cap, ca şi când ar fi zis:

— « Am priceput! »

Apoi au plecat spre gară, vorbind de altele. Au început dela osândirea lui Aurel Cristea, tipograful român din Pesta, căruia juraţii i-au dat trei luni de temniţă pentru un articol

în care înjura pe grofi și au ajuns la doctorul Racovski, care venise în țară, trecând Dunărea la Ruskiuc într'o barcă, iar acum nu-i mai adulmeca nimeni urma. Au pomenit despre reprezentațiile lui Feraudy dela Comedia Franceză, așteptat să joace la Teatrul Național «Tartuffe», despre opera Italiană sosită la București, care avea să-și înceapă reprezentațiile a doua zi, Luni, la Teatrul Leon Popescu, cântând Lucia cu Diva Galvany, de cele trei baluri dela Palatul Regal și, în sfârșit, de Concertul pe care îl dăduse cu vreo trei săptămâni înainte Veturia Triteanu, privighetoarea Ardealului, la Cotroceni, chemată fiind de Principii Moștenitori... Ardealul, vezi bine, cântă la urechi împărătești. E și acesta un semn între celelalte toate....

Vor fi vorbit poate și de multe altele, fiindcă au așteptat vreme îndelungată un tren în gara Chitila. Cine să mai țină minte? Era în ei o neîndemânare, o tristețe, care bântuia așa de neîndurată printre vorbe, încât uneori se trezeau vorbind despre lucruri cu totul deosebite de cele unde se purtau cu gândul.

Vlaicu lămurea în Goga niște dureri care, ședeau dincolo de vorbe, iar Goga simțea în Vlaicu un fel de stare sălcie, un fel de gol, care se cerea împlinit. Indurau amândoi osânda oamenilor singurateci, hărăzirea să fie de folos numai altora, să fie triști după orice biruință, fiindcă biruința înseamnă un trecut și o poliță iscălită în alb pentru viitor.

Pe la jumătatea lunii Martie, Goga a plecat peste munți, făgăduindu-i lui Vlaicu să se întoarcă în vară și să alcătuiască atunci toată orânduirea turneului în Ardeal, așa cum îl gândise el. Deocamdată, urma să ție înțelegere cu Asociația, pentru serbările din Blaj, cu Cazina Brașoveană, cu Arădanii de pe lângă Tribuna și cu prietenii Sibieni.

Dimineaţa şi seara, în fiecare zi, Vlaicu sbura pe aeroplanul cel nou, crescându-şi înălţimea, timpul şi depărtările. Sbura însă mai mult spre Dunăre, să nu-i prindă de veste gazetarii şi, mai cu seamă, cei dela Chitila, fiindcă voia să iasă deodată la iveală cu izbânzi neaşteptate. Iar asta începuse a fi tot mai greu faţă de înaintarea uluitoare a puterii de sbor pe care o vesteau gazetele, istorisind încercările şi biruinţele aviatorilor din Apus. Al zecelea salon de automobilism, motocicletă şi aviaţie, care fusese deschis în tot lungul lunii Ianuarie la Bruxelles, în Palais du cinquantenaire, a pus în vază peste două zeci de aeroplane proaspăt inventate, care sburaseră toate, dela cele dintâi încercări. Acum aşteptau să se dreagă vremea pentru ca să-şi purceadă marea lor bătălie. Unde avea să ducă, o mărturisea telegrama venită din Paris pe la şaseprezece Martie, care dădea de ştire că, la Douai, Bréguet izbutise să urce, cu aeroplanul făcut de el, zece călători deodată, în vreme ce alţi piloţi francezi se pregătesc să sboare dela Paris la Roma, la Madrid, la Londra sau să înconjure Franţa. Până şi nemţii începuseră a se mişca. Au hotărît un circuit al Germaniei, cu premii de patru sute de mii de mărci şi au înscris douăzeci şi cinci de sburători.

Dar nici în România nu şedeau lucrurile mai rău. Şcolile lui Cerchez şi Bibescu erau încuviinţate şi peste puţină vreme urmau să se deschidă. Goliescu avea aparatul aproape gata, Brumărescu, din toată sărăcia lui, plecase la Jouvissy să înveţe pilotajul şi peste câteva săptămâni trebuia să se întoarcă în ţară, aducând şi motorul pentru aeroplanul său, care era isprăvit încă din toamnă, iar Mircea Zorileanu, locotenentul, nelipsit de pe câmpul de sbor în vara trecută, căpătase o punere în disponibilitate pentru caz de boală şi ajunsese la Reims, în hangarele lui Sommer, unde se târguia amarnic să scadă preţul şcolii de pilotaj dela o mie cinci sute de franci, cât era taxa, la trei sute, cât putea să-i îngăduc punga lui de cavalerist.

Prin urmare, deodată, se arătau încă două aeroplane româneşti lângă cele străine, folosite şi vreo zece piloţi.

Negreşit, izbânzile pe care le urmărea Aurel Vlaicu, erau cu totul altele decât acele dorite şi pricepute de lumea obişnuită. Nici chiar sburătorii n'ar fi înţeles tot şi deplin, ceea ce urmărea maistoraşul. El ştia că marile biruinţi, gălăgioase, recordurile, câştigurile de bani şi de cupe, sunt fapte stinghere, cum e, în deobşte, orice eroism. El căuta însă acea siguranţă a sborului, care singură poate face din aeroplan o adevărată unealtă omenească. Adică, spre folosul tuturora. Sburând atâta cât sbura, urmărind tresărirea fiecărei bucăţele de pânză din aripi, printre curenţii pe unde le strecura, sborul era o cetire. O cetire încordată, necontenită, menită să desghioace dintre toate tainele văzduhului, forma limpede care, purceasă din pământ, să nu se mai duşmănească decât cu aerul.

Din nefericire, n'avea putinţa să facă toate experienţele pe care le visa. I-ar fi trebuit o fabrică, i-ar fi trebuit bani şi

i-ar fi trebuit câţiva oameni pe măsura lui. Minţi care să n'aibă de plătit niciun bir obişnuinţii şi celor apucate din trecut. Să fie aşa, ca şi când n'ar şti aceia, că omul are picioare să meargă pe jos şi că a născocit roata şi căruţa să meargă pe drumuri. In sfârşit, să purceadă lumea cu ei, dar o lume rămasă cu o singură cale: aceea de sus, aşa cum, neîndoios, va ajunge odată şi odată această omenire, când înmulţirea noroadelor nu le-o mai îngădui să risipească milioane de iugăre.

Iar mintea feciorului de plugar se înspăimântă socotind cele opt sute de mii de jugăre prinse de şosele şi drumuri ferate — pe care, mintea înţelegătorului de mecanică le vedea în chip fantastic înlocuite cu funiculare — ce lasă dedesubt banul slobod pentru arătură — sau tuneluri pe sub pământ şi aeroplane în văzduh. Are încredere în icoana aceasta turburătoare a lumii de mâine, lumea care va trăi în fundul pământului, unde va avea căldura fără bani şi apa fără bani, lumea care se va plimba prin văzduh şi pe sub ogoare, lumea care va strânge electricitatea norilor, căldura soarelui, puterea valurilor de mare şi râurilor... Crede în ea, cum a crezut în aeroplan şi cum a crezut odinioară în submarin... Astăzi el sboară, iar nemţii, la Kiel, au dovedit la 4 Ianuarie că, submarinul nu-i mai primejdios decât oricare alt soi de vas plutitor. Uşurinţa cu care au salvat submarinul lor U. 3, căzut la fund în raza portului, i-a fost lui Vlaicu răsplată târzie pentru neînţelegerea şi râsetele, cu care fusese primit în 1903 la Pola, când a adus mărimilor marinăreşti, modelul în mic al submarinului inventat de dânsul.

Firește, vremea înaintase. De când o parte de lume începuse a căta căi de văzduh, nevoia de cumpănire împingea pe

alţii să caute căile din fund. Şi astfel, în 1906, când fabricile Krupp au scos cel dintâi submarin oficial pus în serviciu, — vestitul U. 1, — Aurel Vlaicu a fost deplin răzbunat. Şi mai mult decât el, a fost atunci răzbunat unul pe care Vlaicu nu-l cunoştea şi de care nu auzise: un moşneguţ cam nebun, care a născocit o unealtă semuitoare. Dar submarinul făcut de Wilhelm Bauer în 1849 nu era o jucărie ca modelul dus la Pola de Aurel. Era submarin în stare să poarte vieţi de om... Şi totuşi n'a fost înţeles. Şi totuşi a fost luat în glumă. Doar un amiral rus a părut să desprindă ceva din năzdrăvănia asta, de vreme ce i-a comandat lui Bauer un submarin pentru flota rusească şi chiar l-a primit, l-a plătit şi l-a pus în slujbă, în 1855, când a fost gata. Dar asta nu însemna nimic... Se ştie că ruşii au uneori năzăreli ciudate... Altfel, submarinul a rămas socotit unealtă bună pentru poveştile lui Jules Verne... Poveşti pentru copii. Deci şi pentru Vlaicu. Adică poveşti pentru minţile libere.

Negreşit, prietenii înţeleg astăzi aeroplanul. Nu-i înţeleg rostul, nu-l înţeleg până unde poate ajunge, ba nici măcar nu cred că va ajunge să fie vreodată altceva decât o jucărie primejdioasă, totuşi s'au deprins cu născocirea aceasta şi au primit-o. Mai departe însă, nu sunt în stare să urmărească desfăşurarea lumii. Aceea li se pare doar subiect potrivit pentru creionul lui Caran d'ache. Totuşi, când e vorba de aeroplan, pricepe fiecare că, Vlaicu trebue să întreacă pe toţi ceilalţi sburători, dacă vrea să dovedească pentruce aeroplanul lui e mai bun. Şi, din păcate, aşa înţeleg, şi asta cer chiar cei cari s'ar cuveni să priceapă altminteri... Prin urmare i se cer recorduri...

Iată de ce Vlaicu nu mai vorbeşte nimic. Şi-a întocmit un plan de lucru şi se ţine de el. Trebue negreşit să ajungă stăpân pe o fabrică. Asta înseamnă că trebue să aibă bani, sau să-şi găsească o tovărăşie. Ca să aibă bani, trebue să sboare şi să-i câştige. Ca să-şi găsească tovărăşie, trebue să arate că aeroplanul lui e mai folositor şi mai puţin primejdios decât altele. Va să zică, până la urmă, tot trebueşte să stea la întrecere cu ceilalţi, să umble pe calea lor. Prin urmare tipul Nr. 3 va fi tot un aeroplan, dar va fi de două locuri, ca să se îngădue învăţarea cârmuirii cu profesorul alături. Va avea un motor mai puternic şi un rezervor de benzină mai mare. Atunci va putea să-şi facă elevi câţi va vrea. Intâiul elev va fi Ion frate-său, al doilea Miron, vărul lor. Poate şi Ion Ciulu. Tus-trei i-s credincioşi, dibaci, cu mână uşoară. El va rămâne să privegheze de jos, aşa cum a făcut odinioară la Binţinţi...

...Şi totuşi, la gândul acesta inima se strânge. Va fi tristă zi aceea când pe aeroplanul lui va sbura un altul, fie el chiar o făptură scumpă şi de încredere, ca Ion... Ce or să mai facă mâinile lui, când n'or mai simţi că poartă în tăria lor toată svânturarea maşinii?

Işi aduce aminte ce-i spusese odată lelea Ana, maică-sa:

— «'Orel mamă, cu de aceea tot de copil te ţiu, că te simţ mereu micuţ în braţe...»

Iar Aurel s'a întrebat dacă nu cumva şi el cu gândacul lui e un fel de mamă, cu urma copilului pecetluită în mâini...

La 20 Martie, Duminecă, după ce s'a întors Costin din turneul orânduit prin ţară, s'a făcut alt rând de sboruri la

Chitila. Vremea era bună, însorită, fără vânt. Lume înţesată în tribună şi lojile tivite de protipendadă. Pasă-mi-te se vestiseră Principii Moştenitori, Ferdinand şi Maria, dimpreună cu Principele Carol, Principesa Elisabeta, şi cu oaspeţii Casei Regale, de curând sosiţi de peste graniţă, Principesa Iosefina şi Principele Anton de Hohenzollern.

La ceasul patru şi douăzeci şi şase de minute, Costin s'a ridicat în aer, sburând paisprezece minute, cam la trei, patru sute de metri înălţime, spre Buftea şi înapoi. Al doilea sbor a fost mai scurt. S'a urcat la ora cinci şi unsprezece minute şi a coborît peste şase minute şi jumătate, după un ocol dat pe deasupra câmpului.

In saltul al treilea a luat pasager pe Colonelul Greceanu, aghiotantul Principilor Moştenitori, l-a purtat opt minute pe sus, iar la cinci treizeci şi cinci l-a adus înapoi, foarte vesel, foarte aprins la faţă şi grozav de însufleţit la vorbă.

In sfârşit, cel din urmă sbor a ţinut douăzeci şi două de minute. Pornit la şase fără două minute, Costin s'a îndreptat spre Copăceni, urcând într'una, apoi s'a întors deasupra aerodromului, rotindu-se de două ori, sus de tot, în creasta cerului.

— « Să aibă o mie de metri, Vlaicule? » a întrebat încet Magnani.

Dar maistoraşul, care privea pălit şi trist rotirea domoală a pânzelor din slavă, a ridicat încet din umăr şi a făcut:

— « Incă şi asta se poate ». Apoi a scos din buzunar un tubuleţ cât degetul, a privit prin el şi a hotărît: « Şapte sute, frate. Dară şi aceea e mult, de bună samă. »

Sborurile lui Costin îl îneguraseră. Nu prin cine ştie ce virtuţi deosebite. Dar prin vântul care îl simţea el lămurit că

bate acum prielnic lui Cerchez şi protivnic sie. Lumea cea multă din tribune, feţele luminate care cinsteau sborurile basarabeanului, i s'au părut că au înţeles aspru, ca şi dragostea deosebită a lui Nicolae Filipescu pentru Cerchez şi pentru Valentin Bibescu. Pe Vlaicu nu-l mângâiau lămuririle uşuratece date de unul sau altul. De pildă, îi spusese Pătrăşcanu:

— «Cerchez, măcar că-i bârlădean de obârşie, stă în Brăila şi are prietenii temeinice printre grecii brăileni — adică tocmai acolo unde îşi duce Filipescu politica. Gândeşte-te şi tu — cine-s oamenii cari au dat banii pentru aerodromul din Chitila? De al de: Panas, Dracos, Petcu, arhitectul Arta Cerchez sau Mavrodi. Vasăzică mai mult greci şi mai mult brăileni.»

La asta, maistoraşul a răspuns după firea şi judecata lui:

— «Apăi, frate, atunci eu ce-oi începe? Să mă mut la Brăila şi să mă botez pe grecie?»

— «Nu» a zis Pătrăşcanu, «să ai o leacă de răbdare, până or cădea iştia dela putere. Petrachi Carp nu-şi schimbă năravul, nici mai drag Regelui nu ştii să se facă. Maiorescu îl sapă, Filipescu s'o mâniat că nu i-au dat Internili, să-l poată aduci pe Mişu Deşliu al său la Primăria Capitalii, aşa că Marghiloman l-o numit pi Matachi Dobrescu. Vasăzică ari el Bucureştii în mână, iar Tachi Ionescu luptă alături di noi... In sfârşit, ci mai? Nu ti uita tu că au eşit în alegiri. Numai să se isprăvească discuţia la Mesaj şi om vorbi noi!»

Ce să priceapă Vlaicu din toate acestea? Pentru dânsul e de-o mie de ori mai însemnat că Directorul Serviciului Maritim Român, Comandorul Popovăţ, a făgăduit un ajutor de o mie cinci sute de lei lui Ioan Paulat, mecanic şef la S.M.R. care lucrează un hidroplan. Ba, a numit chiar comisie de ofiţeri marinari să-şi dea părerea, când o fi maşina gata, pentrucă are

de gând să ceară şi Ministerului de Război un ajutor de cinci mii de lei pentru cele două motoare, care trebuesc aduse dela Düsseldorf...

Noroc că Vlaicu nu ştie prea bine ce aproape e târgul Galaţilor de Brăila lui Filipescu. Altminteri ar fi în stare să ulmească şi aici vreo socoteală de politică...

Dar, vrând să-l mângâie, prietenii îi făceau un rău neasemuit. Destul îi era firea bănuelnică dela lăsata ei. Aceste adaosuri, primite cu toată nevinovăţia şi nepriceperea stărilor, îl mânau să creadă că trăeşte numai între umbre viclene, că nimic nu-i făcut fără un ţel străin şi duşmănos lui, chiar când pare pe dinafară altminteri. Cam aşa cum fusese întâmplarea cu prietenul, care îi pusese poprire pe banii dela Minister.

Purces pe îndoială, a ajuns să nu se mai bizue pe ajutorul nimănui şi pe cuvântul de laudă al nimănui.

— « D'apăi esta ce drac pofteşte, de-mi gratulează aşa tare? » iată cum gândea dela o vreme, când începuse a bănui până şi pe unul ca Pătrăşcanu:

—« Fain om, frate. Făr'numa s'o fo' dedat şi el un picuţ la oarecare politică şi alte d'estea cu gândacu' meu... Dară cu iasta merje pe bizantin, dragul de el! »

Bănuiala creştea pustietate nesfârşită în jurul lui. Pustietate în jur şi asprime în suflet. Iar veştile care tot veneau din străinătate despre progresele aviatorilor francezi ori englezi, adăugau otravă peste înveninarea singurătăţii lui.

Nici sborurile nu-i mai erau dragi. Avea zile când socotea că toată truda îi este zadarnică. Şi atunci neîndemnarea îl făcea să-şi omoare timpul stând ceasuri întregi de vorbă cu

Magnani și cu Silișteanu, sau odihnindu-se în ungherul hangarului dela Cotroceni. Nu-i vorbă, nici n'avea pe nimeni să-l îmboldească. Pe nimeni și nimic. Valentin Bibescu era în Franța, iar școala dela Chitila nu se știa bine când începe. Astfel, lui Aurel Vlaicu îi lipsea nu numai îndemnul din inima sa, dar și acea biciuire din afară, care-i priise cu un an înainte, așa cum singur mărturisea.

O lună de zile n'a făcut mai nimic. Cel puţin după ultimele sboruri ale lui Costin, n'a mai sburat de fel. Umbla pe la concerte, s'a dus şi el la Compania Grigoriu s'o vadă pe fata Mariei Ciucurescu, Marioara Cinski, care debutase cu mare succes la 11 Februar, l-a ascultat de vreo trei ori pe Liciu în doctorul Tokeramo din Taifun, apoi, când s'a închis stagiunea Teatrului Naţional, i s'a părut că Bucureştii s'au golit cu totul şi l-a înjunghiat dorul de ducă.

Nu-i vorbă, nici nu se simţea prea bine cu sănătatea. Tristeţea care îl copleşea, era în mare măsură rodul neliniştei lui trupeşti. Umbla prea subţire îmbrăcat, răcea uşor, iar rinichii lui sdruncinaţi îi aduceau tot mai des aminte că poartă în el o racilă veche şi greu de tămăduit. Câteva nopţi albe, trecute la un pahar de vin cu Iosif, au zorit ascuţirea suferinţii.

Iar fiindcă împrejurările vieţii lui Steo erau prea chinuite şi fiindcă inima înlăcrimată a lui Vlaicu nu putea să-şi părăsească prietenul cel mai duios în mijlocul durerilor lui cele mai mari, maistoraşul a depăşit marginea îngăduită.

Nici nu s'ar fi putut altfel. Iosif era sfărmat. Ros şi el de luesul lui, viaţa de amar dezmăţ cu care îl deprinsese Anghel, purtându-l la băutură noapte de noapte, îşi dădea roadele-i

cumplite. Inegalitatea pupilară creştea. Şi odată cu însemnarea asta de prăpăd, bunul şi blajinul Iosif, căpătase un fel de încăinare arţăgoasă, tot mai nestăpânită. Drăcesc de deştept, cu socoteli netede şi crâncene, Anghel părea că aşteaptă destrămarea. O voia de mult, fiindcă înţelesese că-i era singura cale să dizolve dragostea desnădăjduită a Nataliei pentru nevolnicul ei de poet. Firește, Iosif nu-şi dădea seama ce iţe înveninate se urzesc în preajma lui. Avea prea mare admiraţie şi prea mare dragoste pentru Anghel, să-şi îngăduiască a crede că acele lungi nopţi de petreceri sunt născocite numai ca el să fie întors acasă în zorii zilei, duhnind a băutură, a tutun şi a femeie eftin plătită pe cheiul Gârlei. Iar la cel mai mic semn de nemulţumire, de neplăcere sau de dojană, vorbele crâşneau ca nişte cuţite neîndurătoare.

Intr'o noapte însă, atunci când, pe semne, Anghel a socotit că drumul este netĕd înaintea lui, a privit tare în ochii lui Iosif şi i-a spus:

— « Steo, tu ştii că mi-i dragă Lia ta? »

Negura din celălalt s'a răvăşit o clipă, apoi s'a întors îndoit mai grea. S'a ridicat de pe scaun şi-a pus pălăria în cap şi a plecat întins acasă.

— « Să alegi între mine şi el! »

— « Eşti nebun! » a şoptit uluită, femeia. « Dar cum poţi să-mi spui mie asemenea vorbe? »

— « Nu ştiu! ». i-a tăiat vorba Iosif. « Să alegi între mine şi el! » Apoi a plecat din nou la băutură, ca şi când nu se întâmplase nimic.

A doua zi, Anghel îi lămurea Nataliei:

— « Nu-i nimic de mirare. Uite-te mai bine în ochii lui, să-i vezi inegalitatea pupilară... »

Sudoarea rece de pe fruntea femeii, răspundea tocmai după dorul şi vechea aşteptare a brăzdatului chip de Satan. Ca să întregească, a şi adăugat:

— « De altminteri, ştii prea bine de când te iubesc şi cum te iubesc. De vreme ce tu n'ai vrut să mă înţelegi, trebuia să caut pe altul care să mă înţeleagă. Steo, cum vezi, m'a înţeles... »

Pe drept cuvânt, Natalia putea să creadă că pluteşte într'un vis rău. Toată năvala de ură din sufletul ei era o glumă pe lângă vrerea aceasta de iad, care nu cunoştea margini.

De altminteri, nici el nu era vinovat. Era o victimă, un nefericit de obsedat, atâta tot.

Putrezimea lui rafinată, prea rafinată, se agăţase cu bolnavă desnădejde de femeia aceasta voinică, proaspătă şi crăpând de sănătate ca o jivină puternică, vie şi vânjoasă, cu nările larg deschise în vânt de iarbă şi pădure. Simţea bine ce scump are să plătească descreerata lui de patimă, dar nu era în stare să dea înapoi dela nimic. Nici dela suferinţa lui, nici dela suferinţa altora.

— « Tot a mea ai să fii, pricepe! »

— « A oricui, numai a ta nu! » răspundea Natalia, spăimântată. Iar încheerea cădea ca un jungher:

— « Sunt în stare să te desfigurez... ».

Prăbuşirea lui Iosif era fără scăpare. Prietenii apropiaţi, cari de câţiva ani de zile tot aşteptau cu groază deslănţuirea dramei, fiindcă ei o înţeleseseră de mult, au luptat doar să-l ferească de-o faptă necugetată. Dar bietul Steo era cu mult dedesubtul acestei puteri. O visa, firesţe, pentrucă gândul îşi are vitejiile lui. Durerea însă i se mistuia toată în lacrimi şi

în puținele versuri câte le-a mai putut scrie după asta — și ele doar un soi de plâns rimat:

...Și floarea cea mai mândră tu erai!
Dar ceasul rău veni 'ntr'o zi de Mai,
Veni năpraznic și te smulse-un smeu,
Și mort de-atunci rămase parcul meu...

Toate astea aveau să se petreacă însă mai târziu, după Paști, când Vlaicu nu mai era în București. In săptămâna mare primise o scrisoare dela Boca, prin care orășteanul îi cerea vești.

Era îngrijorat și el, nevăzând nimic prin gazete despre Aurel, și citind în schimb laudele lui Costin, pentru cele două rânduri de sboruri. Apoi își arată părerea de rău că nu s'au întâlnit la Viena, pe iarnă, când trecuse Aurel spre Paris.

Maistorașul i-a răspuns chiar în Sâmbăta Paștilor:

București 9 April 1911

Frate Boca!

A fost Goga aici vreo 2 săptămâni, zice că va veni să aranjăm un sbor teribil de mare. Aici nu mi-e frică de nime că mă bate că eu mă pricep mai bine. Apoi eu să fi știut că tu erai în Viena te apucam la chef, dar nu am știut că unde ești așa că poate vin de Paști acas' și o să te văd.

Servus

Vlaicu.

De îndată ce a pus scrisoarea la cutie, gândul plecării nu i-a mai dat pace. Era bolnav, iar Iosif îl chinuia purtându-l prin toate cârciumile, ceea ce la urma urmii, încă n'ar fi fost

așa de greu de îndurat, dacă tovărășia asta nu era ea însăși o turtură. E spăimântor să știi că, în fiecare noapte, ceasuri întregi, un om îți va plânge, povestindu-ți același și același lucru. Sau, când vinul i-a mistuit toată judecata, ore întregi nu-ți îngaimă decât aceleași vorbe:

— « S'aaa dus Liaa... S'aaa dus Liaaa... »

Vlaicu era nesimțitor pentru multe și încă pentru mai multe nu avea niciun strop de înțelegere. Dar erau unele, față de care inima lui tresărea sbuciumată ca o pasăre încolțită de spaimă. Sunau în ele așa de adânc și așa de greu anume suferinți, încât îl sdruncinau dincolo de orice măsură. Când mai era însă vorba de suferința unui biet suflet de om osândit neapărării, ca Iosif, maistorașul începea să gândească fapte cumplite.

— « Eu, frate, de loc mi-ți gat cu 'ela! ».

Și pumnul mare, ciolănos, își încleștа degetele ca pe un gât subțiratec.

Noroc de Chendi, care i-a dovedit că toate sunt zadarnice și că moartea lui Anghel n'ar putea să mai îndrepte nimic.

Când a mai auzit și asta, Vlaicu n'a mai pregetat o clipă. S'ar putea spune cu drept cuvânt că a fugit.

Gonea cu trenul spre Ardeal, spre liniștea vieții mărunte și simple din Binții lui, ca spre singura nădejde de odihnă ce-o mai avea. Capitala țării, unde pornise cu atâtea visuri și atâta soare în ochi, îi dădea de acum drumul bolnav, înfrânt și sângerând în tot ce avea el mai scump: prietenia.

Câteva zile după ce-a ajuns acasă, a căzut la pat. Dar fiindcă n'a vrut s'o sperie pe lelea Ana, maică-sa, pe care o știa bolnavă de inimă, s'a încăpățânat să nu spue ce anume îl roade,

și să nu cheme vreun doctor din Orăștie, așa cum ar fi fost prea firesc să facă. Nici măcar lui Boca nu i-a trimis veste. Simțea o tulbure plăcere otrăvită să se cufunde în tristețe și singurătate. In sfârșit, să se simtă murind fără prieteni, ca un nedreptățit.

Hotărît lucru, în viața lui se făcuse un gol. Ajunsese la una din acele răspântii, care înecă ades cele mai puternice vieți. Cumpănă. Așa se zice. Dar o cumpănă mai neîndurată decât toate celelalte, pentrucă punea în taler, nu numai îndoelile asupra oamenilor, și nu numai îndoelile asupra puterilor lui de biruință pentru mai târziu, dar începuse a-i șovăi până și vrerea de luptă.

ŞCOALA DELA CHITILA

A patra zi de Paşti, adică Miercuri 13 April, cei şase ofiţeri de geniu, cărora Ministerul de Război le dăduse încuviinţarea să înveţe pilotajul de aeroplan, intrau pe poarta aerodromului Chitila unde, ştiindu-li-se sosirea, erau aşteptaţi chiar de Mihail Cerchez.

— « Domnilor, fiţi bineveniţi. Şi acum, fiindcă trebue să începem într'un fel, cred că ar fi bine să ştim cine sântem. Eu sunt avocat care nu pledez, aviator care nu sboară şi mă chiamă Mihail Cerchez. » Acestea zicând cu mare veselie, a scuturat sdravăn mâna celui dintâi dintre ofiţeri, un maior voinic, bine rotunjit în centură şi care-şi mângâia mustaţa scurtă, privindu-l mic pe sub cozorocul pus pe sprânceană:

— « Maior Macri Ion. » se prezintă el.

— « Căpitan Fotache Ionescu » se prezintă al doilea.

— « Cel dela baloane? » întreabă atunci Cerchez.

— « Cel dela baloane » întăreşte ofiţerul.

— « Mi se pare că dumneata ai venit la mine fiindcă te-a dat afară Vlaicu din hangarul dumitale. Spune drept, nu-i aşa? ».

— « Cam! » Ii întoarce căpitanul. « E şi simbolic dacă vreţi. Maşina mai grea ca aerul a dat afară maşina mai uşoară. Parcă aşa e rezultatul luptei, nu? »

— « Adevărat! » face atunci Cerchez. Apoi urmează: « Și crede-mă, n'o să-ți pară rău după beșicile galbene dela Cotroceni. Cel mult lor al putea să le pară rău după dumneata. »

— « Nu cred. » a râs Fotache Ionescu.

— « Atunci cu atât mai bine! » l-a întovărășit în veselie Cerchez și a întins mâna locotenentului de-alături, care s'a prezentat:

— « Locotenent Boiangiu. » după care au urmat cei trei sublocotenenți:

— « Sublocotenent Protopopescu! »

— « Sublocotenent Druțu. »

— « Sublocotenent Negrescu Gheorghe din Batalionul de Căi Ferate. »

— « Căi ferate? » a făcut Cerchez, râzând. « S'a terminat cu ele, voinicule Sublocotenent. Zi-i de-acum, căi aeriene, măcar că, înalt cum ești, dumneata totdeauna ai umblat pe sus... »

Intr'adevăr, Sublocotenentul era un zdrahon de rumân cu două palme mai ridicat decât tovarășii lui. A primit gluma lui Cerchez cu voia bună cu care au primit-o toți, fiindcă nici nu era de supărare, dar nici nu era aceea zi să te superi de ceva. Era o dimineață proaspătă de primăvară, cu aer curat și neted ca smalțul bun și cu niște blestemate de rândunele care se hârjoneau chițăind, de-ți venea să lași toate baltă și să te uiți numai în slăvi.

Deci Negrescu, fiind — vorba lui Cerchez — mai aproape de ele, la vedea și mai bine, se bucura și mai mult de privelișteа săgetării lor vântiș arcuite. Doar vlăjganul acesta de moldovean nu era altul decât sublocotenentul care uitase să-și mai adune soldații după sborurile lui Blériot, în toamna anului 1909.

Ii păruse rău atunci că s'a isprăvit... Şi-i păruse că nu s'a isprăvit. Azi însă, şi în locul acesta, pricepea că abia începuse. Se ştie doar de când lumea că rândunicile se năpustesc pizmăreţe mai ales pe lângă ereţi. Zarva lor şi năpusta, prindea astfel un înţeles ceva mai mare.

— « Acum, domnilor », zice Mihail Cerchez « să începem şcoala de pilotaj. Dar s'o începem metodic! Poftiţi după mine! »

Urmat de ceata ofiţerilor, se duce de-a-dreptul către o clădire micuţă, aşezată ferit. Deschide uşa, face loc celor şase, apoi o închide la loc.

Ofiţerii nu prea înţeleg. E o odăiţă curată, albă, cu un dulăpior plin de unelte medicale, o canapea învelită în muşama, iar într'un colţ, două tărgi noi nouţe.

Insfârşit o infirmerie. Cerchez se uită la ofiţeri, pe rând, şi cu degetul întins către brancarde, zice pe jumătate glumeţ, pe jumătate înadins:

— « Iată, vedeţi că am cu ce să vă ridic în caz de accident. »

Ochii ofiţerilor s'au făcut cam lungi, privirile au colindat dela unul la altul şi nimeni n'a găsit o vorbă de răspuns.

Li se părea cam ciudată şaga asta. Dar cum fiecare a simţit că, totuşi, lipsa de gust din ea nu le îngădue s'o afle chiar fără de rost, au privit stânjeniţi care pe unde apuca. Unul pe geam, altul în colţul zidului cu tavanul, unul la mânerul săbiei. Sublocotenenţii, ca mai tineri — deci şi mai curagioşi — s'au uitat în schimb cu coada ochiului la cele două tărgi şi au înghiţit cu oarecare greutate, ca să mai stâmpere cât de cât uscăciunea neplăcută de sub omuşor.

Sub mustaţa deasă a lui Cerchez linia buzelor s'a ascuţit o clipă, iar ochii subţiaţi au licărit uşor, dar numai decât s'au stins şi au prins pojghiţă de nepăsare.

— « Vasăzică tot vreţi să sburaţi... » a murmurat el. « Bine. Primul examen l-aţi trecut onorabil, fiindcă nici unul nu s'a retras. » Apoi râde: « Nu-i vorbă. E şi cel mai uşor... »

Purtaţi la tribune, după aceea în atelierele pline de roiul meşterilor, cari lucrau aeroplanele poruncite de minister, însfârşit în hangarele unde se adăposteau avioplanul lui Goliescu, aparatul lui Wright şi Demoiselle-a lui Santos Dumont, ofiţerii au ajuns şi la mormanul de aşchii, sârme încâlcite şi flenduri de pânză, care fusese cândva o maşină de sbor: cea sfărmată de Guillemin.

— « Am început arătându-vă brancardele, fiindcă vă privesc personal, şi voi sfârşi arătându-vă asta, fiindcă mă priveşte personal. Ceea ce înseamnă că prima lecţie de pilotaj e făcută. Ea se rezumă aşa: Nu *vă* consumaţi — vezi brancardele — şi nu *mă* consumaţi — vezi aeroplanul rupt.

« Şi-acum, fiindcă trebue să dovedim că am muncit, hai să facem pârjol la bufet! »

In uşa bufetului le-a eşit înainte un tânăr mărunt şi subţiratec. Ai fi zis, un copil. S'a prezentat singur:

— « Poli Vacas. »

— « Coleg cu dumneavoastră la şcoală. » a lămurit Cerchez. Apoi a strigat spre ateliere » Rusule! Ia pofteşte încoace! « Şi luând de spate omul slăbuţ, bălan, cu ochi albaştri, care venise alergând, l-a arătat ofiţerilor: « Mecanicul nostru, Nikita. »

Aeroplanul de şcoală nu era gata. Mai aveau de lucru la el câteva săptămâni. Poate trei. Dar dacă întârzierea aceasta avea cusurul să amărască pe elevi, pentru Cerchez era bine venită, deoarece îi îngăduia să aştepte pilotul-instructor, care trebuia să sosească din Franţa şi să-şi desfăşure în voe, fără zor, programul de şcoală, aşa cum îl avea închipuit.

Mai întâi, ofiţerii trebuiau să urmărească lucrul celor patru aparate poruncite de minister, pentru ca să deprindă construcţia de aeroplane. Apoi, intra în rânduială să înveţe mersul cu motocicleta şi conducerea automobilului. Asta avea să fie prilej bun a se apropia de toate tainele motorului cu explozie, dar, mai ales, îi învăţa cu viteza şi cumpănirea. In sfârşit, după împlinirea tuturor celor înşiruite, trebuiau să facă lecţii lungi de sbor, pe loc, în hangar, la postul de pilotaj al aeroplanului Wright, ca să deprindă cu ochii închişi mânuirea cârmelor, sau, cum spunea Cerchez, să-şi « facă reflexele »...

După câteva zile de lecţii urmate astfel, toţi cei şapte elevi erau piloţi deplini. Invârteau aeroplanul pe loc în chip desăvârşit. De altminteri era aşa de uşor, aşa de limpede... aşa de lesne... Tragi manivela: urci; împingi manivela: cobori. O apleci, se apleacă şi aeroplanul după ea...

Insfârşit, cum spunea unul dintre ei:

— « E la mintea omului! Mult mai greu este să conduci automobilul... »

Şi toţi au fost de aceeaş părere.

Luni, două Mai, când au venit ofiţerii la câmp, Cerchez le-a ieşit înainte, vesel, ducând de spate, un omuleţ subţire, tânăr, cu o mutrică roşcovană, cumplit de cârnă şi de vie:

— « Domnilor, iată-l! A venit eri. Dumnealui este instructorul dumneavoastră. Charles Viallard, pilot de mâna întâi pe Farman. »

Ajuns lângă potca de om care ca orice vrednic profesor, avea pretenţia să-l aibă supus fără crâcnire, Negrescu s'a răşchirat în văzduh pe adevărata măsură a oaselor lui — eşite din dimensiunile curente — şi a mârâit cu indignată glumă:

— « Bimbirică ista să mi fie profesor? »

Hohotul de râs,— care a svârlit aer de familie peste solemnitatea prezentării—l-a pecetluit și pe Viallard cu porecla dată de Sublocotenent. Iar Bimbirică, băetan vesel și care știa de glumă, a început să caute un răspuns pe aceeaș măsură, căsnindu-se să afle dacă e mai potrivit să-i spue: « Chère Tour-Eiffel » sau « Sous-lieutenent la Cathédrale! »

Aeroplanul de școală era gata. Charles Viallard, ajutat de mecanici, de meșteri și mai cu seamă de ofițeri, îl montase în trei zile cu strașnică migală, dar cu o grijă ce a fost pentru elevi deopotrivă învățământ bun și chezășie. Doar un lucru îi stingherea în fața hărăbăii uriașe, care-și întindea cele două rânduri de aripi pe roți înalte și subțiri: înfățișarea pirpirie a pilotului.

— « Cum are să ducă Bimbirică ăsta atâta hardughie de mașină, frate dragă? »

Și într'adevăr, franțuzul se mistuia cu totul prin încâlciturile de sârme, în stiva fuselor și a stinghiilor. Un pui de vrabie cocoțat pe o strașină de casă, așa părea în clipa când s'a urcat pentru sborul de încercare, înconjurat de tăcerea înfiorată a lumii de pe câmp.

Nichita, răsucește de câteva ori helicea îndărăt, să-i facă obișnuita compresiune. Apoi se agață de pala ei de sus, o leagănă ușor pe loc, odată, de două ori, și-o repede cu putere spre pământ. Incă odată și încă odată—și de alte multe ori—până ce se îndură motorul să pornească. Detunetele exploziilor, mai deslușite la început, se îndeasă și se unesc. Curând, au ajuns ca o râpăială puternică, legată. Vântul fluieră ca dintr'un piept plin, iar șandramauna nouă nouță dârdâe din toate încheeturile, tremurând pe roți și pâlpâind din pânze.

Bimbirică, după ce a ascultat câteva clipe împlinirea motorului, face un semn oamenilor, cari ţineau aeroplanul de coadă, să dea drumul. Maşina, scăpătată din priponul viu, se svârle înainte şi goneşte. După vre-o sută cincizeci de metri lunecaţi pe câmp, roţile se desprind de iarbă, se îndepărtează, urcă până ajung cu mult mai sus decât marginea gardului şi Farmanul trece pe deasupra ogoarelor, îndreptându-se către miază-noapte în suiş necontenit. Departe, în zarea dinspre Buftea, ocoleşte uşor şi larg, să se întoarcă. Apoi se întinde la drum, înapoi, crescând odată cu larma motorului.

Dar deodată, când ajunge în dreptul văii care alungea aerodromul spre partea din sus, aeroplanul se apleacă scurt pe-o aripă, face o răsucitură ciudată şi strânsă pe dreapta, şi rapăgă spre pământ, costiş.

— «Cade!» strigă cei de pe câmp cu glasul gâtuit. Intr'adevăr, lunecarea într'o rână şi în bot îl prăbuşea deadreptul în mal.

Dar aripile se îndreptară, maşina rade faţa pământului cu roatele şi urcă iarăşi, întorcându-se din nou cu botul înspre Buftea.

— «Ne-a tăiat răsuflarea domnul Bimbirică ăsta!» spuse maiorul Macri, muşcându-şi mustaţa. «A scăpat ca prin urechile acului!»

— «A scăpat?» face Cerchez râzând. «Cum adică a scăpat? Bimbirică e pilot de mâna întâi, maiorule. Nu-i purta dumneata grija lui!»

— «Păi, atunci, dece o luase la vale?»

— «Aşa a vrut el, pesemne.»

Glasul lui Cerchez era şovăelnic, dar se îndărătnicea să-şi arate încrederea fără seamăn, fiindcă se temea cumplit să nu

mai îndure o pagubă, cum fusese cea de pe urma lui Guillemin. Ş'apoi o cădere dela început, şi tocmai acum, când avea o şcoală de piloţi militari, putea să-l nimicească. Şi aşa, decând răsuflase prin lume şi vestea despre căderea lui Bibescu, mergea buhul că aerodromul Chitila poartă nenoroc.

Acum aeroplanul se întorcea înapoi în sbor liniştit. Inimile veniseră la loc, încrederea era întreagă.

Dar ajuns tot asupra văii, iarăşi se învârte în loc, iarăşi se pleacă, iarăşi lunecă... Ofiţerii râd şi unul din ei glumeşte:

— « Bimbirică-i bimbirică şi pace... îi arde de joacă... »

Un detunet groaznic îi frânge vorba. Cinci sute de kilograme de lemn, fier şi pânză, au trăznit de mal, făcând ţăndări maşina şi pilotul de sub ea.

Desmetici au luat-o la goană spre locul prăbuşirii. Nu şi-au mai dat seama cum au ajuns şi pe unde au ajuns, de au scos pe Viallard dintre aşchii şi dintre sârme, leşinat, cu piciorul drept frânt de sub genunchiu.

...Dela cel dintâi sbor, târgile lui Cerchez intraseră în trista lor slujbă. Şi acum, ca şi în vara trecută...

Iar pe când bietul Bimbirică era suit cu targa în tren, să fie dus la spitalul Filantropia din Bucureşti, sus, în creasta cerului, la trei sute de metri, un vindereu se învârtea agale, rămas stăpânitor peste întinderi.

...Era Joi 5 Mai, ceasul opt şi zece minute dimineaţa....

Cerchez fusese lovit greu. Aparatul nu era atât de rău sfărîmat, cum s'a crezut, aşa că se putea drege. Dar acum trebuia adus în grabă alt pilot din Franţa, fiindcă învoirea cu ministerul era limpede şi nu suferea clintire. La manevrele regale

din toamnă, armata se bizuia pe cele patru aeroplane ostăşeşti.

Schimbul de telegrame cu Farman n'a întors răspunsul dorit. Piloţii cari meritau să fie tocmiţi ca instructori, fie căn'au vrut să primească, fie că au cerut plăţi nebuneşti, iar cei cari ar fi primit nu erau de încredere. Farman a făgăduit totuşi să caute unul, fiindcă era la mijloc şi numele aeroplanului său.

Numai că, asta însemna o întârziere şi încă fără soroc limpezit. De aceea Cerchez a făcut sfat mare cu elevii şi cu Nichita, hotărînd să se înceapă totuşi lecţiile de sbor.

Cuvântul curajos l-au spus de astă dată tocmai elevii. Nenorocirea lui Viallard le dăduse o învăţătură, pe care n'aveau s'o mai uite. Au înţeles că, începând singuri, bizuindu-se doar pe sfaturile teoretice ale lui Cerchez şi ale lui Nichita, — care, la o nevoe ca asta, puteau spune cam în ce fel trebueşte făcut pentruca să fie oarecum bine făcut, — vor putea să deprindă sborul, dacă nu s'or grăbi, nu s'or avânta fără măsură şi mai ales, dacă or ţine minte lecţia cutremurătoare a prăbuşirii din vâlcea. Adică, oricât de încrezător ai avea dreptul să ajungi, fă-te că uiţi jumătate din încredere pe pământ şi ia cu tine numai jumătatea cealaltă. Cum încheiase maiorul Macri:

— « Fii aşa de curajos, încât să ai până şi curajul să-ţi tai curajul în două! »

Fusese sfat mare între elevi, a doua zi după căderea lui Bimbirică. Au venit la câmp traşi la faţă, cu cearcăne vinete sub pleoape şi ochi roşii. Unii se căzniseră toată

noaptea să-și vadă soarta scrisă pe negura tavanului afundat în beznă, iar alții, socotind pe semne că nu mai este nevoe s'o vadă, de vreme ce-i scrisă dela sine prin prefața lui Viallard, au jăluit de mai înainte pierderea scumpei lor tinereți.

De bună seamă, astea nu-s lucruri de spovedit altora, nici nu-s lucruri de întrebat. Când te simți și tu cu ochii roșii, nu-ți mai dă mâna să-l întrebi pe altul de ce-i la fel cu tine. Totuși înțelegi strașnic de limpede ce însemnează când te chiamă într'un colț și-ți spune:

— « Ce naiba facem noi, omule? »

Adică așa cum i-a întrebat Protopopescu pe ceilalți doi sublocotenenți și pe Poli Vacas, după ce i-a tras într'un ungher al hangarului, dosindu-se de căpitan și de Boiangiu, locotenentul.

De altfel n'avea nevoe să se ferească prea mult, fiindcă și ceilalți erau strânși într'un colț apărat și-și puneau întrebări semuitoare.

— « Ce vrei să facem? » a răspuns Druțu, dând din umeri foarte sâcâit. « Eu unul tot nu mă las de școală. » Cum se pricepe lesne, răspunsul mărturisea tot ce-l chinuise pe bietul sublocotenent toată noaptea.

Protopopescu a dat și el din umeri.

— « Eu nu înțeleg și pace, pentrucă totuși e foarte simplu de sburat! »

— « Da. » face Negrescu, morocănos, mângâindu-și mustața la bine simțita lui înălțime, de unde privea pieziș în fundul chipiului lui Druțu. « Simplu, bre, dar din când în când e și complicat. » Văzând însă că ceilalți caută la el cam năcăjiți, crezând pe semne că nu pricepe greutatea lucrurilor, adaugă:

« Nu zău, nu-i de șagă. Eu zic s'o luăm moldovenește: încet și cu socoteală. »

— « Hotărît. Trebue să fim prudenți! » face Protopopescu, iar Druțu sare:

— « Fără îndoială. La urma urmii prudența nu exclude curajul. »

Cu alte cuvinte, cam aceeaș încheere adusă și de maiorul Macri. Deosebirea era doar că, între cei trei cu grade mai mari, nu vorbise decât el. El, dar nu pentru el, ci pentru mai tinerii decât el, pe care îi știa că îi rămân lui de mânuit.

Il sguduise căderea lui Viallard, fără îndoială. Dar stând și gândind sub păcura nopții, a înțeles că prăbușirea dela Chitila nu-l sguduise atât pentru ea însuși — căci la urma urmii francezul scăpase cu viață — ci pentrucă dăduse trup viu, sânge adevărat și miros de moarte văzută aevea, tuturor celor douăzeci și opt de prăbușiri cu aeroplanul, pe care le citise în primăvara aceasta vestite de jurnale. Auzea acum de douăzeci și opt de ori detunetul groaznic al sfărâmării din malul vâlcelei și de douăzeci și opt de ori vedea îmulțită icoana lui Viallard făcut sdreanță de ceară, cu gura podidită de sânge și oasele frânte. Dar un Viallard care nu se va mai trezi niciodată.

Știindu-se hărăzit comandant al celei dintâi unități de aeroplane, are dece fi cutremurat.

— « Domnilor, » începe Cerchez « Farman îmi telegrafiază că mi-a găsit pilot. Il chiamă Louis Martinez-Rex. Dar... »

— « Dar?... »

— « Dar, din nefericire, nu poate fi aici decât cel mai devreme peste două săptămâni. »

— « Asta înseamnă să stăm două săptămâni degeaba? » se oţăreşte maiorul Macri.

— « Tocmai asta mă întreb şi eu. Vorba e însă ce putem face ca să nu stăm degeaba? »

Se lasă tăcere. Toţi ochii privesc ţintă în câte un smoc de iarbă de pe câmp, afară de ochii lui Cerchez, care cată pe rând la elevi, aşteptând un îndemn oarecare din partea lor.

Poli Vacas, ca unul ce a stat tot timpul verei trecute pe aerodrom şi a văzut cum au urmat lecţiile pe Farman, date de Molla lui Şerban Cantacuzino, inginerului Gheorghiu şi lui Titi Eftimiu, ba l-a văzut şi pe Robert Catargi—Rudi, cum îi ziceau prietenii — învăţând singur pilotajul pe aeroplanul Wright, cutează:

— « Adică, dece n'am începe şi singuri? Doar Rudi Catargi n'a avut profesor şi, slava Domnului, a eşit mai bun pilot ca toţi. »

—« Da, adevărat! », face viclean, Cerchez. « Se poate începe şi fără profesor, pentrucă la urma urmei eu nu sbor, Nichita nu sboară, dar amândoi ştim foarte bine cam cum trebue făcut... Aşa încât, la nevoe, ar avea cine să vă ajute cu un sfat. Numai că, deh!... Asta — cum să spun eu? — e chestie de curaj... »

La vorba lui, şase capete se înalţă peste umeri, foarte dârze, foarte demne, privind pe Cerchez cu şase perechi de ochi foarte plini de ceva care seamănă a jignire.

Cerchez înţelege că a lovit bine. Zâmbeşte subţire şi aşteaptă. Intr'adevăr, maiorul Macri, în numele tuturor, începe, tuşind de câteva ori, apoi vorbind rupt:

— « Da... Dece nu? Dacă o luăm aşa... prudent... »

— « Tocmai: prudent. La urma urmii prudenţa nu exclude curajul! » spuse repede Druţu.

— « Fără îndoială! » hotărăşte Cerchez. « Prudent şi treptat. Incepem cu rulări în linie dreaptă, apoi salturi mici înlăuntrul aerodromului... Pe urmă...»

— « Pe urmă salturi mai mari...», face Druţu.

— « Aşa!... După aceea...»

— « ... şi mai mari...» mustăceşte Negrescu. Şi închee, fâlfâindu-şi mâna cu degetele în chip de pene, ca o aripă care s'ar ridica până la înălţimea lui — adică foarte sus—« eţetera, eţetera...»

Dar la vorbele astea, căpitanul Fotache Ionescu îşi repède mâna pe musteţile groase, când pe una, când pe alta, întinzându-le cam tare şi face îmbufnat:

— « Păi da... Numai să fie eţetera în sus, iar nu vice versa, că pe urmă e cam şanticler! »

— « Bine, domnule căpitan, » sare atunci Protopopescu « tocmai dumneavoastră să ne tăiaţi curajul, care sunteţi dela baloane şi ştiţi ce-i aceea să te sui sus? »

— « Tocmai, băiete, fiindcă eu ştiu că tot suişul îşi are coborîşul lui. Şi mai ştiu că urcuşul e totdeauna după voe, iar coborîşul, cele mai multe ori, de nevoe. Cum s'ar zice, urci greu şi cobori repede! »

Căpitanul era cam înfricoşat. Nu-i vorbă, avea şi câţiva ani mai mult decât ceilalţi, dar drept e că fusese cel mai sguduit de nefericirea lui Viallard.

Mai în glumă, mai înadins, hotărîrea s'a luat totuşi. Aveau să purceadă singuri la drum, cu multul ori puţinul cât puteau să li-l dee Cerchez şi Nichita.

Aeroplanul, reparat foarte repede, a fost tras pe câmp iar ofiţerii au început alergările pe jos. Adică: linia dreaptă — cum

se zice. După câteva zile de linii drepte, Negrescu a încercat să-i dea o definiție, dar neizbutind, a încheiat:

— « Măi frate-mio, linia dreaptă e cea mai grea figură din geometrie! ». Ceeace, de altfel, seamănă cu părerea tuturor.

Dar râvna le era mișcătoare. Au izbutit foarte curând să aibă destulă stăpânire asupra hardughiei nărăvașe, încât s'o poată mâna destul de întins pe iarba câmpului.

Atunci au început a sgândări cârma de adâncime, rugându-se de aeroplan să mai salte de pe iarbă și rugând pe Dumnezeu să nu-i dea voe ca să salte prea mult. Dar, fie că uneori n'auzea aeroplanul, fie că alte ori nu auzea Dumnezeu, barabafta tușea cumplit, strănuta năzuroasă și avea năvârlii. Ba ședea încăpățânată pe pământ, ba își ridica de-odată sgaibele în sus, ceeace îi silea pe elevi să repeadă numai decât cârma în jos și astfel să ajungă nu numai aeroplanul cu roatele în țărână, dar uneori chiar pilotul cu picioarele lui...

— « Salată de montanți! » strigau atunci fericiții cari nu erau în aparat. Și îndată aeroplanul era întors în ateliere, ca să se bucure de fericirea că sunt la îndemână maiștrii, materiale și uneltele trebuitoare... Insfârșit, cum a zis odată Negrescu, plesnind din buze plin de admirație:

— « Măi bădie, minunat lucru e să ai pe aerodrom și fabrică de avioane! »

Cu hazuri și cu necazuri, dar cu aceeaș necontenită încordare și cumințenie, în mai puțin de două săptămâni, cei dintâi sburători-ostași, singuri-singurei, au izbutit să stăpânească așa de bine cârmele aeroplanului, încât, pe curmezișul de cinci sute de metri al aerodromului, își îngăduiau să decoleze, să facă salturi până la zece doisprezece metri înălțime, apoi să aterizeze la loc.

Pe la mijlocul lunii Mai, într'o după masă de zi caldă, liniştită şi senină, un automobil a râpăit sdravăn, intrând pe poarta câmpului de sbor. Era Principele Carol.

— « Ei, ce aţi mai făcut? » asta a fost întrebarea cu care se apropia de ofiţeri mai în fiecare după amiază, când venea să le urmărească munca şi progresele.

•

Prietenia Vlăstarului regesc era un îndemn neasemuit pentru zăbăucii aceştia, cari se încăpăţânau să-şi rupă picioarele, gâturile şi, în orice caz, aeroplanele, în acea vreme când toate neamurile şi toţi prietenii se alcătuiau dela sine într'un soi de mare asociaţie, cu un singur scop: îndepărtarea cu orice preţ a vinovatului de arma păcatului său: aeroplanul.

— « Citeşte te rog colea! », iar degetul bătos săgeta titlul de-o şchioapă din gazetă:

Prăbuşirea aviatorului german Roser la Strassburg...

sau

Italianul Marra cade cu aeroplanul...

sau

Wynmaler a murit la Paris...

ori însfârşit:

Groaznica nenorocire dela Jouvissy.

Aviatorul Traian a căzut cu aeroplanul său peste tribunele înţesate de lume, pe când sbura la marele Meeting de aviaţie...

Cu ce puteau să răspundă patimei, decât tot cu patimă? Deci şi ei, fluturau gazetele şi le vârau în ochii altora, să citească:

Védrines a sburat dela Paris la Madrid în ziua de 14 Mai...

sau

Roland Garros a făcut un raid Paris-Turin-Roma.

Și așa, pe când inimoșii de-acasă aflau numai moartea lui Gobert la Versailles sau a lui Lucca, prăbușit la Toulon cu pasagerul său, încăpățânații dela Chitila țineau minte numai pe locotenentul Canneau din marină, care sburase mai repede decât Garros, dela Paris la Roma, sau pe sublocotenentul Ménard, pornit să facă ocolul Franței, ceeace însemna 3200 kilometri de sbor...

Louis Martinez-Rex, pilotul trimis de Farman, era o gânganie de om încă mai pirpiriu decât Viallard. Nimeni din tot aerodromul n'a fost prea încântat văzându-l, măcar că omul venise mai devreme decât se credea. Vineri 20 Mai, a coborît din tren și decum a svârlit haina de pe dânsul, s'a așezat la lucru. Fiind gata unul din aeroplanele comandate de minister, Martinez n'a vrut să piardă vremea. A dat zor cu montatul, așa încât peste două zile, Duminică, aparatul era gata de sbor.

— « Se cam grăbește!...» a mârâit unul dintre ofițeri și nu erau bucuroși de presimțirile lor. Dar franțuzul își cunoștea bine meseria. S'a urcat în aeroplan, a făcut câteva hopuri pe aerodrom, apoi, la ceasul șase după masă, a săltat peste gard și s'a tot dus spre răsărit, ridicându-se până la patru sute de metri înălțime.

Când a dat de șoseaua Ploeștilor, a cârmit la dreapta și s'a ținut peste ea, până ce a ajuns deasupra șoselei Kisselef. In urmă, alungind calea Victoriei, până la capătul ei din malul Dâmboviței, a ocolit Palatul de Justiție, a dat o raită peste câmpul Cotrocenilor, de unde s'a întors pe de-asupra Cișmigiului, tăind de-a dreptul pân' la Mogoșoaia. După patruzeci și patru de minute cobora liniștit la Chitila.

Câteva sboruri mai mici, făcute în aceeaș seară și alte câteva a doua zi, Luni, disdedimineață, i-au întors toate privirile spre el.

După amiază, când a hotărît ofițerilor să poftească pe rând lângă dânsul, ca să sboare cu fiecare, niciunul nu s'a dat îndărăt. Nici măcar n'a stat în cumpănă.

Sborurile au urmat liniștite, fără nicio întâmplare neplăcută. Singurul care n'a avut norocul să sboare prea mult, a fost Maiorul Macri. Voinic și greu cum era, atârna cam mult pentru puterea aeroplanului. Martinez, simțind că mașina gâfâe, iar comenzile cam stau la îndoială, a coborît repede în mijlocul câmpului, nevrând să cuteze un viraj. L-a lăsat pe Maior jos, apoi s'a ridicat singur și s'a întors pe aerodrom.

La Binținți, Vlaicu ridicat de pe boală, încă nu se întremase bine. Când însă a primit scrisoarea lui Magnani, prin care îi vestea cele urmate la Chitila, dar mai ales sborul lui Martinez-Rex, deasupra Bucureștilor, și-a svârlit boarfele clae peste grămadă în geamantan, s'a suit în tren și a venit în țară.

Biciuirea aceasta era bine venită. Dar și mai bine venită a fost priveliștea podișului Cotroceni, unde a găsit isprăvite nu numai hangarele militare, dar pe deasupra încă un hangar, pe care nu-l cunoștea și de care nu auzise.

— « D'apăi cine drac'o mai fi și 'esta, Ioane? » l-a întrebat pe Ciulu.

— « Domnul Brumărescu. »

— « No! Dară mașina și-o fo' adus? »

— « Adus. »

— « Cu motor? »

— « Cu motor. »

— « O' fo' făcut oareșce experiment? »

— « Nu. Incepe săptămâna asta. »

N'a mai întrebat, n'a mai spus nimic. Dar toată ziua aceea nu s'a clintit dela câmp, mușluind de jur împrejurul hangarului lui Brumărescu, să-i vadă aeroplanul. N'a putut, pentrucă inventatorul n'a călcat pe la câmp, iar baratca era încuiată. Ciulu, care văzuse mașina, i-a dat câteva lămuriri, dar Vlaicu n'a înțeles mare lucru din ele. Zărise și el în toamnă, la Parcul Carol, aeroplanul expus, dar bănuia că Brumărescu îi va fi adus oarecari schimbări, mai ales acum, când învățase pilotajul la Jouvissy și văzuse atâtea alte feluri de aparate.

A doua zi a înțeles și s'a liniștit. Nu era schimbat nimic. Un biplan obișnuit, după formula lui Chanute și destul de greoi, deși mai ușor decât mașina lui Farman. Nu crede că poate să sboare. Iar când gândește asta, socoate un sbor mare și desfășurat, nici decum câteva salturi...

Numai că, iată. Dacă mașina nu-i place, îi place în schimb omul. Brumărescu e o fire simțitoare, molcută, apropiată. E o făptură fără carte, fără vedere lungă. Decât, e o minte ageră, care veșnic se aruncă unde-i umbra mai mare, unde-i apa mai adâncă. Are sumedenie de invenții. Cea mai mare parte din ele sunt mărunțișuri fără nicio însemnătate, « fleacuri » cum le numește singur. Dar înfățișarea lui de mirat, e înainte de toate dovada unei minți mereu în neastâmpăr, mereu în mers. Și apoi e așa de blajin, așa de cumplit de sărac, și așa de puțin în ceea ce a făcut, încât Vlaicu se simte el dator să-i ia apărarea.

In câteva ceasuri, maistorașul cel bănuelnic față de toată lumea, se simte legat de omul acesta. Și, prin el, se simte legat chiar de aeroplanul lui.

— « D'apăi eștia în loc să dea crițari lu' Cerchezu, de ce nu ți-or dat 'miatale? Doară Farmanu' nu-i mai de dai Doamne, ca esta... »

— « Dumneata eşti prea bun, domnule Vlaicu. Dar eu nu mă gândesc aşa de sus... »

— « Zău de Dumnezău dacă nu-i aşa! » îi întoarce maistoraşul. Şi încet încet, ochii cei răi se mistuesc, lăsând locul unei priviri şi unei judecăţi deplin prieteneşti, care se poate înşela cu toată neprihănirea cuvenită, iar în acelaş timp poate vedea — adică poate primi — aceea ce sparge formele.

Ar fi chiar bucuros să poată sbura bine acest biet Brumărescu, pe care nimeni nu l-a ajutat cu nimic şi care, la urma urmei, nu-i « Blériot » sub niciun fel.

Aproape o săptămână, cât au ţinut încercările aeroplanului, Vlaicu a fost nelipsit dela câmp. Ba, de cele mai multe ori, îl aducea şi pe Magnani, să-i fie lui Brumărescu în ajutor.

Vineri la 28 Mai, aparatul părea pus la punct. Câteva linii drepte alergate pe câmp le-au dat deplină încredere să încerce ridicarea. Intr'adevăr, maşina a părăsit destul de uşor pământul, s'a urcat la doi metri, apoi la patru. Pe măsură ce se ridica mai sus, căpăta însă o înclinare pe dreapta, ca şi când s'ar fi pregătit de viraj. Brumărescu tae motorul, coboară şi aterisează fără cusur, destul de aproape de salcâmii din marginea de răsărit a câmpului.

Trage aeroplanul îndărăt la locul de pornire şi pleacă din nou. De astă dată merge mai bine şi pare că va trece peste salcâmi. Deodată însă, începe iarăşi aplecarea pe dreapta. Atunci Brumărescu cârmeşte cu totul spre dreapta şi vrea să aterizeze. Uită totuşi să stingă motorul şi aparatul se izbeşte cu aripa stângă de un salcâm. Aripa se rupe, helicea sare în bucăţi. O creangă loveşte pilotul peste pulpă, sfâşiindu-i carnea şi-i frânge fluerul piciorului stâng, cam la o şchioapă sub genunchi.

— « No! » izbucneşte Vlaicu îndurerat, răsucindu-se şurub în loc şi astupându-şi ochii să nu vadă: « Esta o fo' adus sânge şi la Cotroceni... ».

Iar gândul amar l-a urmărit cu atâta putere, încât el, care venise hotărît să sboare şi să se ia la harţă cu amândouă şcolile de pilotaj, a lăsat aeroplanul în hangar, încuiat cu cheia şi nu s'a mai întors pe câmp până la jumătatea lui Iulie. A plecat să-şi vadă de sănătate.

Auzise el cândva dela Goga, că Alexandru Vlahuţă, plimbându-se odată cu Iancu Caragiale, s'a oprit la o dugheană de portocale. Ia fiecare câte una şi începe s'o descojească. A lui Vlahuţă era miezoasă şi bună, a lui Caragiale uscată. Nenea Iancu oftează, dă din cap şi o svârle. Negustorul se grăbeşte să-i dea alta. Dar Caragiale se scutură:

— « Nu... că şi aceea are să fie seacă... Imi ştiu eu norocul meu. Pe ce pun mâna, se usucă... »

Vorba asta i se înfipsese lui Vlaicu în creer, ca un cui. Totdeauna gândise şi despre el însuşi, aşa cum gândise Caragiale. N'a purtat nimănui noroc în zilele sale. Până şi peste Goga au început să dea fel de fel de năpaste, de când i s'a apropiat. Ce să mai spue atunci de Ionel Brătianu, de scandalurile din Sinod şi din Universitate, care au otrăvit vieaţa lui Haret, — începute chiar în ziua când venise să-i vadă cele dintâi experimente la Parcul Carol, — de Ion, frate-său şi, acum în urmă, de bietul Iosif şi de Brumărescu.

Asemenea gânduri bolnave pot învenina chiar un om a cărui vieaţă curge în chip firesc. Adică, nu-i este primejduită decât în măsura unor întâmplări neprevăzute, ceea ce, poate, s'ar spune mai bine socotind că moartea este o biruinţă asupra vieţii. Dar, la Vlaicu, vieaţa era o biruinţă asupra morţii care-l

pândea în fiecare clipă. Atunci credinţele acestea putrede, care macină şi cea din urmă rămăşiţă a vieţii-vieaţă, trăiesc şi cresc ca în văzduhul lor.

Ce îndemn de muncă mai poate avea un om în asemenea stare sufletească? Şi ce îndemn ar mai fi avut Vlaicu?

S'ar putea spune că i-a fost o nespusă uşurare în zilele acele, chinul rărunchilor lui, care îl silea să plece undeva la băi.

Nici nu ştia prea bine unde să se ducă, pentrucă nu întrebase pe niciun doctor. A văzut într'o gazetă o reclamă:

> Dr. Alex. Vaida Voevod
> Karlsbad Casa Zawojki
> Marktplatz fosta locuinţă a doctorului Mera.

— «No! D'apăi la el oi merje, de bună samă, că-i Vaida nost'!» şi s'a hotărît să se ducă la Karlsbad. Dar când, peste câteva zile, a primit vestea că Octavian Goga pleacă la 15 Iunie la Călimăneşti şi stă acolo până la 15 Iulie, şi-a schimbat gândul:

— «Călimăneşti? Haida, naţie, unde merje şi Tavi, că 'ela-i fain ficior. Cunoaşte el unde-i mai de haznă... Ş'apăi 'ela ştie vorbi. Nu i s'o urî cu mine...»

Astfel, după ce s'a încredinţat că sănătatea lui Brumărescu nu-i în primejdie şi s'a bucurat că Prinţul Ferdinand, — înainte de a pleca la Londra, cu Principesa Maria, pentru ncoronarea Regelui George al V-lea — i-a făcut şi El cinstea bietului inventator să întrebe de starea în care se află după accident, Vlaicu a plecat la Călimăneşti.

Cele dintâi zile, cât a stat singur, i-au fost amărîte. Jurnalele nu-i aduceau nici măcar o singură veste bună, cum ar fi vrut-o el. Tot nenorociri, sau sboruri foarte mari. Wiesenbach

căzuse la Viena. Iar în circuitul aerian german, unde se dădeau patru sute de mii de mărci premii, se înscriseseră douăzeci și cinci de concurenți. N'au plecat decât șapte din ei, și numai Lindpeitner izbutise să facă drumul întreg între Berlin și Magdeburg, — Lindpeitner, care căzuse odinioară în ochii lui, la München! Thelen, în schimb, a picat lângă Magdeburg, iar Vollmöller, Teichardt, Schauenburg, Müller și Koenig și-au presărat aeroplanele de-a-lungul drumului.

Peste o zi, Trey, care sbura dela Roma la Turin, piere în munți și e găsit în nesimțire de câțiva ciobani, pe când la 10 Iunie, austriacul Umlauf, într'un aeroplan inventat de el, cu motor Feull, pleacă la patru dimineața din Viena, face două ore și treizeci și opt de minute până la Buda Pesta, sburând la șase sute de metri înălțime și aterizează pe aerodromul Racoczi. Bate astfel pe Bier, care s'a oprit în drum și dovedește că mașina lui e cu mult mai bună decât biplanul lui Warholowscky, construit la Pesta, pe banii Ministerului de Război.

Venirea lui Goga n'a ușurat prea mult negura purceasă în inima lui Vlaicu. Poetul era intrat în lupte grele și, din nefericire, nu numai cu stăpânirea, dar chiar cu unii dintre români. Nu era vorba de cei dați în partea ungurilor, ci de alții. Intre «Tribuna» și «Românul» se iviseră neînțelegeri. Apăsarea era într'adevăr prea mare, ca să se poată păstra acea liniște cuvenită împrejurărilor. Iar tribuniștii «cam prea tineri» cum păreau să spue ceilalți, mai ales cu privire la Sever Bocu și la Iosif Sceopul, amândoi foarte avântați, foarte slobozi la condei și foarte iuți la fire. Neînțelegerea aceasta avea înfățișarea obișnuitei lupte dintre bătrâni și tineri, deși cei din preajmă «Românului» nu erau nici ei cu mult mai vârstnici.

Stăruiau totuşi pe o anume tărăgănare în fapte, prelungită prin adunări şi comitete consultate, care pentru tribunişti şi pentru aprinderea lor, nu era cale potrivită de apărare într'o vreme când oblăduirea din Pesta grămădea una peste alta măsurile de înăbuşire a românismului. Ungurii, bucuroşi peste măsură de astă mică dihonie intrată între români, au făcut tot ce le şedea în putere să-i ajute desăvârşirea. Iar fiindcă ţineau să se ştie că ei sunt în afară de orice amestec, au încuviinţat aproape tot ce li s'a cerut: şezători literare cu scriitori din Regat, turneu de teatru întocmit de Zaharia Bârsan cu actori dela Teatrul Naţional din Bucureşti, întruniri ale partidului naţional, şi tot programul serbărilor Asociaţiunii care trebuiau să se desfăşoare în August, la Blaj. Ba încă, pentru aceste festivităţi au încuviinţat venirea celor mai deochiaţi oaspeţi care se puteau vesti: Neculai Iorga, secretarul general al Ligii Culturale, Petre Liciu, vice-preşedintele şi Simion Mehedinţi, alături de câţiva ofiţeri activi ai armatei române. Puţin lipsea să se încuviinţeze şi purtarea tricolorului românesc. Oricum, Iosif Szas, fişpanul comitatului, a dovedit mai târziu că primise ordin să închidă ochii dacă l-o vedea şi să-şi astupe urechile dacă, de pildă, românii s'or încăpăţâna să cânte: « Deşteaptă-te române » — ceea ce era cam obişnuit.

Oricât de tânăr şi oricât de poet, Octavian Goga căuta cu tristeţe şi bănuială firească desfăşurarea iţelor care-şi aşteptau urzeala. Luna dela Călimăneşti nu-l îndepărta de loc din amărăciunile Ardealului, dar îl apropia în schimb de suferinţele celor din ţară. A primit cu dinţii încleştaţi veştile prăbuşirii lui Ştefan Iosif. Ii scrisese Ilarie Chendi tot, cu deamănuntul, fără să învinuiască pe nimeni, fără să apere pe nimeni, dar spăimântat de semnele cumplite, care i se arătau...

« ...Abia am înfiinţat nenorocita noastră de Societate a Scriitorilor Români, iar prăpădul i-a şi bătut la uşă: a ars Sediul, precum ai aflat, când cu focul dela Luvru. Urmează desnădejdea bietului Steo — Dumnezeu ştie unde-l duce! — şi se încheie cu moartea lui Ion Adam, care şi-a sfărâmat ţeasta în ospiciul Socola de lângă Iaşi, izbindu-se singur cu capul de pereţi, într'o criză de nebunie... Sau poate — *de ce nu?* — o criză de limpezime, când şi-o fi dat seama căror înfricoşate neguri le este osândit!... Ce ne mai aşteaptă? Şi mai ales **cui** îi vine rândul? Iată ce mă întreb. In vieaţa nesăbuită pe care suntem siliţi s'o ducem, nimeni dintre noi nu se poate şti scutit de acel « vermoulu » despre care vorbeşte Oswald Alving din Strigoii lui Ibsen. Eu, unul, nu mă mai pot uita în ochii lui Iosif de când ştiu ce însemnare groaznică este inegalitatea lui pupilară. Fug de el, ca şi când numai privindu-i ochii m'ar trage şi pe mine în soarta lui... Iar mai dureros ca toate, e că nimeni nu-l poate hotărî să se îngrijească, să scape ce mai este de scăpat... ».

Drept vorbind însă, nu mai era nimic de scăpat. Tratamentul Erlich-Hatta — acel vestit 606 — care făcuse atâta vâlvă în omenire cu un an înainte, când a fost dat în vileag, părea un leac peste măsură de primejdios. La Ploeşti murise un bolnav în timpul injecţiei, iar vestea, odată răspândită în ţară, a aruncat spaimă şi a rărit cu totul rândurile celor cari îşi căutau vindecarea. Iosif s'a lăsat în voia soartei, din deopotrivă teamă de leac, lipsă de bani şi silă de sine. De altminteri, zilele vieţii lui începuseră a i se părea prea multe şi prea greu de îndurat... Noaptea în care îl afunda băutura era singura amorţire ce-o mai putea nădăjdui. Versurile de chemare şi plânset, câte le mai nimerea atunci — erau toate bântuite de

aceste nelimpezimi, în care cuvântul îşi mintea înţelesul şi frumuseţea. Astfel, Iosif era sterp în durere, pe când Anghel biruitor, descătuşat de colaborare, scotea volumul « Fantome » şi lua parte la şezătoarea literară dată în faţa Reginei Elisabeta, la Constanţa, în ziua de 22 Mai de către Alexandru Davilla, Cincinat Pavelescu, Gârleanu şi A. de Hertz — cari au citit din operele lor — pe când Alice Cocea şi cu Tudor Călin au jucat o scenă din « Gringoire ».

— « Dureri, dureri, dureri... » ofta gândul lui Goga. « Are dreptate Ilarie să se întrebe: « Ce ne mai aşteaptă ? Şi mai ales, cui îi vine rândul?...» Asta judecând, ochiul lunecape furiş, alături, la făptura Vlaicu, iar mintea gonea departe, în Bucureşti, unde îl ştia pe Nicolae Iorga, bolnav greu — o aprindere de plămâni, pare-se — trântit la pat, câteva zile după ce-şi ţinuse discursul de intrare la Academia Română, vorbind despre Tocilescu.

Scurtă vreme după venirea lui Octavian Goga, Vlaicu a început să simtă iarăşi apăsarea singurătăţii. Poetul n'avea nici răgaz, nici îndemn să stea la taifas toată ziua, iar maistorasul nu era în largul lui între femeile nebune care i se ţineau de urmă şi între domnişorii de neam bun cari hohoteau la toată vorba lui. Două trei vârtejuri parfumate, năvălite buzna în odae, fără să le cheme şi fără să le aştepte, l-au scârbit cu totul de o lume altfel închipuită în mintea lui. Drept este că, el nu-i ştia metehnele acestei lumi, în care femeia îşi vrea uneori drepturi de bărbat. Doreşte, îşi ia, pleacă şi uită pe loc, de parcă nu s'ar fi întâmplat nimic şi nici când. Erau capricii de femei singure şi învăţate rău, dar poate că era şi ceva mai mult. Vlaicu nu era pregătit pentru această răsturnare de părţi. O judeca cu gânduri luate din bardă şi se purta

pe măsură. Adică mai dezgustat şi mai grosolan decât şi-ar fi îngăduit faţă de cea din urmă nefericită, care-şi rumenea chipul sdravăn sulemenit printre perdeluţele îndoelnice ale aleii Marcovici.

După o săptămână, Vlaicu dădea o telegramă Matildei şi o chema să vie la Călimăneşti.

Erau amândoi la frizerie, pe scaune spate la spate. Ţăcănitul foarfecilor suna uscat în părul lui Goga, iar Vlaicu, asculta cu ochii închişi plăcuta hârşcâială a briciului în barbă. O semuia cu pârâitul pepenului tăiat...

Poetul îi citea, dintr'o gazetă, vestea dată de ziarul francez «Le Matin» despre căpitanul român Ion Păun, care venise călare dela Bucureşti, călcând cale de trei mii cinci sute cincizeci de kilometri până la Paris, în cincizeci şi opt de zile.

— «Ce spui, frate!» s'a uimit Vlaicu, încercând să vadă în oglinda lui chipul lui Goga răsfrânt de oglinda pe care o avea poetul înainte. Cum oglinzile erau drept faţă în faţă, maistoraşul nu izbutea să-şi vadă decât obrazul său şi cel mult, când se dădea de tot în lături, îi zărea ceafa.

— «A bătut toate recordurile lumii de distanţă şi durată. Drumul l-a făcut însoţit de un cal tânăr, care purta bagajele şi s'a dus de-a-dreptul în Rue de la Boétie Nr. 2, unde era Legaţia României. Atunci a zis:

— «Iată-mă-s ajuns!» şi a descălecat.

«Căpitanul Păun este un bărbat oacheş, frumos, voinic, şi nu părea de fel obosit când s'a coborît din şea. De altfel, a doua zi, a ieşit să se plimbe călare la Bois de Boulogne...».

Dar Vlaicu nu mai auzise toate acestea. El îşi oprise bărbierul din lucru, se răsucise cu scaunul spre Goga şi, cu

jumătate de obraz ras, iar cu cealaltă jumătate plină de clăbuci, şedea încruntat, mestecând ceva în gând.

— « No! Apăi vezi, mă Tavi. Şaptezeci de kilometri la zi şi aceea-i record. Eu, cu gândacu' meu, la două zile-s în Paris... Ba de-mi succede a măestri oareşce perfectare la el şi la motor, cum gândesc, iau cava la Bucureşti, prânzul la Viena şi cinez, frate, la Paris. Atunci să vezi tu: « Servus Blériotule!... »

Cum nu era cea dintâi năzbâtie, pe care o auzea dela Vlaicu, poetul a râs şi a dat din cap:

— « Mai ştii?... Tot ce se poate... Numai că, nu cred eu să trăim până la ziua aceea... »

Dar sburătorul i-a răspuns foarte încredinţat:

— « Ba eu, măi, trebue negreşit să trăesc. Altfel cum? ».

In clipa aceea intra pe uşă un chelner dela Hotel.

— « Domnule inginer, a venit domnişoara. »

— « Care domnişoară? » face Vlaicu, nedumerit.

— « Domnişoara dela Bucureşti, pe care aţi chemat-o dumneavoastră. Aşa mi-a spus dumneaei să vă spun: că-i aici şi v'aşteaptă sus... »

La vorbele astea Goga şi-a întors o clipă capul spre Aurel. Apoi şi-a aşezat jurnalul pe muşamaua măsuţei pline de sticluţe şi unelte frizereşti, fără să mai spue o vorbă. S'a prins atunci în odae un fel de tăcere sleită, neprielnică şi neplăcută. Goga era foarte nemulţumit de venirea Matildei şi oarecum jignit că însuşi Vlaicu o chemase. Dovedea că, pentru sburător, sfatul lui şi apropierea lui nu înseamnă mare lucru. Iar maistoraşul înţelegea bine ce anume a putut stârni în inima poetului. Doar despre Matilda mai vorbiseră cândva. Au plecat tăcuţi spre Hotel, încordaţi şi la fel de amărâţi. Deodată Aurel s'a oprit:

— « Măi Tavi, nu fi supărat pe mine... ». Apoi, trecându-și palma pe după ureche și cuprinzându-și grumazul, a ridicat fruntea și ochii mai sus, privind îndepărtat spre munți și a murmurat: « Că eu... și așa... tot mi-oi frânje grumajii într'o bună zi... »

De i-ar fi spus adevărul, negreșit că Goga n'ar fi avut nicio pricină să fie supărat.

Dela București, Matilda nu prea aducea noutăți mari. Doar mărunțișuri din viața Hotelului: supărările lui Carol că n'a avut odăi frumoase, să tragă la el Mareșalul Noghi, japonezul, biruitorul dela Port-Arthur, care venise în Capitală, asprimea curățeniei de teama holerei și scandalul făcut în fața Teatrului Național de niște domni unei femei, care cutezase să iasă pe stradă în fustă-pantaloni — marea năzbâtie a modei!..

Iar fiindcă a venit vorba de asta, Matilda i-a povestit ce straşnic a petrecut și cât a mai râs la Blanduzia, la grădină, unde tocmai se juca o comedie « Fuste-pantaloni » scrisă de un posnaș de băiat, Constantin Rîuleț...

De bună seamă, Vlaicu aștepta altfel de vești. S'a mirat că nu i-a scris nimic Ciulu și-i părea rău că Magnani, ori Silișteanu, nu-și aduc aminte de dânsul.

Bănuia că școala dela Chitila trebue să fi înaintat mai mult decât fusese dat prin gazete și era încredințat că și Bibescu va fi început lecțiile cu Capșa și cu Zorileanu, care-i spuseseră că vor învăța pilotajul. Mai cu seamă asta ar fi vrut să afle. Dar Matilda nu știa nimic. Mecanicul îi vestise doar că Principele Carol a venit într'o zi la hangar, a întrebat de Vlaicu, i-a părut rău că nu l-a găsit, dar auzind că e plecat la Călimănești să-și îngrijească sănătatea, ar fi zis cam așa:

— « Foarte bine! Bravo! Iată şi eu am să plec cu Niky la băi în Anglia şi-o să stăm vreo două luni. » Iar Luni, după zi'ntâi, s'a şi scris la gazete că Principii Carol şi Niculae au plecat dela Sinaia spre Viena.

A doua zi după venirea Matildei, adică Joi 7 Iulie, în toate gazetele se vorbea de cel dintâi sbor făcut la Chitila de un ofiţer român, un sublocotenent pe care-l chema Protopopescu. S'a urcat cu un aeroplan nou, proaspăt eşit din atelierele lui Cerchez — pe semne încă unul din cele patru comandate la Minister — montat de locotenentul Boiangiu Stoian cu ajutorul elevilor şcoalei de pilotaj. Protopopescu l-a pus la punct, lăsând cu regularea motorului un soldat, Pogorie, din Batalionul I de Căi Ferate, ca unul ce era de meserie.

Sborul începuse la ceasul şase şi un sfert după amiază şi durase douăzeci şi cinci de minute, dând roata de câteva ori, la optzeci de metri înălţime, între Chitila şi Bufet.

Gazetele venind a doua zi şi mai târziu, vesteau apoi că sublocotenentul Protopopescu a sburat şi Joi 7 Iulie, tot pe acelaşi aeroplan, urcându-se în aer tot la şase şi un sfert după amiază. De astă dată însă a mers dela Chitila la Cotroceni, suit între cincizeci şi o sută de metri şi a coborît pe poligonul de tragere, între hangare. In vremea asta, cei dela Chitila trebuiau să înceapă şcoala. Văzând că Protopopescu nu mai vine, maiorul Macri i-a suit pe toţi în camionete, cu câţiva mecanici pe deasupra, să afle ce s'a întâmplat şi să dea ajutor. In chipul acesta, sublocotenentul a putut să-şi ia sborul iarăşi, s'a ridicat la două sute cincizeci de metri, a ocolit şi s'a întors la Chitila, unde l-au primit prietenii în urale, iar generalul Boteanu l-a felicitat din toată inima, hotărînd totodată să cheme

a doua zi, Vineri, o comisie dela Minister, care să vadă sborurile.

Comisia a venit. Era alcătuită din secretarul general al Ministerului, generalul Popovici, generalul Boteanu și încă vreo câțiva ofițeri mari în grad. Protopopescu a făcut atunci două sboruri. A sburat la început vreun sfert de oră, ridicându-se până la trei sute de metri, apoi, după câteva rotiri peste câmp, s'a coborît pe aerodrom, de unde a pornit a doua oară, plutind mai puțin și ceva mai jos. Poate să nu fi suit nici două sute de metri. A făcut însă o aterisare frumoasă, oprind motorul sus, și coborînd până jos cu helicea încremenită.

Sâmbătă, la 9 Iulie, a fost vreme rea și nu s'a putut face nici un fel de sbor, iar Duminică se pare că a fost zi de odihnă... Poate unde-și deschisese Mircea, cu mare alai, o bodegă nouă pe Bulevardul Academiei, cam în fața Carpaților...

Sau, poate, unde scriau gazetele că în raidul Petersburg-Moscova, a sburat și Neculai Costin, basarabeanul care trecuse pe la Chitila. A sburat și a străbătut toată calea, pornind la trei și un sfert dimineața și ajungând ținta la opt fără nouăsprezece minute, aproape ca și von Lerche, Iankowski și Wassilieff. De altfel numai doi aviatori căzuseră pe drum: Utotșkin și Masslenicoff, ceeace dovedea că a fost întrecere bine pregătită.

Luni s'a sburat iarăși la Chitila. Ziua începe totuși cu îngrijorare. Copilul de Poli Vacas, care s'a suit cel dintâi pe aeroplan, la șapte dimineața, după ce a gonit câtva pe iarbă, trage cârma cam mult și urcă mașina pieptiș câțiva metri, apoi — părându-i-se că nu merge cum trebue — taie motorul, și coboară în cap... Ce-a făcut și ce-a dres, lunecă de pe scaun, cade sub trenul de aterisaj și își scrântește piciorul stâng. Nici aeroplanul n'a scăpat neatins, dar paguba era mică și ușor de

îndreptat, aşa că, peste două ceasuri, au putut sbura şi toţi ceilalţi, pe rând. Doar Protopopescu nu s'a mai suit. In schimb Druţu a luat şi pasager, pe un prieten de-al lui — un alt sublocotenent. Firește, n'a făcut decât un salt înlăuntrul aerodromului, căci el nu sărise încă gardul decât o singură dată şi numai din spaimă; îi ieşise zaplazul în faţă fără să-l aştepte, ceea ce l-a silit să tragă cârma, să treacă peste el, cu toate sudorile reci de-odată, şi să aterizeze numaidecât între sfeclele din câmp...

— «Ca să vezi dacă-i locul tot aşa de bine nivelat ca şi aerodromul, Druţule?» l-a întrebat în râs vlăjganul de Negrescu. «Ba nu zău, spune-ne să ştim şi noi: E bine nivelat?»

— «Bine...» i-a răspuns Druţu în acelaşi ton». Şi dacă ar fi şi sfeclele nivelate, ar fi perfect!»

Din toate acestea, câte le-a citit, Vlaicu înţelegea că are încuibată în el o boală mult mai neiertătoare. Cine a învăţat odată «meseria de pasăre» — cum spusese aşa de frumos cândva Mouillard şi Chanute — trebue să asculte de poruncile care călăuzesc devălmăşia sburătoarelor. Iar cea dintâi poruncă se pare că este: «Adună-te îndată unde afli un stol.»

De altminteri, din ce spicuise prin gazete, nu era greu de înţeles că Ministerul de Răsboi, pune tot mai mari nădejdi pe aviaţie, în vreme ce Autoclubul a hotărît să înceapă o sumedenie de întreceri între sburători şi să dea biruitorilor premii însemnate. Ministerul înscrisese în buget cincisprezece mii de lei pentru aceste răsplăţi şi socotea că va fi în măsură să dea premii de peste cincizeci de mii, adunând la suma înscrisă, banii ce s'ar strânge prin serbări. Se gândeau la raiduri de tot felul: Bucureşti-Dadilov, Bucureşti-Ploieşti, Bucureşti-Constanţa şi chiar Bucureşti-Turnu-Severin. Răsufla apoi din

jurnale că, se duce lupta pentru cumpărat și câteva aeroplane Nieuport, alături de altele din tipul Blériot.

Armata ținea să aibă putința a face apropiere între feluritele mașini de sbor, deoarece voia să aleagă aparatul cel mai bun. Și ca să dovedească, arăta că, la toate întrecerile de sbor, va pofti să ia negreșit parte și sburători nemilitari, cum erau Vlaicu, Bibescu sau Brumărescu.

Astfel, lupta se înteța ca și îngrijorarea pentru ziua de mâine. Iar pentru maistoraș, cumpăna era cu atât mai grea, cu cât luna de zile petrecută în Călimănești — departe de hangar, de aeroplan și de sboruri — îi luminase o sumedenie de gânduri noui și de schimbări, cari i se păreau cu totul și cu totul trebuitoare. Nici nu sburase bine cu tipul II și aparatul următor se desena deslușit. De-ar fi avut bani, începea construcția de îndată, ca să poată sbura încă înainte de toamnă cu două persoane, cu motor de optzeci ori chiar o sută de cai.

Fiindcă punea nădejdi necumpătate în sborurile ce avea să le facă în Ardeal, s'a gândit la un împrumut de vreo treizeci, patruzeci de mii de coroane la Albina, rămânând să-l plătească în toamnă, după încasări. Intr'o bună zi, a fugit pe furiș la Sibiu, să nu-i prindă Goga de știre și a făcut întrebările cuvenite. Dar acolo erau oameni cuminți, cu creionul în mână și registre sub coate. Pentru ei nu însemna nimic formula:

Vlaicu = Bibescu + 100 de metri.

de vreme ce Bibescu nu era și el o cifră lămurită, neschimbătoare. Ei țineau negreșit ca două și cu două să facă patru, așa cum zicea un mare englez că vor franțuzii în politică. Deci, foarte fericiți că l-au cunoscut, încă mai fericiți că un om așa de ilustru le cere ajutorul și în culmea fericirii la nădejdea că

ar putea să slujească un geniu al naţiei, domnii dela bancă i-au făgăduit numaidecât banii, dacă aduce niscaiva chezaşi buni, cu avere mare, bine înţeles. Sau amanet pe pământ de preţ semuitor... In sfârşit, să iscălească poliţa vreun mare bogătaş cum ar fi Mocsony dela Arad, vreunul din fraţii Popovici dela Braşov, Pocol, Vlad din Orăştie, sau poate chiar Vlădica Meţianu din Sibiu...

Vlaicu a plecat măcinându-şi măselele. Dar din toată încercarea îi rămăsese în creer o înşiruire de nume şi de oraşe: Mocsony-Arad, Popovici-Braşov, Vlad-Orăştie, Vlădica-Sibiu...

De aceea, vorbind cu Goga despre orânduirea unor sboruri în Transilvania, după ce va fi luat parte la serbările Asociaţiei din Blaj, a hotărît:

— «No! Apăi, Tavi frate, fie aşa: Arad, Orăştie, Sibiu şi Braşov!»

Şi pe când scrisorile lui Goga călătoreau peste munţi, Vlaicu pornea la drum spre Bucureşti, nu atât cu grabă să sboare, cât să încerce de n'o găsi cumva acolo oameni mai înţelegători pentru năzbâtiile unui om, care vrea să-şi frângă grumazul cu un aeroplan mai perfecţionat. Pasă-mi-te se gândea la grecii lui Cerchez...

După Titu, până la Chitila, nu s'a mai clintit dela geamul vagonului. Din huruitul fierăriei ţăcănite amăsurat pe şine, mereu i se năzărea că deslueşte răpăială de motor. Ochii se întăreau în acele clipe, ascuţiţi şi aprinşi, cercetând zările depărtate şi cerul până în fund. Dela Ciocăneşti încolo, a început chiar să-i pară că şi vede.

Totuşi când de cea parte s'a arătat apropiindu-se înşiruirea stâlpilor de telegraf de pe linia Ploeştilor, iar gheburile hangare-

lor lui Cerchez s'au iţiit cam spre miază-zi, a văzut de-al binelea un aeroplan, umblându-şi potolit calea rotundă, deasupra aerodromului, la vreo cincizeci de metri înălţime. Până a ajuns trenul să bată în primele macazuri ale Chitilei, Farmanul a şi coborât, mistuindu-se cu hangare cu tot, în dosul vagoanelor şi copacilor.

Vlaicu a sărit de pe scară înainte de oprire, şi-a alergat cu capul gol, cum era, să se amestece cu ceata grămădită în dreptul gheretei acarului şi să caşte gura la sboruri.

Câteva minute după ce-a ajuns a şi văzut aeroplanul ridicându-se din nou. Pe la patruzeci cincizeci de metri, a ocolit larg, cuminte, spre stânga, înconjurând hangarele, apoi s'a lăsat între împrejurimile câmpului. Peste o bucată de vreme, când a aşteptat zadarnic un sbor nou, a văzut pe deasupra gardului maşina pornită spre hangar, iar pe poartă, eşind un automobil al Ministerului, cu toţi cei şase ofiţeri în el. Asta însemna că sborurile se isprăviseră.

Atunci inima, care bătuse tot timpul înfundat şi puternic, a fost liniştită de-o răsuflare adâncă, răcoritoare. Faţa chinuită i s'a întins şi un zâmbet bun, îngăduitor, i-a luminat ochii:

— « No! Săracii... » a gândit el « ...fac şi ei ce pot...! »

Şi s'a întors în gară, cu pas liniştit şi rar, să se urce în tren...

Abia atunci şi-a dat seama că trenul plecase de un sfert de ceas... Noroc că era Matilda cu bagajele...

Dimineaţa a aflat din gazete că sborul dintâi îl făcuse sublocotenentul Protopopescu, iar pe al doilea sublocotenentul Negrescu Gheorghe, care dăduse de veste că a doua zi sboară spre Ploeşti. Cum era Sâmbătă şi tot n'avea de gând să facă nimic, a luat cel dintâi tren şi a pornit la Chitila, de unde nu s'a mai mişcat până seara. Dar pe aerodromul lui Cerchez nu

era nici un semn de sbor, deşi ofiţerii au venit dis de dimineaţă şi nu s'au clintit din câmp până la căderea nopţii

— « Săracii... » şi-a zis Vlaicu, întocmai ca în ziua trecută : « Or văz't că tremură oareşce adiere de vânt şi n'or cutezat... »

Apoi, închee, la fel de bun, înţelegător şi îngeresc: « No! Apăi încă şi iasta-i bine. Doară Farmanu' lu' Cerchezu' nu-i gândacu meu, să sboare pe toată vremea... »

In noaptea aceea a dormit sdravăn. Şi nu numai din pricina că era rupt de oboseală, după o zi întreagă de umblat pe câmpuri. Dimineaţa, a doua zi, s'a trezit odată cu mijitul zorilor şi i s'a părut o vecie până la plecarea celui dintâi tren din Gara de Nord.

Bine înţeles, se ducea iarăşi la Chitila.

Cu alte cuvinte, făcea şi Vlaicu la fel cum făcuse Henri Farman cu trei ani înainte, când venea pe căi cotite din Paris şi se ascundea în pădurile de lângă Auvours, la Mans, ca să poată vedea nestânjenit sborurile glorioase cu care Wilbur Wright câştigase toate recordurile lumii...

Deosebirea era doar că totul se petrecea puţin mai spre răsărit, puţin mai târziu şi că locul lui Lazare Weiller, financiarul americanului, îl luase Mihail Cerchez, iar al aeroplanului Wright îl ţinea de astă dată tocmai aparatul lui Farman... O lunecare cu tâlcul ei, căci aducea o făgăduială...

Era o zi minunat de bună Duminica aceea din şaptesprezece Iulie. Un cer proaspăt şi curat străjuia peste întinderi vârstate de şuviţe gălbui: ogoare în miez de seceriş. Pic de nor în slăvi, pic de vânt în frunze. Doar o urmă de pâclă viorie dormea în zarişte le străvezii, de unde când şi când creştea, bulbucindu-se în caere mai albe, ori mai vinete, duhnetul de

abur şi fum al vreunui tren care cânta pe şine. Incolo, numai largă încremenire Duminicală, ruptă doar de sporovăitul uşor şi vesel, abia auzit, al sătenilor porniţi la târg. Şi păsările, bine înţeles. Ici cârstei, sfârâind ca un ceasornic pe care-l întorci, colo o svârlitură chiţcăită de rândunică... Şi poate, câte o harţă de vrăbii dolofane, ce se clatină ca'n leagăn, pe arcuirea largă a unei sârme de telegraf.

Vreme bună să cânţi şi să fii vesel fără să ştii pentru ce...

Vlaicu, eşit departe din gară, s'a lăsat jos pe taluzul şinelor. Rupe un fir de iarbă şi-l macină în dinţi fărâmă cu fărâmă. Ii e plăcut gustul acrişor, răcorit şi oarecum aspru, care-i strânge gura ca o poamă nici coaptă nici crudă. Ochii însă caută întins spre taina mută a hardughiilor lui Cerchez, care stau mătăhăloase, cenuşii, la rând, dincolo de zăplazul aerodromului. O poartă s'a dat în lături, căscând o gură întunecată, unde se limpezesc câteva liniuţi alburii. Apoi un aeroplan se trage afară.

Cum nu-i vezi oamenii, ai zice că vine singur.

Adus la un cap al locului, s'a oprit. Un om se urcă pe el. Pare a fi mecanic. Altul se agaţă de helice şi o învârteşte. De bună seamă, încearcă motorul. Uncalta a pornit curând şi bate în plin. Apoi se opreşte în scurt. Helicea stă. Şi toate se întorc în tăcerea de mai înainte, până ce trâmbiţa unui automobil cere intrare la poartă şi varsă pe câmp cele şase pete albe ale chipiilor ofiţereşti de vară.

In scurtă vreme motorul dudue din nou, iar în scaunul pilotului urcă un bărbat şui, care-şi încearcă prelung cârmele. După un timp ridică mâna stângă în sus şi aeroplanul se smuceşte din loc.

Era ora şapte şi zece minute.

Peste câteva clipe maşina pluteşte, se ridică, trece peste gard şi o ia drept spre turlele de cărămidă ale bisericii, într'un urcuş din ce în ce mai drept, din ce în ce mai ameninţător.

Inima lui Vlaicu îngheaţă. El ştie bine ce poate aduce ridicarea asta nesăbuit de pieptişă, care omoară toată puterea de susţinere a maşinei.

—«D'apăi esta o fi rumân de-a nost'...» şi nu mai poate gândi. Inchide ochii de-i intră pleoapele una în alta şi îl dor, răsuceşte capul trăgându-l între umerii groaznic de încordaţi. Nu vrea să vadă... Nu vrea să audă... Aşteaptă cu spaimă sfârşitul...

Dar motorul sună la fel de neted, la fel de sănătos. Doar ceva mai încet, tot mai încet, îndepărtându-se.

Când a deschis ochii iarăşi, maistoraşul n'a mai găsit aeroplanul. I-a trebuit timp, până să-l afle, departe în stânga, spre Buftea şi spre pădurea Ciocăneşti.

Răsuflă uşurat:

— « Dumnezeu te aldească, frate, că n'ai fo' căzut şi tu! »

Asta şoptind, se simte recunoscător omului care pluteşte sus şi i-a scutit un nou prilej să creadă că-i aducător numai de nenorocire...

.... Şi cu toate astea, nenorocirea fusese la un pas. Oricât de liniştit era de felul său sublocotenentul Negrescu, astăzi n'ar fi putut spune că a venit la câmp în toate apele lui. De vreo două săptămâni, de când se hotărîse, dimpreună cu Protopopescu, să treacă peste gardul aerodromului, pentrucă se socoteau amândoi bine pregătiţi, somnul îi era un fel de repetare tristă şi istovitoare a orelor de şcoală. Avea, cum s'ar zice, vise rele de sburător. Dar nici măcar vis nu se putea numi această trecere deadreptul din chinul gândului limpede la

tortura unor imagini de spaimă, pe care nu le putea alunga. Se vedea în aeroplan, cu mâna pe cârmă, cu picioarele în bara de direcţie, împingându-le fără rost, sburând anapoda, dar neputând cu nici un chip să mai coboare. Sbura mereu peste goluri care-l ispiteau în ele şi care-l îndemnau să nu se mai agaţe zadarnic de maşină... Era de neîndurat!

Protopopescu avusese norocul să poată înfrunta mai repede sborul cel mare. Se vede că l-a împins la asta chiar desnădejdea visurilor lui. Altminteri nu s'ar putea lămuri de ce, după întâiul său sbor, prima vorbă a fost:

— « In sfârşit, de acum pot şi eu să dorm! ».

Şi a dormit într'adevăr. A dormit neîntors, spre marea amărăciune a lui Negrescu, care lipsise dela sbor şi ardea de nerăbdare să afle cum au urmat toate şi cum a fost la virajuri cu efectul giroscopic al helicei. Mai ales asta voia s'o afle, fiindcă mai ales asta le era o spaimă, decând se încredinţaseră că, atât Guillemin cât şi Viallard, căzuseră numai din pricina îndrăznelii lor să facă virajuri pe dreapta.

Deci, Negrescu, coborând astăzi din automobilul ministerului, care-i aducea dela Bucureşti, păşise spre aeroplan cu acea linişte tristă, pe care o dau hotărîrile mari şi marile desnădejdi. Ii era somn şi voia să capete şi el odată drept la adormire liniştită. Negreşit, prietenii toţi, dela Cerchez şi dela maiorul Macri, până la potca de Poli Vacas şi la Nichita, mecanicul, erau surâzători şi-l copleşeau cu sfaturi.

Dar glasurile lor tremurau ca strunele şi dădeau zâmbetelor o înfăţişare foarte ciudată, mai cu seamă pentru privirea galeşă a omului nedormit, căruia, din pricina oboselii, toate îi păreau că plutesc şi că-s neadevărate.

De altminteri, gândul lui era în altă parte. Acolo unde — din întâmplare, fireşte! — nu cuteza nimeni să poarte vorba: efectul giroscopic. Fuseseră toţi de faţă când îl întrebase pe Protopopescu:

— « ...Dar cu efectul giroscopic cum a fost? »

— « Bine. » îi răspunsese prietenul.

— « N'ai simţit că te răstoarnă? »

— « Nu! »

— « Păi, atunci înseamnă că nu este! » a răspuns Negrescu, prea bucuros.

— « Nu ştiu... »

— « Cum nu ştii, odată ce ai făcut virajuri? »

— « Făcut... »

— « Apăi? »

— « Apăi, am fost deştept... »

— « Fireşte! » a râs Negrescu... « cine ştie să ocolească e deştept. Asta-i decând lumea! »

— « Tocmai. Şi eu am ştiut cum să ocolesc. »

— « Adică? »

— « Adică pe stânga... Pricepi? »

Negrescu a dat din cap, nespus de amărît:

— « Pricep. Şi mai pricep ceva, anume că m'ai liniştit, dar nu de tot. Văd eu că-s osândit să fac cu aeroplanul, cum fac unii la vals: se învârt numai într'o parte. La urma urmei, fie şi aşa decât de loc... »

Totuşi gluma cu care întâmpina de obicei amarurile vieţii şi greutăţile, nu scutura şi din fundul inimii lui anume îngrijorări sau dureri. Suit sus, în scăunaşul aparatului şi ascultând cum bate motorul în spatele lui, îşi dădea seama că-i cu neputinţă să sboare fără să vireze la dreapta. In acele câteva

clipe cât şi-a încercat comenzile, parcă a fost un făcut. Numai piciorul drept apăsa în piciorul de direcţie, ca pentru rotire spre dreapta. I se încăpăţânase trupul să facă pe dos decum îi poruncea judecata, întocmai cum se întâmplă când fereşti un loc beteag din carnea ta: numai acolo te loveşti.

Cu gândurile împrăştiate la urgia asta de efect giroscopic, la zâmbetele ciudate ale prietenilor şi la chipul nefiresc în care i-au scuturat mâna, urându-i sbor bun, Negrescu a ridicat braţul, — semn să se dea drumul aeroplanului — numai pe jumătate pregătit. Astfel, când maşina, care nu ştia de glumă, a luat-o razna pe câmp, năpustindu-se cătră răsărit, gardul a crescut în faţa aeroplanului mult mai repede decât s'ar fi cuvenit. In inima pilotului trecu un junghiu scurt, peste creer văl de ceaţă şi gândul că soarta i-i pecetluită iar sfărâmarea în ulucă, de neocolit. A tras manivela mai mult fără voe. Oricum, fără să-şi dea seama dacă, atât cât a tras, era destul să facă saltul peste gard ori nu. De aceea, când s'a pomenit în aer şi a văzut scândurile zaplazului intrându-i vijelos sub aparat, a uitat cu totul că e vremea pentru alte griji mai mari. El căuta cu ochii gardul în toate părţile.

Dar în estimp, mâna încremenită pe comenzi ţinea cârma mereu în ridicare. Aeroplanul, în loc să tae lin suiş întins, îşi arcuia urcuşul tot mai mult, tot mai în piept.

Negrescu nu şi-a dat seama de primejdie decât în clipa când, în loc de gard, a zărit ivindu-se dedesubtul lui turla neterminată a bisericei. Atunci şi-a lămurit pe loc şi pricina pentru care anume nu mai şedea în scaun, ci doar pe muchea lui. A fost aceea o clipă scurtă de spaimă, dar de spaimă sdravănă şi care nu se mai uită. A avut totuşi marele noroc să nu-şi

piardă firea şi să ştie că trebue să împingă cârma până la capătul ei de mers.

Iar totodată, a avut şi mai marele noroc că, pe de o parte încă nu pierduse iuţeala întreagă, şi pe de altă că Farmanul acesta molâu se gândea mult până să răspundă la poruncă. Ba, răspundea alene, domol. Deci hărţuirea mânioasă a cârmei, care la alte maşini ar fi pus aparatul în bot, aici a adus doar îndreptarea sborului şi aşezarea plutirii fireşti, întinse.

Totuşi, nebăgarea de seamă, ridicarea repede, l-a suit la o înălţime de peste patru sute de metri, ceea ce era grozav de mult după salturile de câţiva metri dintre împrejmuirile aerodromului. De bună seamă, i se pare minunată priveliştea de nesfârşit covor învârstat, ce i-o arată lui, de sus, câmpul zăbrelit de ogoare tot altfel colorate. Parcă ar fi lăicerele frumoase, simple şi nobile, pe care le ţes răzăşiţele din Vălenii lui moldoveneşti. Cu toate astea îl prinde un soi de urît. Nu-i deprins în singurătatea fără conţinut. E prea departe de lume şi prea dintr'odată.

Dar maşina sboară înainte, neştiutoare de întrebările lui. Fără păs de dorinţele lui. Pluteşte neted, ca o barcă pe apă de untdelemn, depănând sub ea lanuri după lanuri, firişoare de şleahuri albe, întreţesute pe câmp şi ghemuri verzi de copaci, culcaţi lângă o umbră cu mult mai mare ca ei.

Acum se pomeneşte peste Buftea. Va să zică a sburat şapte kilometri. E destul. Trebue să se întoarcă.

Să se întoarcă? Dar asta înseamnă să vireze. Să vircze el, care n'a mai făcut niciodată mişcarea asta. Emoţia îşi strecoară fiorii de-a-lungul trupului, până sub omuşor. S'a uscat deodată ceva acolo şi-l face să sufle greu.

Așa dar trebue să facă acum cel dintâi viraj.

Dumnezeule! Virajul la stânga! Pricepi? *La stân-ga*, nu la dreapta. Și atât de tare ține să-l facă la stânga și atât de puternic o gândește încât nu mai știe care-i stânga și care-i dreapta.

Ii trebue o sforțare să-și aducă aminte, cum îl învățase odinioară «Domnul» în clasele primare: «Dreapta-i în partea mânii cu care-ți faci cruce...!» Gândește:

—«Ce lucru ciudat. Mâna cu care-ți faci cruce și totuși n'ai voe s'o apuci în partea ei...»

Piciorul stâng încearcă temător să împingă în bara de direcție. Apoi încă puțin... și încă...

Pădurea Ciocănești, care se arată în stânga, se mută lin și vine în față. Drept în față. Asta ar însemna că aeroplanul a făcut un mic viraj. Il întregește, până îi licăresc în ochi pietricelele curate ale Bucureștilor și sboară de-a-lungul drumului de fier, înapoi, spre Chitila.

Curând, aerodromul se ivește în stânga. Ii pare o jucărie de copil și-i zâmbește îngăduitor câmpului, dar și gângăniilor cari stau risipite acolo jos și se cred oameni în toată firea... Se uită așa de țintă și așa de mult spre stânga, încât se vede că mâna dreaptă se crede fără stăpân. Trage singură manivela de înălțime și urcă aeroplanul din nou cu botul în sus.

Desmeticit, îl îndreaptă, ocolește larg pe stânga, mai sboară încă odată până la Buftea, de unde apucă iar spre Ciocănești și, însfârșit, se hotărăște să coboare.

Când ajunge aproape de Chitila, bagă însă de seamă că aerodromul este cam la dreapta față de direcția lui de sbor. Prin urmare ar trebui să cârmească puțintel spre dreapta...

Spre dreapta?... Dar efectul giroscopic?...

Nu ...Niciodată... Văiuga unde a căzut Viallard stă colea sub ochi şi băzmeşte prea trist.

Deci viraj larg tot la stânga, drum din nou până la Buftea şi până la Ciocăneşti. Iar de acolo, vine pe departe, ocolind chibzuit, doar câte un deget, până prinde tocmai direcţia aerodromului. Apoi se ţine numai de ea, fără greş, până ce coboară într'un aterisaj desăvârşit.

După ce trage aeroplanul lângă hangar, stinge motorul şi sare jos, se îndreaptă spre camarazi, fericit, zâmbitor, strigându-le:

— « Măi bădie, de-acu am să pot dormi şi eu ca Pro... ».

Dar vorba următoare i-a înghețat pe buze. Micul pâlc de oameni e răvăşit de-o emoţie cumplită. Unul nu-şi poate deschleşta gura să spue o vorbă. Il sărută pe rând, palizi, cu ochii plini de spaimă, tremurând. Ba, Druţu şi cu mânzul de Poli Vacas au privirea năclăită de lacrimi.

— « Nici nu credeam să mai scapi! », spune Cerchez. « Eu unul am luat-o goana la hangar şi nu m'am mai oprit până în fundul lui, să nu mai văd încă o nenorocire. »

— « Şi eu... » face Druţu...

— « Parcă eu ce cusur am..? » bolmojeşte Boiangiu. « Incalte Poli Vacas nici n'a mai putut fugi. I s'au tăiat picioarele şi a căzut pe iarbă.... »

Negrescu, care râsese la primele vorbe, a început să păleascâ la faţă. Abia acum îşi dădea seama cu adevărat de primejdia în care fusese. Sângele i s'a tras deodată înlăuntru, apoi a năpădit la faţa pielii cu o înfierbântare puhavă, bolnăvicioasă, care-l înăbuşea. I-a pierit şi urma de zâmbet care-i mai rămăsese. Noroc că Mihail Cerchez îşi pregătise din vreme obişnuitele sticle de şampanie, care aveau puterea să dea şi răcoare şi căldură, după cum e trebuinţa şi nevoia.

...La ceasul două după amiază, Negrescu era în pat. In pat și fulgerător în somn... Dar de astă dată chiar în somn. Adică undeva unde nu-i nimic, nici șampanie, dar nici aeroplan. In sfârșit undeva unde-i odihnă bună și lungă de douăsprezece ore în șir, bine legate între ele. Cum s'ar zice, pe măsura lui Negrescu.

Cineva, din vecini, ar fi putut jura că totuși sburătorul n'a avut un somn cu totul și cu totul lipsit de aeroplan. Zicea acela, drept dovadă, că tot timpul celor douăsprezece ceasuri, în odaia ofițerului ar fi auzit mergând un motor...

Dar povestea asta n'a crezut-o Negrescu niciodată, fiind că el nu l-a auzit...

După ce s'a isprăvit sborul, Vlaicu s'a furișat spre poarta aerodromului, ca să nu fie văzut de cineva cunoscut, și a întrebat portarul cine-i acel care mânuise aeroplanul. Nu-i venea să creadă auzind că e un român. Și încă un ofițer așa de tânăr, după școală atât de scurtă.

— « O fo' zburat fain a drac' de el, oficeru' esta! » atât a rostit. Apoi a plecat la gară, să afle tren pentru București, biciuit amarnic peste ambiția lui și hotărît să înceapă și el sborurile chiar a doua zi.

Ca să-i treacă mai repede vremea, după amiaza și-a mâncat-o într'un cinematograf prost de pe Strada Doamnei: « Cinema Venus » unde rula un film și mai prost: « Nevasta lui Putifar.» Așa de mult îi era gândul în altă parte, încât a eșit de acolo, neștiind nici măcar cine-i Putifar și ce-i cu nevasta lui. Seara a primit cu bucurie îndemnul lui Chendi să meargă împreună la Blanduzia, unde Gheorghe Cârje, actorul dela Iași, juca în Manasse, rolul pe care îl crease tot el înainte vreme.

« Vlaicu va trece Carpații în sbor. »

« Vlaicu nu se lasă biruit, ci cugetă la sboruri îndrăzneţe. Noul său monoplan. De vorbă cu Vlaicu. »

« Ce-i cu Vlaicu?

« Ei, bine, toată lumea va şti astăzi ce-i cu Vlaicu, căci l-am întâlnit eri şi am stat de vorbă aproape o oră cu el.

« Vlaicu a fost mult timp bolnav în Transilvania, a revenit apoi în ţară, unde şi-a construit noul aparat cu care face de câtva timp experienţe la Cotroceni. Chiar eri a sburat pe un vânt destul de puternic. Dar tocmai în asta constă superioritatea noului său monoplan; sboară şi pe furtună;

« Am stat de vorbă cu Vlaicu şi mi-a spus că noul său monoplan cu pasageri e un aparat de cursă cu mult mai solid ca cel dintâi, având pânza gumată aşa că nu permite aerului să se strecoare prin ea. Helicele sunt de lemn, lucrate în Bucureşti după ultimul sistem, iar motorul Gnôme e de 50 cai putere şi e sistem cu totul nou.

« Greutatea aparatului e de 190 kgr.; el are cârma înainte şi dublă helice, iar tracţiunea lui e de 160 kgr. pe când cel dintâi avea o tracţiune de 150 kgr. Aeroplanul lui Bréguet are o tracţiune de 190 kgr. cu 70 cai putere, iar Farman de 140

kgr. cu motor de 50 cai. Viteza noului monoplan Vlaicu e uimitoare.

«Aviatorul îmi mai spune că virajele sunt posibile în ambele părţi şi sunt foarte repezi având o rază de aproape 20 m.

«Noul monoplan nu e definitiv decât ca concepţie; sub raportul construcţiei va suferi însă cu vremea schimbări. Chassi-ul e ca la automobile.

«Vlaicu e puţin deprimat şi se plânge de indiferenţa oficială.

«Il întreb:

— «Vei mai face o cursă la Chitila?»

— «Chitila? Moft! Voi face un sbor dela Cotroceni pe linia forturilor, înconjurând Capitala, pe o distanţă de 84 km. drum ce sper să-l parcurg în cel mult un ceas!»

— «Când aceasta?»

— «Poate chiar în cursul acestei săptămâni, dacă timpul va fi priincios.»

— «Păi spui că sbori pe orice vreme?»

— «Da. Dar acum experimentez. Eri şi alaltăeri am sburat între 60 şi 100 metri înălţime.»

— «Ceva surprize n'ai să ne faci?»

— «Asta... la toamnă... Voi face o cursă Bucureşti-Sibiiu, trecând Carpaţii în sbor la o înălţime de 1500 m.»

— «Şi în cât timp speri să faci această cursă?»

— «In trei ore, cel mult. Voi face apoi sboruri în mai multe localităţi din Transilvania.»

«Inginerul Vlaicu îmi mai spune că monoplanele nemţeşti vor întrece pe cele franceze. Astfel e aparatul Ettrich, care a făcut de curând cursa între Viena şi Budapesta şi care ar fi superior monoplanului Blériot.

«Şi Vlaicu închee convorbirea:

— «Cred că azi sau mâine voi face o vizită aeriană oficerilor dela Chitila.»

«*Leontin Iliescu.*»

Cum este prea uşor de înţeles, Vlaicu îi spusese mult mai multe lui Iliescu, în ceasul cât au stat de vorbă într'un ungher posomorît dela Carul cu Bere. Mult mai multe şi mai aspre, fiindcă maistoraşul era înverşunat şi chinuit. Se încuibase în el o destrămare ce-i părea purceasă din afară şi se răzbuna pe toată lumea deodată, începând cu ofiţerii din Chitila şi sfârşind cu Blériot şi Guvernul României.

De altminteri avea şi anume pricini. Luni dimineaţa, când s'a dus la Cotroceni, a găsit cu uimire aeroplanul lui Bibescu adus pe câmp şi pregătit de sbor. Alături de Prinţ erau cei trei elevi ai săi: Locotenenţii Capşa şi Mircea Zorileanu din Cavalerie — pe care Vlaicu îi cunoştea încă din vara trecută, când erau toată ziulica pe câmp, de-şi aduseseră Colonelul la desnădejde — şi un ofiţer de marină, Locotenetul Istrati. Şcoala începuse către sfârşitul lunii Iunie, când s'a întors Valentin Bibescu din Paris, unde sburase cu cel dintâi amfibiu izbutit, aşa numitul «Le Canard», aeroplan în stare să se aşeze şi pe apă dar şi pe pământ. Se urcase cu maşina de pe câmpul militar dela Issy les Moulineaux şi coborîse pe Sena, apoi s'a ridicat de pe apă şi s'a întors cu aparatul la locul de plecare, ceea ce era record pentru asemenea soi de aeroplane. Ca să-şi sărbătorească victoria aşa cum trebue, Bibescu dăduse o masă scumpă, la care oaspeţii şi-au dovedit bucuria şi dragostea pentru biruitor mâncând sdravăn şi sfătuindu-l să cumpere aparatul lui Voisin. Ceea ce Principele a şi făcut de altfel,

plătind bani buni și dând poruncă să-i fie trimisă mașina la București, odată cu un aeroplan Blériot tip 14, unealtă mult perfecționată față de tipurile celelalte mai vechi.

La Cotroceni, Bibescu urmase cu elevii lui o învățătură foarte tacticoasă, aspră și cuminte orânduită. Inainta grozav de încet, dar fiece pas câștigat era un pas bun și temeinic. Nu-i vorbă, era silit la încetineala asta și de altele. Altele, adică altul, care se numea Locotenent Istrati, pentrucă inimosul marinar nu avea o mână prea dibace, nici prea fericită. Muncea cu o râvnă înduioșătoare să-și câștige deprinderea sborului. Totuși răzbufneau în el spaime subite, ori goluri de hotărîre, din pricina cărora tot mai des aeroplanul se înverșuna împotriva pământului.

Rupturile, oricât de mici se întâmplau să fie uneori, însemnau însă pierdere de timp, pentrucă Bibescu nu avea decât un singur aeroplan la îndemână. Și astfel, oricât de ager mânuitor al cârmelor se arăta Capșa, oricât de stăpân pe sbor s'a dovedit Zorileanu, chiar din început, Istrati stâmpăra toate dorurile arzătoare de plutire mai sus și mai prelung, atât prin zilele multe de reparații pricinuite de el, cât și prin tristele lui pilde.

De bună seamă, Vlaicu ar fi putut să se bucure, văzând că sborurile cele mai mari, făcute la Cotroceni de Capșa, abia ajung la cinci zeci de metri înălțime și un viraj temător, însoțit de coborîrea grăbită. Maistorașul avea însă un creer bine legat sub scăfârlia lui tunsă mărunt ca a recruților proaspeți din cazarmă. Știa să vadă, să priceapă unde-i cusurul și să cântărească limpede omul. Capșa și Zorileanu nu erau oameni cari învață să mânuiască mai bine ori mai rău o mașină de sbor. Erau păsări. Ochii ascuțiți ai lui Vlaicu — prea

bine ştiutori ce înseamnă sborul — desluşeau până şi firea fiecăruia. Sborul ţinteş, măsurat, precis al lui Capşa, semăna cu rotirea desăvârşită a eretului, pe când Zorileanu se îmbăta de aer, se legăna pe el, însfârşit, trăia în joacă, întocmai ca o sbenguială de lăstun. Ii simţea de jos cât le place şi cum le place sborul lor de sus. Iar asta îi era maistoraşului de-o-potrivă frumuseţe şi de-o-potrivă durere, pentrucă i-a prins dragi pe amândoi, şi pentrucă amândoi, cei cari îl întreceau ca sburător, — pe el, omul ce luptase greu şi cu aspră cheltuială de voinţă să înveţe a sbura — nu-i iubeau gândacul lui, ci se dăduseră trup şi suflet lui Blériot.

Cel puţin Zorileanu a avut cruzimea să i-o spună pe şleau:

— « Dacă eşti încredinţat că aeroplanul tău e mai bun ca toate, dă-mi voe să mă sui în el eu, care am sburat şi cu Blériot. Pe mine nu mă tragi pe sfoară cu cinci kilometri mai mult pe ceas ori cu zece metri mai mult în înălţime. Dacă pui un motor sdravăn şi o helice unui pietroi, poate să se urce mai mult şi mai repede decât toate aeroplanele din lume, dar asta nu înseamnă că sboară. Iar eu îţi mărturisesc acum: Blériot *sboară!* »

Cu alte cuvinte, Zorileanu spunea aproape vorbă cu vorbă aceea ce gândise şi Vlaicu. Ba el o spunea după ce sburase şi pe Farmanul lui Sommer la Reims, acel aparat cu care franţuzul dărâmase în câteva luni atâta sumedenie de recorduri, încât uluise lumea sburătorilor. Prin urmare, când spunea că aeroplanul lui Blériot « sboară », era între firea lui şi maşină o potrivire de strună nevăzută — cântec la fel... Cum să-i dea pe mână gândacul, care era clădit pe principii aşa de îndepărtate? Pe nădejdea neîntemeiată că Zorileanu se amăgeşte?

Dar dacă... — Ei da! — la urma urmii de ce n'ar fi şi aşa? — dacă într'adevăr aeroplanul lui nu este aşa de bun ca Blériot? E dureros gândul, însă chibzuinţa cea mai nestăpânită nu poate cere lui Vlaicu Nr. II să fie mai bun decât Blériot 10, 11 sau 14.

Inţăncuşat de atâtea întrebări şi atâtea îndoeli, Vlaicu se strânge ghem ca un arici şi puţin îi pasă cine-şi sfârtecă pielea în ţepii lui.

De altminteri, nu mai are pe nimeni să-l potolească, să-l îmbuneze şi să-i dea vreo nădejde. Iosif e aproape neom, Pătrăşcanu şi Lupu sunt plecaţi prin alte coclauri, Gârleanu-i la Craiova, iar Zaharia Bârsan face turneu în Ardeal. Până şi Principele Carol e dus în Anglia şi se aude că nu se întoarce decât la jumătatea lunii Septemvrie. Cine dar să-i stâmpere pustiul şi să-i mai subţieze negurile? Chendi? Omul acesta s'a făcut de câtva timp neîndurat.

Vlaicu nu ştie să limpezească în vorbe toată sfâşierea din inima lui. Nu ştie să-şi spue şi să-şi lămurească desnădejdea. El se trânteşte jos pe scânduri, şade ceasuri întregi cu ochii în tavanul înalt şi pustiu al hangarului, apoi deodată geme înfundat şi spune cu scrâşnet şi cu lacrimi:

— « Mi s'o fo' făcut urît, Ioane, măi! »

Ciulu se întoarce încet, domol şi întreabă blajin:

— « De ce Dom' Inginer? »

— « Pentru aceea, frate, că tăt' omu cată să-i succeadă oareşce înaintare. Dar eu pentru mine alta nu văd, făr' numa să mor... »

Ion tace. Strânge puţintel din umeri, sucеşte capul, încreţind o clipă sprâncenele, apoi rămâne cu privirea la Vlaicu. E aşa de palid, aşa de încercănat, încât, privindu-l cum

stă întins sub aripele aeroplanului, ar zice că a murit într'adevăr.

Dar de acolo de unde e, mâna sburătorului flutură atunci prin aer, roteşte şi se agaţă, de cauciucul unei roţi. Sgudue din toată puterea:

— « Măi, gândacu' tatii, măi! Tu musai să asculţi de mine, că doar eu ţi-s tată, pricepi? Apăi aceea ţi-o resta: să ne faci prav pe amândoi! »

Maşina se sgudue sub smuciturile mânei mari. Parcă zice: nu. ...Dar tot odată parcă tremură...

— « Scoate aeroplanul afar' Ioane. Vreau să sbor! »

Glasul i-i aprins, înverşunat. Aproape duşmănos. Ai zice că vrea să-şi facă seamă, să grăbească împlinirea pe care o aşteaptă.

Ion, sguduit, se împotriveşte:

— « E târziu, dom Inginer, lăsaţi pe mâine » Ci Vlaicu scurtează.

— « Apăi eu nu las pe mâine ce pot face azi! » şi deschide larg porţile hangarului, să iasă cu maşina în câmp.

Acolo Capşa se pregăteşte de sbor şi ascultă sfaturile lui Bibescu...

Ion trage aeroplanul alături de Blériot, pune motorul în mişcare odată cu Capşa, apoi se dă deoparte.

Aeroplanul ofiţerului o rupe din loc şi urcă. Zece metri, douăzeci, patruzeci... La cincizeci ajunge greu, cu teamă, parcă.

Atunci Vlaicu sare în carlingă, deschide robinetele gazelor la plin, până ce toată alcătuirea gingaşă a maşinei tremură în duduitul năprasnic de motor. Soldaţii abia izbutesc să-l mai ţie. Răsuflă uşuraţi când văd semnul să dea drumul.

După zece metri, maistoraşul sucește scurt cârma, şi ţâşneşte pieptiş, urcând aşa de în loc, încât e de mirare că se mai poate sui. În câteva clipe trece pe lângă Blériot şi urcă... şi urcă... 70... 90... 130... 180... 200... De acolo de sus flutură cu mâna spre Capşa, spre Bibescu, spre Ion... Poate spre tot pământul acesta care, pentru el, n'a rodit decât lacrimă şi singurătate.

Când vede pe ofiţer coborînd în faţa hangarelor, se mai învârteşte cinci minute în văzduh, apoi se lasă şi el jos.

Priveşte zâmbind pregătirile de sbor ale lui Istrate. Zâmbind şi tot odată încruntat, cu o privire mică, dospită şi rea. Istrate porneşte. Aeroplanul aleargă mult pe câmp, se ridică vreo câţiva metri, apoi brusc, vine în cap şi pe-o latură, rupându-şi aripa stângă.

Izbit cu fruntea de trapezul de susţinere al planurilor, marinarul sângerează. Nu-i rană grea, din fericire. Grea este ruptura aripei... «Tot din fericire», gândeşte Vlaicu...

Şi îndată porneşte din nou motorul lui, luând'o vijelie spre naltul cerului, ca şi adineauri şi cârmind scurt spre Chitila, pe deasupra Crângaşilor.

Când ajunge însă prin dreptul Ţigănici de lângă Giuleşti, şi a dat drumul în jumătate, nu mai vede spre Chitila decât o pâclă vânătă. Seara a căzut repede, fără să bage de seamă, iar fumul s'a lăsat pe câmp şi-l acopere întreg.

De i-ar sta acum motorul peste râpile pe care le ştie pe aci, ar trebui să aterizeze orbeşte. Dar de s'ar duce la Chitila s'ar putea să n'o mai vadă de sub pâclă. Tot gândind nehotărît, ajunge peste un limpeziş unde vede o cale ferată. O fi drumul de fier al forturilor, sau celălalt, dinspre Ploeşti? Habar n'are şi nici nu zăreşte vre-un semn să-l lămurească, până ce nu bagă

de seamă spre dreapta, fruntea albă şi hornurile înalte ale fabricei de zahăr din Chitila. Aerodromul însă nu se vede deloc. Atunci întoarce calea spre Cotroceni, unde coboară după douăzeci de minute de sbor.

— « Ce s'a întâmplat, dom' 'inginer? » întreabă Ciulu îngrijorat.

Iar Vlaicu răspunde tare, să-l audă tot câmpul.

— « Apăi, am fo' făcut şcoală. Făr' numa am făcut o şcoală proastă, de bună samă, că mie nu mi-o succes să rup aripile!... »

Lui Ion îi venea să chiuie de bucurie. Pasă-mi-te, după plecarea lui Vlaicu, avusese un strop de cioandănă cu Bibescu. Principele se uita după aeroplanul care se legăna ca un pendul, încetinel, din pricina virajului făcut prea aspru.

— « N'are stabilitate! » a judecat el atunci cătră Capşa.

La vorba asta, Ion n'a mai putut răbda. I-a sărit ţandăra şi a uitat toate cuvenirile, întorcându-i:

— « Ce stabilitate Dom'le? 'Mneata nu te uiţi că nu se mai vede?

Bibescu a întors capul spre el, foarte mirat. Omul îşi depăşea toate drepturile din lume, chiar dacă Vlaicu i le-ar fi dat şi pe ale lui. L-a măsurat cam de sus:

— « Dumneata să nu te amesteci în vorba noastră, băeţaş! »

— « Eh! Asta-i! » a făcut Ion fără nici o măsură. Ceea ce l-a îndreptăţit pe Principe să-i reteze vorba:

— « Nu ţi se pare că eşti cam obraznic? »

Dar Ciulu l-a înfruntat, scurt:

— « Fă şi 'mneata aeroplane ca Dom' Inginer şi pe urmă ai drept să te întreci cu dânsul, nu aşa cu de cele cumpărate dela alţii! »

După ce a auzit întâmplarea, maistoraşul a râs:

— « No! Fain ficior eşti tu, Ioane. Dară pentru aceea câte pălmi ţi-o fo' dat? »

— « Cum să dee? » a făcut mecanicul, indignat.

— « Cu pălmile, frate, de bună samă, că numa aşa s'or dat elea de câtu-ţi-i lumea. »

— « Nu îndrăzneşte el să dea în mine...! » s'a fălit Ciulu.

— « Aşa? Apăi mare noroc ai avut, frate... »

— « Noroc? De ce noroc? »

— « Că n'am fo' eu ela... »

— « Şi 'mneata ai fi dat? »

— « Uiu, frate! Incă aşa pălmi ţi-aş fi dat, să te simţi satisfăcut pe un an de zile! »

— « Eh! » râde Ion, crezând că Vlaicu glumeşte. Dar el urmează zâmbind:

— « Ba zău de Dumnezău, de nu-i adevărat Că aşa pălmi iuţi am frate, că te-or frije ca şrauba când se însuce repede. Ş'apoi, spunea-ţi-oi una Ioane. Elea tot le-i vedea, de mai faci Bibescului oareşce măestrie la fel... »

Se pare că mecanicul n'a făcut cine ştie ce haz de gluma stăpânului său. Dar maistoraşul a fost foarte încredinţat că Ciulu n'are să mai înfrunte pe vecinii de pe câmp.

Asta se petrecea în seara zilei de Miercuri, douăzeci Iulie.

A doua zi, Joi, a fost vreme cam urîtă. Ş'apoi era nunta lui Leontin Iliescu, care se însura cu o ziaristă ca şi el, Théry Nicolescu. Vlaicu s'a dus să spue două vorbe a urare de bine, ceea ce era o împlinire de obişnuită datorie prietenească, dar până la urmă s'a pomenit întristat. In starea lui de suflet nu

se bucura de fericirea altora. O pizmuia. A fost mulţumit când i s'a îngăduit să plece. De altfel şi-a dat întâlnire cu Leontin Iliescu pe-a doua zi după masă, la Cotroceni, unde avea să vie generalul Popovici, secretarul general al Ministerului de Război, să vadă sborurile pe care le făceau elevii lui Bibescu. Vlaicu rumega o nouă răsbunare şi ţinea să aibă martori. De altminteri avea teamă cumplită de noul aeroplan Blériot, tipul 14, care ajunsese în vamă şi urma să fie montat în câteva zile. Principele Bibescu îl aştepta cu nerăbdare, fiindcă voia să pue în mâna lui Capşa un aparat nou şi pe măsura vredniciei elevului pilot. Iar Vlaicu, ştiind ce sboruri s'au făcut în Franţa cu acest Blériot 14, îşi vedea primejduită, în chip neîndoios, toată bruma lui de biruinţă aşa de greu capătată. Se grăbea deci să mai învingă atâta vreme cât mai putea învinge, cu nădejdea deşartă că mărimile Ministerului vor putea înţelege odată şi odată ce ar fi în stare să dovedească un aeroplan Vlaicu Nr. 3, faţă de Blériot 14, dacă Vlaicu Nr. 2, întrece aşa de uşor pe Blériot Nr. 11—acel vestit tip « Trecerea Canalului Mânecii ».

Vremea era frumoasă când a sosit generalul pe câmp. Alignea totuşi un firişor de vânt, iar Bibescu şedea la îndoială dacă trebue să se încumete sau nu a-şi pune elevii la încercare. Mai ales pe Istrati. Când Vlaicu a înţeles despre ce e vorba, a dat poruncă lui Ion să scoată aeroplanul numaidecât. I-a învârtit vijelios motorul şi la ceasul şapte a purces'o năvală spre Domneşti, cam la o sută de metri înălţime. Deasupra fortului, a făcut un viraj scurt pe dreapta, s'a urcat încă o sută de metri peste suta dintâi şi a gonit întins spre Militari, unde s'a sbenguit vreo zece minute deasupra satului. Apoi, întoarce înapoi, la

Domnești, se mai abate odată peste câmpul Cotrocenilor, să-i arate generalului Popovici, câte nebunii primejdioase poate face un om amărît, mai dă o roată pe la Domnești, se întoarce la hangare, le ocolește, bate din nou calea până la fort și, în sfârșit, după douăzeci de minute, coboară liniștit, într'o hăuială de nedescris a celor câtorva sute de privitori veniți, ca în fiecare zi, din oraș.

Când a coborît din carlingă, a dat de ochii furioși ai lui Ion Ciulu.

— « Ce-i Ioane? Nu ți-o fo' plăcut sboru? » Dar mecanicul se sbârlește:

— « Acu nu-mi mai place nimic, dom'le inginer. Pentrucă asta nu-i drept! Dumneata sbori ca rândunica, și dumnealui felicitează pe celălalt. Apoi asta nu-i drept! »

Intr'adevăr, la cinci minute după ce urcase Vlaicu în aer, Bibescu, biciuit se vede de îndrăzneala maistorașului, a dat poruncă să i se scoată aeroplanul din hangar și i-a îngăduit lui Capșa să sboare. Urcase ușor o sută de metri, gonind tot spre Domnești, virase la stânga pe Cotroceni, a luat'o apoi la dreapta cătră Militari, de unde, ocolind la stânga, a coborît în fața hangarului, după zece minute de sbor. Generalul Popovici l-a felicitat din toată inima.

Va fi uitat să-i spue și maistorașului vre-o vorbă bună peste câteva minute, când a coborît și el, sau a crezut că nu-i nevoe, de vreme ce Vlaicu era sburător vechiu față de locotenentul acesta tânăr care sbura abia de-o lună, Dumnezeu știe! Oricum, potriveala era tristă și a fost băgată de seamă mai mult decât trebuia. Mai ales la Vlaicu a fost băgată de seamă, aflând cele întâmplate pe când era sus. El nu văzuse sborul lui Capșa.

De aceea, peste zece minute, când a auzit că motorul Blériotului porneşte iarăşi, ca să urce şi locotenentul Istrati, maistoraşul a strigat lui Ion, ca la vânătoare:

— « Puşcă-l şi tu, frate, să-i stupcim Blériot-u'n coadă! »

Şi a dat drumul aeroplanului în sbor, odată cu Istrati. Dar pe când marinarul urca greoi, cu teamă, ajungând târziu la douăzeci de metri înălţime, Vlaicu s'a ridicat în câteva clipe peste o sută de metri, ocolind pe deasupra celuilalt, învârtejit, răsucindu-se în loc spre Militari, cu viraj la dreapta, ridicându-se în viteză mare, cu motorul în plin şi în coborîre pe deasupra generalului, să-l sperie puţintel, apoi aterisând târziu, după ce a băgat de seamă că bietul Istrati, dela cei 20 de metri ai lui iarăşi s'a speriat de ceva şi iarăşi a repezit aeroplanul în bot, făcând ţăndări trenul de aterisaj şi rupând helicea. Din fericire, el a scăpat neatins.

Generalul Popovici şi-a adus aminte atunci şi de Vlaicu. S'a îndreptat spre el. Dar maistoraşul, încâinat, s'a făcut că nu-l vede. I-a întors spatele şi a plecat repede la hangar.

A doua zi, dimineaţa, gazetele vesteau că Zaharia Bârsan fusese arestat la graniţă. Actorul făcea un turneu în Transilvania şi rînduise, între altele, două representaţii la Sân Giorgiul român, în zilele de douăzeci şi douăzeci şi una Iulie. După întâia reprezentare, Solgăbirăul îi spune că, pe a doua nu i-o poate încuviinţa decât tocmai la 18 August. Atunci Bârsan, ca să nu-şi piardă vremea zadarnic, a plecat la Vatra Dornei. In drum a fost arestat. Solgăbiroul îl învinuise că a jucat « Carmen Saeculare ».

Ce a trecut prin mintea lui Vlaicu, văzând trista întâmplare a prietenului său, e greu de ştiut. Destul că, în aceeaşi seară, cu

trenul de Ardeal a plecat la Arad, de unde era trimisă telegrama. Când a ajuns la redacţia «Tribunei» n'a înţeles mai nimic din lămuririle pe care i le-a dat Iosif Schiopul. Doar că, între timp, datorită avocatului Gheorghe Trifon, Zaharia Bârsan fusese liberat şi silit să plece numai decât din Ungaria.

Când a intrat pe uşa casei părinteşti din Binţinţi — fiindcă nu se îndurase să fie aşa de aproape şi să nu se abată — neica Dumitru l-a primit vesel:

— «Ce-i Orel, feciorule? Ai venit şi tu să-ţi dai pipa îndărăpt ca Moţu' nost?».

— «Eu n'o dau, tată, făr' numai o arăt!» a răspuns râzând Aurel, care auzise povestea de haz, a celor şaizeci de rumâni din munţi, supăraţi amarnic de scumpirea tutunului. Se strânseseră la olaltă, iar după lung taifas, când s'au legat să nu mai fumeze, au trimis cele şaizeci de pipe la Pesta, ministrului de finanţe, Lukacs.

— «De aceea am şi venit să te poftesc la Blaj, când or urma serbările Asociaţiei. Să aduci şi pe mama. Iar Ion, negreşit să vină, că mi-i de lipsă mai mult ca toţi, şi să aducă ficiorii cu el...».

A scos punga, a pus în mâna lui neica Dumitru banii de trebuinţă pentru drumul tuturor, apoi a plecat deadreptul la Bucureşti.

Marţi, la 2 August, aparatul Blériot 14 era montat şi gata de sbor. Bibescu a venit la câmp din zorii zilei, dimpreună cu Capşa şi cu locotenentul mecanic Popovici, din marină, să facă încercarea aeroplanului. Vlaicu urmărise deaproape montarea

şi câteva zile trecuse prin ceasuri grele, Maşina cea nouă era bine gândită, bine făcută, puternică. Iar pe deasupra, Blériot îi schimbase motorul, punându-i tot un Gnôme de cincizeci de cai.

— « No! Văzuşi Prinţule! » a zis maistoraşul şi acru, dar şi răsbunător; «Blériot-u' vost' o fo' ajuns şi el la Gnômu' meu!»

E drept că, în astă privinţă, lucrul suna ca o înfrângere a părtaşilor lui Blériot. Ei apăraseră cu îndârjire motorul fix, fie el « Anttoinete », fie « Anzani ». Trădarea — de altfel trecătoare — îi dădea dreptate lui Vlaicu. Dreptate şi cumplite temeri tot odată, fiindcă el avea o încredere oarbă în motorul Séguin.

Limpede lucru şi hotărît, aeroplanul cel nou, adus de Bibescu putea să însemne apunerea desăvârşită a stelei lui Aurel Vlaicu. Cel puţin sburătorii de pe câmp aşa judecau, în frunte chiar cu maistoraşul.

Marţi dimineaţă, a fost la câmp înaintea tuturor. Era pământiu la faţă, chinuit, cu cearcăne vinete sub ochi, de vedeai cât de colo că n'a dat geana de geană toată nopticica. De altfel arăta aşa de obosit, încât nu era tocmai de mirare că nu poate dormi. Două zile încheiate trudise din nou la motor, singur, încordat. Işi meremetisea iarăşi carburatorul, fiindcă nu se putea deprinde cu gândul înfrângerii.

Bibescu a făcut câteva salturi micuţe pe câmp apoi, văzând că aeroplanul este bine pus la punct, iar motorul sfârâe fără greş, s'a ridicat până la o sută cincizeci de metri, a dat roată de câteva ori şi s'a coborît, hotărînd urmarea sborurilor pe seară, la ceasul şapte.

Inainte de plecare nu s'a îndurat totuși să nu vâre în inima lui Vlaicu un ghimpe veninos.

— « Sburăm împreună, diseară, nu? »

Peste fruntea ardeleanului a trecut o înegurare de ghiață. In fața ochilor a fluturat câteva clipe o pânză deasă, prin care n'a mai văzut nimic. A simțit că se clatină. Dar îndată s'a încordat și privindu-și protivnicul drept în ochi, a răspuns încet:

— « De bună seamă că sburăm. Dar împreună nu. Că eu știu mai bine. »

Seara, la șapte, când era hotărîtă întrecerea, Vlaicu își așezase prietenii răspândiți pe câmp, la colțuri, cu cronometrele în mână. Era prea îngrijorat de iuțeala frumoasă, pe care o simțise dimineață la încercările lui Bibescu și nu cuteza cu nici un preț să se ridice alături de el, până nu știe bine de-l poate întrece sau nu.

Dar Prințul se părea că a simțit. Oricum, a lăsat deodată obișnuita cale de sbor și, deplin încredințat de aeroplan, a virat spre oraș, urcându-se la o sută de metri înălțime și gonind până la șoseaua Kisseleff. De acolo s'a întors, a alungit Calea Victoriei până la Palatul Regal și cârmind ușor pe deasupra Cișmigiului, a coborît la Cotroceni, după douăzeci și cinci de minute de sbor. Inima lui Vlaicu a prins plumb. Curajul lui Bibescu și întinderea acestui sbor neașteptat, care a făcut să dudue câmpul de laude fără măsură pentru sburător, sfărâma în maistoraș și cea din urmă picătură de încredere. Nu mai era în stare să lupte. A crescut în el un soi de amorțire amară, unde nimic nu mai poate tresări viu și vrednic. In alte împrejurări poate că ar fi făcut nebunia să se avânte și el deasupra orașului, pe urma celuilalt. Doar mai făcuse odată nechib-

zuinţa asta. De altfel motorul îi mergea fără cusur, iar până la şosea şi înapoi avea cale de cel mult cincisprezece sau douăzeci de minute.

Acum însă nu era în stare. Şi nu numai pentru asemenea sbor, dar nu era în stare nici măcar să salte o palmă dela pământ. Era destrămat.

Atunci, cu cea din urmă rezervă de putere sufletească pe care o mai avea, a găsit o viclenie măruntă, copilăroasă şi tristă. A răsucit pe ascuns trei şuruburi la motor şi câteva minute a jucat teatru. Dar un teatru în care actorul abia se ţine să nu hohotească în plâns de mila lui însăşi.

Căci, cum e uşor de înţeles, motorul, care până acum un sfert de ceas mergea dumneezeeşte, acum păcănea şleampăt, ca o rablă hlebuită.

Din fericire, Bibescu era prea încântat de biruinţa lui, să aibă vreme a se întreba ce întâmplare ciudată face ca, tocmai azi, să nu meargă motorul lui Vlaicu. Adică motorul celui mai desăvârşit cunoscător de motoare.

Sufletul mulţimii privitorilor a avut totuşi de ce se agăţa.

— « Dacă-i mergea motorul lui Vlaicu, îl bătea şi acum pe Bibescu! » aşa ziceau toţi. Ceea ce înseamnă că viclenia lui Vlaicu, tot avusese un bun. Nu ştirbise mitul.

Ziua de Miercuri, a potolit oarecum durerile din ajun. Intrase Capşa să sboare pe aparatul cel nou, iar Vlaicu a putut face oarecare măsurători de viteză, chiar deasupra câmpului. Prea limpezi rezultate nu avea. Totuşi, într'un sbor urmărit pe departe şi paralel, a scos încheerea că nu are a se teme chiar aşa de nemăsurat, cum se temuse până atunci. Cel puţin lui

Ciulu aşa i-a spus. Cu toate astea, trebue să fi avut arătări limpezi că poate bate pe Capşa de vreme ce, a hotărît dimpreună cu locotenentul, să facă sboruri de întrecere Joi după masă. Vlaicu nu obişnuia să meargă pe dibuite în împrejurări aşa de primejdioase.

Joi însă a fost vreme rea. Toată ziua, norii veniţi şi lăsaţi jos, s'au scuturat peste întinderi. Sub seară ploaia a stat, dar s'a purces vânt şi tot nu s'a putut sbura. De amânat pe a doua zi nu era chip. Ziua de Vineri 5 August era hărăzită unui sbor mare, hotărît de Bibescu să-l facă dela Bucureşti la Turnu-Măgurele, unde trebuia să ducă un plic confidenţial dela Ministerul de răsboi, colonelului Străinescu.

La ora cinci dimineaţa, când a venit Principele pe câmp, Vlaicu se afla de multă vreme acolo.

Vremea era bună, răcorită, motorul trăgea sdravăn. La ora cinci şi zece minute, Bibescu a părăsit câmpul, dând direcţia Alexandriei, pe deasupra şoselei, urmărit de un automobil în care se aflau Maiorul Nelica, locotenentul Capşa şi sublocotenentul Miulescu. La şapte şi jumătate, când cei trei au ajuns pe platoul de Nord al Măgurelelor, Bibescu era acolo de un ceas încheiat. Făcuse o oră şi douăzeci de minute, sburând la înălţimi deosebite, când la douăzeci, când ridicându-se până la cinci sute, cu o viteză de aproape o sută de kilometri pe ceas.

La o jumătate de ceas după plecarea lui Bibescu, Vlaicu s'a dus la Poşta Centrală să aştepte chemarea lui Magnani, pe care el îl trimesese înainte la Alexandria, să pândească trecerea lui Bibescu. Era chipul cel mai prielnic să-i măsoare viteza.

De cum a primit telefonul cu vestea, maistoraşul s'a întors la câmp, a dat drumul aeroplanului şi a purces spre Alexandria.

Avea de gând să facă aceeaşi cale cu Bibescu şi să ateriseze în acelaşi loc.

Dar după douăzeci de kilometri abia, văzduhul s'a făcut neliniştit. Soarele, ridicat sus, înfierbântase pământul şi aerul era plin de bulboane.

Aeroplanul uşor, sălta cumplit. Un sfert de oră de asemenea hărţuială a făcut sborul de neîndurat. Atunci a răsucit maşina în loc şi s'a întors la Bucureşti...

Tristeţea neizbânzii lui avea să i-o potolească peste două ceasuri chiar Principele Bibescu. Purces şi el înapoi dela Măgurele—fiindcă-l ademenise timpul frumos—a intrat în atmosfera frământată a câmpului şi a trebuit să aterizeze pe la Mihăileşti, de unde l-a luat automobilul care venea în urmă.

Aeroplanul l-a adus abia după amiază, pe la ceasul patru, când se domolise căldura.

Dar la această întoarcere, Bibescu a găsit aeroplanul lui Vlaicu demontat. Maistoraşul se pregătea de plecare în Ardeal, la Blaj. Incotro avea să se ducă mai târziu, nici el singur nu ştia prea bine. Poate Sibiu, Braşov, Arad, şi Seghedin.

Oricum, voia să se întoarcă înapoi sburând peste munţi.

Voia...

Duminecă, la 7 August, după ce a văzut plecat vagonul unde era aeroplanul şi s'a suit în trenul de Arad, a pornit dimpreună cu Ion Ciulu spre Ardeal, în vreme ce Nicolae Saru îşi aducea aeroplanul la Cotroceni, să-i înceapă sborurile, iar Poli Vacas făcea o vizită şcolii lui Bibescu, venind în sbor pe Farmanul lui dela Chitila.

.....

O lume, — lumea de mâine, — tânără, aprinsă şi zorită, se împrăştia pe ţară, brăzdând-o cruciş cu unelte vântişe, hărăzite veacului în creştere. Iar în vremea asta, o lume veche, de credinţă tare, ca a vechilor Apostoli, făcea însemnări pe drum.

Aurel Vlaicu, trecând în sus, pe valea Prahovei, să calce peste munţi, şi să ducă Ardealului o carte de credinţă şi un nou hrisov de nobleţe, n'a ştiut cât de aproape trece în ziua aceea pe lângă un altul, Ardelean ca şi el, colindător pe largul lumii ca şi el. Ii însemna calea, aşa s'ar putea zice.

Căci oricât n'am crede în potrivirile întâmplărilor, tot nu vom ajunge să deslusim într'un singur chip, hărăzirea turburătoare, care a scris în cărţile cele mari ca, moşneagul bun şi cu ochi de apostol, Badea Cârţan vestitul, colindător al meleagului românesc întreg, din Hotin la Banat şi dincolo, până în Roma leagănului nostru, să închidă ochii pe drum de trecătoare peste munţi, în aşezarea Domnească a Sinăii. Adică acolo unde sunau toate clopotele tuturor închinărilor româneşti, şi unde aveau să sune cândva altele încă, mai înalte şi mai hotărîtoare. Intre acelea, clopotul bătut în dungă la înmormântarea moşneagului adunător şi împărţitor de cărţi era cel dintâi.

A bătut acela în ziua de 7 August 1911. Adică tocmai potrivit să-l audă un alt colindător peste lumi româneşti: Aurel Vlaicu.

B L A J

Serbările Asociaţiunii, orânduite să fie la Blaj, au răscolit toate cotloanele cele triste şi apăsate ale Transilvaniei româneşti. Zeci de mii de suflete, dela Vlădici până la natul de rând, vestmântat în strae albe şi curate, au podidit pe uliţele mici ale oraşului şi în casele tihnite, ne în stare să cuprindă atâta omenire.

In ziua de 14 August, după stilul vechiu, trenurile au început să verse românime.

La ceasul şase de după amiază, cu cel dintâi tren, au sosit Vlădicii Ignatie Papp din Arad şi Miron Cristea din Caransebeş. Peste o oră, adică la şapte, cobora în gară, venind cu al doilea tren, Mitropolitul Meţianu, înconjurat de tot Comitetul Central din Sibiu. Atunci clopotele Blajului au început să cânte prelung şi laolaltă, asemenea cu serile de denii. Intovărăşit de canonicul Marcu, de ceilalţi clerici şi arhierei ai locului, Sibienii au tăiat în strălucit alai oraşul, până la Castelul Metropolitan, unde-i aştepta Mitropolitul dr. Victor Mihaly de Apşa, gazdă curtenitoare şi cucernică.

Intre timp, soseşte Episcopul de Lugoj, Dr. Vasile Hossul, venit cu automobilul, în tovărăşia fraţilor Mocsony. Iar la ceasul nouă, trenul dinspre Cluj, aduce şi pe Vlădica Oradiei Mari, dr. Demetru Radu.

După cină, hotelul Univers geme de lume. Cele trei săli mari sunt neîndestulătoare pentru seara aceasta de cunoștință, în care se întâlnesc, țin sfat și își dau mâna, cei peste două sute de oaspeți veniți de peste munți, din Țară, cu toată marea dârză a cărturărimii și clerului din Ardeal.

Intr'un colț, Badea Gheorghe Pop de Băsăști stă de vorbă cu Simion Mehedinți, cu Părintele Vasile Lucaci și cu Vlădica Miron Cristea. Lângă o fereastră larg deschisă către seara liniștită și jilavă, unde rourează încetișor, subțirimea măruntă și vie a lui Petre Liciu stă alături de chipul tăcut și cărunt al lui Gheorghe Coșbuc... Sfătuesc laolaltă cu Alexandru Vaida Voevod și cu Mitropolitul Victor. Liciu, care-i Vice-Președinte al Ligii Culturale din Țară, vestește venirea lui Neculai Iorga peste două zile. Octavian Goga, Vasile Goldiș, Sever Bocu, Iosif Sceopul, se împart între cetele de ardeleni, purtând la cunoștință pe Nenea Iancu Caragiale, pe Ștefan Iosif, Gheorghe Ranetti și Zaharia Bârsan, pe când Veturia Triteanu râde cu toată lumina ochilor vii, ținând de-a dreapta pe Aristizza Romanescu, iar de-a stânga pe Olimpia Bârsan.

Nu lipsește, de bună seamă, nici Fișpanul comitatului, Iosif Szas. Urmează orânduirile lui, dar știe ține cuminte cumpăna între datorie și inimă. De pildă, stă de vorbă cu Iuliu Maniu, cu canonicul Suciu și cu Iosif Popovici, fără să bage de seamă ce cântece zice maestrul Ghiuț, care plânge moțește, ca la el acasă, în Munții Apuseni, sau să vadă înfățișarea neobișnuită a grupului alcătuit din Generalul Șandru, chipeș în uniforma lui austro-ungară și cei cincisprezece ofițeri ai armatei române, veniți din Țară peste zi și strălucind ciudat cu uniforma lor de paradă, aici, în miezul Crăiei ungurești.

— « Vezi, frate, » şopteşte Goga lui Branisce, arătându-i ofiţerii români « seara asta trebue ţinută minte, pentrucă a intrat armata română în Ardeal... E 14 August spre 15, iar mâine e sfânta Maria. »

Doamne! Ce înfricoşate profeţii se puteau face în anul nouă sute unsprezece!....

A doua zi dimineaţa, la opt fără un sfert, începe slujba mare la Catedrală. Oficiază Vlădica Victor, asistat de Episcopii Radu şi Hossu. Murăşanu dă răspunsurile, cu minunatul său cor, apoi mulţimea, purtând în frunte lungi flamuri albastre în locul celor tricolore, pe care stăpânirea nu le-a îngăduit, pleacă în alai la mormintele Mitropolitului Alexandru Sterea Şuluţiu şi al tribunului Axente Sever, unde Vlădica Victor face un parastas pentru membri răposaţii ai Asociaţiei.

La ceasul zece începe şedinţa Societăţii pentru fondul de teatru. Vorbesc Vasile Goldiş şi Episcopul Miron Cristea. După ei, doctorul Gheţan face o dare de seamă despre mişcarea teatrală românească în Ungaria, urmată de încheerea lui Valeriu Branişce, directorul foii « Drapelul » din Lugoj.

La ceasul 1 începe şedinţa secţiilor literare. O prezidează chiar Andrei Bârseanul, sosit dela Braşov în cursul dimineţii. Vorbeşte Iosif Popovici despre Ion Maiorescu şi Octavian Goga despre starea literaturii româneşti în veacul al nouă-sprezecelea.

Seara, se desfăşură concertul alcătuit din producţiile corului pe care îl conduce Murăşanu, profesor la Liceul din Blaj şi din cântecele Veturiei Triteanu.

Frământul zilei Ardelene adoarme aşa cum este cuvenirea; în trilul privighetoarei ei.

Aşa au adormit puţinii cari au avut un pat, aşa au adormit şi mulţii cari au sgriburit cu capetele pe mesele grădinii lui Veza — cum au fost câţiva actori dela Teatrul Naţional din Bucureşti. Vezi bine, ei n'au norocul să le spue Simion Mehedinţi, cum anume se poate dormi zdravăn când ieşti călător, ai entuziasm, dar nu ai pat. Profesorul de geografie, colindătorul pe toate căile pământului şi-a descoperit atunci un pat pe măsura lui: o birjă de piaţă.....

A doua zi, Marţea de la 16 August, era închinată lui Vlaicu. Adică acelei alcătuiri ciudate de om care sboară, — deci neagă înălţimile şi depărtările de tărâm — care a născocit cea mai nouă şi mai uluitoare unealtă — deci neagă deosebirile de cin — de ardelean care şi-a făcut maşina în Ţară — deci neagă trecătoarele hotărnicii...

Era turburător de tot acest amestec, pentru anul 1911... Iar pentru ca faţa să-i fie desăvârşită, i s'a hărăzit locul cel mai prielnic: Câmpia Libertăţii...

Sburătorul venise de două zile, dar nu se arătase nicăeri. Muncea de zor la câmp, montând aeroplanul în hangarul clădit, cu toată priceperea şi dragostea, de vechiul lui prieten de odinioară, inginerul Negruţiu, pe care îl cunoscuse la Politehnicul din Pesta.

De altfel, tot locul era minunat de bine ales şi orânduit. Baratca de scânduri, cu spatele spre târg şi gura către câmpie, avea în faţa ei lăsat loc larg pentru pornirea maşinei. De-a dreapta şi de-a stânga ei, ca două picioare de potcoavă, un gărducean de două scânduri puse în lat pe stâlpi mărunţi de un metru înălţime, ţinea barieră pentru public,

Negruțiu i-a dat o mână de ajutor și la montarea aeroplanului, dimpreună cu Ion Ciulu, adus de Vlaicu din București și alături de Ion, frate-său, venit dela Binținți cu toată ceata gălăgioasă și veselă a flăcăilor, cari au tras odinioară, pe malul Mureșului, aeroplanul fără motor. Li se cădea voinicilor să vie și să vadă ce minune a ieșit din joaca lor.

Și astfel, pe când neica Dumitru își fuma tăcut țigara și — rezemat de ușorul hangarului — privea cu ochi subțiri, duși pe gânduri, întreteserea ciudată de fuse, de sârme și de rotițe, iar lelea Ana, chincită jos, cu spatele sprijinit de perete, o legăna încetișor în brațe pe Valerica — întâia sburătoare de pe pământul românesc — se reîntocmise aici tot Binținții de altă dată. Cruce de căi care veneau din sus și din jos, din Apus și din Răsărit. Cruce de căi și cruce de zodii...

Când și-a isprăvit Vlaicu de montat aeroplanul — în ziua de 14 August spre 15, la miezul nopții — a bătut din palme vesel, de parcă ar fi tras cu pistolul.

— « Gata? »

— « Gata! » au răspuns flăcăii din hangar. Iar Aurel a hotărît:

— « No! Haidam!... »

Peste patru zile, Vineri, când a fost chemat și el la prânzul dat la Palatul Metropolitan în cinstea lui Caragiale, Coșbuc și a celorlalți scriitori, Vlaicu povestea Mitropolitului Victor, spre nesfârșita Sa desfătare:

— « ...apăi, atunci mama spune: Tu, Orel dragă, acum aceea rămâne, să faci feștanie la mașână... Dară eu îndată i-am fo' zâs: Feri Doamne, mamă! Eu nu cutez a face feștanie la mașină că atunci de loc iasă dracu din ea și pe urmă nu mai pot să sbor... »

Luni, toată lumea câtă era venită în Blaj, s'a cârduit prin uliţa Pe-sub-hurubi, să vie la hangar şi să privească maşina.

A venit şi Caragiale, cu tot stolul de scriitori după dânsul. Dar, spre deosebire de ceilalţi, el n'a întrebat nimic. O jumătate de ceas a stat proptit de un stâlp al şandramalei, privind, ca în gol, libelula uriaşă, care întindea spre cer aripi de pânză şi gât de oţel.

— « Nu vrei s'o vezi mai de aproape, nene Iancule? » întreabă Petre Liciul.

— « O văd » a răspuns scriitorul.

— « ...să-ţi dea Vlaicu explicaţii... »

Dar Caragiale a scuturat din cap:

— « Asta trece dincolo de explicaţii... »

Intr'un târziu, se deslipeşte de stâlpul de lângă care şedea. Cei de faţă îi lasă cărarea spre aeroplan, iar Vlaicu, îndemnat de semnele câtorva, se îndreaptă gata să dea lămuriri.

Bătrânul se uită lung la scaunul pilotului din nacelă. Parcă ar fi în cumpănă. Arată cu capul:

— « Imi dai voie să mă sui şi eu? »

Vlaicu pare că nu înţelege, aşa cum de altminteri nimeni nu înţelege. Face totuşi:

— « Poftește! »

In liniştea care s'a prăvălit deodată fără să priceapă careva de ce, Caragiale îşi face cruce, apoi încalecă bordul carlingei, intră în ea, se aşează tăcut pe scaunul mic. Şi-a adunat braţele petrecându-le pe mijloc, a rezemat capul de stâlpişorul care-i la spate iar ochii i-a închis.

Faţa i s'a întins şi e transfigurat. Ai zice că visează...

Dar ce mai poate visa bătrânul acesta de şaizeci de ani, în născocirea cea cu jumătate de veac mai tânără ca dânsul?

E mişcător.

Tăcerea de adineauri a ajuns acum asemenea încremenire, de auzi până şi lunecarea adierii de vânt pe creasta acoperişului...

— « Spune să mă împingă vreo câţiva paşi înainte. » zice Caragiale. Şi iarăşi închide ochii, să soarbă, cu toată fiinţa, închipuitul sbor de patru metri.

Când l-au adus la loc, deschide ochii, se dă jos din carlingă şi scoate pălăria din cap.

Apoi îşi face cruce şi sărută lemnul rece, ca pe scoarţa unei Evanghelii...

. . . . . .

Până la Ciura acasă, unde erau poftiţi, n'a mai spus un cuvânt. Nici el, nici alţii...

In zorii zilei de sbor, o trăznitură cumplită sgudue toate ferestrele lui Ciura. Toţi ai casei sar speriaţi din aşternut şi prin fumul răspândit în curte, zăresc dinţii albi ai lui Vlaicu. Râde de ei:

— « V'aţi fo' speriat, naţie? No! Apăi chiar aceea am şi vrut. Ce drac tot durmiţi la asemenea zi festivă?... Doară azi sbor eu, frate, şi-i aşa fainâ vreme, de mi ţi-l tai aspru pe Bibescu... » Apoi lămureşte: « Am încercat nişte benzin să văd cum explodează dacă dau foc unui cvant mai mărişor. Dar a sunat mă, ca un treasc, a dracu' de ea... şi acu îmi ţiue urechile... Bună benzină... Nici n'aş fi crezut!... »

Dar pe când gura spunea aşa, ochii căutau cu jind la fereastra cealaltă. Acolo, aburea ferit după perdele, chipul cel frumos al gazdei — aşa de frumos! — încât, cum gândea Vlaicu:

— « O fo' greşit-o Dumnezău... Ş'apăi o fo' necesitat Sfântu' să facă zece slute la linie... No! Doară aceea nu-i

drept. Și nici nu-i drept să aibă fratele Ciura singur atâta cvant de frumusețe... »

Peste un sfert de ceas, când a ajuns cu motocicleta la hangar, unde voia să-și încerce motorul, i-a și povestit lui Ion frate-său:

— « Apăi, măi Ioane, măcar pe un ceas și tăt i-am fo' despărțit, că mi-i năcaz, a dracu' de el... Uiu, frate! Cu-așa muere fainâ și mândră, nu-i de lipsă să mai faci ferestre. Ești necesitat tot noapte să ții... »

— « Ș'apăi nici altul să n'o vadă, că nu ți-i de haznă... »

— « Tocmai-tocmai... »

...In odăița ei, departe, frumoasa doamnă Ciura zâmbea. Zâmbise dela început. Ar fi greu să se spue că auzea vorbele lui Vlaicu. Dar frumusețea ei deplină nu era numai un înveliș fără înțeles. Imbrăca o femeie. Poate mai deplină chiar decât frumusețea ei.

Iar femeia aceea auzea uneori anumite gânduri. Astfel, știuse citi lămurit și dela întâia privire, ce anume scrie în ochii mici, vii și aprinși ai bărbatului care suferea de singurătate sub învelișul sburătorului glorios.

Atunci, cu acea putere ciudată a femeilor, pentru care, îndeobște, adevărata fericire e să fericească, frumoasei doamne Ciura îi părea rău că n'are o soră pe o măsură cu ea.

Iar totodată, se bucura că maistorașul pleacă peste câteva zile. Asta le dădea tuturor prilej să se mulțumească doar cu amintirea blajină și puțintel cam tristă a unei fotografii făcute jur împrejurul lui Caragiale — Goga Iosif și Ciura în spatele lui nenea Iancu, iar în stânga, mănunchiu de trei doamne, cu Vlaicu în mijloc...

*

Ciura a venit şi el la hangar, să audă motorul duduind, apoi s'a întors la şedinţă. Dar când a isprăvit şi s'a aşezat la o bere, a văzut cu spaimă că ora e abia zece şi jumătate.

Abia zece şi jumătate, negreşit, totuşi câmpia Libertăţii gemea de lume. Incepuseră a veni oamenii disdedimineaţă lângă ştiobor.

La patru jumătate, după amiază, târgul Blajului se revărsase cu totul pe câmp. Dealurile învecinate sunt negre de lume, la fel cu ogoarele de dincolo de Târnavele, până departe, spre Mânărade.

Feciorii din Binţinţi fac strajă hangarului. Acolo stă doar pasărea *lor*...

La ceasul cinci, Ion Vlaicu, trage zăvoarele porţilor mari.

Zarva lumii creşte ca o cutremurare. Din golul barătcii, iese acum, e în lumină, sveltă şi subţiratecă, maşina minunată. Iureşul lumii se deslănţueşte. E ca un bunget de zăpadă bântuit de vânt...

Vlaicu intră în hangar, apoi iese curând cu haina de muşama pe dânsul şi cu casca de piele în mână.

Salută lumea de departe, fluturându-şi braţul sus.

Iar miile de glasuri îi răspund şi iarăşi îi răspund, neobosite. Apoi larma se potoleşte încetişor. Lumea stă să vadă pregătirile de sbor, parte cu parte, dela petrecerea frânghiei prin inelul din coada aeroplanului, până la suirea lui Vlaicu în carlingă şi la învârtirea helicei pentru pornitul motorului.

La ceasul cinci şi jumătate, când a detunat motorul, umflându-şi larma rotundă şi plină, frământul lumii a crescut deodată

vifor, cu vălmășag și grămădeală către bariera de scânduri. Apoi zarva s'a astâmpărat ca o apă care scade.

Tăcere cuvioasă și solemnă pogorîse de undeva de sus, peste acea înfiorată și de douăzeci de ori înmiită inimă ce tremura în blânda frică a unei priveliști de veac nou.

Omul ghemuit în carlinga micuță, unde încleștase mâini aspre pe volanul subțire, tremura și el. Privea înainte, țintă, peste învelitoarea motorului. Asculta încordat bătaia sănătoasă, vâjâitul întins al helicelor, cântecul sârmelor și aștepta.

Acum, peste toată Câmpia Libertății, peste toată lumea, cântă numai creșterea de vânt.

Privirea lui Vlaicu se aruncă pieziș la ochiul rotund al măsurătorului de învârtituri 500... 525... 550...

O mână se strecură la maneta de gaze și adaugă putere.

...625... 650...

La șapte sute pornește.

675...

Incă o clipă, două...

Deodată, în coada ochilor pâlpâie ca un abur. Tresare speriat în fața priveliștei îmbujorate, care a trecut nesocotită pe lângă cuțitul rotiș al helicei. Vede doar ochii albaștri, drepți, luminoși, tari... Și un maldăr de flori viorii se abat peste dânsul, peste volan, peste brațe, de-i umplu carlinga și poala de mușama...

Apoi totul se mistuie, de parcă n'ar fi fost. Doar ochii albaștri stăruesc înaintea vederii, aici, aproape, ca și când femeia ar fi uitat să și-i ia.

Ii trebuește o scuturare aspră să se poată întoarce la stăpânirea lui.

Privirea se svârle pe cadran.

700... 700... 700...

O căldură ciudată s'a lăsat în piept. E ca o mângâere de mână caldă, pusă de-a-dreptul pe inimă. Cu motorul care-şi creşte bătaia voinicită, creşte şi în el dorinţa aşa de mare să se întreacă, încât e ca o încredere în biruinţă.

Scurt ridică mâna sus...

Flăcăii dau drumul de funie şi gândacul ţâşneşte săgeată, năpustindu-se deodată spre Mânărade, svâcnind în salt, de parcă-i fugise din început pământul de sub roţi.

Lumea se descleştează. Dela cap la cap, până la depărtări, huhură prelung peste câmpuri şi coline. După câteva clipe sbârnâitul aeroplanului nu se mai lămureşte din huetul devălmaş. Iar crucea liniilor de pe cer se subţiază şi se tot duce încotrova, către zări... Cât un vultur, cât un lăstun, cât o gâză...

In ceata actorilor dela Teatrul Naţional din Bucureşti, între Aristizza Romanescu, Liciu şi soţii Bârsan, Caragiale, cu mâna făcută ghiară, înşfacă umărul unuia, la întâmplare şi abia mai suflă. E sguduit. Buzele i-s albe ca de friguri sub mustaţa sură, ochii clipesc năclăiţi de lacrimi după ochelari. Ingaimă repezit, fără nicio stăpânire.

— « Maica 'ta Cristoase. Apără-l Prea Curato şi păzeşte-l! Maica Domnului, nu-l lăsa. Măi băieţi, rugaţi-vă lui Dumnezeu, măi. Asta-i minune mare, măi. Minunea lui Dumnezeu. Rugaţi-vă măi... »

Petre Liciu de alături, întoarce privirea către dânsul, gata de râs, dar buzele groase încremenesc cu zâmbetul uitat pe ele.

Ochii bulbucaţi s'au întristat şi caută uimiţi la chipul brăzdat şi pălit al meşterului cel mare.

Lui Caragiale îi tremură gura și plânge. De sub ochelari șuruesc pe lungul obrazului și picură adunate pe sub bărbie, lacrimi una câte una, repezi, tot mai repezi.

— « Ce s'a întâmplat, nene Iancule? ».

Caragiale se reazimă atunci de el, apucându-l tare de braț și îl sgudue:

— « Mă㠄... Petrache, mă, ăsta moare, mă㠄... »

— « Doamne ferește! » face mustrător și scurt, actorul. « Cum îți veni să spui așa, nene Iancule? »

— « Pentrucă simțesc eu că trebue să moară... Și are să moară curând, ascultă-mă pe mine, Petrache... Dacă păcătoasa asta de nație a fost în stare să dea asemenea om, apoi nu l-a dat ca să huzurească el, nefericitul. Nu! L-a dat ca să pue glorie pe numele de român. Iar gloria asta, Petrache, se plătește scump și se plătește repede... »

Intinde mâna și arată urma ciudată a mașinei plutitoare:

— « Uită-te și tu. Acum nu se mai vede ce-i. Nu se mai vede om, nu se mai vede aeroplan. Cruce pe cer, Petrache, atâta tot... Ține minte ce-ți spun: Cruce pe cer! »

Acum Vlaicu se întoarce. Rotește de trei ori, larg, asupra mulțimii care se vântură amestecată și pestriță, ca lanul răvășit de furtună. Apoi, după ce-a ocolit deasupra mânăstirii Sfintei Treimi, trece spre oraș, drept la turnurile Catedralei. Le înconjură cu aripa înclinată, de parcă se roagă, pe urmă întoarce botul spre Apus și se tot duce către apele de purpură din asfințit. O clipă, câteva sârmulițe fulgeră ca de aur în bătaia soarelui.

— « Cruce pe cer... Cruce pe aur... » repetă șoptit Caragiale la urechea înfiorată a lui Petre Liciu. Apoi încleștează dinții și tace.

Aeroplanul nu se mai vede. Crucea de aur s'a înecat în slăvi...

Lumea aşteaptă. Pândeşte caerele norilor însângeraţi şi limpezimile dintre ei. Dar sgomotul motorului creşte iar, aproape, tot mai aproape, fără ca nimeni să vadă de unde a răsărit. Vlaicu ocolise pe dreapta şi venea acum întins către câmp.

Trece peste omenire la douăzeci de metri şi răspunde, fluturând cu mâna, chiotelor şi vânzoalei de braţe care urează dedesubt. Apoi o ia în susul Târnavei mari, către Veza şi către Spătac şi urcă spre muntele Crăiţa...

Ochii lui Petre Liciu se întorc la Caragiale. Îi vine şi lui de astă dată să spue:

— « Cruce pe cer... »

Mai mic, tot mai mic, aeroplanul goneşte către miază-zi... către Ţară...

— « Să ştii că are de gând să treacă munţii! » zice careva.

La vorba asta zeci de chipuri se întorc speriate şi strălucind de lumină. A şuerat în tot cercul o nădejde copilăroasă:

— « Intr'adevăr, ce-ar fi să treacă munţii?... »

— « No! Apăi ce drac' ar fi să-i las pe'eştia cu Blaju' lor cu tot şi să trec acu munţii »... tremură posnaş gândul lui Vlaicu, după ce-a săltat peste vârful Crăiţei şi priveşte zimţuirea Carpaţilor în zarişte. Spre dreapta, munţii Sebeşului, în fund, Parângul, în stânga crestele Făgăraşilor cu Negoiul lor, iar la mijloc despicătura moale a trecătoarei dela Turnu Roş, pe unde şupureşte Oltul către ţară...

Ce-ar fi să treacă?... Socotește până la Sibiu vreo patru zeci de kilometri în sbor drept, iar deacolo încă șaizeci până în valea Lotrului, la Brezoi, unde ochise de cu vară, când a fost la Călimănești, loc nimerit pentru aterisare... Cu vremea asta potolită și cu vântișorul care-l împinge spre munți, înseamnă cel mult o oră de sbor... E groaznică ispita... Dacă n'ar ști că are benzină tocmai pentru un ceas de drum..— Doamne! — cum s'ar mai încumeta...

Tremură, bănuindu-și că nu se poate împotrivi îndemnului.

A urcat sus. Gândacul saltă moale, legănat pe valuri largi și line. Altimetrul mută ușor acul 450... 500... 550...

Peste sate mărunte, pitite în crețuri de văi, risipirea albă și cenușie a Sibiiului crește peticită între neguri șubțiri. O fâșie albicioasă licărește undeva departe. Lacul din Dumbravă sau poate Oltul. Iar în dreapta, dedesubt, Alba Iulia și dunga de argint a Mureșului.

— « Murășu' meu, drag de el... » oftează, privindu-i apele călătoare spre Binținți...

Și așa se duce și tot se duce legănat, fără să știe de ce și fără să-și mai aducă aminte miile de oameni care-l așteaptă încremeniți în Câmpia Libertății.

550... 600...

I s'a făcut frig. Bătută de vântul tare, o floare albastră i se sbuciumă pe brațe ca o vietate. Se clatină o clipă pe loc, apoi furată de curent, saltă și sboară trecându-i pe lângă ochi...

...Ochii drepți și tari răsar, ca o aducere, aminte prin vârtejul helicii. Cârmește scurt la dreapta, spre apa Târnavei și coboară. Dar când ajunge în dreptul râului, simte aeroplanul

umflat puternic pe dedesupt şi suit cu cincizeci de metri la loc... Ese din firul apei şi se întoarce iar. Din nou aparatul e săltat în sus... Odată, de două ori... de trei ori... 550... 600... 650... 700... Aşa dar cât Nicolae Costin, mai mult decât Bibescu şi decât Capşa...

A uitat de frig şi a uitat de munţi, cum uitase de lumea adunată pe Câmpia Libertăţii.

Când a ajuns din nou deasupra mulţimii şi-şi aduce aminte care-i rostul sborului său, pluteşte la opt sute de metri înălţime. Pluteşte aparatul şi pluteşte mai cu seamă inima lui. Nu crezuse niciodată că asemenea curenţi ridicători puteau să aibă tărie până la asemenea înălţimi. Descoperirea l-a turburat neînchipuit, mai ales că, până astăzi, nu se ridicase niciodată până la opt sute de metri. Işi dă seama că ar putea să se mai urce încă pe atâta dacă ar vrea. Dar trupul nu-i mai îngădue. Răvăşeala din el îi pune tremur în braţe. Tremur în inimă. Mai ocoleşte de şase ori câmpul, ca un vindereu cârdul de pui şi coboară şerpuit, cu motorul stins...

O bufnitură domoală a roţilor tae şuerul lunecării. Arcurile zvâcnesc în legături, potolind izbirea... Un salt mărunt, apoi altă lovitură mai slabă...

Şi aparatul se opreşte pe malul Târnavei, în vreme ce puhoiul negru şi alb al privitorilor se ia după Sextil Puşcariu, după preotul Lupaş din Sălişte, care au rupt cordoanele de jandarmi, dărâmă ştioborul mărunt, ca o revărsare furioasă de apă şi se năpusteşte către sburător.

Bietul Ion şi flăcăii lui din Binţinţi abia mai izbutesc să apere gândacul de năvala mulţimii. Pe Aurel nu-l mai pot feri. Prietenii l-au smuls din carlingă, ca un iureş nebun, l-au

ghemuit în brațe înfierbântate, l-au ridicat pe umeri și-l poartă chiuind... E de nedescris emoția care s'a descleștat acum, după atâta încordare. Vin cladără unii peste alții, copii și bătrâni, preoți și mireni, uitându-și de cin, de ani și de stare.

Palid, clătinat pe deasupra capetelor în jețul improvizat și nesigur al umerilor omenești, Vlaicu abia mai poate răspunde entusiasmului, fluturând moale casca de piele, pe care și-a scos'o din cap. E și el copleșit de atâtea simțăminte ciudate, aspre, noi. Se dorește singur și luptă să scape din strânsoarea brațelor. Văzându-l, ai zice mai degrabă că se bate cu lumea, decât că-i primește uralele și-i mulțumit.

Cum prinde o clipă prielnică, se fură dintre mâninile care-l țin, lunecă jos și ajutat de Inginerul Negruțiu, de Alexandru Ciura și de Zaharia Bârsan, se furișează în hangar, unde bințințenii, sub porunca lui Ion, au tras aeroplanul și-au închis îndată porțile mari.

Dar aici așteaptă altă ceată de prieteni, în frunte cu Octavian Goga, cu Onisifor Ghibu, Părintele asesor Lucian Triteanu din Sibiiu, Vasile Popovici, Turbure tenorul, Vasile Goldiș... Nu-i mai poți înțelege. Plâng sau râd? Dau năvală înaintea lui Vlaicu și îl dărâmă sub sărutări.

El se apără cu amândouă mâinile:

— « D'apăi lăsați-mă dracu' să mă spăl măcar... Nu vedeți că mi-s plin de benzin pe obraji?... »

Dar lupta i-i zadarnică. Nu se mai poate împotrivi. Se lasă în voia lor. Apoi, deodată, își aduce aminte. Fruntea i se luminează, trupul se înalță peste toți și strigă, astupând până și urletele mulțimii de afară:

— « L-am fo' bătut pe Bibescu! »

Hue şandramaua înfiorător în zarva pe care o face lumea de afară.

— « Vlaicuuu! Să vină Vlaicu afară! » şi mii de pumni dudue în scândură, clătinând hardughia.

— « No! Apăi acum eştia nu m'or lăsa... »

— « Trebue să eşi afară, să te vadă » îl sfătueşte Goga.

— « Fain, frate. Făr' numa de loc mi-or sfârtica şi mie straele, ca lu' fratele Ciura. Vezi-l colea... »

Intr'adevăr, înfăţişarea lui Alexandru Ciura nu era de loc ispititoare. Gonind să ajungă mai repede la hangar, venise de câteva ori de-a berbelacul pe câmp, îşi rupsese pantalonii în genunchi şi era tot una de praf. Când a aflat pricina, Vlaicu i-a vârît un deget nemilos în gaura care albea la genunchi şi a râs:

— « No! Apăi, frate, văzuşi? Tu ai fo' zâs că e primejdios să sbori. Dară acu priveşte. Eu în cer şi tu pe jos. Făr' numa tot tu ai căzut... Acum îi crede când povestesc că cu gândacu' meu umblu pe sus mai sigur ca voi cu piciorul. »

Dar bătăile în pereţi şi strigătele de afară nu mai conteneau. Nimeni nu se clintea de pe câmp, dela cel din urmă ţărănuş din Mânărade, până la Cuviosul sfat al Vlădicilor, unde se strânseseră, împreajma Mitropoliţilor Meţianu din Sibiu şi Victor Mihaly de Apşa, dela Blaj, toţi episcopii ţinuturilor româneşti dela Dr. Radu Demetru, Vlădica Oradei, până la Miron Cristea, Episcopul din Caransebeş, Ignatie Papp din Arad, ori Vasile Hossu din Lugoş.

Un singur om se îndepărta de mulţime. Intoarsese spatele şi se ducea pe câmp, fără ţel... Era Caragiale. A ajuns la apa Târnavei, s'a aşezat pe mal şi a rămas pe gânduri, privind undele galbene care se tot duceau...

Târziu, când lumea a înțeles că Vlaicu nu mai sboară și a început a se împrăștia, câțiva și-au adus aminte și de nenea Iancu. Ștefan Iosif, care-l văzuse și a înțeles că nu se cade să-i turbure singurătatea ce și-o căutase, l-a arătat. S'au dus pe malul Târnavei să-i aducă aminte că se face seară și-i ceas de întoarcere spre oraș.

— « Da. Să ne întorcem băeți, cât putem să ne mai întoarcem! » a zis ușor bătrânul. Apoi a întrebat: « Dar Vlaicu? »

— « L-au dus la odihnă cu sila. »

— « Cu sila? De ce? »

— « Când a văzut că lumea îl tot chiamă, a vrut să mai sboare odată. Chiar poruncise lui frate-său, Ion, să aducă benzina... »

Caragiale s'a oprit în loc, privindu-l pieziș. Apoi, după ce și-a potrivit nervos ochelarii pe nas, a întrebat:

— « Și de ce nu l-au lăsat? »

— « Era sleit, maestre. Fața îi era complect ciorvazată. »

— « Ei și? »

— « Doctor Hâncu, Medicul arhidiacezan de aici, din Blaj, a opinat că nu mai poate să sboare. »

— « Păi se putea? » — face Caragiale — Vlaicu « da » și Hâncu « ba »... Asta-i poveste veche în neamul nostru. Dar mă rog dumitale, de unde știe doctorul că Vlaicu nu poate sbura? »

— « Asta nu era mare lucru de știut. E la mintea omului că pentru asemenea sforțare trebue să fie omul stăpân pe nervii lui... Că trebue să... »

Caragiale îl apucă de mână și începe a râde:

— « Ascultă colea, nene să-ți spun eu ceva cu: « ce nu-i mare lucru de știut. » Mi-a povestit-o ticălosul ăla de Alecu Davilla.

I s'a întâmplat lui acu câţiva ani, când era încă director la Teatrul Naţional.

«Se dusese omul pe vară la Constanţa, unde venise şi Vodă Carol, pentru odihnă de câteva săptămâni. Şi cum cred că ştiţi, Davilla are uşa deschisă oricând la Rege. Vasă zică era şi el la o masă cu Vodă, unde mai erau fel de fel de ofiţeri. Acum, ce se întâmplase? Comandantul crucişătorului Elisabeta, pare-mi-se, îşi dăduse dimisia şi Regele întrebă ofiţerii, pe care-i avea la prânz, să-i spue pe cine ar crede ei potrivit în locul marinarului plecat. Oamenii de colo: cât, mât'... că: poate... că: parcă... că: oricum... Dar că mai bine-i cum crede Măria Sa... Vodă ascultă, pricepe şi tace... Pe urmă zice: « Imi pare rău că nu puteţi să-mi recomandaţi pe careva. Dacă nu ştiţi om potrivit în meseria dumneavoastră, cum s'ar zice, apoi nici a atât n'o să ştiţi în altă meserie. Şi eu tocmai voiam să vă mai cer părerea într'o privinţă. Anume, uite, şi-a dat demisia Domnul Davilla dela Direcţia Teatrului şi nu ştiu pe cine să pun în loc.

«Când aude Alecu vorba asta, îl bate un fel de răcoare. Nici prin gând nu-i trecuse lui să-şi dea dimisia. Pricepeţi? Aşa că, vorba lui Vodă putea să însemne: vezi-ţi de drum... Dar uitându-se el la Rege, a simţit că nu-i tocmai asta şi a aşteptat. Intr'adevăr, măi băcţi, abia a isprăvit Vodă spusa Lui şi au început să plouă recomandările. Fiecare ofiţer, care nu ştiuse să recomande pe nimeni în meseria lui, avea cel puţin pe câte unul de recomandat la Direcţia Teatrului. Ai priceput? Eh! Apoi dacă ai priceput, nu-mi mai spune cum trebue să fie omul când sboară. »

Ceata strânsă lângă nenea Iancu a râs din toată inima. Totuşi a dat dovadă că nu i-a înţeles prea bine cuvântul. Din astă pricină un altul a stăruit:

— « Adevărul e însă, maestre, că Vlaicu se consumă colosal când sboară. Și n'ar fi nimic de aceea, că-i normal. Dar noi am fost aflat dela Doctor Hâncu, că inventatorul nostru are oareșce suferințe interne, nefrită, dureri și alte de aceste, care pot să-l răpună lesne, dacă nu curcază din bună vreme și se obosește prea mult. »

Caragiale a întors capul spre el cu o mișcare scurtă și a mârâit:

— « Zău? »

— « Da; chiar am discutat într'olaltă, că ar fi bine să aflăm pe oarecine să-i dea câteva mii de lei, ca să poată merje la un sanatoriu în străinătate, unde să rămână până se va tămădui pe deplin... »

Acum nenea Iancu și-a pierdut sărita. I-a întors în râs și sâcâit:

— « Ce spui, nene! De ce vrei să-l tămăducști? Ți-e poftă acum să-l și exploatezi, ori ce? Ți-a făcut mașină? Ți-a sburat cu cu ea? Ce mai vrei acuș? Dă-i pace, frate, și lasă-l să moară, dacă lui așa-i place. Măăă... dar nostimi mai sânteți voi, publicul!... Adică cum? Eu, bunăoară, am să scriu cât îți place matale? Ți-am scris teatru, ți-am dat schițe și nuvele... Ei, acum lasă-mă în plata domnului să beau, să petrec, ori chiar să mor dacă-mi place!... ». Apoi, se înfurie de-albinelea și-și dă drumul, fulgerându-i din ochi: « Măăă... că răi mai sunteți, nene... Numai la socotelile voastre gândiți... Dar mai gândiți-vă o leacă și la amarurile mele... Nu faceți, nene, ca prietenul meu Drăgoi... »

Liniștit o clipă, glasul scade și prinde a povesti:

— « Aveam eu un prieten vechi nedespărțit, Drăgoescu, violonist în orchestră la Teatrul Național. Sărăcie el, sărăcie eu.

Ne împăcam de minune. Dar dă Dumnezeu şi-mi cade plocon o moştenire, care mă scoate la lumină. Ei, ce credeţi că face Drăgoi, — cum îi ziceam eu — bunul meu prieten Drăgoi? Cioc-cioc în uşă, de mă ia din pat. Şi, în loc de bună dimineaţa, îmi cere trei sute de lei împrumut. Eu? Să-mi fac cruce, nu alta. Bine măi Drăgoi, tocmai tu? Tu, pe care te credeam prieten adevărat? Apoi ce fel de prieten mi-eşti tu, dacă decum ai văzut că am scăpat de sărăcie, vii să-mi ceri bani cu împrumut? Tu nu pricepi că de-oi împrumuta pe toţii prietenii pe care-i am, în şase luni rămân calic?.

«Nu-i ăsta răspuns chibzuit? Este. Dar crezi că Drăgoi a înţeles? N'a înţeles. S'a plâns la tot Bucureştiul, marţafoiul, că nu i-s prieten. Auzi? *Eu* nu eram prieten... El era... Apoi dacă nu i-s prieten, am stricat prietenia şi am isprăvit...

«Acum voi faceţi tocmai ca Drăgoi. Imi îngădue Dumnezeu un strop de linişte şi voi vreţi să v'o dau şi pe asta? Dar lăsaţi-mă, nene, să răsuflu şi eu, că destul m'am chinuit pentru dumneavoastră. Matale stai colea frumuşel în jilţ, cu buşmachii în picioare şi după ce ai mâncat şi ai băut, ci revista ori cartea, citeşti, te bucuri şi zici — «Măi, al dracului şi nenea Iancu ăsta, bine le învârteşte!»

«Pe urmă iar mai mânânci şi iar bei, aşteptând să-ţi mai scriu eu o bucată. Uşor nu? Apoi uşurinţa asta-i numai la dumneata, nu-i şi la mine.

«Ci la mine scrisu-i tortură, nene. Intrebaţi-l voi pe Goga să vă spue cum m'a găsit el odată la Arad...»

Stă o clipă pe gânduri, dă mărunt din cap şi începe:

— «Veneam dela Berlin. Tot drumul în tren mă frământase un afurisit de subiect. La mine în cap, când încep personagiile să vorbească, apoi nu-i chip să le mai opresc. Cer să le scriu

cuvintele pe hârtie. Ce era să fac? In tren eu nu pot scri. M'am dat jos la Arad, m'am înfundat într'o odăiță la Crucea Albă, la hotel, și scrie Iancule! O zi, două, trei... Dumnezeu știe cât o fi trecut, că eu habar n'aveam. N'am eșit din odae. Sunam, chelnerul aducea tava cu taînul și udătura... pe urmă își vedea de socoteli.

«Se nimerește de vine și Goga la Arad și cere odae în hotel. Portarul îi spune: «Mai avem un român aici. Unul Caragiale.» — Caragiale? Se miră Goga. Și goana la mine sus. Cioc-cioc... Cine-i? zic eu. Eu, nene Iancule, Goga! zice el. Bravo! fac eu. Vino pestre trei zile. Dar el stă cât stă și iar: Cioc-cioc... Nene Iancule, eu ar trebui să plec mâine, așa că... Dar eu întorc scurt: Pestre trei zile, nene!...

«Ce să vă mai spun? Peste trei zile, vine omul, cum îi hotărîsem — căci a rămas, bineînțeles. Dorea să mă vadă. Când a intrat la mine în odae, toată dușumeaua era plină de tăvi cu halbe goale și urme de mâncare. Iar eu, am tras o linie pe subscris și am răsuflat:

— «Eh! In sfârșit, e gata.... Acu, s'o mai copiez de șapte ori și am isprăvit-o. Când aude asta, Goga face ochii mari. Cum, nene Iancule? zice, așa de greu muncești dumneata? Măi băete, răspund, este o vorbă românească: Eftin dai, eftin porți. Dar în privința scrisului eu am făcut alta, pe care-o cred mai nimerită. Zice așa: cât muncești, atâta ține...»

Intoarce ochii roată, către toți de față și închee:

— «Asta-i! Ce înghiți matale în cinci minute și te gâdilă plăcut în creer, pe mine mă costă o săptămână de viață... ori două, ori trei... Iată, de aceea zic: Nu-mi mai cere, nene, că nu mai pot; milostivește-te și iartă-mă. Iar fiindcă vorbeam

de Vlaicu, să ne milostivim de el şi să-l iertăm. Să nu fim răi. E un geniu, ştiu. Şi dacă-i geniu, nu mai trăieşte numai pentru el. E al nostru tuturora. Dar, vezi matale, dacă-i al nostru al tuturora şi-l împărţim pe de-a-ntregul între noi, ce Dumnezeu îi mai rămâne lui? Il împărţim şi am isprăvit repede cu el. Vasăzică tot acolo ajungem! La urma urmii nu-i de supărare. Aşa i-i ursita. Să-i fie de bine. De vreme ce l-a făcut Dumnezeu geniu, trebue să urmeze soarta geniilor. Dau lumină mai multă, dar tocmai de aceea se mistuesc mai repede. Sunt — cum să spun eu? — nişte lumânări cu tot atâta ceară câtă au şi celelalte, numai că Dumnezeu, în loc să pue în ele tot câte o singură feştilă, pune două, ori trei, ori zece, după cum i socoteala şi după cum le ştie număra Mihalache Dragomirescu...

« Geniul e o osândă, măă. Vine Dumnezeu, îţi trânteşte un benghiu în frunte şi zice: Tu, băete, să faci aeroplanul, ca să nu-şi mai ostenească mintea pentru asta alte douăzeci, ori o sută de milioane de oameni. Iar eu, când l-am văzut întâi colo, în şandramaua lui, am pufnit pe nări: Ia te uită, nene. Păi aşa ştiam şi eu să fac. Cum dracu de n'am făcut-o eu întâi?... Mă rog, tocmai cum cred că zici matale, când vezi « Scrisoarea pierdută »: ăştia-s oameni pe care-i cunosc şi eu, frate. Chiar eri stătui de vorbă cu Trahanache şi cu Caţavencu.

« Vasăzică ţi-am economisit creerul dumitale, şi al dumitale, şi al dumnealui, şi al altor câteva milioane de zevzeci ca 'mneavoastră...

« Apoi dacă-i aşa, fii mulţumit şi lasă-mă în pace. Dă-mi voe şi mie să trăiesc ca o buruiană fără folos. Că m'am săturat să mă pască toate tamazlâcurile. Nu mai am putere în rădăcină să mai cresc şi să mai pun paguba la loc...

« Intr'un cuvânt, îngădue-mi să urmez pe voia mea, nu pe voia ta şi nu te mai face că-mi porţi mie dragoste şi grijă. »

— « Dar cui i-o port, nene Iancule? »

— « Ţic, băiete, pentrucă mai vrei o nuvelă dela mine şi mai vrei un aeroplan dela Vlaicu. Iar asta-i nemilă... E suflet rău... »

— « Suflet rău?...» a întrebat tânărul, cu vădită indignare ».

Dar Caragiale s'a oprit din mers, s'a resfrânt din mijloc pe spate şi l-a măsurat de sus până jos. Apoi l-a cercetat liniştit:

— « I'ascultă, nene. Tu ai citit bucata lui Brătescu-Voineşti: Un reghiment de artilerie? »

— « Aceea cu negustorul care luptă să aducă un reghiment în târg? ».

— « Aşa... Iar până la urmă are noroc şi vine împrejurarea că reghimentul e adus de-albinelea... Târgul câştigă bani de pe urma asta, capătă viaţă... Insfârşit toată lumea e fericită. Iar cel mai fericit e Niţă Antileristul — cum i-a rămas porecla negustorului — fiindcă a izbândit. »

— « D'apoi nici Miţa, nevastă-sa nu-i mai puţin fericită. » face zâmbind celălalt.

— « Tocmai! » întăreşte Caragiale. « E fericită că s'a îndrăgostit de un ofiţer. Va să zică toată lumea e fericită. Acum, ia spune matale, îţi place cum şi-a isprăvit Brătescu-Voineşti bucata? »

— « Păi... deh!... de ce nu?... »

— « De ce nu? » se înfurie nenea Iancu. « Apoi uite de ce nu. Fiindcă el l-a făcut pe nenorocitul de Niţă să afle că nevastă-sa se ţine cu ofiţerul... »

— « E un sfârșit... »

— « Da, nene! Dar e un sfârșit de om rău. Și când zic rău, apoi e *rău*. I-am spus-o de când l-am auzit citind bucata întâia oară, la Maiorescu acasă — îl întâlnisem întâmplător la gară, că venea dela Târgoviște, și aflând ce-l aduce m'am ținut de el. I-am spus'o, zic: — « Ești rău! Dar ce ți-a făcut săracul Niță să-l nenorocești? Un om așa de bun, așa de inimos... Imi dăduseră lacrimile de durere, iar dumnealui de colo, domnul Brătescu-Voinești, blândul și blajinul, m'a întrebat întocmai ca și dumneata: Asta e răutate, nene Iancule?... Apoi te cred că e răutate, zic. Păi bine nene Iancule — îmi întoarce atunci Brătescu-Voinești — ce să fac? Să nu se mai îndrăgostească Mița de ofițer? Eu sar în sus: Ba ferească Dumnezeu! I-auzi, nene, ce-i trece prin gând! Cum să nu se îndrăgostească, dacă-i tânără, are lipici, și-i place omul? Ba să se îndrăgostească cât o pofti, dar să nu afle bietul Niță, nene! Pricepi? Să nu afle, iar Mița să facă un copil și să i-l boteze regimentul, ca să fie toată lumea în nori de fericire... Asta-i... »

« Vedeți voi ce sfârșit plin de omenie i-am dat? Dar ce folos? L-a lăsat tot cum îl făcuse el, fiindcă e rău la inimă, așa cum sunteți și voi, cari râdeți acum, crezând că eu glumesc. Ceea ce înseamnă că n'ați priceput o boabă din ce am spus. »

— « De ce să nu pricepem, maestre, că doar e foarte simplu... ».

Nenea Iancu a pufnit în râs.

— « Mda! Adevărat. E simplu! Numai că, vedeți voi, am văzut eu odată în tren un grec, cofetar de meserie, care se lăuda grozav că știe să facă fel de fel de

rahat: cu fistic, cu alune, în sfârșit tot soiul de combinații strașnice. »

«Și ca să dee o pildă povestea:

— « Să vezi... a venitu udata la mine o cucona sa cumande rahatu. Eu a zisu undata. Cucona sa fațem rahatu cu feștica... Amu una combinaciaaa grozava... Ma cucona n'a vrut. A țeruto rahatu șemplu... Eu a staruit: cucona, sa fațem rahatu cu aluna... Amu una combinaciaaa... grozava... Ma cucona tot n'a vrut-o. A țeruto rahato șemplu...

«Ei bine, a făcut-o rahatu șemplu... ama a ieștu una combinaciaaa... »

In gura lui Caragiale, care trăia fiecare cuvânt, gluma asta măruntă, colorată cu accentul și verva îndrăcită a povestitorului, căpăta o vieață și un haz neînchipuit.

Râdeau în hohote tinerii adunați pe lângă scriitor. Râdeau cu lacrimi și multă vreme n'au băgat de seamă cu ce ochi triști îi privea bătrânul din dosul ochelarilor cu lumini jucăușe. Intr'un târziu, când hazul s'a potolit, iar oboseala lăsată în inimi de prea multă veselie, a cernut în suflete ceva din umbrele care împăenjenau întinderile, privirea meșterului rămăsese pierdută, departe, undeva pe cer. Căta poate o cruce de aur...

A oftat:

— « Unde-o fi Vlaicu?... »

— « La Ciura o fi, de bună seamă, că acole e în gazdă... »

După ce venise dela câmp, Vlaicu gustase ceva din bunătățile aduse de frumoasa doamnă Ciura, apoi s'a întins pe o otomană să se odihnească. Ațipise chinuit. Ii părea că tot se scufundă și se leagănă lumea cu el. Iar ochii albaștri stăruiau limpezi și puternici printre neguri, până s'au stins luminile toate.

Acum se trezise. Il durea capul şi se gândea fără plăcere că trebue să se ducă diseară la concertul lui Murăşan, unde avea să se cânte pentru întâia oară «Mânăstirea dela Argeş».

Se aşezase la masă. Işi bucura ochii de frumuseţea netedă şi sănătoasă a obrajilor doamnei Ciura şi sorbea încet, silnic, o cafea cu rom. S'a ridicat în picioare când s'a apropiat Caragiale şi a rămas nemişcat. Nenea Iancu i s'a oprit la doi paşi în faţă şi s'a uitat lung la el, în ochii lui, pe fruntea lui. Apoi, după ce l-a măsurat prelung în tăcerea grea, a dat din cap încet şi a şoptit:

— «Mă... eşti cel mai mare geniu pe care l-a născut naţia asta. Dumnezeu a luat un boţ de lut, a suflat în el şi i-a poruncit: Fii om. Dar tu i-ai mai lipit o bucată de fier, i-ai dat o sfârlă şi i-ai zis: Fii pasăre... Ştii tu ce-i asta?... Nu ştii. Asta-i a opta zi din facerea lumii... Iar pe aceea n'o mai face Dumnezeu. O faci tu, care eşti ucenicul lui... Maistoraşul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu... Frumos nume ai!...»

Il bate pe umăr încet, apăsat, apoi se aşează pe un scaun şi-şi adânceşte obrazul în palmă. Urmează:

— «Eu sunt un geniu, fără îndoială — ce râdeţi, nene? Nu credeţi, hai? Lasă-că-ţi vedea voi, după ce-oi muri! — Sunt un geniu zic, dar până azi îmi părea rău că este unul mai mare geniu ca mine: Eminescu. Ăla, vezi bine, a murit tânăr, aşa cum se cade... Decât, astăzi îţi mulţumesc Ţie Doamne, că m'ai făcut o leacă mai tâmpit, să apuc şi eu a vedea minunea: Inceput de altă săptămână în facerea lumii şi un geniu care să-l treacă şi pe Eminescu lângă mine...

«Apoi acum nu mai am de ce întârzia. Am veste bună pentru Bădia Mihai... suntem trei... Care-i Tatăl şi care-i Fiul,

rămâne de văzut. Dar Sfântul Duh e lămurit, că numai acela are chip de porumbel...»

A luat paharul, pe care i-l întinsese încetinel Alexandru Ciura și l-a ridicat să ciocnească:

— «Fii bine venit între noi, Vlaicule!»

Caragiale glumea, vezi bine. Și toți zâmbeau. Dar de atâta glumă tremura inima în ei.

S I B I U

Pentru Duminică, 4 Septemvrie, se hotărîse sborul la Sibiiu, pe câmpul de instrucţie militară. Aeroplanul, adus dela Blaj, a fost montat în sala mare dela Gesellschaftshaus, ca să poată fi vizitat de lume, pe când, la câmp, se lucra de zor să se isprăvească mai repede hangarul şi îngrăditura pentru privitori.

Vlaicu era tot mai neliniştit. Zguduirea adâncă, pe care simţea limpede că a pricinuit-o cu sborul lui din Blaj în toată suflarea românească, îi creştea răspunderea până la suferinţă. Dar nu era vorba de o răspundere firească — faţă de născocirea lui sau de perfectarea ei — ci despre alta, de fel cu totul deosebit, pentru care n'avea pricepere şi de pe urma căreia nu vedea folosul visat, chezăşia bănească pentru un aeroplan nou. I s'a lipit pe frunte pecetea de geniu al naţiei, ceea ce înseamnă că e tot una dacă-i potcovar, poet, croitor, muzicant, ori născocitorul unei umbrele, pe când el năzueşte limpede şi neted despărţit, un aeroplan nou.

La Bucureşti lumea îl împinge la recorduri. Adică să bată pe alţii din aceeaş meserie. Aici, lumea îl îndeamnă să înfrângă munţii. Cei din Ţară uită că el nu-i pilot — sau: numai pilot — aceştia din Ardeal uită tot, în afară de dorinţa lor să aibă încă un prilej de proclamat puterea norodului românesc şi, mai ales, puterea lui să dărâme Carpaţii.

Toate zecile de articole clocotitoare de entusiasm, care s'au tipărit după sborul dela Blaj în foile transilvănene, fac din aeroplanul său mai multă politică decât cei din Regat. In schimb, n'a văzut un singur director de bancă, un singur bogătaş, să vie cu punga plină şi să făgăduiască un ajutor cât de mic, sau măcar să gândească la înfiinţarea unei societăţi, ori a unei Fabrici de aeroplane.

Iar astea toate se întâmplă când Graham Wite vrea să sboare patru zeci şi opt de ore, dela Londra la Gibraltar, iar din Franţa vine vestea uluitoare că Renaux a câştigat cupa «Michelin», mânuind un aparat Maurice Farman unsprezece ore în şir, vreme în care a străbătut şase sute cincizeci şi şase de kilometri între Saint Cyr şi Chartres. Dar chiar în Ţară, aviaţia calcă paşi mari. Bibescu şi-a adus din Franţa amfibiul Voisin «Le Canard» şi l-a montat la Constanţa, dimpreună cu Locotenentul Istrati, în hangarul anume clădit.

Apoi, la Congresul Ligii Culturale, care s'a ţinut în Parcul Carol, Marţi 30 August, toţi aviatorii din Bucureşti au sburat deasupra Arenelor Romane. Ba, de când piloţii ieşiţi dela Chitila au trecut la Cotroceni, urcă pasageri mai în fiecare zi şi se pregătesc să ia parte la manevrele din Moldova, pornind pe sus până acolo chiar dela Bucureşti.

In faţa acestei privelişti de înaintare, Vlaicu se simte tot mai îndepărtat din calea sa. Cum însă îşi dă prea bine seama ce folos aduce jertfa lui, nu se plânge, dar sufere. Ar vrea să împlinească voia ardelenilor cât mai curând şi să salte măcar odată peste. Carpaţi. Dar în astă vreme, timpul care s'a închis şi s'a învrăjmăşit, brăzdează toate văile cu neguri şi taie munţii în fâşii.

Aurel se plimbă cu Goga de braţ, se face tăcut şi priveşte departe:

— « Pe-acolo, vezi, s'ar putea trece Carpaţii. Mă tot cujet, frate, care o fi mai bună: Valea Oltului o' a Prahovei? Tu ce zici? »

Ce ştie poetul să răspundă? Il lasă pe maistoraş în socotelile lui amănunţite, unde judecă toate bunurile şi toate cusururile, maşina şi timpul, sborul şi locurile.

Aşa de mult stăruieşte uneori încât, auzindu-l, ai zice că vrea să strânească neapărat în cineva, şi mai ales în Goga, teama de munţi şi o vorbă de cumineţenie.

Dar vorba aceia nu vine. Ardeleanul anului 1911 urăşte Carpaţii. Ii vrea dărâmaţi. E chinuit de zisa: « Apele unesc, munţii despart! ». Şi Vlaicu îi este marea, neţărmurita nădejde că s'a născut ceva pe astă lume, care poate lega pe deasupra munţilor.

— « Ce zici? » vine iarăşi întrebarea, ca un ecou.

Iar răspunsul este acelaşi:

— « Tu, negreşit, trebue să treci munţii! »

Şi astfel, gândul şi dorul, care-i flutura înainte vreme ca o poezie frumoasă şi îndepărtată, ajunge un soi de vis aspru, întunecat, o poruncire neiertătoare. Se înverşuncază pe sborul acesta şi nu se mai poate scutura de el. Ca o dovadă e că, dela Blaj încoace, nu mai are alt gând. Cât de cât să-i fie vremea bună şi sboară dela Sibiu, încolo, peste Turnul Roş. Iar dacă nu va putea aici, va sbura dincolo, dela Braşov, unde e depărtarea şi mai mică.

Mestecă în el gândul, până se face dulce, ca pâinea îndelung măcinată între măsele. Inchipue câmpul negru de oameni aşteptându-l zadarnic să se mai întoarcă. Visează te

adusă în goană şi-l vede pe Goga citind-o mulţimii deslănţuite ca un ocean... Şi se simte pe sine liberat însfârşit din cătuşa unde naţia i-a pus mânile lui de muncitor.

In preziua sborului, pe când Sibiul se tixea de români veniţi din toate vecinătăţile, din Sălişte şi Răşinari, din Boiţa şi Tălmaci, dela Orlatul Părintelui Agârbiceanul, din Şura Mare, Şălimbăr ori Cisnădie, încât revărsau ca nişte valuri albe şi negre peste promenadă, după coborîrea din tramvaele cenuşii, care îi aduceau din gară, Aurel Vlaicu purta pe drumuri dosite, spre locul de sbor, câteva bidoane de benzină şi ulei, deasupra celor trebuitoare.

Le-a mistuit în pântecul afund al carlingei, să nu le prindă de veste nici Ion Ciulu, apoi a eşit să privească mai limpede spre zările de miază zi şi, bine înţeles, să întrebe, cu prefăcută nepăsare, cât de înalt « *exact* » este vârful Prejba, vârful Boului, sau Cetatea Balciului din dreptul pasului Turnul Roşu. Avea numai cincizeci şi cinci de kilometri pe şosea până la Valea Lotrului. O jucărie de sbor pe vreme bună...

Pe la ceasul şase seara, soseşte pe câmpul de sbor comandantul Corpului al doisprezecelea de Armată, generalul Köves de Kövesháza, însoţit de un adjutant şi un ofiţer de Stat-Major.

Emil Borcia, care-i eşise înainte, ca unul ce era preşedintele Comitetului « Aeronautic » — cum îl râdeau Sibiienii, — schimbă câteva cuvinte cu Generalul şi aleargă după Vlaicu.

— « Frate », zice, « Excelenţa Sa regretă că trebue să plece la Viena, aşa că nu poate asista la experimentul de mâine, şi ar dori să vadă o probă de sbor... ».

— « D'apăi ce drac' mai pofteşte şi'esta? » se înfurie maistoraşul. In judecata lui, deslipirea de pământul Sibiiului a căpătat un rost pecetluit, pe care nu se poate să-l mai schimbe. Ca să sboare acum, i se pare că însemnă a-şi răsuci toate chibzuelile. De aceea se încăpăţânează: « Eu sbor când vreau eu, nu când alţii au poftă! »

Dar bieţii oameni din Comitet erau într'o încurcătură neînchipuită. Generalul ţinea morţiş să vadă un sbor şi nu înţelegea să plece altminteri de pe câmp.

Au trebuit să se ducă după inventator, să-l năucească cu vorbele şi să-i spue poveşti, ca la copii:

— « Tu, gândeşte, frate, că Excelenţa Sa se duce chiar la Impăratul la Viena şi sigur are să-i spue despre avântul norodului nost'... Şi că a văzut chiar un român, de-l chiamă Vlaicu, care-a fost în stare să se urce la înălţimi ameţitoare, cu toată atmosfera grea ce apasă sufletele celor trei milioane de iobagi din Ungaria... »

Cum se înţelege, Emil Borgia, nu desminţea pe Haralamb Călămar, pseudonimul lui de scriitor...

Numai că, pe Aurel, vorbele astea învârtite şi umflate l-au făcut să râdă din toată inima.

S'a înduplecat doar de lehamite.

Dar când s'a ridicat cu aeroplanul de-asupra câmpului şi a văzut cum fuge de netedă sub el valea Cibinului şi a Hârtibaciului, până în şuşăniţa albă a Oltului, l-a muşcat de inimă dorinţa să-i lese pe toţi în plata Domnului şi să se tot ducă...

Cerul înourat l-a cuminţit însă numai decât. Câteva picături i-au plesnit în obraz şi pe mâini, ca alicele de puşcă, aducându-i aminte că, mai este cineva, care poate să aibe o vorbă de spus în trecerea aceasta peste munţi.

Atunci s'a întors și a coborît să asculte cuvintele de mare laudă ale Generalului. Apoi, după plecarea Excelenței Sale, să întrebe pe Emil Borcia, ce anume a spus ofițerul de nu mai isprăvea...

A doua zi, vremea arăta îmbufnată, dar liniștită. Cu un ceas înaintea amiezii, a purces însă o ploaie măruntă și domoală, cum sunt cele prelung dăinuitoare de toamnă.

Maistorașul, care decum deschisese pleoapele era cu ochii la barometru, s'a încuiat în camera lui la Römischer Kaiser și s'a culcat, fără să pue nimic în gură.

— « Dacă s'o fi limpezit vremea, treziți-mă pe la trei oare. « Dară eu încă aceea zic, să nu vă mai trudiți dejaba, că ploia iasta merje o veșnicie, cum o fo' pornit cu încetinelul...»

« Comitetul aeronautic » nu mai stărue. Se grămădește tăcut într'un ungher al cafenelii și caută cu ochiu adumbrit la ploaia tot mai stăruitoare, ce aburea geamurile, pe când tramvaele nu mai contenesc aducând lume românească venită pentru zbor.

Intr'un târziu, ploia se mai subțiază. Cei din Comitet pornesc spre câmp, măcar că-și dădeau seama de zădărnicia ostenelii. Umblau prin băltoace să le treacă de necaz...

Când a început a însera, l-au trezit pe Vlaicu și l-au luat la o bere. Cercau să-l mângâe:

— « Mâni o fi bine și sbori de bună seamă! ».

Dar lui Aurel nu-i mai era de alinare nici nădejdea asta. Il durea venirea zadarnică a atâtor oameni, de parcă numai el singur ar fi fost vinovat.

De-odată, Goga îl zmânceşte de braţ:

— « Uite Vlaicule, ironia divină! » Iar palma scurtă arată deasupra, în nalt, un vultur uriaş, care plutea lin, abia tremurând din aripi.

Maistorașul măsură îndelung aripile largi. Apoi murmură trist, abătut, dând din cap:

— « Da... ironia divină... »

La bere s'a mai înviorat. Intr'un târziu, a prins între degete o libelulă verzue, din câte se îngrămădeau în preajma lampionului şi i-a arătat-o lui Goga:

— « No! Frate-o... Vezi-o?... Apăi *iasta* ştie bine zbura... » şi a încheiat: « Mare Măcstru-i Dumnezău Bunu'... »

O săptămână întreagă, cerul s'a tot scuturat. Norii se învârteau pe loc. Duminica următoare, la 11 Septemvrie, din pricina vremii înegurate şi a vântului, a venit lume puţină. Abia vreo cinci mii de oameni, faţă de cele douăzeci de mii de mai înainte.

Sborul a fost primejdios de la plecare şi până la coborîre. Răzbufnelile tot mai tari ale vântului, când zvârleau maşina în sus, când o sugeau în hopuri adânci. Câteva încercări sfioase să facă un viraj, nu i-au izbutit. Nu mai avea nici prea mare curaj, nici atâta îndemânare. Sburase peste măsură de puţin în decursul acestei veri şi-şi simţea greu lipsa deprinderii, mai cu seamă pe un timp neprielnic, aşa cum era acesta. După câteva încercări zadarnice să afle un strat de aer mai liniştit, a coborît unde era, fără să se mai întoarcă, aterisând la vreo patru kilometri departe de hangar.

— « Apăi nu merje! E aspră treaba! » a lămurit el printre dinţi celor veniţi cu automobilul să-l ia de unde coborîse. A

pus subsuoară coroana de argint pe care i-au dat-o şi a plecat ca zeul izgonit de stihii...

Se simţea tot mai hăituit de neprielnicie. Şi mai dureros ca toate, era vrăjmaşul încuibat chiar în inima lui, neîndemnul care copleşea mai fiecare pas. Nu mai avea nici vrere, nici vlagă. Se lăsa dus de alţii. De n'ar fi avut din când în când încăpăţânări aspre, răsărite din senin, fără măsură şi fără alt înţeles decât oarba împotrivire instinctivă faţă de puterile străine ce-l copleşeau, poate că n'ar mai fi găsit într'însul nici tăria să mai înfrunte un sbor.

Atunci, într'o sară, strecurat din ceata prietenilor, a rătăcit îndelung şi singur pe uliţele de mucegai ale Sibiiului bătrân. A primit în suflet tăcerea tristă, putrezită şi cu duh de moarte a zidurilor vechi. S'a împrăştiat peste toată piatra sură şi rece, peste toată încremenirea jilavă, ameninţătoare, rămasă din leaturi uitate, şi s'a mistuit cu durere cu tot. Ca o împăcare cu soarta a pogorît pe încercări. Era ca şi când l-ar fi descoperit întâia oară pe Dumnezeu.

In biserica hăuitoare şi înaltă în care a intrat apoi şovăelnic, nesigur, înfricat, pustietăţile slăvite şi crunte ale bolţilor l-au cuprins întreg în înseninarea lor tristă, bună şi închinată.

Nu ştia să se roage. Se întâlnise rar cu Dumnezeu şi era stângaciu. Nu se îndemna să ceară o milostenie dela Poruncitorul Tăriilor în care el, omul mărunt, cerca să aducă orânduire nouă. Gândul i-a amuţit şi n'a găsit vorba. Dar aceea s'a spus totuşi, undeva în adânc, sub ceţuri. Iar liniştea s'a întins ca o apă nemişcată.

— « Unde ai fost, frate, că noi toţi te-am căutat... » i-a zis Ciura, bucuros că-l vede intrând la Brotte, în Restaurant. « Departe? »

— « Departe... » a oftat el uşurel, cu un glas care parcă nu era al său.

A doua zi, pe când vizita cu Octavian Goga şcoala de industrie ţărănească, trage deoparte poetul din valul de lume, care-i înconjura şi-l strânge de braţ.

— « Uite ce m'am fo' cujetat, Tavi, frate. Văd colo oareşce ştofă de odăjdii; apăi, spune-le te rog, să facă un rând, — şpezez eu criţarii ce-or necesita — şi le trimit în sat la popa nost'... »

Era, cum se vede, o rugăciune fără cuvinte.

Slujea la Brotte, în birt, o chelnăriţă bălană şi voinică. Din cea dintâi zi când a văzut-o, privirea lui Vlaicu s'a pironit pe înfăţişarea profesional de veselă şi de rece totodată, ca pe-o veche aducere aminte. O Freya îndepărtată şi tristă, renăscută într'un meleag valah.

Neştiind să se prefacă, sau măcar să pue cât de cât surdină amintirilor dintr'însul, maistoraşul îşi jignea neîndurător vecinele de masă, urmărind, cu ochi de tot stăruitori, nemţoaica plăvie cu şorţ alb şi mâni roşii, vorbindu-i nemţeşte « ca la München » — ceea ce înseamnă îndulcit şi cu zâmbet — dar, mai ales, vorbind de ea când nu era de faţă, sau dându-i bacşişuri catastrofale.

Toţi credeau că au înţeles. Iar în noaptea când Vlaicu a aşteptat închiderea restaurantului şi a pornit-o spre Târgul-de-jos, să întovărăşească până acasă fata cea bălae, prietenii au dat din umeri şi au surâs.

— « Aşa neveste faine i-or făcut ochi dulci şi el... »

Şi el?

El a mers domol lângă femeia turburată. I-a cerut să lungească drumul, bătând uliţi pustii, în care pasul răsuna muzical ca o bătae pe gol, iar în pragul ei, la căsuţa săsască, mohorîtă, ţuguiată, cu ochi posomorîţi de geamuri mici şi poartă cruntă, duşmănoasă, n'a vrut să asculte mofturile împotrivirii mărunte ci a intrat în casă.

— « Calcă încet, te rog, că aude mama... »

— « Ştiu. » a răspuns firesc Vlaicu. Şi era cinstit spunând-o. Mirosea a jilav, a mucegai şi a mobilă bătrână, întocmai ca la München...

După ce-a aprins lumina, chelneriţa i-a zâmbit. Aştepta.

Dar Aurel, cu mâinile înfundate în buzunarele pardesiului, cu gulerul ridicat şi pălăria în cap, privea mai departe de dânsa. Odaia era foarte puţin « altfel » decât dincolo...

Şi s'a simţit deodată mai trist şi mai singur — Dumnezeu ştie ştie pentru care pricină anume. Un surâs stingherit i-a fluturat o clipă pe gură, când a întins mâna:

— « No! Apăi acu visează plăcut, fătucă! »

Şi-a plecat, lăsând-o nedumerită.

A doua zi, la masă, prietenii au văzut venindu-le un Vlaicu obosit, cu ochi traşi. Atunci toate privirile s'au întors spre chelneriţă şi *au băgat de seamă* că femeia are cearcăne vinete şi *nu mai cată* în ochii sburătorului.

Atunci bărbaţii şi-au zâmbit. Pricepuseră, vezi bine.

După masă, când i-a lămurit nevestei sale ce-i şi cum, frumoasa Doamnă Ciura aşa de tare s'a răzvrătit, încât nu i-a mai părut rău de nimic. Nici chiar că nu mai are o soră.

Pricepuse şi ea, vezi bine...

*

Intr'acestea, la Braşov se făceau pregătiri mari. Doctorul Nicolae Vecerdea, prezidentul Casinei Române, luase înţelegere cu Nicolae Bogdan, directorul despărţământului Asociaţiei Astra şi au alcătuit un mare Comitet Executiv de 36 de membri, rumâni de vază ai locului, dintre care nu lipsea nici Doctor V. Glăjar, nici Doctor Traian Pop, Iuga, Ciurcu sau Steriu.

Petre Popovici a fost numit prezident al Biroului central, având pe Doctorul V. Niţescu Vice-prezident, iar de secretari pe Doctor Moga şi V. Branişte.

Incă dela douăzeci şi nouă August venise în Braşov Inginerul Negruţiu să ia legătură cu cei dela Casină. Il rugase Vlaicu să vadă de locul sborului şi să purceadă lucrul hangarului.

Chiar în dimineaţa când a ajuns, Negruţiu a vorbit cu Profesorul Nicolae Bogdan, apoi s'au dus împreună la Căpitanul de poliţie Farkas, pentru limpezirea îndatoririlor de trebuinţă, hotărînd pentru sbor ziua de unsprezece Septemvrie.

După amiază, întovărăşit de Petre Popovici şi Branişte, au plecat la Stupina lui Mandiu Steriu, locul de acolo fiind aflat cel mai prielnic, iar stăpânul lui primind bucuros a-l da pentru sboruri.

Seara, Inginerul s'a întors la Sibiiu, să spue lui Aurel cele văzute, ca să trimeată vorbă de îndată lui Popovici că poate porni lucrările.

Amânarea pe o săptămână a sborului din Sibiiu a tras după ea şi schimbul zilei hotărîte pentru Braşov. In loc de unsprezece, s'a hotărît deci pentru Duminica din optsprezece Septemvrie, la ceasul patru după amiază.

Braşovenii s'au aşezat la lucru cu temei. In câteva zile, împânziseră oraşul şi satele învecinate de afişe cu reclamă şi

gazetele cu articole. Până şi foile ungureşti ori săseşti erau pline de vestiri şi dări de seamă asupra lui Vlaicu, a sborului său din trecut şi asupra lucrărilor din Stupina lui Steriu, sau asupra măsurilor luate de Comitetul organizator, în privinţa trenurilor hotărîte pentru transportul privitorilor la locul sborului.

Marţi, la treisprezece Septemvrie, pe seară, a sosit vagonul cu aeroplanul, întovărăşit de Ion Ciulu şi de Ion Vlaicu, fratele lui Aurel. L-au despachetat în grabă şi l-au dus să-l monteze în sala cea mare dela Hotelul Europa, din strada Vămii.

Au muncit toată noaptea, zoriţi să-l aibă gata chiar de a doua zi, ca să dea drumul publicului să-l vadă. Mai grăbit ca toţi era Ion Vlaicu, fiindcă învăţase la Sibiiu o dibăcie mare. Anume, biletul pentru intrarea în hangar plătindu-se cu o coroană, el dădea voe unora fără bilet, numai pe-o jumătate de coroană. Şi astfel:

— « Fratele Orel rămâne cu biletu — drag de el! — şi eu capet oareşce criţari. » Cum se vede, Ion voia să arate că nimeni nu păgubeşte. Ba, dimpotrivă. Dar adevărul este că făcea straşnic caz gândindu-se cum îl trage pe sfoară pe frate-său, mai ales de când Aurel avusese năstruşnica idee să-l silească pe Ion la Blaj, în ziua sborului, să se îmbrace pe domnie, cu pălăriuţă de pae în cap, şi — Dumnezeule! — cu guler şi cravată la gât. Astfel, bietul Ion s'a canonit şi la Blaj şi la Sibiiu, câteva zile întregi, gâtuindu-se şi răsuflând greu în gulerul de-o şchioapă al maistoraşului.

Ion Ciulu, om de credinţă, încercase să-l împiedice pe Ion, la Sibiiu, dela şufăreala cu intrările fără bilet. Dar când a văzut că nu-i chip, s'a dus de-a-dreptul la maistoraş de i-a spus, crezând că prin asta pune capăt unei pagube pentru stăpână-său.

Vlaicu l-a ascultat foarte crunt. Apoi, când Ciulu a sfârşit cu pârîtul, i-a întors:

— « No! Ioane... Tu n'ai fo' crezut, dar acu' vezi că 'ela-i mai deştept ficior ca mine! »...

Joi seara, la ceasul zece, cu acceleratul de Sibiiu, a venit şi Vlaicu, dimpreună cu Octavian Goga. Tot Comitetul i-a întâmpinat în gară, de unde au purces apoi, de-a-dreptul la restaurantul hotelului Europa, căci aveau masă mare împreună. A doua zi, maistorașul s'a dus să vadă hangarul din Stupina lui Steriu, tribunele, orânduirea locului pentru ridicarea aeroplanului şi pentru privitori. Apoi s'a mistuit. O după amiază întreagă nu l-a văzut nimeni, nici i-a dat de urmă. A venit la cină foarte târziu şi foarte obosit, ca dela drum lung. Dar de spus n'a spus nimănui unde a fost.

Urcase pe Târnpa.

... Pe Târnpa şi încă mai sus. Pentrucă în steiul ce nuşiu de piatră, printre fâşii de negură şi răscoliri de fum, îl întâlnise faţă în faţă pe Dumnezeu.

Suise anevoe tălăzuirea pieptişe a celor paisprezece serpentine. Când a ajuns în vârf, era ostenit şi fără îndemn. Iar ceţurile toamnei reci, abureala mocnită şi grea de sub copaci, îl făceau să se simtă stingher şi fără rost. Văzându-l cum stă înghemuit în sine însuşi, cu pumnii încleştaţi în fundul buzunarelor pantalonului, cu gulerul ridicat şi pălăria înfiptă pe frunte, ai fi zis că se măsura cu încleştarea stihiilor, că le-a eşit înainte, că le aşteaptă.

De-acolo sus, de pe clonţanul înalt, întocmit ca o ce tate de Dumnezeu făcută, de unde priveşti drept în creştetul

Braşovului cenuşiu şi de unde ungurii au ridicat încă mai sus coloana statuei lui Arpad, ca o trufaşă slăvire de piatră, Aurel caută cu ochii calea spre miază-zi, pe deasupra periilor verzi din creste şi din văi.

Până la Predeal drumul e doar cât o aruncătură de piatră. Vreo cinci kilometri până la linia Dârstelor, de acolo doisprezece până la Timişul-de-sus şi, în sfârşit, încă şapte până la Predeal. Aşa dar, numai douăzeci şi patru până să treacă piatra de hotar. De acolo, spre vale, nu mai avea nicio însemnătate cât poate sbura. El *piatra graniţei* vrea s'o treacă.

Inălţimea munţilor nu l-ar fi împiedicat. Era de ajuns să se urce în timpul sborului doar atât ca să poată pluti deasupra Tâmpei, care-i măsurată în vârf la nouăsute cincizeci şi şapte de metri. De aci încolo n'avea nevoe să mai sue. Tot drept mergând, ajungea tocmai la înălţimea Predealului. I se cerea doar o cotitură mică în dreptul Timişului, unde se gâtue valea, înghesuită de-o parte prin înălţarea Postăvarului, iar de alta, de Piatra mare, cei doi munţi cari cresc peste o mie opt sute de metri în piscurile lor şi şi-au lăbărţat poalele mai departe.

Numai vreme bună să fie!

Numai vreme bună...

Şi Vlaicu priveşte lung şi încruntat în cerul neguros şi mocnit, care se adunase acum peste întinderi, după câteva zile senine. Dorm aburi prin toate văile, iar pădurile fumegă încetişor. Toamna s'a revărsat şi aici peste tot, cu domoala ei îmbufnare vânătă şi pufoasă, pe sub care viaţa pare ciudată când mai dă un chiot vesel. Ii stau bine doar tălăngile, care bat când şi când, hăuind de departe, peste plai, sau dangătul adânc al câte unui clopot, cum este cel care cântă acum, la ăst ceas de

seară, întovărășind sclipirea măruntă din vitrourile Bisericii Negre...

...Un om singur, încremenit, pe-un vârf de munte. Și Dumnezeu care răsuflă peste cuprinsuri...

Tresare. I se păruse că e singur și-l prinsese urîtul. Acum, când bagă de seamă cele două făpturi, ghemuite peste piatra parapetului și privind în vale, e sâcâit.

Măreția solemnă a întinderilor s'a micșorat deodată și s'a urîțit. L-a făcut din nou om ca toți oamenii.

Desgustat, dă să întoarcă spatele și să plece.

Scrâșnetul pietrelor sub picior a tăiat ascuțit. Cele două femei au întors capul, iar Vlaicu le-a văzut. Mai ales pe una.

Părea micuță și urâtă, stând agățată de parapet, cu obrazul învinețit de frig, brăzdat de încordare și de suflet gol.

Acum, când a dat cu ochii de Vlaicu, fața s'a întins, s'a înseninat și a prins lumină de frumusețe. Un zâmbet straniu s'a simțit fluturând pe buzele nemișcate, iar ochii albaștrii-cenușii au lucit drepți și tari.

— « Vlaicu... » a șoptit atunci gura fetei. Apoi, capul s'a plecat ușor, salutând sburătorul ca pe o cunoștiință veche, dela care nu mai aștepți împlinirea formelor de curtenie.

Neînchipuit de încurcat, maistorașul a dus mâna la pălărie și a răspuns.

— « Cine drac'o fi astă fătucă, frate? » a zorit întrebarea în el. Dar fata nu i-a dat răgaz s'o afle. S'a apropiat domol, cu o înceată unduire de mers:

— « Nu mă mai cunoști, Domnule Vlaicu? »

— « D'apăi aceia n'oi zâce. Făr' numa cujet: de unde? »

Iar ochii albăstrui și tari, care-l țințeau liniștit în față, îi pluteau ca o privelițe turburătoare și veche, străbătută din toate ungherele aminitrii.

— « No! Fi-va muerea cea fainâ cu florile albastre, dela Blaj? » Așa s'a întrebat. Dar fata îi citea sub frunte și l-a lămurit:

— « Eu sunt Mărioara Bărbulescu. »

— « No! Așa-așa! » a făcut sburătorul, cu o neînsemnată întârziere. Nu-i era la îndemână să mărturisească fără înconjur, că numele acesta nu-i desleagă ferecarea neștiinței.

— « ...fiica lui Gheorghe Bărbulescu din Ploești... » a adăugat ușor Mărioara.

Atunci în Vlaicu a săgetat ca o aprindere scurtă de lumină și de viață, care i-a zguduit și i-a scuturat toate negurile ce-l înăbușeau. Era ca uluit:

— « D'apăi cum se poate aceia? Că doar eu te-am fo' cunoscut bine la Cotroceni... »

— « Firește » — i-a răspuns potolit fata. « Numai că, eram în uniformă de școală, cu cozile pe spinare și ghete fără toc... »

Decât, asemenea deosebiri nu le putea face omul nostru.

El vedea acum altă făptură. Mai limpede spus: abia acum o vedea.

Din restaurantul în care se aciuase cu Coana Steliana, nevastă-sa, Gheorghe Bărbulescu privea nedumerit spre vârful muntelui, unde Mărioara intrase în vorbă cu un om străin. Apoi, deodată, l-a cunoscut:

— « Ăsta-i Vlaicu, nevastă... »

— « Vlaicu? » a întrebat femeia, ridicându-se să-i vadă mai bine.

Dar în clipa aceea o fumegare de negură s'a prelins din fund peste vârf, a lunecat uşor pe lângă treptele de piatră ale statuei lui Arpad, şi a mistuit totul: munte, copaci, oameni...

Era toamnă...

MĂRIOARA

— « Să trăiască Ardealul nost'! » aşa strigase omuleţul sprinten şi iute la mişcări, care-i întindea amândouă mânile înainte, ca şi cum ar fi vrut să-l strângă la piept.

Deprins de mult să vadă braţe fluturându-i în ochi, mâni repezite să-l apuce şi să-l ureze, Vlaicu n'ar fi deosebit românaşul împlântat sub ochii săi, dacă, pe podişul Cotrocenilor, vorba aceluia n'ar fi adus aşa de puternică mireasmă transilvăneană. L-a întrebat pe loc:

— « De dincolo eşti, frate? »

— « Tocmai cum spui, viteazule! »

Iar mânile s'au strâns prietenește, scuturate cu deplină voinicie şi inimă, ca la două făpturi care de mult se căutau.

— « Eu sunt Gheorghe Bărbulescu, din Dârste de loc. » a lămurit apoi, omul. « Dar stăm la Ploeşti, cu familia — că-s trecut de micuţ în ţară, la negoţ — şi avem toate aşezările întocmite aici. Când vii odată pe-acolo, abate-te şi pe la fabrica noastră. Avem fabrică mare de tâmplărie, aşa că nici noi nu facem de ruşine Ardealul nost'... »

Sporovăiala asta veselă şi vântişă, care altuia i-ar fi sunat poate ciudată şi nelalocul ei, i-a plăcut lui Aurel. Era o spusă dreaptă şi fățişă, ca o deschidere de inimă nefăţarnică. De altfel,

venea dela un transilvăncan de-al său, iar asta, între mărunțișurile amare ale hărțuclilor din București, adia a frățic și a împărtășire.

I-a răspuns așa cum a crezut că se cuvine:

— « Fain! Și-acu venit'ai să-mi vezi gândacu, cum știe zbura ?»

— « Firește! »

— « Și l-ai văz't'? »

— « Văzut! »

— « Și ți-o fo' plăcut? »

— « Ne-a plăcut! »

— « Apăi, să vini și mâni, bade, că atunci deloc aranjăm un sbor fain, teribel de mare, să punem în reșpect pe domni și pe Blériot... »

Gheorghe Bărbulescu n'a înțeles prea bine. A clipit de câteva ori mărunțel în ochii mici, apoi a întors:

— « Mâni nu putem, că avem altele... Dar vino dumneata la noi, la Ploești. »

Cuvântul i-a izbit neplăcut în urechea lui Vlaicu. Glasul prietenos de până acum, îi sunase ciudat, sec și neprietenos. I-a aruncat o privire piezișe, de bănuială, ca și când ar fi gândit că negustorul pune anume înțelesuri dedesubtul vorbelor lui.

— « De bună samă încă și aceea o fi. Făr' numa un picuț mai târziu, că mi-s necesitat de experiment. » Așa i-a răspuns. Și repede și-a făcut de lucru, lăsându-l pe Bărbulescu în urmă.

Așa le-a fost cea dintâi întâlnire.

Peste vreo săptămână, fabricantul din Ploiești i-a ieșit iarăși în față.

— «Am venit să te mai vedem odată!»

Vorbea şi acum la plural, cum vorbise întâia oară. Ceea ce îi arăta lui Aurel că Gheorghe Bărbulescu, ori îşi are toată familia cu dânsul, risipită în mulţime, ori vorbeşte cu obişnuinţa negustorească a celui care reprezintă o firmă.

I-a cerut lămuriri.

— «Tot te-aud că vorbeşti pentru doi, bade. Aşa ţi-i cuvântul, ori te afli aici cu onorata familie?»

— «Tocmai. Aici e fata mea cea mai mare, Mărioara.» Şi i-a arătat, alături, o domnişoară mărunţică, mistuită cu totul într'o largă pelerină şcolărească şi cu faţa acoperită de cuvenita pălăriuţă pleoştită şi urîtă. Şedea neînsemnată şi neclintită lângă tatăl său, cătând cu privire domoală, fără păs, sburătorul din faţa ei.

Uitătura de-o clipă svârlită spre dânsa, nu i-a dat îndemn lui Vlaicu s'o vadă mai bine. A clătinat capul în chip de salutare, murmurând:

— «Aşa... aşa...» dar nimic nu l-a îmboldit să-i întindă mâna.

Fata a băgat de seamă. In treacăt, ochii calmi au licărit într'un chip ciudat. Dar brusc, luminiţa lor s'a stins la loc şi înfăţişarea a rămas la fel de ştearsă, la fel de nepăsătoare cum era de totdeauna.

S'au mai văzut de multe ori pe câmp, la Cotroceni, în vara celor dintâi sboruri. Şi totdeauna maistoraşul a auzit o vorbă prietenoasă. Şi totdeauna a văzut, lângă omul din Dârste, neturburata înfăţişare a fetei modest îmbrăcate. Dela un timp s'a deprins cu priveliştea lor, cum te deprinzi cu forma copacului din geamul casei. Ajungi să nu-l mai vezi.

Și poate că vieața toată și-ar fi urmat calea ei fără spor și searbădă, dacă, în astă zi de toamnă și de neguri, la ăst ceas apăsat și gol, bântuirea tristețelor mari nu s'ar fi curmat deodată, straniu și miraculos, pe stânca sură a Tâmpei brașovene.

Incuietoarea greu zăvorîtă a inimei s'a făcut țăndări. Meleagul cel pustiu și trist a tresărit ca în primăvară. Și toate s'au făcut iarăși bune și ușor de îndurat, pentrucă sufletul cel singur își găsise sprijinul în ochii drepți și liniștiți ai Mărioarei, ochii senini și limpezi, pe care-i cunoștea de mult, pe care-i aștepta de mult. Nu i-i dăduse nici Freya, nici Friede, nici miile de necunoscute cu care își încrucișase cărările. Plutiseră doar sus, deasupra Blajului cu el, arătându-i calea către Țară.

Acum, ochii cei sortiți lui își găsiseră stăpâna. Și-o găsise și maistoraşul totodată.

Astfel cel urcat sărac și fără nădejdi pe încâlcirea serpentinelor Tâmpei, a coborît cântând drumul înapoi.

— « Ce ai, frate, de te-ai făcut deodată așa de vesel și tainic? » l-a întrebat a doua zi oarecine. « Intr'una zâmbești și mereu fugi de noi și de soțietatea celor care te admiră... »

— « Apăi, nație, am a cujeta pe mai departe! Pricepi? » îi răspunse Aurel, bătându-l pe umeri și s'a mistuit numai decât printre ulițele cenușii, cu căutături de geamuri mititele. Gonea amarnic să ajungă mai repede la Stupină, unde, după orânduirea făcută pe Tâmpa, trebuiau să vie și Bărbulești.

I-a găsit pe câmp, sosiți de mult. Mărioara cerceta aeroplanul subțirel și svelt, ca pe o cunoștință veche. Privind-o

bine, cu faţa luminată şi dusă pe gânduri, ai fi zis că-i zâmbea ca peste depărtări.

— « Aş vrea să sbor şi eu odată.» a murmurat fata, într'un târziu.

— « Aceea-i uşor.» lămuri Vlaicu. « Aşteaptă să măestresc gândacu' meu cel nou, care-i pentru doi. Sau, dacă te grăbeşti, încă şi-atunci se poate, cu şura lu' Farmanu'... »

— « Nu. Aştept.» a făcut simplu Mărioara.

Ochii lui Aurel s'au pironit calzi pe obrazul smead şi catifelat. Ce linişte Dumnezeiască aducea în inima lui înfăţişarea aceasta fragedă şi potolită.

— « Armonie ! » aşa a gândit. « Făr' că numa armonia cea mai perfectă poate linişti astfel... » Şi se simţea întărit în toate puterile lui, ajuns tot mai încrezător în zilele de mâine. Chiar prea încrezător. A şi arătat-o:

— « D'apăi şi cu gândacu' esta încă poţi sbura. Scaunul e micuţ, dar noi doi încăpem numa bine. »

Fata a ridicat privirea senină şi curată, străbătându-i până în zmoala fierbinte a ochilor. A răspuns fără stingherire, fără ocol, fără ascunziş:

— « Da. »

Şi pentru Aurel a fost limpede, că se vor urca împreună la cel dintâi sbor...

Cel dintâi?

Dar, la urma urmii, de ce acest întâi sbor n'ar fi totodată şi peste Carpaţi. Cumplit şi copilăresc i se înfige în inimă ghimpele ambiţiei nesăbuite: s'o ducă pe Mărioara până la Ploeşti. Acum toate i se par cu putinţă, de vreme ce simte aşa de puternic şi de limpede, că Dumnezeu dintre bolţile sure

şi umede ale bisericii sibiene a venit după dânsul şi l-a întâmpinat pe Tâmpa, sus.

— « No! Apăi acum chiar ştiu ce-i aceea înjer, frate Ioane, că am fo' văzut. E-aşa, că tot ce spune crezi, şi nu mai crezi nimic până ce nu mai grăeşte ea...

« Ş'apăi, frate, când ţi-o fo' ieşit în calc, toate 'elea s'or şters cu buretele, câte or fo' până azi! »

Ion Vlaicu a mustăcit viclean şi n'a răspuns. Cunoştea bine şi el povestea asta. Ş'apoi, la Stupini, când o văzuse pe Mărioara venind, a înţeles aşa de repede tot ce era de înţeles, încât năvala de arşiţă din Aurel i se părea dela sine poruncire. A gândit fără şovăire:

— « No! Apăi acu, fratele 'Orel, lucră negreşit gândacu' ela să poarte doi !... »

După amiază, Vlaicu s'a repezit cu trenul până la Timişulde-sus, şi de acolo, până la Predeal, să-şi aleagă locurile prielnice de coborît la nevoie. A găsit destule şi bune pentru gândacul lui cuminte, care ştie se opri în cîţiva paşi, de când i-a mai adăugat şi frână la roata din spate.

Numai vreme bună să fie...

Numai vreme bună...

Doar în nădejdea asta l-a târît şi pe Goga după dânsul. Stăruise aşa de mult să vie, încât poetul s'a lăsat înduplecării şi l-a întovărăşit. Acum, pe Aurel, după ce le-a văzut pe toate şi înţelege că nu-i mai stă în cale nicio piedică, îl scurmă inima să-şi mărturisească ispita. Vineri seara nu s'a putut stăpâni şi a spus între câţiva prieteni. N'a spus tot, firește. A spus numai *o parte* din dorinţa lui. Dar, mărturisindu-le că va sbura peste Tâmpa, s'au găsit destui să înalţe capetele în cutremurarea

aceluiaș gând. N'au avut însă curaj să-i pue întrebarea cea fără seamăn. Visul era copleșitor, ca să cuteze cineva a-i cere cu dinadinsul împlinirea...

Doar Goga pare că așteaptă de mult astă spovedanie. Prietenia lui a întins antene mari în inima netedă a meșterului de păsări minunate și simte, cu o limpezime neîndurată, tremurul care se prelungește în ea.

Ii spune înainte:

— « Iată, Vlaicule, de *aici* ar trebui să treci munții. Dacă te ridici peste Tâmpa, e-o jucărie să sbori până la Predeal — mai cât drumul dela Cotroceni la Chitila. »

Maistorașul încleștează gura și face ochii pe jumătate. I-i aproape dureros simțimântul ce-l are, auzind gândurile din el spuse de alții. Iar Goga urmează și încheie:

— « Păcat că Regele este dus la manevre... Altminteri, ai putea coborî pe pajiștea din fața Castelului Peleș, să I te dai în dar, cu tot cerul Ardealului adus pe aripi... »

Plouă mărunt. Incepuse strecur de picături încă dela întoarcerea din Predeal iar până la ăst ceas târziu de noapte tot n'a contenit.

— « E binecuvântarea lui Dumnezeu, în ajunul sborului de mâine, » spune cineva lui Victor Branișteș, care caută îngrijorat spre cer.

— « Să-ți fie gura de aur! » răspunde, abătut, gazetarul. « Dar mă cuget cu groază la vremea urîtă, care l-a urmărit pe Vlaicu două săptămâni, la Sibiiu...

Tot la cele două săptămâni se gândea și maistorașul acum, ghemuit în fereastra deschisă a camerii lui și privind cerul negru, de unde cădeau picurii mici, ca niște firișoare de fulger mărunt.

Până la miezul nopţii nu s'a clintit de acolo. Dar un vânt subţire, ridicat încetişor din afund, a purces să sune prin copacii dealurilor. Atunci ploaia s'a rărit, s'a uşurat şi a pornit-o spre alte coclauri, desvelind deasupra Braşovului o stea, două, o mie... Apoi cerul întreg, din capăt în capăt.

Tremurând sub învelitoarea umedă şi rece, Vlaicu a adormit dintr'o dată, ca o cămăruţă în care ai stins lumina...

Când s'a trezit, bătea soare alb în toată lumina perdelei. Văzduhul era curat şi rece ca sticla. Iar crestele, până în depărtare, se dinţau aspre în limpezimi. Vlaicu a tras aer până în fundul pieptului, ochii i-au licărit a foc şi a fericire.

— «No! Endlich! Fi-va bine!» aşa a şoptit. Şi fără să mai caute de ceas, s'a îmbrăcat cu zorul şi a pornit-o într'o birjă pe Blumăna mare, către gară şi către Sân Petru, ca să cârmească apoi la stânga, spre Stupină. Furat de gândurile şi dorurile lui, n'a luat în seamă vântişorul, care se îndemna şi tot mai tare se îndemna din sus, din căile Oltului.

După două ceasuri, l-a auzit şi l-a înţeles. Crescuse încet, dar necurmat. Acum plesnea în scândurile hangarului şi fluera prin crăpături, ca o jivină care n'avea de gând să se potolească uşor.

Dar Vlaicu era vesel. Eşea din când în când afară şi punea batista în vânt, apoi intra din nou la adăpost.

— «Suflă, a dracu', cu opt metri la secundă! No! Frate Ioane, fă tu deloc o calculaţie fainâ: Dacă vântu' esta urcă zece kilo per meter quadrat, apoi câtă putere se consumă dejaba pe zi?

«Nu ştii? Nici eu nu ştiu, frate, şi nimeni nu ştie. Făr' numa că puterea tot se consumă şi aceea-i mai mare pagubă

ca tăte' elea... Oamenii or ajunge odată şi-or plânje c'or tăiat pădurile şi-or strâcat tot petrolul, când or avut vânt şi l-or lăsat curje fără rost.»

Ion Vlaicu nu prea înţelegea mult din veselia fratelui său. Celălalt Ion, adică Ciulu, mecanicul, îl văzuse de atâtea ori pe inginer sburând pe vânt, încât nu era înfricat peste măsură. Totuşi nici el n'a înţeles prea mult, când maistoraşul, la întrebarea lui Ion dacă se încumetă să sboare pe asemenea timp, i-a răspuns:

— «Acu n'oi sbura, frate, făr' numa oi fuji! Că vântu' esta merje'n Ţară, drag de el, şi mă sue, măi, de bat trei Bibeşti puşi unu' peste alt'...»

N'a trecut însă multă vreme şi veselia lui Vlaicu a început să scapete. Avea pricini temeinice. Şi nu atât din creşterea necontenită a vântului, cât din chipul cum bătea acum, neorânduit, cu toane aprige de şuer topite scurt în scăderi repezi. Batista, din mână pusă în bătae, fâlfâia uneori ca o pleată trasă, iar alteori, cădea bleagă peste mână, nesusţinută de pic de suflare.

— «Apăi aceea nu-i bine» a murmurat Vlaicu. Şi prin răzbufnelile neregulate, el se vedea —lămurit— rob acestei vrăjmăşii năvârlioase, care-i în stare să te svârlă o sută de metri în sus, dintr'o singură năpustire, pentru ca, îndată, să te turtească pe pământ, ca pe-un boţ de clisă moale.

Noroc că zările munţilor îi zâmbeau vesele şi însorite către miază-zi. Se uita la creştetul rotund al Postăvarului şi se simţea pe el. Sau ca şi când ar fi fost la înălţimea lui. Şi atunci, dedesubt, devale, i se desfăşura o închipuită privelişte dumnezeiască, unde se vede tot: apa Prahovei, Castelul Peleş, sondele Câmpinei...

Mai ales sondele Câmpinei. Adică hotarul statornic dintre munte și câmp.

Către ceasul două de după amiază, lumea a început să se adune pe câmp. Parte venise pe jos dela Brașov, parte cu trenul dinspre Teiuș și Sighișoara, prin Mékeskert, stația de la un kilometru depărtare de Stupină. Aproape de ceasul trei, trenul mixt, purces din Brașov la ora două și douăzeci și șapte de minute, a vărsat în gara Brasso Külváros pe toți cei opt sute de oameni din vagoanele înadins adăugate cu prilejul sborurilor.

Dar vântul întețit peste măsură a întors multă lume din drum. Al doilea tren dinspre Brașov, pregătit să plece între ceasul trei și trei jumătate, a rămas pe loc. Astfel, ceasul patru, hărăzit începutului de sbor, a aflat doar vreo două mii de oameni pe câmp. Drept este că, de jurîmprejur, pe lanuri, pe căi, pe case, și până sus, în creștetul Tâmpei, se țesuse o lume amestecată, așteptând să vadă fără cheltuială mașina cea sburătoare. Fusese, poate, și greșeala gazetelor, care au scris Sâmbătă că, Vlaicu sboară peste oraș și pe deasupra Tâmpei. Dar, mai presus, a fost urmarea firească la chipul în care « Gazeta Transilvaniei » a făcut reclamă pentru sborul lui Aurel. Adică, înjurând cumplit și pe unguri și pe sași, apoi scoțându-le ochii cu aceea ce a dat geniul românesc.

Cum a spus cineva atunci, reclama se putea strânge în aste câteva vorbe:

— « Dați-ne bani, să vă arătăm ce nerozi sunteți! »

Căci românimea acelor părți era îndeobște foarte săracă, iar prin satele vecine se purtase veste, fără prea multă inimă.

*

Timpul de după ceasul patru i-a fost un chin bietului Aurel. Mai întâi, îl torturau prietenii, sfătuindu-l să nu sboare. Apoi, îl torturau răsbufnelile vântului, amenințându-l. Și, în sfârșit, îl torturau zările cele limpezi și înalte din miazăzi.

Mereu ieșea afară din hangar, mereu se întorcea îndărăt. Iar nădejdea că vântul s'o mai potoli, odată cu fumegarea serii, se topește și ea, pe măsură ce minutarul se apropie neîndurător de semnul împlinirii ceasului cinci. O rămășiță — foarte îndoită și aceea, — mai stărue totuși în el. A văzut câteva păsări sburând foarte sus și i s'a părut că sborul le era liniștit. Așa dar, trăgea nădejde să afle o pătură de aer mai potolit.

Toate astea n'ar fi însemnat mare lucru. Era însă nedumerit că nu vede pe Mărioara venind. O căuta cu ochii peste mulțime și n'o zărea nicăieri.

Dar fata sosise de mult. Pierdută între miile de privitori de lângă știoborul mărginaș, nu-și lăsase părinții să se apropie de hangar. Înțelesese înfrigurarea care bântuia acolo și n'ar fi vrut să mai adauge un strop pe deasupra, iscat din îngrijorarea cam sgomotoasă a tatălui ei.

— « Nu trebue să-l lăsăm să sboare pe asemenea vânt. E nebunie curată! » spunea cu durere de inimă bunul om. « N'avem mulți ca el. Se cuvine să-l apărăm... »

Dar Mărioara a hotărît:

— « Lasă-l, tată, să vadă singur ce are de făcut. La mers pe jos ne pricepem toți. Ce se petrece mai sus, asta numai el știe... »

Judecând astfel, fata dovedea că înțelege bine cât rost ar fi putut să aibă o vorbă a ei, ori măcar o singură privire,

în hotărîrea ce ar fi luat-o Vlaicu. S'ar fi zis că i-i teamă să nu-l îndemne la faptă fără cumințenie. De aceea și-a ținut părinții lângă ea, amestecați în mulțime, și nu le-a îngăduit nici măcar să iasă la față lângă bară, unde sburătorul i-ar fi putut vedea.

Ion a priceput sbuciumul lui Aurel, fără să ajungă a măsura totuși întreaga lui întindere. A pornit-o de-a-lungul lumii privitoare și a găsit fata. Indată s'a întors la frate-său și i-a șoptit:

— « O fo' venit 'Orel. Poți sbura. »

— « Și unde-i? » a întrebat de-a-dreptul maistorașul.

— « Colo! » i-a zis Ion, arătându-i locul.

Atunci a văzut-o și Vlaicu, prizărită printre oameni. Iar inima i s'a strâns în chip ciudat. I s'a părut totul ca o părăsire.

— « No! Bine! Apăi, frate, Ioane, scoate mașina afar'! » Și vânăt la față, înăsprit și rău, își înfundă casca pe cap, pune mănușile în mână și pleacă încet în urma aeroplanului care înainta legănat pe câmp.

Peste zece minute după ceasul cinci, motorul dudue vijelios. Gândacul saltă în scurt, ca un ciocârlan săgetat de pe brazdă. Hățuindu-și fără milă cârmele, sburătorul luptă amarnic și furios cu vântul, în salturile și prăbușirile care-l întâmpină. Umflat de un șuer, gândacul zvâcnește, țâșnind până la o sută de metri în sus. Apoi, într'o clipă, e iarăși la treizeci de metri de pământ, legănat totodată și dela dreapta la stânga, în marele pendul al mașinei, care-și caută cumpănire.

Ii trebuește lui Vlaicu toată puterea să se încleșteze cu mâinile de volan. Altminteri l-ar scuipa din carlingă aceste cumplite căderi în gol și aceste legănări, pe care nu le-a mai întâmpinat nici când.

Cearcă să urce mai sus. Maşina nu înţelege. Sucește aspru roata. E zadarnic. Doar câteva clipe a izbutit să se facă ascultat. N'are nici măcar norocul să-l plesnească vreo câteva răzbufneli mai tari, ca să-l sue peste o sută de metri şi să-l scoată din pătura asta atât de frământată. Cel puţin să-l urce mai sus, ca să aibă destulă înălţime, încât să nu se mai teamă, la fiece scufundare, că poate intra în pământ.

Indrăzneşte un viraj, fără să gândească prea bine la urmări. Dar abia răsucit din linia vântului, se simte aruncat în aer, apoi îşi vede carlinga repezită tocmai în partea protivnică de unde s'ar fi cerut după rostul ocolirii şi, în sfârşit, bagă de seamă că e prăvălit ca un bolovan.

Se lasă păgubaş de viraj şi se lasă păgubaş de sbor. Va sbura din nou peste un ceas, sau mâine. I-a rămas destulă cuminţenie să nu mai înfrunte o primejdie nouă şi fără niciun folos. Nu tae motorul, ca de obiceiu. Pândeşte clipele când poate stăpâni cârma şi încet, încet, se apropie de iarbă. Dar, când e doar la câţiva metri, o pală de aer îl smulge iar spre văzduh, apoi, deodată, se tae, dându-i drumul să trăznească în pământ.

O roată a sărit cât colo, făcută bucăţi. Şi aeroplanul a rămas şoldiu pe iarba câmpului, la doi kilometri depărtare de hangar...

...Un aeroplan şi-un vis. Pentrucă ruptura nu se putea drege bine decât la Bucureşti. Pentrucă Mărioara stă înainte, acolo, în mulţime, îngheţată şi nepăsătoare...

— « Goana ! » strigase înfricoşat glasul copilei, către birjarul morocănos şi spelb. Iar Gheorghe Bărbulescu s'a îngrozit auzind ce asprime de cuvânt poate tâşni din blândeţea fetei sale.

Galopul înebunit peste câmp i-a dus lângă aeroplanul lui Vlaicu tocmai la timp. Adică, prietenii sburătorului, veniți cu automobilul, nu-l urcaseră încă în mașina lor să-l întoarcă la hangar.

— « No! Văz't-ai? » i-a făcut Aurel cu o lacrimă de ciudă în ochi și în glas. « S'o fo' betejit, nărodu' meu. »

Dar și cuvânt și inimă i se îmblânzeau rostind. Privirea fetei, țintită la dânsul, îi mărturisea o spaimă pe care n'o citise niciodată în ochii cuiva. Nici chiar în el însuși, la clipele celor mai primejdioase întâmplări de zbor.

— « Ți-o fo' așa tare frică? »

— « ... »

— « Pentru *mine?* »

— « ... »

In aceiaș seară, împachetează mașina, o sue în trenul care urcă la Predeal și dă o telegramă lui Romulus Boca în Orăștie, vestindu-l că nu mai poate veni să sboare acolo, așa cum fusese rugat, din pricină că vremea e nestatornică și nu-i învoește sboruri bune.

Nu-și mai îngăduia să sboare în chipul acesta. Iar la Orăștie mai ales, hotărît nu!

Joi, la douăzeci și două Septemvrie, când a sosit Vlaicu în București, avea să afle multe și felurite noutăți, dar toate la fel de dureroase pentru dânsul.

Mai întâi, auzi cum Ministerul de Războiu are de gând, după manevre, să-l trimită pe Sublocotenentul Protopopescu în Franța, la concursul de aviație, ca să vadă aeroplanele nou eșite, să recomande pe cel mai bun, să învețe pilotajul pe el și să comande câteva pentru armata românească.

Apoi, cei dela Minister l-au chemat pe Bibescu dela Viena, unde se dusese să grăbească venirea unui aeroplan Blériot, împotmolit pe drum, şi i-au cerut să intre în armată, ca locotenent, la compania de aviaţie, nou înfiinţată pe lângă batalionul de geniu.

Pentru manevrele din Moldova Prinţul fusese dat la Partidul de Nord, alcătuit din Corpul al patrulea de armată şi Divizia doua de roşiori. Comanda Partidei era în mâna Generalului Lambrino. Bibescu trebuia să se ducă la Paşcani cu tustrele aeroplanele pe care le avea acum şi cu piloţii eşiţi din şcoala lui: Capşa, Istrati şi Zorileanu.

La partida de Sud — alcătuită din Corpul al treilea de armată şi Divizia întâia de roşiori — i s'au dat Generalului Hârjeu aeroplanele Farman, conduse de Maiorul Macri. Adică, avea piloţi pe Negrescu, Boiangiu şi Protopopescu. In ziua de şaptesprezece Septemvrie, aceştia din urmă ajunseseră la Bacău, împreună cu vagoanele unde erau aeroplanele şi începuseră montarea, aşa încât peste două zile puteau să sboare.

Totuşi cea mai dureroasă suferinţă i-a pricinuit-o lui Vlaicu cel mai tânăr dintre piloţii români, Poli Vacas. Cu o zi înainte, adică Miercuri două zeci şi unu Septemvrie, ciracul credincios al lui Cerchez plecase în sbor dela Chitila şi ajunsese până la Roman.

Asta însemna trei sute cinci zeci de kilometri... Şi mai însemna trecerea printr'o furtună...

...Şi câte nu mai putea să însemne sborul acesta, pentru maistoraşul care nu făcuse încă nicio călătorie mai lungă, iar în vântul dela Braşov a trebuit să coboare după două minute de sbor. Câte ar fi putut să însemne, dacă Vlaicu ar fi ştiut în ce chip a urmat sborul flăcăiandrului dela Chitila!

*

Poli Vacas n'avea, la vremea de-atunci, decât optsprezece ani. Micuţ şi pirpiriu la trup, nu-i părea nici pe aceia. Dar diavolul, care de mic copil îl îndemna să-şi îngrozească părinţii, cocoţându-se în vârful casei şi stând ceasuri întregi ca să privească lumea de sus, nu putea să-i dee pace când a văzut balonul sferic al Căpitanului Tomek şi mai cu seamă aruncările aceluia cu paraşuta. Era tocmai ce putea să împlinească visurile unui hăbăuc de şaisprezece ani, cât avea el în primăvara anului o mie nouă sute zece. Adică, atunci când Mihai Cerchez, bun prieten cu familia lui Vacas, începuse lucrările la Chitila.

Când însă a mai sburat şi Osmont la Cotroceni, iar Cerchez a pornit a-şi aduce din Franţa aeroplanele, Poli nu s'a mai mişcat dela Chitila. Ţinea morţiş să înveţe a sbura şi nu l-a desbărat de asemenea gând năstruşnic nici căderea lui Guillemin, nici acea de peste un an a lui Viallard. Iar fiindcă Mihail Cerchez îl socotea prea tânăr, Poli Vacas a hotărît să aştepte. Dar nu acasă. I se părea prea departe lui, care era atât de grăbit. Ci chiar pe aerodrom, unde s'a făcut tot ce vrei şi a făcut tot ce voiau alţii. Se zice că omul care stă mereu în cafenea e «stâlp de cafenea». Lui Poli Vacas i s'ar fi potrivit spune «iarbă de aerodrom». Căci, pe un câmp de sbor, numai aceia tace, nu cere nimic, în schimb leagă bine pământul sub roţile aeroplanului, dă prospeţime şi e odihnitoare ochiului. Când a împlinit optsprezece ani, Vacas şi-a cerut dreptul făgăduit.

— «Adică dreptul să-şi rupă gâtul în chip ales.» Ceea ce se zice patetic: «Pentru progresul omenii», dar în fapt e, o boală ca toate boalele, şi poate mai rea decât altele, fiindcă ştiinţa nu s'a ocupat încă să vadă, dacă aceşti năuci n'or fi cumva nişte bieţi bolnavi, molipsiţi de-un microb care

s'ar putea numi de-o pildă: « microbul progresului ». Doar progresul începe a se arăta tot mai mult ca o artă de murit mai repede şi mai sigur. Şi progresul e o distrugere de forme şi orândueli, o răzvrătire, care totdeauna iscă arşiţă, suferinţă, sânge, moarte. Aşa dar, întocmai ca oricare altă boală... »

Şolticăria asta răsucită, pe care o tot proclamase cândva alt « năuc » de aceiaş teapă, Rudi Catargi, şi care avea să întărească el însuşi mai târziu cu sânge şi cu moarte, « microbul progresului » ce-l molipsise, i se potrivea bine lui Poli Vacas. I se potrivise în seninătatea cu care s'a încumetat să înveţe singur a sbura şi i se potrivea mai ales acum, când s'a folosit de-o întârziere în lucrul atelierelor dela Chitila şi a cerut să i se dea voe ca Farmanul Nr. 7, care nu putuse fi livrat la timp Ministerului pentru manevre, să-l ducă el, în sbor, până la Roman.

— « Microb, microb, dar cam prea mult microb, copilule! » i-a zis Cerchez, spăimântat de cei trei sute cincizeci de kilometri depărtare.

Dar Poli Vacas împlinise optsprezece ani tocmai. Şi acei « microbi prea mulţi » de care se plângea patronul acum, el însuşi îi ajutase, de vreme ce, văzându-l pe băetan ce mână ageră dovedeşte, când se cocoaţă sus, în hardughie, l-a tocmit şef-pilot al aerodromului şi-i dăduse să prezinte Ministerului aeroplane în sbor.

— « Dumneata ce păgubeşti? Unde au mers doi, merge şi-al treilea! » a făcut Poli Vacas, cu marea lui înţelepciune de optsprezece ani. Şi aşa de tare l-a zguduit pe Cerchez această auto-cruzime, încât l-a lăsat în bună pace şi a zis cum zicea el. Atâta i-a adăugat:

— « Fie! Dar două lucruri îţi cer şi eu. Primul: să te întovărăşesc pe jos cu automobilul, ca să te pot culege, sau — în

cazul cel mai fericit — să te pot bandaja și duce mai repede la Spitalul cel mai apropiat. Și, al doilea, să sbori numai pe calea ferată și să studiezi bine drumul pe hartă.»

— «Drumul e studiat de mult!» a răspuns stăpân pe sine, aproape disprețuitor, băetanul. «Uite colea...» și a bătut cu palma o carte poștală îndoită, pe care scrisese numele gărilor dela București până la Roman, unde voia să se oprească.

Cerchez a strâns din umeri odată, de două ori, a dat din mână a lehamite, în neștire și i-a întors spatele, lăsându-l în plata Domnului. A înțeles omul că e ursit să n'aibă noroc...

Miercuri, la douăzeci și unu Septemvrie a înțeles și mai bine, privind găteala pe care și-o făcuse Poli Vacas pentru acest mare raid, hărăzit să rămâe scris în istoria aviației românești. Băetanul se înfundase într'un fel de cojoc, tăcut într'o blană de capră cu latele pe dinafară, își mistuise capul într'o chivără cu ochelari, mânile în mănuși cu un singur deget, iar picioarele împărțite ciudat. Unul, purta o ghiată civilizată, pe când celălalt se umfla în cogeamite șoșon de pâslă.

— «Aha!» a făcut Cerchez «Te-ai încălțat așa, ca să ții minte unde-i dreapta și unde-i stânga... Bine-ai făcut. Slujește la orientare»...

Apoi a plecat cu mecanicii înainte, ținând în brațe geamandanul plin de doctorii și bandaje, mai încredințat ca oricând de trebuința lor.

La ceasul șase, când Vacas a socotit că automobilul cu Cerchez gonește dincolo de Ploești, s'a suit în aeroplan și a plecat, ținând cu o mână manșa, iar în cealaltă, cartea poștală cu numele gărilor. Ceea ce i-a slujit de minune. Chiar dela a

treia gară le-a încurcat. Astfel Ploeştii, priviţi de sus, n'au mai semănat cu ceea ce erau pe jos. Din Farman s'au arătat a fi cu vre-o două gări mai departe...

Dar sborul mergea desăvârşit. Aerul era curat, motorul trăgea bine, văzduhul neted ca un asfalt fără cusur şi gumat.

Pe la Valea Călugărească, Cerchez — care se răsucise în maşină şi sta cu ochii privind îndărăt pe cer — a zărit aeroplanul venind fără nicio clătinare. L-a văzut apropiindu-se, trecând... depărtându-se...

— « Aşa-i totdeauna cu copiii... » a pufnit el. « De ei au milă toate animalele şi-i lasă în apele lor... Se vede că, pentru ăştia noi, chiar şi motoarele... »

La Buzău, pe câmpul larg de lângă cazărmi, l-a găsit pe Vacas în strălucire. Ofiţerii buzoeni îi făcuseră o primire aşa cum merita cel dintâi om coborît din cer pe pământul lor.

Dar după plecarea din Buzău văzduhul se neliniştise. Aeroplanul a început să cam facă nazuri şi după vreo douăzeci de kilometri, cam pe la gara Zoiţa, s'a prăvălit într'un gol de aer catastrofal. Dela şapte sute de metri a ajuns la vreo două sute, fără ca bietul Poli Vacas să mai fie de vreun folos. Ingrozit de întâmplare, băetanul a coborît jos cu o grabă mai mult decât inimoasă — ceea ce şedea tot aşa de bine anilor lui — şi s'a jurat să nu mai sboare mai departe. Putea să fie fericit că a făcut cei o sută şi patruzeci de kilometri...

Din nefericire, în saltul cel de prăpăd îşi pierduse nu numai cumpătul, dar şi orientarea. Adică, vestita lui carte postală, cu gările pe ea...

Văzând însă cum răsar, din toate lanurile de porumburi, oameni spăimântaţi de dihania neînchipuită care vâjîa şi de-

tuna ca un zmău din poveste, Vacas a coborît din aeroplan şi a dat să strige cătră dânşii.

Atunci a fost şi mai rău. Bieţii oameni au văzut că din zmău coboară necuratul schiop, cu blană de ţap pe el, cu ochi în frunte şi cu două picioare fără sămuire între ele...

Vreme de un ceas, i-a fost cu neputinţă lui Poli Vacas să audă glas de om. Patru sate împânziseră porumbiştile. Se adunaseră din Joiţa, din Arzăreanca, Costeni şi Cuculeasca, de erau mai multe capete decât ştiuleţi. Dar când făcea Poli un pas spre ei, pârîiau câmpurile şi lanurile de fuga lor, ca la cutremur şi la ruperea pământului...

Intr'un târziu, o trăsură boerească s'a apropiat, gonind în galop. Vlăjganul de boer tânăr din ea, a sărit jos înainte de oprire şi a întins o palmă lată, prezentându-se:

— « Ionel Lupescu, moşier pe-aici! »

Ajutorul venea la vreme. Şi venea singurul ajutor care putea fi de folos. Căci numai tăria cuvântului său de stăpân a putut încredinţa pe câţiva săteni că « necuratul » e un creştin ca toţi creştinii.

Ba tăria lui Lupescu, s'a arătat chiar asupra lui Vacas, pentrucă l-a făcut să cuteze a pleca mai departe, ceea ce era cu mult mai greu după hopul cel neaşteptat.

— « Dumnezeule! » a izbucnit Lupescu, aflând cele petrecute şi înţelegând că pilotul nu mai vrea să sboare: « N'o să spui acum că ţi s'a făcut frică? »

Poli Vacas a dat din umeri şi a răspuns hotărît:

— « Nu! Fireşte. N'o să spun... » apoi, a urmat mai încet... « dar frică tot mi s'a făcut! »

Atunci Lupescu l-a înşfăcat de-un braţ şi a strâns până ce i-a trecut lui Poli cheful să spue a doua oară.

— « Frică? » l-a biciuit boerul. « La optsprezece ani, frică? Şi după ce-ai făcut o sută şi patruzeci de kilometri? »

— « Eee... Dacă ai fi în locul meu... »

— « Dacă aş fi, aş sbura. Şi dacă vrei să mă ei şi pe mine, poftim! Merg şi eu până la Bacău... »

— « Cu mine? »

— « Da! »

— « Chiar după cele ce ţi-am spus? »

— « Chiar. Hai să plecăm! »

— « Ba nu zău, ai merge cu mine?... ». Iar întrebarea de copil crescut a lui Vacas suna aşa limpede a rugăciune şi a recunoştiinţă, încât Lupescu a priceput cât bine făcea în clipa aceea.

Fireşte, n'a sburat. A sburat doar Vacas singur. Dar nici nu mai era nevoe. Lupescu tot prezent a fost în lungul drumului, după aceea, până la Bacău, unde aeroplanul a trecut peste hangarele în care se montau încă maşinele Ministerului şi, însfârşit, până la Roman.

Acolo se face iarăşi primire oficială cu zaiafet, cum i se făcuse la Buzău... Iar după asta, i se cere lui Vacas să ia şi el parte la manevre, şi să facă recunoaşteri alături de Negrescu şi de Protopopescu.

In vreme ce vestea biruinţii lui Poli Vacas îi înţăncuşa inima pe deoparte, pe de alta, citea în gazete că la Issy-les-Moulineaux, o fată din oraşul Tulcea, Stela Dima, îşi lua brevetul de pilot, sburând desăvârşit pe un Farman şi trecându-şi toate probele cerute, pe o vreme de scuturături, cu vânt şi ploae.

— « Ei? » s'a stropşit Ilarie Chendi « Acum *tu? Tu* ce faci? »

Şi avea criticul o privire dreaptă şi neîndurată, care străpungea până în buba coaptă a inimii.

— « No! Apăi, ce drac să încep? Făr' numa să plec şi eu la manevre. Numai rotila s'o direg şi... »

Peste două zile, gazetele vesteau că Bibescu a sosit la Paşcani cu piloţii lui, şi-a ridicat hangarul pe podişul din dosul Atelierelor de reparaţii al Căilor Ferate, unde-i moşia Sturza şi că, Vineri dimineaţa, la ora unsprezece fără un sfert, Capşa a făcut un sbor de patruzeci şi cinci de minute, până la Mirceşti şi îndărăt. Seara, înainte de şase, mai tăiase odată acelaşi drum, dar la întoarcere, fiind noapte, s'a încurcat. Hotărîseră înainte să i se aprindă două focuri, printre care să ştie că poate coborî. Când a ajuns însă peste câmp, a văzut o sumedenie de alte focuri — aprinse de oameni pe mirişti — şi a intrat în nişte băltoace, la vreun kilometru depărtare de hangar.

A doua zi, fiind vânt tare, n'au sburat. Dar Duminică au făcut cu toţii un drum la Mirceşti, din care Bibescu s'a desprins la întoarcere şi a căzut la Hălăuceşti, rupând aparatul. Din fericire, el s'a ales numai cu spaima.

Totodată, Capşa, e silit să coboare în dosul Corpului al treilea şi e făcut prizonier.

Estimp, sburătorii dela Partida de sud au făcut recunoaşteri bune pe valea Moldovei, ducând veşti însemnate Generalului Aslan. Iar Poli Vacas, cu o nouă carte poştală în mână, s'a repezit prin văzduh până pe de-asupra Paşcanilor, să cerceteze vrăşmaşul. La întoarcere, a rămas cu o gară în urmă la numărătoare şi a coborît pe la Simioneşti, în loc să coboare la Ro-

man... Se vede că, scrisese Paşcanii o singură dată şi a greşit virajul pe mai departe, aşa că l-a numărat de două ori...

Hotărît lucru, la optsprezece ani, şi când flăcăul umblă prin nori, e greu să-i pretinzi a ţine socoteli grele şi să meargă până la capăt pe drumul cel bun... Noroc că, romaşcanii n'au băgat prea bine de seamă întâmplarea. Altminteri, n'ar fi lăsat ei să treacă uşor jignirea groaznică pe care le-o făcuse Poli Vacas, confundându-le frumosul lor oraş cu sătucul de cinci case al Simioneştilor.

De altfel nici flăcăul nu era la vârsta şi în măsură să ştie că acesta este tocmai târgul lui Miron Costin. De-ar fi ştiut, ar fi băgat altfel de seamă. S'ar fi temut, poate, de zisa Cronicarului, către Cantemir: « ...Că-i vrea să-ţi dai Măria Ta sama odată şi n'ăi putea!... »

— « Ei? » a mai stăruit peste două zile neînduratul Chendi, « Acum *tu? Tu* ce faci? ». Dar Vlaicu nu-i mai răspunse. Nici n'a mai avut ce. Manevrele se isprăviseră între timp, iar el n'avusese nici timp să termine cu dresul roţii şi să ajungă cu aeroplanul la Bacău, necum să-şi mai monteze din nou maşina şi să facă sboruri cu ea. Altele îl zădărâseră acum. Aflase, din gazete, veşti despre Marile Serbări din Iaşi, unde, cu prilejul prăznuirii a cincizeci de ani dela înfiinţarea Universităţii, avea să se desvelească statuia lui Mihail Kogălniceanu, iar tot odată, să se pue şi piatra de temelie a unor clădiri călugăreşti din cuprinsul Mânăstirii Cetăţuia, pe unde ctitorise odinioară Duca-Vodă.

Toată Familia Regală se pregătea să plece la Iaşi. Chiar Regele, decum încheiase manevrele şi primise defilarea, a îndreptat trenul spre Capitala Moldovei.

Vlaicu citise veştile acestea fără interes deosebit. Când însă a văzut ştirea că, Bibescu şi Capşa au zburat la defilarea de încheere a manevrelor, salutând pe Rege dela «o mie două sute de metri înălţime» s'a zbârlit şi s'a dus praştie la Poşta Centrală, de unde a trimis o telegramă «urgentă» Comandantului garnizoanei din Iaşi, vestindu-l că vine să sboare, Vineri treizeci Septemvrie, în ultima zi a Sărbărilor.

Asta se petrecea Marţi, la douăzeci şi şapte. După amiază n'a mai avut răbdare ci şi-a împachetat aeroplanul, iar seara a şi pornit-o cu trenul spre Iaşi.

Miercuri, aşteptând pe Ciulu cu vagonul, a colindat pela Abator, să vadă podişul Hipodromului, pe care i-l aleseseră ieşenii ca loc de sbor. Nu i-a plăcut, pentrucă era prea departe de inima oraşului, de piaţa Unirii, de strada Lăpuşneanu şi de strada Carol, unde se afla Universitatea, clădirea Corpului al IV-lea de armată, în care fusese găzduit Regele şi cu Regina şi chiar clădirea cu eşitură rotundă în drum a Cercului Militar, ce avea cinstea să găzduiască Principii Moştenitori, cu Prinţul Carol şi Principesa Elisabeta.

Mult mai nimerit i s'a părut maistoraşului câmpul dela Copou, deschis în susul căzărmilor şi a spitalului Militar. Cam în urcuş, nu-i vorbă, dar clinul era moale. In schimb, avea la îndemână soldaţi de pază şi de ajutor. Iar mai presus, avea aici înălţime destulă, să nu mai fie nevoit de fel ca să urce. Putea sbura drept, căci Valea Bahluiului se deschidea largă în faţă-i, cu tot coborîşul târgului aninat la ea. Până în dealurile Bârnovei şi în fruntea de piatră a Repedei, nu mai avea de întâlnit nicio piedică.

Aeroplanul a venit însă chiar a doua zi, Joi. Toată graba pusă la montare, n'a izbutit să-l închege în răstimpul dimineţii. După amiază, când să ia lucrul din nou, s'a stârnit vânt.

Totuşi Vlaicu se îndărătnicea să isprăvească montarea mai curând şi să sboare.

Ii era teamă, pe semne, ca, a doua zi, să un fie vreme încă mai rea, ceea ce de altminteri n'ar fi fost de mirare, socotind după cerul încruntat şi vânăt, care străjuia zările de jur împrejur.

Atunci, sub straşina unei magazii milităreşti — croite în unghiu — de faţă cu locotenentul Capşa, din Regimentul şapte Roşiori — frate cu sburătorul, — un student dela fizico-chimice, Cezar Ştiubeiu, şi doi băieţaşi din clasa patra a Liceului Internat din Iaşi — foarte solemni în redingota lor neagră, cu vipuşcă vişinie şi două rânduri de nasturi auriţi — Aurel Vlaicu a încins o mare bătălie cu Ion Ciulu. Pasă-mi-te, mecanicul nu-l lăsa în ruptul capului să sboare.

— « Lasă-mă, măi Ioane. »

— « Mţ! » a hotărît Ciulu şi i-a întors spatele.

— « D'apăi de ce drac' nu m'ăi lăsa? »

— « Bate vânt, dumneata nu vezi? »

— « Văd, frate. Făr' numa, la Braşov încă mai aspru o fo' bătut şi tot am sburat doară. » Dar asta nu l-a înduplecat pe Ciulu. El a făcut scurt, drept încheere:

— « Nu se poate, Dom' Inginer! »

Şi pe voia lui a rămas...

A doua zi dimineată, vremea era închisă, dar molcuţă şi prielnică. Nicio frunză nu se clătina la nouă şi jumătate, când Ion Ciulu a dat drumul motorului.

Pornind spre deal, unde se vedeau răsărind turlele roșii ale Școlii Normale « Vasile Lupu » și acoperișul casei din via lui Conu Alecu Bădărău, Vlaicu a ocolit larg spre stânga, intrând la mare înălțime peste șesul afundat al Bahluiului. Apoi, a venit deasupra orașului, rotindu-se și tot rotindu-se, ori unde vedea o piață și o îngrămădeală de lume, până ce a scos tot Iașul din case.

Se stârnise vânzoleală de neînchipuit. Ulițele s'au îndopat de lume, birjarii au rămas cu biciuștile blegi în mână, vatmanii tramvaelor au coborît din chichinețele lor roșcate. A fost de mirare că, în gară, a mai putut pleca un tren...

Când aeroplanul și-a isprăvit nebunețtile lui învârtitur pe sus și a dat a înțelege lumii că se întoarce spre Copou Iașul a purces-o în goană la deal, pe strada Carol și pe Sărărie ca în zilele cele rare, când erau concursurile de oină între școlile secudare și se afla că urmează vreo partidă cu Colceag, cu Brăescu dela Seminarul « Veniamin », ori cu Stamatiu, care se pregătește să mai bată un cuc până dincolo de fundaș...

Peste jumătate de ceas, când a coborît îndărăt la Copou, Vlaicu a avut o clipă de grea îndoială. Puhoiul lumii schimbase fața câmpului.

La unsprezece și jumătate, ostașii aduși, anevoie mai păstrau orânduiala. Pârtia liberă, care trebuia aeroplanului să-și ia sborul, nici nu s'a desfăcut, până ce lumea n'a auzit detunetul motorului și nu s'a simțit primejduită. Maistorașul întârziase atâta vreme cel de al doilea sbor, fiindcă aștepta împlinirea ceasului când Regele să fie ajuns la Cetățue. Atunci a întrebat pe careva, să-i arate încotro vine locul Mănăstirii, s'a uitat bine, să nu-și zăpăcească drumul și a

purces din nou spre miază noapte, legănându-se domol în suiș dulce. Ocolind iarăși spre stânga, a ținut valea Bahluiului, întins, până deasupra Cetățuii. Aici, a coborît până la cincizeci de metri deasupra omenirii, care umpluse curtea largă a mânăstirii. Vedea bine de sus șorțurile albe în care era îmbrăcat Regele, Mitropolitul Pimen și Miniștrii. Ochiul lui bun a deosebit chiar și chipurile lui Marghiloman și Delavrancea. Dar o înfundare ușoară a mașinei, apoi o svâcnitură mai aspră în sus, l-a făcut să-și vadă mai întâi de sbor și abia pe urmă a căuta, în furnicarul de jos, fețe cunoscute și alese.

Nu s'a ales mare lucru din cuvântările rostite atunci. Cine să le mai asculte, când ședeau cu gura deschisă și inima în spaimă la priveliștea zvânturării lui Vlaicu. Dar chiar să le fi ascultat și încă era zadarnic, din pricina detunării motorului.

S'a zis atunci că Regele, obosit și prea obosit de zecile de discursuri pe care le tot auzise de trei zile încoace, a fost prea fericit scăpând de alte câteva.

Iar întărirea a și venit, seara, la plecarea din Iași, când Regele i-a spus în gară lui Alexandru Marghiloman, să-I propună pe Vlaicu la decorare cu Coroana României.

Pentru Aurel, sborul dela Iași a fost a mare mângâiere, o mare încurajare. Izbutise să ajungă la opt sute de metri înălțime. Și se ținuse în aer un ceas încheiat. Vasăzică, acum putea să se ia la harță, fără teamă, cu Blériot 14, să sboare până la Ploești, ba chiar și până la Rusciuc, de-a-dreptul, ca să-l bată și aici pe Bibescu, care trecuse doar Dunărea de pe un mal pe altul.

De altfel, decum a ajuns înapoi în București, i-a și mărturisit lui Capșa:

— « No! Apăi acu, Blériot-ule, m'am gătat de bătae cu tine... Așteaptă numa să treacă ziua de Luni... »

— « Prin urmare, Marți! » a zis Capșa.

— « Marți! » încuviință Aurel. Și-a adăugat: « Făr'numa, după prânz, că dimineața mi-s necesitat să dorm... »

Asta însemna că Luni seara, la trei Octomvrie, avea îndatoriri cari trebuiau să-l țină până târziu noaptea. Capșa a zâmbit, înțelegând în felul lui. Dar pentru Vlaicu nu era o îndatorire plăcută. In seara aceea, la Teatrul Național se juca pentru întâia oară « Cometa », piesa în versuri scrisă de Iosif cu Anghel încă de acum doi ani, când fusese chiar și publicată. Dar în împrejurările de acum prezentarea aceasta arăta cumplit de tristă. Iar Vlaicu știa bine că, toată noaptea aceea, va avea să-l păzească pe Iosif, umblând cu el din cârciumă în cârciumă, până l-o doborî, spre ziuă, oboseala și somnul...

Ceea ce s'a petrecut a depășit orice sfâșiere. « Cometa » avu un succes rareori pomenit pe scena Teatrului Național. Liciu, care nu voise să joace rolul principal din piesă, a primit bucuros să spue « Prologul » și l-a înfățișat cu toată deșteptăciunea lui rară, care zâmbea din ochi boboșați și vii.

Rolul principal l-a jucat, în schimb, un băețaș — tot de Liciu recomandat — Puiu Iancovescu, o svârlugă de om, deștept foc, cu sânge subțire în vine — boier de Cocora Smăurăt, dragă Doamne! — și rătăcit prin teatru în chip neînțeles. In rolul din Cometa era însă tocmai făptura care trebuia. Ba încă așa de mult era cel cuvenit, încât Maria Giurgea a avut de luptat greu cu acest partener nou, proaspăt scos din întunericul tineretului. Și totuși, până la urmă, nu a

fost ea biruitoarea adevărată, măcar că Anghel aşa a mângâiat-o patetic, înfruntând toate scăpărările din ochii Nataliei...

Pentru Iosif, priveliştea piesei, reamintirea ei — mai mult decât marele succes dobândit, — a fost prilejul unei mari sguduiri. Pus de-a-dreptul faţă în faţă cu publicul, care ştia să râdă în hohote sau să mulţumească, prin aplauze, pentru emoţia simţită, Steo a putut vedea, ca niciodată până atunci, cât de rodnică fusese legătura de lucru dintre el şi Anghel, cât de armonios se întregeau unul pe altul.

I-a şi spus-o lui Chendi, care îşi trăgea mustaţa, sâcâit şi pufnind. Atunci criticul, cu gura numai fiere, l-a înşfăcat de braţ şi l-a sgâlţâit:

— « Trezeşte-te, omule! Lasă smiorcăiala asta creştinească, sub care vrei să ascunzi inima ta de cârpă! »

— « De ce vorbeşti aşa? » i-a întors Iosif. « Dacă sufăr eu, oare n'am voie să mai văd şi paguba altora? »

— « Dar eşti nebun de legat! Tocmai tu, păgubitule de toate, să te înduioşezi de paguba celuilalt, care a strâns toate câştigurile?... »

— « Câştigurile, spui? N'ai dreptate, Ilarie. Eu unul n'aş vrea să am câştigurile lui Mitif. »

Chendi a rămas o clipă, neînţelegând. Apoi a izbucnit:

— « Atunci de ce plângi după Natalia? »

— « După Natalia? Dar negreşit că plâng. Numai că eu plâng după Natalia *mea*, iar nu după Natalia *lui*. Eu am avut o Natalie a *mea* şi mama Corinei *mele*, pe când el o să aibă o Natalie *tot a mea* şi mamă *tot a copilei mele*. Pentru

nervii lui Anghel asta are să fie mai de neîndurat decât este pentru mine pustietatea mea de azi.»

După câţiva paşi, făcuţi în tăcere, s'a oprit.

— «Ş'apoi, vrei să ştii una? Natalia este tot a mea.»

— «Ah, măi băiete, lasă-mă cu dulcegăriile astea!» s'a sbârlit Chendi. Şi i-a trântit câteva vorbe cumplite, înfăţişându-i, cu o drăcească plăcere, anume imagini de alcov. Dar Iosif a zâmbit:

— «Nu-mi spui nimic nou. Nou e doar simţământul ciudat, că, spuse de tine, crud aşa cum le spui, toate astea n'au niciun strop din veninul pe care l-am dospit altă dată în mine. Vezi, m'am deprins cu gândul că totul mi-i ca un vis rău, pe care trebue să-l îndur până la deşteptare. Aşa e uneori când visezi de spaimă. Te chinui, deşi îţi dai seama că-i vis şi te rogi lui Dumnezeu să te trezeşti mai repede.»

— «Numai să ai timp, Iosife!» a scrâşnit Chendi, cu desăvârşire neînţelegător faţă de limpezimile îngenunchiate şi triste ale poetului. Pricepea doar că Steo îşi caută o salvare în nădejdi fără temei şi îi era prea milă de el, ca să-l mai poată cruţa.

...Şi totuşi Iosif avea dreptate. El o cunoştea pe Natalia lui şi îl cunoştea bine pe Anghel. In căsuţa albă din via de pe Dealul Tecucelului, chipul de faun torturat al lui Mitif nu putea făgădui statornicie. Râvnind la vlaga unui trup sănătos, unde chiuia vieaţa deplină, Anghel îşi căuta un echilibru, care nu-i fusese nici când îngăduit. Iar acest echilibru nu putea să i-l dee nici fosta nevastă a lui Iosif şi cu atât mai puţin mama Corinei. Adică acele două făpturi, care desăvârşiseră femeia din Natalia şi pe care, Anghel, a avut nesăbuinţa să creadă că le-ar putea pune în umbră cu deşteptăciunea lui diavolească.

Sau, poate — de ce nu? — cu dragostea, pe care avea s'o stârnească.

Cum era firesc, s'a întâmplat tocmai dimpotrivă. Deşteptăciunea a fost îngenunchiată. Inima Nataliei Negru trăia în trecut, lângă buna amintire caldă a celui care fusese cândva Steo al ei. Iar înverşunarea de fiară zădărîtă din Anghel, — bărbatul veşnic pălmuit de neputinţa să şteargă amintirile din femeia, care-i şedea în braţe, — nu izbutise, nici n'avea cum izbuti, decât doar să-l facă pe Iosif încă mai viu, încă mai prezent, încă mai dorit.

De altminteri, despărţirea definitivă dintre dânşii, întorsese pe Steo în vechea lui lumină. Lia nu-i mai vedea urîţeniile şi lacrimile. Nu i se mai întorcea ameţit şi duşmănos în zori de ziuă, duhnind a băutură şi a local prost, nici nu mai avea pricină s'o împroaşte cu vorbe urîte. Era un suflet umil, bietul Iosif. Din clipa despărţirii a înţeles, nu numai că nu mai are drepturi — niciun fel de drepturi, — dar a priceput că, Natalia este crescută dincolo de el, ca o tărie ce-l depăşeşte. Se temea de dânsa şi o respecta ca pe un Dumnezeu străin. Astfel, purtările lui căpătaseră o cuviinţă molatecă şi închinată, care răscolea în sufletul Liei tot ce-i mai femeiesc şi mai bun: simţul de ocrotire, pornirea aceasta şi limpede şi turbure totodată, fiindcă adună, în căuşul aceleiaşi inimi, dragostea de amantă şi dragostea de mamă. Natalia se simţea tare în faţa omului cel slab şi răspunzătoare în faţa înfrângerii lui. Intr'un cuvânt, se vedea datoare să-l ocrotească.

Ce putea face înverşunarea oarbă a lui Mitif, alături de asemenea dulce venin. Iosif alerga la tipografii, făcea corecturi la volumul de versuri al Liei, îi scria rânduri prietenoase şi de laudă frăţească, ori o aducea pe Corina de mână din uşa

şcolii până în pragul casei şi — la nevoie — chiar până pe dealul Tecucelului... Totul, ca şi când n'ar fi sângerat nicio rană între ei...

Iar Anghel, la toate acestea, nu afla alt de spus decât vorbe tăioase şi nedrepte, sau nechibzuinţi, cum a fost cea cu care l-a întâmpinat odată în poartă, când venea s'o aducă pe Corina la vie:

— « Trebue să pricepi odată, *domnule*, că locul dumitale nu mai este aici! »

Iosif l-a privit cu ochi mari şi goi, apoi a răspuns domol, uitându-se la Corina:

— « Mi-am adus fetiţa. »

Atât. Şi-a plecat.

De altminteri nu era nevoie de mai mult.

Celelalte vorbe avea să le spue Natalia în locul lui. Şi ea se pricepea bine să fie neîndurată. O învăţase Anghel doar, în lungile lor luni de harţă, când fiecare ceas aducea o jignire sau o brutalitate, fie din nevoia să răzbune pe loc un rău printr'un rău mai mare, fie din voluptatea negrăită să biciuiască suav şi prefăcut, ca să-şi arate subţirimea şi superioritatea. Asta se cheamă tot o răzbunare, negreşit. Dar e o răzbunare principială şi care loveşte pentru tot ce a fost şi va să fie... Vezi bine, Anghel presimţea mai ales acel « va să vie ». Il vedea în ochii tuturor camarazilor de scris şi, de bună seamă, îl vedea în ochii albaştrii şi tari ai Nataliei, unde, ca în sonetul lui Heredia, licăreau puncte de aur şi:

« O mare fără margini, pe care fug galere... »

Succesul cel mare al « Cometei » ar fi putut fi prilej de liniştire, de împăcare, ca orice biruinţă. N'a fost. Anghel ţinea prea

mult să i se vadă partea de merit din el, iar Natalia știa prea bine unde să atace, ca să i-l știrbească. Firește, Iosif nu adusese mare lucru în piesa aceasta, care mărturisea, la fiece vers, duhul fostului său colaborator. Numai că, între nedibăciile lui Mitif, fusese și aceea să arate prea vădit cât o prețuiește pe Maria Giurgea și, mai ales, cât de sus o socoate el, față de o simplă profesoară de limba franceză, cum era Lia. I-a spus-o ascuțit și dur:

— « E « *o artistă* » — adică desăvârșire femeiască — pe câtă vreme « *o belferiță* » e anularea femeii... »

Când Natalia bănuia de multă vreme prietenia lui Mitif pentru Maria Giurgea, se înțelege ușor că, dela vorbele de mai sus, până la iad, nu era decât o jumătate de pas...

Dar, în seara aceea, Iosif n'a știut nimic din câte au clocotit pe lângă dânsul. Privise din fundul sălii mai mult profilul rotund al Nataliei decât deschiderea scenei și, sub mulțumirea pe care i-o bănuise, nu putea să vadă carnea brăzdată de vânătăi — sdravenele vânătăi pe care i le făcuse Anghel peste zi, cu bastonul cel de os, proaspăt cumpărat, ca să-i întoarcă lui Caton Theodorian, bătaia ce i-o dăduse acela la Imperial.

Braț la braț cu Vlaicu, Steo a plecat dela Teatrul Național fără să spue un cuvânt și s'a îndreptat spre casă. In prag, a murmurat o vorbă de mulțumire. Apoi s'a mistuit în bezna intrării.

Aurel a rămas multă vreme pe trotuarul din față, pândind geamurile poetului. Dar lampa din odae nu s'a mai aprins în noaptea aceea...

Nu s'a aprins acolo şi nu s'a aprins nici dincolo, în casa din strada Sculpturii, unde se mutase atunci sburătorul, ca să arate cât de temeinic îi era lui simţământul şi gândul pe care i-l spusese lui Ion în Braşov:

— « ...ş'apăi, frate, când ţi-o fo' eşit în cale, toate 'elea s'or şters cu buretele, câte or fo' până azi... »

Şi aşa s'au şters toate, Freya şi Friede, Todora şi Matilda, pentrucă venise deodată, să le ia locul tuturora, o fărâmă de fată cu obraji curaţi şi ochi limpezi... « Cumineia pământului » astfel, auzise Aurel dela prietenii lui, scriitori, că-şi intitulase un sculptor tânăr, gorjan de fel, numit Brâncuş, o statuetă ciudată, unde arama se făcuse suflet.

Numele i se potrivea şi Mărioarei.

— « No! Apăi tu eşti « Cumineia pământului » cea adevărată, măi fătucă, dragă » gândea Vlaicu, pândind în besna odăii să-i apară, vii şi luminoşi, ochii buni descoperiţi pe-un creştet sur de munte.

Şi inima i se strânge deodată, în spaimă. Nu-s ochii Mărioarei, cei iviţi înaintea lui, ci alţii. Ii cunoaşte bine şi pe aceia. La fel de albaştri şi de drepţi. Sunt ochii Nataliei lui Iosif... « Ochii de cicoare » cum le zicea bietul Steo.

Şi maistoraşul se răzvrăţeşte. Să-l aştepte oare şi pe dânsul aceeaşi păragină? Să-i vie şi lui destrămarea, ca şi lui Iosif, din înseninatul calm al unei priviri limpezi ca cerul lui Dumnezeu?

Bate greu inima şi-l înnăbuşă. Neizbânda sborului din Braşov, sbor în care îşi pusese toate nădejdile — nesăbuitele lui nădejdi — nu i se păruse semn de noroc. Dragostea cea mare a vieţii lui se dovedise uşă înşelător deschisă spre isbândă.

Sau, poate, — cum îi spunea Iosif, — dragostea este ea însăşi o biruinţă aşa de mare, încât nu îndură altă biruinţă alături?

Aprinde lumina, scoate scrisoarea împăturită în portofel şi citeşte:

« Trebue să fii liniştit. Trebue să crezi în steaua dumitale. Mie nu-mi place poezia ieftină a gloriei, cu care uneori vor să te încunune prietenii, şi pe care cearcă să ţi-o ştirbească vrăşmaşii. De altfel nici dumitale nu-ţi place. Te agăţi de ea numai când te îndoieşti de ceea ce ai făcut. Şi te îndoieşti des, văd bine, tot mai des, pentrucă unii au mijloace să-şi ducă mai departe lucrul început, pe când dumneata eşti silit să sbori *singur* pe un *singur* aeroplan, în vreme ce alţii au zeci de piloţi şi zeci de aeroplane.

« Trebue să ajungi şi dumneata la fel. Trebue. Şi vei ajunge. Te-a amărît neizbânda dela Braşov? De ce? Judecă. In Septemvrie 1909 ai făcut acolo sboruri de încercare cu modelul cel mic şi l-ai turtit în gardul Gimnasticii dela Liceu. In Septemvrie 1911 ai sburat cu aparatul mare, pe vânt tare şi i-ai scrântit o roată. In Septemvrie 1912 vei sbura fără grijă. Sunt încredinţată... Iar în Septemvrie 1913 poţi cuteza să treci şi munţii...

Cu mine... sau fără mine...

Dar eu tot mai bucuroasă aş fi, să stăm privind trecerea de jos... »

Scisoarea aceasta era o urmare a multor şi multor vorbe încercate între ei.

Mărioara avea o minte care crescuse şi trăia pe adevăr. Curăţenia şi gingăşia ei feciorelnică se îmbina cu o chibzuinţă ne-

firesc de temeinică pentru anii săi. Firea asta o dovedise de mult. Şi de mult arătase cât de limpede vede înainte, cât de neted ştie desburueni o cale, fie aceia pentru ea, fie pentru cei din jurul ei. Pilda era chiar tatăl său.

Gheorghe Bărbulescu crescuse într'o tinereţe amărâtă şi zbuciumată. Venise dela vârsta de opt ani în Ploeşti, trudise credincios şi robotnic la afacerea jupânului său, până ce a izbutit să-şi încropească, din timerice, o neînsemnată negustorie de cherestea.

Dibaci în socoteli, neodihnit la treabă, a înaintat pas cu pas, mărindu-şi depozitul şi trecerea. Apoi, într'o bună zi, când şi-a dat seama că toată chiristigeria nu-i poate fi ajutor deajuns şi-a pus ochii pe un palmac de vie la Valea Călugărească, a cumpărat-o, a mărit-o şi i-a adăugat un alt depozit de lemnărie pentru satele dimprejur.

Când a împlinit Mărioara cincisprezece ani, Ghiţă Bărbulescu ajunsese destul de înstărit, să-i poată pune deoparte o zestre de o sută de mii de lei, în bani.

Atunci fata a început să-şi arate firea şi înţelegerile:

— « Cât poţi progresa, dacă ai să ţii mereu numai cherestele? Eu cred, tată, că dumneata trebue să mergi mai departe. »

— « Mai departe? Cum? »

— « Mai întâi să ajungi a vinde cheresteaua mult mai eftin decât toţi negustorii ceilalţi. »

— « Asta nu se poate, fetiţo, fiindcă toţi cumpărăm dela aceleaşi fabrici şi dela aceleaşi fierăstrae. »

— » Ştiu, dar ce te împiedică să-ţi faci un fierăstrău al dumitale? »

— « De ce să-l fac, odată ce n'am pădure de tăiat? »

— « Şi de ce să n'ai pădure? »

Bărbulescu a stat privind uimit la chipul fraged al fetiţei de cincisprezece ani. Judecata copilei era fără greş, iar el abia acum descoperea că, într'adevăr, aceasta era o cale prielnică de urmat.

Dar Mărioara vedea, ca într'un vis frumos, încă mai departe:

— « Eu aşa cred, tată. Tu trebue să cumperi păduri şi să faci fierăstrae. Să ai depozit de cherestea cu lemnăria tăiată în ele şi să-ţi ridici apoi o fabrică de tâmplărie pentru mobilă şi toate câte se pot lucra din lemn. Astfel, în loc de opt câştiguri — ori zece — împărţite la atâţia negustori, cari cumpără unul dela altul, te-ai mulţumi cu mai puţine — ceea ce, pentru tine, ar însemna în orice caz mai mult — ai hrăni mai mulţi oameni şi, totodată, ai vinde de zece ori pe atât, fiindcă ai putea să dai mai eftin ca oricare... »

Socotelile erau fără greş şi veneau la timp potrivit. Păduri de vânzare erau destule, braţe de muncă asemeni. Lipseau doar banii.

— « Zestrea mea, tată! » aşa a hotărît Mărioara. Şi, ca să câştige în totul pe Bărbulescu, l-a ademenit să facă împreună o călătorie peste graniţă, să vadă cum anume sunt întocmite marile industrii forestiere din străinătate.

Au colindat atunci o vară întreagă, de-a-lungul şi de-a-latul Austriei, Cehiei şi Ungariei. Au văzut zeci de fabrici şi zeci de fierăstrae.

Toamna, când s'au întors, iar Mărioara îmbrăcase iarăşi curatul şi posomorîtul şorţ de şcolăriţă, Gheorghe Bărbulescu începea tăere de pădure, fierăstrăul duduia în plin, iar în marginea Ploeştilor creşteau zorit zidurile roşii ale fabricei, să n'o pringă îngheţul fără acoperiş.

In câţiva ani, suta de mii de lei, zestrea Mărioarei se făcuse milioane. In calea Câmpinei crescuse casă nouă, la fel cu cele mai frumoase din Ploeşti, iar în via dela Valea Călugărească se înălţase vila « Stella », în cinstea coanei Steliana.

Dar ochii Mărioarei au rămas tot aşa de limpezi şi drepţi, glasul tot aşa de bun, mersul tot aşa de cuminte...

Ivirea lui Vlaicu şi amestecul inimii în astă liniştită împletire de judecăţi, biciuise iarăşi mintea scormonitoare a fetei. Năzuinţele creşteau:

— « Pădure... fierăstrău... cherestea... fabrică de tâmplărie...

De ce nu încă mai departe? De pildă, o fabrică de aeroplane?... »

O vizitare amănunţită la Chitila, în hardughiile lui Cerchez, a lămurit-o lesne pe îndrăzneaţa copilă. Şi pe tatăl ei, de asemeni. Doar fabrica lor era de zeci de ori mai civilizată şi mai întinsă, decât şandramaua de scânduri, unde se lucrau aeroplanele comandate de către Ministerul de Război.

— « Cumpărăm cincizeci de hectare în câmp, lângă fabrică, facem hangare şi aerodrom cu clădirile de trebuinţă. Apoi, începem şcoală de piloţi, unde *deocamdată*, are să dea lecţii *Domnul* Aurel. Pe urmă, cei dintâi piloţi trec instructori şi *dumnealui* rămâne să conducă şi să-şi perfecţioneze aeroplanul. »

— « Păcat că motoarele trebuesc aduse din Franţa... » rosti, pe gânduri, tatăl.

— « Deocamdată, tată. După un an, doi, vedem ce-o fi. Doar Domnul Aurel vorbeşte mereu de motorul cu praf de puşcă... »

— « Da, vine bine, cum zici tu. Dar crezi că s'ar mulțumi el să lucreze în fabrică și să nu se mai urce în aeroplan, când lumea îl laudă *mai ales* pentrucă sboară? Crezi tu că, de-ar trece peste munți, aeroplanul lui mânat de un altul și nu de el, ar fi același lucru? »

Fata a rămas o clipă gândind. Apoi a hotărît cu glas liniștit:

— « Ai dreptate. Dar nu trebue. Eu, una, nu l-aș mai lăsa să sboare. »

Toată cisla aceasta, domoală și prietenească, între părinte și fată, curgea firească, fără nicio surprindere. Și totuși niciodată n'a fost între ei vorba de dragoste și de căsătorie. Erau ca dela sine înțelese, întocmite și încuviințate. Vlaicu intrase în casa aceasta ca în casa lui, care îl aștepta de mult...

Ar vrea să-i răspundă la scrisoare și nu se îndeamnă. Îl râd destul prietenii, mai ales Chendi, când scrie câte două rânduri cu ortografia lui anapoda, cu ardelenismele lui așternute drept cum le rostește, dela « sămi » în loc de « să-mi » până la « fuje, merje, mă cujet » în loc de « fuge, merge și socotesc ».

Îi vine să se îmbrace, să alerge la Iosif și să-i ceară ajutor pentru alcătuit o epistolă lungă și îndrăgostită, unde să spue și iar să spue, câte i-s de dag și câte i-s de teamă... Mai ales:

« Măi, fătucă, tu să nu-mi fi ca'elea de i-or frânt inima lui Steo, săracu... Că nici muerea lui n'o fo' vrut să-i fie de rău, făr'numa așa o ieșit, că aceea-i când te lasă. Toate te lasă. Și râsul și durmitu'... și gândacu'... ba chiar și Dumnezău-Bunu'... ».

Tu nu m'ăi lăsa oare ca Lia lu' 'ela? »

Pufnește în râs amar, aducându-și aminte cui voia să-i ceară ajutor la așternut pe hârtie asemenea gânduri. Apoi, oftează și se culcă nedezbrăcat cum era.

La mijitul zorilor tresare speriat și se trezește. Se vede că a visat rău. Atunci își amintește că astăzi, Marți, după amiază are întrecere cu Capșa. Inima purcede să-i bată mai tare. Obrajii i-s podidiți de sânge. Infrigurat, sare în picioare, clătinându-se amețit și obăcăiește prin puțina străbatere de lumină albăstrue, câtă vine pe geam, până să-și afle pălăria zvârlită pe scaun. Apoi pleacă la câmp, cu motocicleta care trăznește în golul dimineții, ca pe-un pământ golit de prăpăd.

Dar ajuns în hangar își uită. Se culcă pe jos și doarme tun până la amiază. Abia când a ajuns la cantină și a răsfoit « Universul » și-a adus aminte că Principele Carol împlinise optsprezece ani cu o zi înainte, Luni la trei Octomvrie. I se face cumplită rușine pentru nebăgarea lui în seamă. Bineînțeles, îl blesteamă pe Iosif:

— « Numa' ela, cu muerea lui, m'o fo' făcut să uit! A dracu' de femei, frate! Tăte elea le conturbă! »

Și fiindcă nu mai are cum trimite o telegramă, dă din umeri răstindu-se la Ciulu:

— « Tu numa' crițari știi cere; cât ți-oi da, nu ești îndestulit. Apăi, frate Ciulule, nici eu nu mi-s îndestulit cu așa ficior fain ca tine, care nici muere n'are, nici ținere de minte! »

Ciulu râde și dă din umeri. Râde și Vlaicu mai apoi, când i-a trecut paraponul, și-și dă seama că supărarea pe mecanic n'are niciun rost. Atunci se trânțește pe-o laviță și prinde a răsfoi al doilea număr din « Flacăra » lui Constantin Banu, revistă proaspăt apărută la douăzeci și două Octomvrie...

Un motor detună vijelios pe câmp. Vlaicu zvârle tipăritura din mână şi goneşte afară, crezând că Nicu Capşa a şi pornit. Dar Locotenentul nu venise încă.

Neculai Ion îşi încerca aeroplanul şi începuse să-l poarte pe jos, de-alungul şi de-a latul câmpului.

— « Oare o să poată sbura ăsta, Domnule Inginer? » întreabă Ciulu. Iar Aurel răspunde:

— « Să dea Dumnezău-Bunu' să sboare emininte, frate Ioane. Făr' numa să sboare mai bine ca Blériot... şi mai prost ca mine... »

Se făcuse ceasul patru şi jumătate, iar Capşa tot nu venise. Atunci maistoraşul dă poruncă de sbor. Scoate aeroplanul, înfierbântă bine motorul şi la cinci fără zece minute, urcă în aer, îndreptându-se spre Domneşti, apoi spre Militari, dincolo de forturi. Să se fi suit cam pe la treisute de metri. Ocoleşte. După aceea se întoarce şi coboară mulţumit, după unsprezece minute de sbor.

In estimp sosise şi Capşa. La cinci şi douăzeci pleacă şi el în sbor spre Domneşti, ia două sute de metri înălţime şi se lasă repede jos, abia după trei minute. Işi încercase aparatul.

Acum, stau faţă în faţă, bănuelnici, încordaţi, vrăjmaşi.

— « Incotro o ei? » întreabă Locotenentul.

— « Spre linia forturilor. » răspunde Vlaicu printre dinţi, mozolind un capăt de ţigară.

— « Bine, atunci ai să virezi la stânga şi eu la dreapta, ca să nu ne întâlnim. »

— « D'apăi că şi eu am să virez tot la dreapta. » crâşneşte maistoraşul, încăpăţânat.

— « O să ne întâlnim. »

— « Feri Doamne! Că eu de loc îţi trec peste cap. »

Infruntarea aceasta îl face pe Capşa să păleascâ puţintel şi îl supără. Mârâe:

— « Biiine! »

La care, Vlaicu, îi înfinge în ochi privirile lui de dihor primejdios şi-i răspunde liniştit, dar încordat:

— « Bine! »

Motoarele prind glas. Aeroplanele, trase la linie, tremură sub vâjâitul lin al helicelor. La ceasul cinci şi douăzeci şi cinci, braţul lui Vlaicu se ridică, în semn de plecare. Atunci amândouă păsările rapăgă pe iarbă, în direcţii deosebite.

Capşa e furios şi zorit. Trage manşa cu putere, de urcă în în piept, până ajunge repede cu vreo cincizeci de metri deasupra celor o sută cinci zeci, la care plutea Vlaicu.

Curând, amândoi se mistuesc în zare. Totuşi, după câteva minute, Capşa se întoarce şi aterisează, împlinind abia cinci minute de sbor.

In clipa aceea, sus, sus de tot, la peste cinci sute de metri înălţime, se arată venind neted ardelcanul cu gândacul său. Deasupra câmpului roteşte larg şi graţios, apoi tot mai strâns, tot mai jos, de ameţeşte bietul Ciulu, privindu-l.

— « Ei, ce-a fost, dom'le Locotenent? », întreabă mecanicul, uitându-se când la zvânturarea celui de sus, când la aeroplanul îngheţat pe câmp.

Capşa nu răspunde. Intoarce spatele şi pleacă în hangar.

După ce a coborît şi Aurel, peste zece minute dela suire, Ion i-a pus şi lui întrebarea:

— » Ei, ce-a fost, dom'le Inginer? »

— « Bătae grea, frate! »

— « Cum bătae? »

— « No! Cum ai fo' văzut. Mai întâi s'o fo' repezit ca bolându' în coada mea, şi aşa tare s'o speriat gândacu', sărac de el, că a luat'o la fugă de nu l-o mai ajuns. Pe urmă, frate, Blériotu' i-a dat una pe dedesupt lu' gândacu', de-o săltat 'ela pân' la cer... »

Intr'adevăr, gluma ţărănească, primară, a maistoraşului, spunea drept. Capşa era nedumerit şi furios. Blériot-u lui avea îndeobşte viteză mai mare ca Vlaicu şi totuşi, la întreceri ca aceasta, rămânea în urmă... Nu-şi lămurea pricina.

Dar aici era o taină, care trebuia deslegată prin robinetele şi carburatorul ardeleanului. Işi râdea de vrăjmaşi, fiindcă ştia ceva mai mult ca ei. Şi fiindcă înţelegea că mai ales aceea n'o pot pricepe unii. Anume, de ce el se sileşte să-şi cruţe motorul şi să nu-l pue « maxim » decât doar când este nevoe...

Dacă ziua de Marţi i-a fost de bucurie lui Aurel, Joia care a urmat i-a fost o mare suferinţă. Iar pentru Capşa, o răzbunare mult mai grea decât putea el pricepe. Punerea la cale a fost a lui Zorileanu, ca o urmare la înfrângerea suferită de colegul său. Anume, la ceasurile zece şi zece minute de dimineaţă, pe câmpul de tragere al Infanteriei din Ploeşti — aşa numita tabără Târgşoreanca — au aterisat, venind de-a-dreptul dela Bucureşti, două aeroplane Blériot: piloţi erau Capşa şi Zorileanu. Pe câmp, le-au ieşit înainte Principesa Marta Bibescu, dimpreună cu Principele Bibescu şi locotenentul mecanic Popovici.

Sborul ţinuse treizeci şi unu de minute, ceea ce dovedea o viteză de mai o sută de kilomentri pe ceas, atât la dus cât şi după amiază, la întoarcere.

Făgăduiala, pe care au dat'o la Cercul Militar Ploeştean — că vor veni iarăşi peste o săptămână, de va fi vreme prielnică —

a stârnit în Vlaicu nechibzuinţa să spue mai mult decât se cuvenea.

Ar fi râvnit să-şi depăşească protivnicii cu orice preţ şi în toate.

— « D'apoi nu-i bai de aceea, că eu, frate, am să sbor şi la Ploeşti şi la alte oraşe. Ba chiar peste Carpaţi am să trec. Ş'apoi, spune-ţi-oi una, încă mai de seamă. Pot sbura şi cu călători. »

— « Imi dai voe să scriu asta la gazetă? » l-a întrebat Leontin Iliescu, căruia îi făcea mărturisirea.

—« Negreşit. Şi scrie, Leontinule, că săptămâna viitoare face-oi asemenea sbor!. »

Leontin Iliescu a fost bucuros să dea informaţia. Iar Aurel Vlaicu a fost şi mai bucuros să vadă pe Zorileanu şi pe Capşa cam sâcâiţi de vestea cea nouă, mai ales că aflaseră şi ei despre unele încercări, pe care ardeleanul le făcea în taină, să ridice cu dânsul, treptat, saci de nisip tot mai mari, până la greutatea unui om.

Dacă ar fi izbutit — şi erau încredinţaţi că Vlaicu se bizue pe ceva, de vreme ce-a spus-o — aeroplanul Blériot de tip patrusprezece avea de îndurat o concurenţă grea şi foarte primejdioasă pentru tot viitorul şcolii Principelui Bibescu.

Din fericire pentru dânşii toţi, li s'a ivit un aliat, pe care nu l-au bănuit şi nu l-au ştiut niciodată, iar Vlaicu n'a putut să-l mărturisească.

Era Mărioara Bărbulescu.

Iosif plecase Sâmbătă după amiază la Craiova, cu trenul dela ora cinci, dimpreună cu Corneliu Moldoveanu, Mitică Nanu, Alexandru Stamatiad, A de Hertz şi Victor Eftimiu. Pe-a doua zi, Duminică, la opt Octomvrie, Gârleanu făcea des-

chiderea Stagiunii Teatrului Național și voia să aibă o sară strălucită. De aceea își invitase prietenii să citească bucăți scrise de ei, juca actul lui Hertz « Când ochii plâng » cu Agata Bârsescu, Stela Poenaru, Romald Bulfinschi, Ion Anestin, apoi, « Rapsozii » lui Victor Eftimiu cu Fanny Rădulescu, Lucia Singurof, Al. Demetrescu Dan și un actor tânăr, care lepădase de curând haina de Locotenent, Ștefan Braborescu.

După « Barbu Lăutarul » unde Ion Anestin avea să-și arate iarăși creația, și « Parcă ea n'a fost ca mine » spusă de Maria Giurgea, festivitatea urma să se închee cu « Văduvele lui Daniil » comedia scrisă de Carmen Sylva.

Iosif n'ar fi vrut să se ducă. Chiar așa răspunsese lui Liviu Rebreanu, secretarul Teatrului, când i-a scris acela din partea lui Emilgar. Dar Bacalbașa, Directorul Național din București, l-a prins la o reprezentație a Cometei și l-a îndemnat « să mai schimbe aerul »...

— « Merg și eu, merge și Conu Costică Arion... Dacă se ostenește și Ministrul Instrucțiunei, cu atât mai vârtos suntem datori noi să-i dăm lui Gârleanu o mână de ajutor. Trebue să câștigăm teatrul pentru scriitori! »

Și Iosif, ascultător, s'a dus.

Vlaicu, din ce în ce mai strâns legat de poet, a căpătat astfel o scurtă învoire pe trei zile. S'a repezit la Ploești chiar în dimineața aceea și-a colindat, dimpreună cu Bărbuleștii, toată valea Teleajenului, până sus, în granița Bratocii, dormind o noapte în Văleni, alta la Mânăstirea Suzanei, iar a treia la Vila Stela dela Valea Călugărească.

Au fost trei zile de mare veselie. Zile de toamnă însorită, cu dealul îmbrăcat în minunata aramă a frunzișului îngăl-

benit și învârstat. Păreau că-s laolaltă decând e lumea, într'o întocmire de casă, unde nimic nu se mai poate schimba. Cine ar fi zis, văzându-i, că nu-i nicio lună decând s'au cunoscut cu adevărat, colo, sus, în creasta Tâmpei, între neguri și triste̦i?

Și totuși, bucuria aceasta, cu acele planuri mari pentru ziua de mâine, dospea pe-o temelie nelimpede. S'ar zice: pe-o teamă adâncă și grea.

Fiecare simțea că e ceva prea mult și prea frumos. Mai cu seamă Aurel o simțea asta, el, tăcutul, ajuns deodată gureș peste măsură și așa de vesel uneori, încât se întrista pe loc, bănuindu-și, după firea omului:

— « Atâta râs, nu-i semn bun... »

Marți, la zece Octomvrie, când s'a tipărit în gazete știrea că Regele a iscălit decretul de decorare a lui Aurel cu Coroana României, Vila Stela a auzit multe poveș̦ti frumoase, dar și una tristă.

Aceea a fost spusă încet și cuminte, între butuci de vie încărcați de rod, între culegători, cari chiuiau negrijulivi, mustind, în hârdae învineț̦ite, strugurii negri, tăiați de pe coarde.

— « Nu te lua la întrecere cu ei. Sunt mulți și au aeroplane multe. Pot să cadă zece și o sută. Mai rămân destui să biruiască pentru slava lui Blériot ori a lui Farman. Ș'apoi ce folos ai, de-ți primejduieș̦ti zilele și aeroplanul — singurul — să arăți doar că poți ridica încă un călător cu dumneata, când ieri am citit în gazete cum Molla, cel pe care l-ai întrecut de atâtea ori, a sburat dela Reims la Mourmelon și înapoi, cu cinci pasageri? Poți dumneata să iei șase? Nu. Atunci așteaptă să-ți faci aeroplanul, cu carc zici că ai să duci opt oameni.

« Insfârşit, de ce să vii la Ploeşti cu aeroplanul? Cine crede în dumneata, crede şi fără dovada asta... Socoţi că are nevoie să-i stea inima ghiaţă de spaimă, când este aşa de uşor să vii cum ai venit acum? »

Vlaicu încremenise. Nu se aştepta la astă mustrare. Rămăsese cu ochii ţintă la fată şi-a ascultat fără să crâcnească. Doar când a isprăvit, şi mai târziu, a oftat uşor, şoptind cu durere:

— « Măi, fătucă, măi... »

— « Cum? » întrebă Mărioara, trezindu-se din gândurile ei.

— « Nimic... » a murmurat el. « Făr' numa că am venit bogat şi mă întorc sărac... »

Deodată, a luat-o aspru de mână şi i-a spus înfundat şi aprig:

— « Apoi, dumiata iasta să ştii. Eu am fo' crezut că eşti corajia mea... Altcum, viu colea cu gândacu' meu şi prav îl fac şi pe el şi pe mine... »

Ochii Mărioarei au crescut şi s'au aprins. A simţit că, omul din faţa ei este pecetluit altei sorţi decât îi visase şi s'a spăimântat. O milă fără margini îi podidi în suflet. Flăcăul acesta voinic şi stângaciu, care ştie să altoiască vieaţă pe fier şi pe lemn, trebuia îngrijit ca un copil bolnav şi osândit.

S'a recules îndată. Apoi, stăpână pe ea, a încheiat:

— « Acum înţeleg. Trebue să te vindec. »

— « Să mă vindeci? De ce? »

— « Nu ştiu încă. Dar hotărît lucru, este în dumneata o aşezare greşită, care trebueşte îndreptată. Altminteri, nu mi-ai cere să-ţi fiu « corajia » — cum spui — care să te ducă la prăpăd. »

— « D'apăi ce drac' pofteşti dela mine? Să mor în pat ca toţi bolânzii? »

— « Nu! » a răspuns dârz fata. « Dar trebue ca, în clipa când vei muri să mai fie cel puţin un aeroplan de-al dumitale în stare să sboare fără dumneata! »

Nemerise în plin. Vlaicu a primit lovitura cu ochii închişi, palid. Şi-a dat seama că se ciocneşte cu o minte ageră şi o voinţă neînfrântă, bizuită pe înţelegeri limpezi ca lumina. Atunci inima i s'a închinat şi s'a dat înfrânt. N'avea să mai sboare la Ploeşti, nici n'avea să mai cerce sbor cu pasageri. De altfel, nu mai avea niciun rost, de vreme ce, în gândul lui, pasagerul acela trebuia să fie Mărioara...

Sâmbătă sub seară, Gheorghe Bărbulescu a intrat vesel pe uşa hangarului. Era şi fata cu dânsul. Mărioara venise pentru câteva zile în Bucureşti, să vadă pe Suzanne Després, care juca la Teatrul Leon Popescu în « Fedra » şi « Păpuşile » lui Pierre Wolff. Dar Vlaicu a priceput că alta e pricina venirii. In gazetele de dimineaţă se făcuseră dări de seamă asupra sborurilor din ajun. In ele, fata a putut vedea că maistoraşul bate înainte calea lui. Sburase mai sus ca oricând — la peste o mie de metri — trecuse apoi deasupra oraşului, se învârtise peste Cişmigiu şi n'a coborît decât tocmai după patruzeci de minute de plutire. Voise pe semne — şi a izbutit — să întreacă pe Zorileanu şi chiar pe Capşa, cari luaseră atunci brevetul de pilot.

— « Şi zi! Mi-a spus Mărioara, din gazete, că te-ai bătut ieri cu ciorile pe sus! » făcu poznaş Ghiţă Bărbulescu.

— « Cu tăte 'elea mă bat, bade. Şi cu 'ele de sus şi 'ele de jos. Dar de lăsat nu mă las. Că eu nu mă tuflesc ca Boiangiu, săracu', care o fo' căzut eri la Bragadiru, ori ca maioru' Macri, care şi 'ela o făcut fabrică de chibrituri din Farmanu' lui... »

Intr'adevăr, ziua de Vineri nu purtase noroc militarilor: două aparate rupte şi un car de spaimă. Mai ales la Boiangiu, care căzuse dela şaizeci de metri şi-l avea şi pe sublocotenentul Popescu pasager. Noroc că oamenii au scăpat teferi.

— « Şi acum nu sbori? » a întrebat Mărioara.

— « Nu. E Sâmbătă şi aceea nu mi-i de haznă. Dar sboară fratele Negrescu. »

Şi-au ieşit în câmp, să privească Farmanul, care se ridica greoi cu sublocotenentul Ursachi ca pasager, pentru ca, să coboare destul de repede şi să ateriseze grăbit în mijlocul câmpului.

— « ...şi la Ploeşti când sbori? » a întrebat Bărbulescu, în vreme ce-i ducea trăsura spre oraş.

— « Nu mai sbor la Ploeşti, bade. Nu-mi succede. M'o blăstămat oareşcine, aşa cred. De aceea m'am cujetat să pornesc la Rusciuk, că poate oi merje mai oblu... »

Dar zadarnic se trudea maistoraşul să descleşteze gura Mărioarei. Toate aţâţările lui căzeau în gol, învrăjmăşindu-l şi mai mult, amărându-l şi mai greu.

Fata avea pricinile ei să nu răspundă. Aviaţia îşi înteţise bărbăteşte lucrul. Dela Constanţa veneau mereu veşti că Bibescu îşi încearcă « Raţa », măcar că n'a izbutit încă s'o ridice de pe apă. Zorileanu şi Capşa zburau în fiecare zi tot mai prelung şi mai sus. Iar militarii vesteau că Duminecă, douăzeci şi două Octomvrie, la ceasul nouă de dimineaţă, Negrescu şi cu Protopopescu, pornesc pe două aeroplane Farman să facă un raid până la Turnu-Severin şi înapoi.

Mărioara simţea bine că îndrăzneala acestui plan nu putea să lase nepăsător pe Vlaicu. Il simţea suferind, ros de dorinţa

să împlinească şi el o faptă, care să-l pue cât de cât în apropierea celorlalţi. De aceea, când l-a auzit pomenind de sborul spre Rusciuk, fata a priceput. Maistoraşul nu glumea. Mărturisise doar — şi nu de mult — gândul acesta, unui gazetar.

Intr'adevăr, Duminică, după plecarea lui Negrescu şi a lui Protopopescu, a început şi el a se pregăti de sbor. Năzuia să pornească pela patru după masă, când văzduhul prinde a se aşeza.

Dar vremea i-a fost duşmănoasă. Timpul bun şi molcuţ, care se arătase dimineaţa, s'a schimbat dintr'o dată pe la două ceasuri după amiază. La ora patru, când au venit pe câmp Delavrancea şi Vlahuţa, să vadă plecarea, vestită lor de Pătrăşcanu, se iscase un vânt de zece metri pe secundă, care făcea cu neputinţă încercarea.

In acelaşi timp, Negrescu, aterisează din lipsă de benzină la Sfinţeşti, iar Protopopescu, pe undeva lângă Statina. A doua zi, cel dintâi ajunge în Craiova, coborînd în coasta căzărmilor de călăraşi, iar al doilea dă în nişte şanţuri la Slatina de-şi farmă helicea. Cam la fel păţeşte şi Negrescu, Marţi, după masă, când vrea să sboare peste oraş. Cam la fel, dar ceva mai rău, fiindcă lovitura în şanţ a fost mai aspră. Pe dânsul l-a svârlit la zece metri de aparat, iar aeroplanul s'a ales şi cu aripa ruptă.

Ajutoarele zorit trimise din Bucureşti la Slatina, fac îndreptările trebuitoare aşa încât, Joi, douăzeci şi şase, după masă, la ora cinci fără zece, coboară şi Protopopescu în Craiova, pe câmpul Obedenarului, la bariera Severinului, iar a doua zi, Vineri, ajunge în Turnu-Severin, unde-i primit aşa cum merita din plin un severinean de teapa lui,,.

In ziua acestei izbânzi netăgăduite, Vlaicu se îndărătnicește. Vrea negreșit să sboare la Giurgiu și să treacă Dunărea la Rusciuk. Sfatul cald și potolit al Mărioarei, dintr'o scrisoare trimisă cu o zi ori două înainte, n'a mai avut nicio trecere. Maistorașul era biciuit de toate întâmplările care-l înconjurau și de toți oamenii. Mai cu seamă de unii. De pildă, Chendi, cu al său veșnic:

— « Aștia sboară... dar *tu?* Tu ce faci? »

Iar cum mai nimerise a veni și Octavian Goga în București, orice stat în cumpănă era primejdios.

Sborul a fost hotărît pe Vineri. Alexandru Vlăhuță și Goga aveau să-l urmărească în automobil până la Giurgiu, iar Vlaicu, odată trecut peste brâul Dunării, trebuia să trimită Regelui Carol I astă telegramă, întocmită de către cei doi mari poeți:

« *De pe pământul glorioaselor amintiri ale Armatei Române, gândul meu sboară spre Marele ei Căpitan.* »

La ceasul trei, după masă, aeroplanul a săgetat spre miază-zi și s'a tot dus, înălțându-se neted dincolo de zariști, topindu-se încetișor în albastrul cerului.

Purceși în urmă-i, scriitorii din automobil l-au pierdut îndată din vedere. Toată goana mașinei n'a mai putut ajunge gângania duruitoare ce sbârnâia în văzduh.

Dela o vreme, Goga s'a neliniștit. Intrebările prin sate și trecători erau în van. Nimeni nu văzuse, nimeni nu auzise nimic. Cum înțelegerea fusese ca Vlaicu să ție șoseaua, lucrul părea ciudat și îngrijorător. Atunci au început să sune telefoanele, prin toate primăriile așezate de-a-lungul drumului dintre București și Giurgiu. Zadarnice au fost și acestea. Doar către ceasul șase au primit dela aerodromul Cotroceni

vestea că, Vlaicu aterisase cu bine la ora cinci şi jumătate.

— « Unde a aterisat? »

— « Unde voiţi să ateriseze? Aici la Cotroceni. »

Greşise drumul dela răspântie. A ţinut apoi şoseaua Olteniţei, până ce-a ajuns la Dunăre. Acolo, spre marea lui uimire, a văzut peste apă, sub coasta bulgărească, un pricăjit de sat turcesc, care n'avea nicio sămuire cu Rusciucul.

Atunci s'a lăsat cu aeroplanul jos de tot, lângă gara oraşelului de pe malul românesc. A citit firma gării: « Olteniţa ».

Uluirea lui n'ar fi însemnat mare lucru, dacă Vlaicu ar fi ştiut ce-i Olteniţa şi unde anume se află. Cum nu avea niciun fel de hartă cu dânsul şi nici măcar o busolă, a purces-o înapoi, pe unde credea că venise, până ce iarăşi i s'a părut că-i rătăcit.

Atunci, cătran de mânie, scrâşni o sudalmă voinicească. A coborît pe cea dintâi palmă de ogor neted, pe care l-a găsit în cale, la câţiva paşi de un sat. Un gospodar de ispravă, şi mai puţin fricos, a venit în goană la dânsul de l-a lămurit cam pe care meleag se află.

Peste o jumătate de ceas era ajuns, în sfârşit, la Bucureşti. Răsucea în mână telegrama pentru Rege, nehotărît, dacă-i mai nimerit s'o rupă sau s'o păstreze de bună la vreo altă încercare. Asta venea de acolo, unde mintea îl mustra necontenit şi fără milă:

— « Vezi că era mai bine de-o ascultai pe Mărioara? »

La care, singur îşi răspundea, ţâfnos şi îndârjit:

— « No! Apăi iasta nu vreau! Că eu dela tata aşa am fo' învăţat: Pe muere s'o asculţi tot cum spune, fără numa să faci tot ce ştii tu... »

Peste două zile a cutezat şi a doua încercare. De astă dată a luat-o pe drumul cel bun. Decât, în valea Călugărenilor a trebuit să coboare iarăşi la pământ. Curenţii erau peste măsură de tari şi sborul ajunsese de neîndurat.

La aterisare, roata din spate s'a afundat în nomol şi s'a scrântit. După ce i-a îndreptat stricăciunea, a trebuit să aştepte aproape două ceasuri până să se mai astâmpere mânia văzduhului şi să poată sbura din nou.

Dar acum se păturea noaptea pe meleaguri. Era prea târziu. A trebuit să se întoarcă înapoi...

In noaptea aceea a trimis Mărioarei o carte poştală ilustrată, pe care n'a scris decât:

« Ai fo' avut dreptate. »

Şi *nu* s'a iscălit.

Fusese zi de înfrângeri pentru maistoraşul Aurel. Şi înfrângerile nu erau numai că nu putuse lupta cu vântul, că aterizase rău şi că a trebuit să se întoarcă. Erau mai ales că, în acelaşi timp, Zorileanu şi Capşa au izbutit să ajungă bine la Târgovişte, iar Protopopescu, plecat dela Severin, a coborît fără nicio greutate la Craiova, de unde, a doua zi, avea să sboare spre Piteşti.

Şi aşa s'a împlinit întocmai. Peste două zile, Protopopescu aterisa la Cotroceni, biruitor fără greş, alături de Capşa şi de Zorileanu, cari se întorceau dela Târgovişte, după ce făcuseră acolo şi alte sboruri de toată frumuseţea, pentru desfătarea privitorilor.

Ca încheiere a nebucuriilor, Miercuri, la două Noemvrie, gazetele publică vestea că, Regele a decorat pe ofiţerii aviatori

cu Virtutea Militară, iar Joi, după amiază, Principele Ferdinand va veni la Cotroceni, să le împartă singur decoraţiile...

Două zile, Vlaicu n'a mai vrut să sboare. Nici măcar n'a mai dat pe la Cotroceni. A bătut cinematografele, ba la Apollo, să vadă « Martirul », ba la Boulevard — în cinema Gaumont Palace — unde se dădea « Pagliacci ». Seara, s'a dus la Sidoli, la circ, să vadă luptele Greco-Romane: pe turcul Hadi-Hali, contra americanului Fitzimons, sau decisivele dintre Pohl şi Raicoviez, Müller şi Hansen, ori Dolgoff — rusul — contra spaniolului Dekanol.

Numai la un cinematograf nu s'a dus, nici nu s'ar fi dus, oricât de ispititor îi păruse filmul « Ernani »... Era cinematograful « Blériot » de pe Sărindar...

Ar avea nevoie de prieteni, iar prietenii n'au timp de el. Nici chiar Iosif. Se duc toţi, buluc, la reprezentaţiile pe care le dă Suzanne Després la Teatrul Leon Popescu, unde joacă « Azilul de noapte » şi « Jertfita ». Iar când a plecat şi turneul, se ceartă dela răfueli scriitoriceşti, discută cu aprindere ce ştiu şi ce nu ştiu despre spectacolele de adio, înştiinţate pe curând de Novelli, care se retrage din teatru, sau despre bunătatea ţigărilor Jokey Club, scoase proaspăt de Regie...

Principele Ferdinand n'a fost la Cotroceni, Joi, să împartă decoraţiile, cum se auzea. Le-a împărţit însă Nicu Filipescu, Ministrul de războiu, venit cu Generalii Boteanu, Popovici, Coandă şi colonelul Teodorescu.

In faţa trupelor strânse în careu, Ministrul a vorbit despre însemnătatea aviaţiei pentru armată, şi-a mulţumit pentru

vitejia piloţilor la manevre. I-au răspuns maiorul Macri şi Prinţul Bibescu, după care s'au împărţit decoraţiile. Numai Zorileanu a lipsit. Era bolnav.

Sborurile cari s'au desfăşurat, au fost începute de Bibescu şi Capşa. Indată s'a urcat şi Protopopescu. După coborîrea lor s'a suit Negrescu.

Atunci Vlaicu a dat şi el drumul gândacului. A luat-o înaintea ofiţerului, i-a trecut deasupra şi a făcut toate nebuniile pe care le ştia, vreme de treizeci şi cinci de minute, în chiotele mulţimii strânse pe câmp şi cântecele fanfarei batalionului I de pionieri.

A fost singura lui răzbunare faţă de Nicolae Filipescu. Şi cel din urmă sbor făcut în toamna acelui an...

A doua zi a început să fulgue uşor. Apoi ninsoarea s'a înţeţit şi s'a tot înteţit. Peste câteva zile ţara toată era albă.

In tristeţea acestui sfârşit se mai amestecau multe alte noutăţi amare. Ziarele vesteau că, Molla sburase pe un aeroplan Sommer, tip militar, o sută zece kilometri într'o oră şi douăsprezece minute, dela Reims la Mouzon, ducând cu dânsul patru călători deodată. Iar Deutsch de la Meurthe a construit cel dintâi aeroplan cu cabină de pasageri, în stare să ridice dela patru până la şase oameni. A şi sburat, de altminteri, lângă Paris.

In ţară, zăpada a oprit sborurile. Dar atelierele şi birourile lucrează. Es la iveală doi inventatori noui: Corneliu Marinescu, cu un monoplan căruia îi zice « Lăcusta » — socotit pentru două persoane — şi M. Oreviţa, ceasornicar bucureştean, cu o maşină ciudată, având patru helici.

In acelaşi timp, la concursul militar de sboruri din Franţa, Weymann bate recordul lumii de viteză, alergând cei trei sute de kilometri dintre Reims, Amiens, Reims, în două ore şi trezeci şi patru de minute.

De altfel, pe cei din Apus, iarna nu-i stinghereşte câtuşi de puţin dela sboruri. Nu-i vorba numai de cei din Miază-zi, de Italieni cari sboară acum necontenit în ţara lor, sau în Tripolitania, deasupra câmpului de razboiu. Ei folosesc îndeobşte aeroplane străine. Dar Franţa clocoteşte. Zeci de piloţi noui au crescut pe câmpiile de sbor, şi zeci de aparate. Biruinţele acelora au câştigat până şi pe ruginiţii comandanţi ai marinei din Pola. Pola lui Vlaicu şi a lui Von Stieglitz... Căci în manevrele navale din astă lună, până şi ei au folosit aeroplane...

Aşa dar lumea merge înainte. Fiecare zi e o nouă treaptă...

Numai el a rămas pe loc.

Şi fără vina lui.

Vina e în vecinătate. O ştie. Cel puţin crede că o ştie. O vede colo, în hangarul lui Bibescu, de unde pornesc toate câte se fac şi se desfac la Ministerul de Război cu privire la aviaţie. Nicu Filipescu e priceput să înjure la Făurei în gară, să vâre floreta până la mâner într'un trup de om... Dar oricât de mare şi bun român s'a dovedit, nu-l poate sili nimeni să se descurce în problema aeroplanelor sau să ţină morţiş ca să dea ajutor lui Aurel.

— « Eu, măi nene, mă duc la firmă mare, unde costă scump, dar sunt bizuit că atunci am ce purta. Vlaicu o fi făcut un aeroplan bun — nu zic nu — decât, maşina lui e bună numai în mâna lui, şi numai când a luat « corajie » destulă! »

Goga, căci lui îi vorbea, a strâns gura şi n'a mai avut îndemn să stăruiască. A plecat de i-a povestit lui Pătrăşcanu.

Peste câteva zile, maistoraşul se pomeni cu o scrisoare dela Ion Bianu, Secretarul General al Academiei Române. Il chema.

— « Domnule Vlaicu, ştiu că n'ai bani să-ţi construieşti alt aeroplan. Academia nu-ţi poate da suma trebuitoare. Poate totuşi să-ţi dea un mic ajutor de cinci mii de lei. Scrie o cărţulie despre invenţia dumitale, tipăreşte-o şi prezint-o la premiul « Gheorghe Lazăr ». Acela-i ardelean de-al nostru. Poate că ţi-o aduce noroc... »

I-a întins mâna şi s'au despărţit.

In poartă, la ieşire, maistoraşul a dat cu ochii de Spiru Haret, care venea agale din spre Strada Verde.

— « Ce cauţi pe la noi, Domnule Vlaicu? »

— « M'o fo' chemat 'esta să scriu o carte, ca să-mi dea oareşce criţari. »

— « Şi asta te-a amărît aşa de tare? »

— « D'apoi criţarii mi-s de veselie, de bună samă, făr' numa nu ştiu ce-oi face cu scrisu', că 'ela nu-i de mine... »

— « Pune pe altcineva să scrie după lămuririle dumitale. »

— « No! Şi ce-o fi dacă 'eştia m'or prinde, a drac' de ei? De loc ar cere să le spezez criţarii înapoi şi 'eia dela cafană mă râd. »

— « N'ai nicio grijă! » l-a mângâiat Haret, zâmbind cu toată seninătatea feţii albe şi curate. « Nu te prinde nimeni. »

— « Aşa zici 'mneata. Dară eu ştiu, că şi cu Rusu Abrudu am fo' păţit... El o scris şi o ţâs ţcă eu, şi aşa or tipărit,

făr' numa, când s'o supărat, m'o pârît la toţi că tot el o scris »...

Haret s'a dat pe faţă:

— « Iată, domnule Vlaicu, să-ţi mărturisesc un lucru. Cartea dumitale am s'o citesc eu, şi tot eu trebue să fac raportul. Vezi dar că nu-i nicio pricină de teamă. »

Când s'au despărţit, Vlaicu a înţeles. Peste toată această prietenoasă urzeală plutea umbra lui Haret...

După ce s'a sfătuit cu Iosif, căruia îi ceruse zadarnic să-l ajute la scrisul cărţii, a pornit pe Sfântul Ionică, în etajul clădirii restaurantului Enescu, unde şedea Corneliu Moldovanu.

Steo îl trimisese, lămurindu-i:

— « El poate să te-ajute... E băiat muncitor şi are grozavă nevoie de bani, mai ales acum, de când şi-a dat demisia dela Secretariatul Conservatorului. »

Corneliu Moldovanu, deşi foarte prins, deoarece începuse a lucra la « Ţara nouă » a lui Nicu Xenopol, a fost bucuros să câştige cinci sute de lei în preajma Crăciunului. Dar cum el nu se pricepea la tehnică, l-au îmbiat la colaborare şi pe tânărul inventator Henry August, care tocmai îşi isprăvea monoplanul. August trebuia să facă prima scriere.

Cam în două săptămâni cărţulia era scrisă, corectată, copiată şi dusă la tipografia Socec de unde, după Crăciun, ieşea frumos tipărită pe hârtie lucioasă şi cu câteva fotografii bine alese. Corneliu şi-a meritat cele cinci bumăşti, tot aşa ca şi Henry August mia de lei făgăduită de Vlaicu la început.

Şi astfel, în ziarele cu data de 1 Ianuarie 1912, la rubrica micuţă a bibliografiei, cea dintâi carte anunţată avea să fie:

Inginer Aurel Vlaicu: Aeroplanul Vlaicu. Bucureşti, 1911. Editura Socec.

Dar cel dintâi exemplar ieşit de sub teascuri, avea să plece, cu cerneala încă umedă pe el, în Calea Câmpinei la Ploeşti.

...în Calea Câmpinei, la Ploeşti.

Se duceau multe într'acolo. Tot mai multe. Se duceau scrisori şi gânduri. Se duceau bucuriile şi tristeţile. Se duceau nădejdile şi desnădejdile...

Dar, mai ales, se duceau cele de pe deasupra tuturor: dorurile.

După răzvrătirea trecătoare, sbucium din urmă al unei fiinţe crescute fără niciun frâu şi care se simţise acum înlănţuită pentru totdeauna, Aurel Vlaicu privea uimit, în fundul cugetului său, liniştea temeinică şi bună, ce creştea fără nicio pricină deasupra tuturor înfrângerilor şi tristeţilor.

Se socotea că-i nepăsător şi câteodată i se făcea necaz pe sine însuşi.

— « Ce drac' de mine, frate? Am fo' uitat să mă mai supăr, o' m'am fo' învăţat cu rău' ca muerea des bătută? »

Şi râdea.

Dar Iosif îl cântărea din ochi, prelung şi serios. Mirosea într'însul femeia şi nu cuteza să i-o spue, nici să-l întrebe... Ştia ce tainic este uneori maistoraşul, în anume privinţi şi-i respecta cu înduioşare astă ciudăţenie faţă de-un prieten cu totul apropiat. Ii răspundea:

— « Asemenea nepăsare nu-i niciodată fără de rost, Vlaicule dragă. Poate că-i un presimţământ. Oricum, este o odihnă a sufletului, ceea ce — poate — este adevărata chezăşie a unei

bucurii viitoare. Odihna de azi nu e altceva decât un adaus de putere, mâine...»

Şi încheia:

— «Am avut şi eu, de multe ori, vremuri de asemenea odihnă... Şi era bine, crede-mă...»

Dar Aurel, naiv sau neîndurat ca şi Chendi în astă privinţă, întreabă:

— «Făr' numa, frate Steo, mult o fo' ţinut binele 'ela?» Şi zicând acestea, privea pieziş o gazetă desfăcută pe masă, unde, cu o clipă înainte, citiseră amândoi darea de seamă despre adunarea generală a Societăţii Scriitorilor Români, care se ţinuse la Liceul Lazăr cu vreo câteva zile în urmă, Duminecă, douăzeci Noemvrie, la ceasul patru după amiază. O prezidase Anghel adunarea aceea. Iar Comitetul nou ales era alcătuit din Gârleanu, ca preşedinte; Cincinat Pavelescu, vice-preşedinte; Minulescu şi Hertz, secretari, Vasile Pop, casier; Scurtu şi Cazaban, cenzori; iar membri: Mitică Nanu, Mihail Sadoveanu şi *doamna Natalia Anghel*...

Numele Liei apărea pentru întâia oară în înfăţişarea lui cea nouă...

— «Asta nu înseamnă nimic!» a răspuns Iosif, de-a-dreptul şi bărbătos, gândului care scurma în mintea lui Vlaicu. «Văd că te-ai uitat la gazetă şi am înţeles la ce anume te gândeşti. Natalia Negru, Natalia Iosif, Natalia Anghel, Natalia... mai nu ştiu cum, sunt trei, patru, cinci ori şase făpturi *deosebite*. Aş zice «haine» pentru ascuns ceva de nimeni ştiut, ca un trup cu desăvârşire gol şi care nu se arată nimănui. Nu mă gândesc la goliciunea obişnuită, cum o înţelegem toţi. E vorba de goliciunea aceea desăvârşit tainică, pe care te stinghereşti tu însuţi să ţi-o vezi. Ei bine, află că eu n'am

iubit pe doamna Iosif. Am iubit femeia, care mi se ivea în clipele când uitam că mi-i nevastă... Poate că tocmai de aceea iubim mai aprig, mai vădit, când n'avem pecete legiuită de soţi. N'o avem încă, ori n'o mai avem... Tu nu vezi? Doi oameni, cari se iubesc, nu se recunosc mai niciodată în numele pe care le au, ci îşi născocesc altele. Fiecare căsnicie îţi dă alt nume. Asta înseamnă că, fiecare ia din sufletul tău numai aceea ce-i prieşte...

« Dovada, iat-o chiar aici... » şi zicând aşa, Iosif a bătut cu degetul în jurnalul întins pe masă. « Lia *mea* era un suflet sfios, simţitor peste măsură, care se făcea mic în faţa deşertăciunilor şi se înroşea auzind o laudă. Sub toată voinicia şi sănătatea ei de răzăşoaică, era o timidă, care-şi scria versurile pe ascuns şi trebuia să i le fur, ca să le pot citi. Anghel n'a preţuit-o niciodată ca scriitoare. Totuşi, *Doamna Anghel* a intrat membră în Comitetul Societăţii Scriitorilor, iar Sâmbătă după masă, la ceasurile şase, ia parte şi dumneaei la Şezătoarea de la Palatul Regal. Ia parte şi are să citească în faţa Reginei Elisabeta, în faţa Principesei Elisabeta şi a Principelui Carol, laolaltă cu Davilla, cu Fany Seculici, Bacalbaşa, apoi Gârleanu, Cincinat, Sadoveanu şi, în sfârşit, tot Comitetul...

« Acum, eu am să-ţi spun ceva mai mult. *Doamna Anghel* n'are să lipsească dela niciuna din şezătorile astea săptămânale, pe care le-a hotărît Regina să se ţie Sâmbăta la Palat. »

— « O duce 'ela? »

— « Nu ştiu. Poate. Dar iarăşi se poate prea bine ca să-l silească ea s'o ducă... »

— « No! Apăi atunci muerea-i de vină! »

— « Tocmai. *Doamna Anghel*! »

Vlaicu a împins buza de jos în cea de sus, a boldit ochii şi i-a făcut mari, în chip de neînţelegere desăvârşită. Subţirimile lui Steo i se păreau ghicitori.

— « Frate », i-a zis, « tu tot aceea ştii. Cum o însuci, tot de bună o ţii pe Lia ta. Eu mă cujet că de asta te-o fo' lăsat. O zis: « No! Ori oi merje cu 'ela, o' nu, bolându' de Steo tot mă iubeşte... Apăi, cu aşa iubire fainâ, zău de Dumnezău, că te dai în păcat! »

Biciuit de vorba-i aspră şi batjocoritoare, Iosif, domolul Iosif, l-a înşfăcat de gulerul hainei şi i-a spus aspru, ochi în ochi, crunt:

— « Cum? Şi tu? Tu n'ai iubit în vieaţa ta niciodată o femeie care, când a ajuns în inima altuia, n'a mai fost nici umbră din aceea ştiută de tine? »

Brusc, în mintea lui Aurel au ţâşnit două imagini: Freya lui şi Friede cea din braţele lui. Apoi, lângă ele, alte două: Freya lui Huber, roşie, grosolană şi Friede a lui Ursinus, nobilă şi senină...

A strâns pleoapele şi a scrâşnit:

— « Du-te dracu'mă!... Mi-ai stricat chefu!... »

Cheful nu i-l stricaseră însă cele două imagini şi cu oglindirea lor. Deasupra tuturor plutiseră deodată doi ochi cuminţi şi calmi, în dosul cărora nu se vedea *încă* nimic...

De aici încolo, nu mai era nepăsător...

Din tăcerea încruntată, în care s'au afundat, i-a trezit veselia sgomotoasă a lui Gârleanu. Era îmbrăcat în redingotă solemnă, ras proaspăt şi bine ferchezuit. Venea de-a-dreptul dela Palat, unde-l primise Regina Elisabeta în audienţă. Adunarea generală de Duminecă alesese pe Regină şi pe

C. C. Arion ca Preşedinţi de Onoare, iar Gârleanu, în calitate de Preşedinte activ, le înmânase diplomele.

— « Steo dragă, am vorbit şi de tine. Regina vrea să-i citeşti câteva din poeziile ei, pe care i le-ai tradus. Pe onoarea mea! »

Iosif s'a încruntat:

— « Bine, dar eu nu pot merge Sâmbătă... »

— « Ştiu. I-am şi explicat Majestăţii Sale. De altminteri, chiar Ea mi-a spus că « oportunitatea » cere să vii în altă zi decât Comitetul. Pricepi? Aşa că mergem numai noi doi, Vineri dimineaţă, la unsprezece jumătate. De altfel şi Regina vrea să-ţi citească atunci două poezii noi. Dacă ţi-or plăcea, să le traduci. »

S'a sculat zorit şi le-a întins mâna:

— « Mă iertaţi că plec, dar trebue să dau pe la Naţional să-l felicit pe Petrache Liciu pentru succesul lui din « Banii » şi să-l văd şi pe Bacalbaşa. Azi dimineaţă, când am fost de i-am dat diploma Ministrului, Conu Costică mi-a spus că a hotărît să facă nişte schimbări în Legea Teatrelor şi am şi eu câte ceva de propus. E vorba să îmbunătăţim soarta bieţilor stagiari. ...Ei, la revedere pe Vineri, la unsprezece, aici. Până atunci nu ne mai vedem, că plec la Craiova... »

Din uşă s'a întors:

— « Uitasem să spun ceva senzaţional. Ştii a cui e ideea cu şezătoarea dela Palat? A Regelui! Pe onoarea mea, dragă! Mi-a spus chiar Regina. Şi ştii pentru ce a ţinut să se facă? Tot Regina mi-a spus. Vrea ca Principele Carol şi Principesa Elisabeta să ia cunoştinţă de scriitorii români... Pe onoarea mea!... Acum, pricepi tu de unde a pornit şi faptul că Principii se duc în fiecare Sâmbătă la Teatrul Naţional, nu?... Hotărît, Regele ăsta al nostru ştie să crească Regi! »

Vorbele lui Gârleanu au despicat o stranie cărare de lumină în creerul lui Vlaicu. I s'a părut că înţelege mult mai mult decât spusese Emilgar şi a şoptit:

— « No! D'apoi, frate Steole... Acu stau şi mă cujet, oare n'o fi tot Rejele de l-o trimis pe Prinţu' 'el mare şi Prinţu' 'el mic să vadă de gândacu' meu? »

— « Se prea poate. »

— « Fiuu!... » a fluerat maistoraşul . « Acu mi-o fo' venit o idee jenială, naţie. »

— « Care? »

— « Vineri, când merji la Rejina, spune-i, frate, de mine şi că 'eştia cu Filipescu şi cu Blériotu' lor nu mi-or dat niciun criiţar. Şi Rejina să-i grăiască lu' Rejele, să trimeată pe Prinţu' 'el mare... 'O să mă cheme pe mine la Palat, să pâresc pe Domni... »

Apoi, în muţenia încremenită a lui Iosif, care-l privea cu ochi cât pumnul, adaugă:

— « Acu, nu-i de lipsă să vorbesc mult. Ii dau cartea şi el cum citeşte acolo, de loc înţelege că gândacu'meu lucră mai fain ca Blériotu'... »

Zadarnic a luptat poetul să-i arate că, n'ar avea niciun folos de pe urma unei audienţe la Palat. Din câte auzise, Iosif era încredinţat că Regele nu pune mare preţ pe aviaţie. Dar mai cu seamă, dela păţania cu subvenţia dată degeaba lui Goliescu, se fereşte să aibă cât de mic amestec în asemenea chestiuni.

N'avea dreptate în totul. Dar nici cu totul greşit n'a fost. Căci Vlaicu, agăţat ţărăneşte de gândul audienţei, a cerut-o chiar în ziua aceea, iar Regele i-a acordat-o fără prea mare

întârziere. Totuşi, când a coborît treptele la ieşire, iar voinicul lacheu cu înflorite fireturi şi argintărie lucitoare i-a deschis uşa salutându-l, sburătorul, şi-a dat seama că, toată crâncena lui tremurare de inimă, toată încordarea să spue frumos şi pe rând păsurile grele şi nevoile prin care trece, n'a avut drept rod vădit decât doar câteva vorbe de încurajare, un zâmbet uşor şi două degete întinse.

Regelui îi plăcuse foarte mult sborul, pe care îl privise la Cetăţuia, în Iaşi. Decoraţia ce i-a dat-o atunci lui Vlaicu, i-a dat-o cu toată încrederea. Numai că, întors la Bucureşti, când în prima audienţă de lucru cu Filipescu, l-a întrebat ce crede despre aeroplanul ardeleanului, Ministrul de Război nu s'a ferit să vorbească nici de părerile « specialiştilor », nici de « corajia » pe care maistoraşul ar fi băut-o înainte de fiecare sbor.

Regele a ascultat totul cu o ureche distrată, apoi a schimbat vorba. In cabinetul Său de lucru mai vorbise odată cineva despre Vlaicu. Dar părerile nu se potriveau, cum nu se potriveau nici oamenii, Acel cineva fusese Spiru Haret. Decât, acela, n'ar fi pus Regelui întrebări, ca aceea pe care a lunecat-o Filipescu:

— « ...ş'apoi, Majestate, putem noi să încurajăm un ardelean, care face să se scrie în toate gazetele că « vrea să treacă peste Carpaţi? »

Cum aproape acelaşi răspuns îl dăduse şi Delavrancea la Iaşi, pe dealul Cetăţuei, Regele a înţeles că argumentul pornea din acelaşi izvor: Petrache Carp. Şi i-a fost deajuns nici să nu-l mai discute. Mai ales acum, când din pricina lui, opoziţia s'a retras din Parlament... Şi doar Regele îl sfătuise stăruitor să nu prezinte blestematul acela de proiect al Societăţiii

tramvaelor, cu care avea, mai apoi, să stârnească una din cele mai neîndurate campanii de răsturnare, cunoscute pe acele vremuri, campanie de doi ani, unde n'au lipsit nici sute de întruniri la Dacia şi Eforie, nici manifestaţii de stradă cu bătăi crâncene, nici chiar prăpădul cartelului între liberali şi tachişti.

Vremuise amarnic în ţară. Liniile înfundate de troene făcuseră prizonieri prin gări singuratice şi goale, sute şi sute de călători nefericiţi. Telegraful bătea numai pe câteva direcţii, şi-au trebuit aproape două săptămâni până să se încropească la loc buna forfotă a trenurilor.

Atunci, printre şfichiuri sălbatice de vifor, printre valuri uriaşe de omăt, au răzbătut, până în inima Bucureştilor, fel de fel de strălucite feţe ale Apusului. A venit Jean Richepin să ţie conferinţe şi să fie primit cu mare sărbătoare la Academia Română a acestei Capitale, despre care poetul spunea că-i: « Un oraş micuţ într'un sat mare »; a venit Novelli să-şi joace marele lui repertoriu: « Femeia îndărătnică », « Papa Lebonard », « Otello », « Shylock », « Nevastă-mea n'are şic » şi « Să măritäm soacra »; a venit şi Silvain, dela Comedia franceză cu « Gringoire » şi « Electra »; opereta germană cu Käthe Herold dela Theater des Westens din Berlin şi Eduard Rosen dela Johann Strauss Theater din Viena; Marthe Régnier, cu « Madèmoiselle Josette, ma femme », « Papa » şi « La Chocolatière », marea cântăreaţă Beltramo şi în sfârşit, Le Bargy cu « L'ami des femmes », « Cyrano de Bérgerac », « Le duel », « Demi-Monde » şi « Marquis de Priola ».

Toate astea — afară de opereta germană — n'ar fi însemnat nimic pentru Aurel Vlaicu, dacă multe din reprezentaţiile

acestea n'ar fi fost prilej pentru Mărioara să vină în Bucureşti.

Sburătorul îşi părăsise cu totul prietenii scriitori. Habar n'avea de şedinţele lor festive, prezidate de Ministru, de banchetul lor presărat cu epigramele lui Cincinat, de apariţia volumului « La gura sobei » al lui Vlahuţă, sau de a doua şezătoare ţinută la Palat — unde s'a dovedit — dacă mai era nevoie — că, scriitorul, poate să ştie cât de bine orânduirile scrisului său, fără să se simtă obligat a şti totodată şi alte orânduiri. Vorba lui Radu Rosetti:

« Voi, ce-aţi făcut din bard un zeu,
Copii cu inima curată,
De vreţi să-l admiraţi mereu,
Să nu-l cunoaşteţi niciodată... ».

Şi astfel, şezătoarea din ziua de Sâmbătă, trei Decemvrie, a fost şi a doua şi cea din urmă. Cum se vede, bucăţile lui Minulescu şi Corneliu Moldovanu au avut un rost simbolic. Intâiul a citit doar: « Glasul morilor... » iar al doilea: « Din umbră, eu n'am ştiut să cânt... »

Trăia acum puţintel ca în vis. Nu-şi mai simţea limpede nici greutatea, nici greutăţile. Grija de bani — şi o ducea rău cu banii — nu-l mai chinuia. Incepuse iarăşi a cere acasă, lui neica Dumitru, azi o mie, peste o săptămână o mie, peste două, trei mii de coroane. Cerea, primea şi cheltuia cu seninătate şi suflet uşor cum nu avusese niciodată. Ai fi zis că se răsplămăd ea în el o fiinţă nouă, după poruncă tainică şi care nu sufere împotrivire. Ochii Mărioarei Bărbulescu îi îmblânziseră vieaţa.

Şi cu toate acestea, nimic nu era lămurit între ei. Niciodată n'au hotărît de unde pleacă şi până unde vor să ajungă. Cel puţin Aurel nu-şi dădea seama. Ii era teamă să se gândească mai departe de pasul unei zile, lui, care ştia să cugete vieaţa fierului pentru un veac.

Făcea prostii duioase de liceean cu sufletul ameţit în paginele « Ombrei » şi ale lui Lamartine. Pleca în toiul nopţii cu motocicleta la Ploeşti, să pândească din întuneric ferestrele casei cu geamuri stinse, să pue o floare, adusă dela Bucureşti, pe prichiciul ferestrei pentru ca, peste zece minute, să purceadă înapoi, hălăduind ca vai de dânsul prin beznă şi zăpezi.

Alte ori, venea cu trenul pentru zece minute, numai cât să dea bună ziua. Iar fiindcă Gheorghe Bărbulescu voia să-l ţină la masă, mintea:

— « Sunt în treacăt. M'am fo' dus pân' la Predeal, să ştudiez locul de trecere... »

Apoi, de câteva ori, a venit cu cărţi pentru ca, la plecarea cea zorită, să le uite înadins. Vezi bine, ştia el lămurit că, foile volumului or să fie frunzărite de-o mână dragă. Şi mai ştia că, frunzărind o carte, mai întâi citeşti aceea ce e sublinat cu creionul de cetitorul dinaintea ta...

Mărioara privea toate astea cu o înţelegere netedă, care o turbura nesfârşit.

— « Ce copil bun şi mare! » a şoptit ea odată în urmă-i, privindu-l din dosul ceţei de perdea, care-o furase privirii lui, pe când el, viclenind copilăreşte pe celalalt trotuar, se făcea că-şi caută nu ştiu ce prin buzunare, numai şi numai să întârzie cu câteva clipe mai mult în faţa geamului ei.

« Copil bun şi mare » înseamnă într'o gură de femeie: « mare şi bun... *dar* copil ». Iar copil înseamnă, într'o inimă de femeie: « să te ţiu aici, în braţe, lângă mine, lipit... să te ocrotesc, să te apăr... »

Din faţa casei, dela o sută de metri, dela zece kilometri, ori dela cincizeci, Vlaicu *simţea* apărarea aceasta. Simţea stăruitor şi fără contenire apropierea aceasta.

Mărioara a intrat în toate cutele vieţii lui, ca o mireasmă de bine, care pătrunde în toate ungherele unei odăi. Aceasta, poate, unde nu era chemarea de carne, care păstrează contur, nu ispita unei frumuseţi, care de asemeni se mărgineşte, sau măsurarea unor vrednicii, unde începe socoteală, adică măsură şi mărimi. Mărioara s'a resfirat în el, cât a putut să-l încapă.

Și-atunci, fiecare mărunțiș al vieții, dela dânsa purcedea și printr'însa era văzut:

— « No! Fainâ cravată... Iasta ar place Mărioarei! »

— « Așa pantof micuț nime nu știe purta, făr' numa fătuca! »

— « De vede ea cătrința iasta, apăi de loc zice să-și cumpere. »

— « Ghete americane! Numai americane... și marca Ewo... să placă la cine știu eu! »

— « Apăi, tu nu știi, frate Steo, că furculița asta așa-i mai mândru s'o ții... »

— « Frumoasă trăsura iasta? Nime nu face trăsuri frumoase, făr' numa Ioan Pașa, frate! »

— « D'apăi de bună samă că Berindei e ciocolată mai fainâ ca tăte'elea. »

— « Așa mândre statui și d'estea, or afla la Müller, pe Calea Victoriei... Așa mi-or spus oarecine... »

Și așa, pe când Mărioara privea în gol pe geam și-i poruncea în tăcere să vie, Vlaicu își pierdea astâmpărul, svârlea cât colo creioanele și hârtia de desen, cu rotițele ei zimțate și piesele aeroplanului viitor, punea în cap pălăria, lua pe umeri paltonul și ieșea zorit, îmbrăcându-se pe drum.

— « De unde vii? » îl ajuta fata cu întrebarea.

— « Am fo' un picuț la Câmpina, să studiez locul. »

— « Și ești mulțumit? »

— « Dracu'o fi... că n'am aflat nimic de haznă. Da'oi mai merje odat', 'o de două ori și de bună samă că aflu... »

Mai mult n'a putut prelungi vorba niciodată. Ochii fetei se ridicau liniștiți la el, Il țineau luminoși, drepți, pătrun-

zând până dincolo de truda lui, acolo unde tremura adevărul. Iar gura ei căpăta un puf de zâmbet subțire și palid, în care buzele curate și proaspete rămâneau ușor întredeschise, de parcă aveau veșnic un cuvânt pregătit.

Vlaicu se oprea:

— « Ai fo' vrut să zâci oarece? »

— « Nu! » dădea ușor din cap fata. « Te ascult. Spune. »

El scutura din umeri și se poticnea:

— « D'apoi n'am spus? Mai poftește și dumita, că numai eu grăesc. »

— « Eu? Ce vrei să spun? »

— « Ce vrei... »

— « Ce vreau?... » și glasul ei răsună îndepărtat, ca o oftare.

Apoi privirea capătă negură și alunecă spre geamuri... spre cer... spre miază-noapte: « Vreau să trăim... »

Parcă n'a auzit. Parcă n'a înțeles. Dar privirea lui lunecă și ea către miază-noapte... spre geam... spre cer...

Și inima se strânge dintr'odată...

Scrierea cărții cu Corneliu Moldovanu și Henry August i-a mai adus un folos. A descoperit deasupra restaurantului Enescu o cameră bună, curată, liniștită și drept în inima orașului. S'a mutat acolo. Lucrează acum mai cu spor la desenele modificărilor pe care le socotește trebuitoare aeroplanului. Lucrează și făurește planuri de câștig. Trage cu creionul, iar totodată se agață de câte un gând, pe care rămâne aplecat apoi zile întregi. De pildă, îi spusese cândva Abrudeanu să facă sboruri la Constantinopol, unde Generalul Crăiniceanu are un prieten bun, pe Șefki Pașa, și i-ar da bucuros recomandări.

Mai pe urmă, Goga îi svârlise într'o doară întrebarea:

— « De ce n'ai face tu, Vlaicule, nişte sboruri pe la Atena, Cairo sau la Alexandria? Sunt locuri unde n'a sburat încă niciun aeroplan şi se află destule pungi doldora de bani. Mă gândesc că n'ar fi prea mare minune să găseşti un zăbăuc, care să facă un gest... Democraţiile astea ale noastre, ale europenilor, nu mai ştiu de mult ce înseamnă gloria trainică a mecenatului. Hai să căutăm la primitivi, că acolo, de sigur, rafinamentul artei tot se mai găseşte... »

Intr'adevăr, de ce nu s'ar duce să sboare în Egipt?...

Şi-i mai spusese Goga:

— « La începutul lui Noemvrie, cincizeci de iobagi de-ai noştri, români din trei comune ale Circumscripţiei Oradea, s'au dus la Pesta, cu rugare către Ministrul de Agricultură, să le dea şi lor o bucată din moşiile Episcopatului catolic. Firește, Serény le-a trântit uşa în nas şi le-a strigat:

— « Valahilor nu le dau niciodată pământ! » Lucrul e limpede. Dar ţie nu-ţi trebue pământ. Ţie-ţi trebueşte cer... Şi poate că cerul nu ţi l-or refuza. Haide, cearcă un turneu bun de sboruri prin toate oraşele Transilvaniei. Şi sunt destule: Arad, Lugoj, Orăştia, Alba Iulia, Elisabetopol, Oradea, Cluj... Timişoara... Adă-ţi aminte ce-a fost la Blaj... »

Işi aducea aminte, fără îndoială. Dar totodată îşi aducea aminte şi ceea ce a fost la Sibiu şi la Braşov.

Atunci, gândindu-se, i se măcina orice nădejde. Şi iarăşi se întorcea în amărăciunile lui, visând în gol, fără temei, minunea să-i iasă înainte omul, care să-i dea ajutorul la cheltuiala unui aeroplan. Căci, hotărît lucru, cu aparatul cel vechiu nu mai avea curaj să sboare. Nu-şi temea vieaţa. Gândacul era încă sănătos şi în stare să facă alte multe sboruri — dar

îşi temea renumele: aeroplanul său rămăsese cu mult în urma celor noui ivite pe continent. Ce putea face cu viteza lui mică, şi mica lui putere de ridicare?...

Şi astfel, nu ieşea din ameţitorul cerc înveninat. Nu putea să sboare şi să câştige bani, fiindcă nu avea aeroplan. Şi nu putea să aibă, aeroplan, fiindcă nu putea să sboare...

— « Ei bravo! Când sunt gata planurile? » l-a întrebat vesel Gheorghe Bărbulescu, aflându-l asupra planşetei de lucru.

— « D'apoi ştie-le ciorile, că tot dejaba le fac, odată ce 'eştia nu mi-or dat criţari? »

— « 'Eştia? Care 'eştia? »

— « No! 'Eştia, frate, domnii şi cu Filipescu şi cu Blériotu'... »

— « Păi, ce ai dumneata nevoie de ei? »

— « Dară cine-o şpeza criţarii, că-s necesitat de mulţi la aşa gândac.

« 'Esta trebue să fie de două persoane şi cu motor de optzeci de cai... Apăi acela singur şi costă la douăsprezece mii de lei...»

— « Cum? » făcu uimit Bărbulescu « Dumneata n'ai vorbit cu Mărioara nimic? »

— « Ba, vorbit. Făr'numa de altele. Că doar n'oi plânje acu la fătuca miatale că 'eştia nu şpezează criţari... »

— « Bine. Atunci », i-a zis scurt, omul « haide, îmbracă-te şi mergi cu mine la Ploeşti! »

Zadarnic a cerut Vlaicu lămuriri şi zadarnic s'a împotrivit. Peste trei ceasuri era în casa din Calea Câmpinei, faţă în faţă cu Mărioara.

— « Nu ştie nimic, omul ăsta! » i s'a jăluit Ghiţă Bărbulescu. « Spune-i, fata tatei, ce-ai hotărît! ».

Aurel se uita când la unul, când la altul, într'o cumplită nedumerire.

— « D'apăi ce-aţi fo' hotărît, mă rog? Pofteşte şi zâ!»

Zâmbind, Bărbulescu a plecat într'acestea.

După ce s'a închis uşa în urma lui, Mărioara a rostit liniştită:

— « Facem o fabrică de aeroplane Vlaicu. »

Şi-atât.

Buza de jos a maistoraşului a început să tremure. Ochii s'au acoperit de-o bură uşoară, un fel de lacrimă stăpânită şi rece. Apoi, deodată, şi-a înşfăcat pălăria şi s'a năpustit pe uşă afară.

« Eu nu ştiu cum o fi aceea. Far'numa iasta nu se poate că un aeroplan costă mult d-v doară nu se cade să sărăciţi din vina mea. Eu ştiu la ce cujetă d-şoara M. eu să gat planuri şi alţii să sboare. Aceea nu se poate. Ei or tufli gândacu şi alţii plătesc ca Cerchezu săracu de el că i-or tuflit trei maşini şi el tot plăteşte... ».

V.

Pusese scrisoarea noaptea, la gară, în cutia vagonului de poştă dela cel din urmă tren care pleca. De zeci de ori a vrut să se întoarcă din drum şi de zeci de ori a pornit-o iar.

Când s'a vârît în patul rece şi umed, s'a prăbuşit într'un somn torturat numai de vedenii. Abia spre ziua a intrat în odihnă.

I s'a părut? Il trezise simţul ciudat că aude bătaie în uşă. Dar la uşă nu mişca nimic.

Foarte târziu, când aţipise iarăşi, o scândură din coridor a scârţâit sub greutate de pas. Atunci Vlaicu s'a sculat şi crăpând uşa, a scos capul să vadă.

In faţă-i, drept, şedea Mărioara.

Era buimac. S'a ferit cât a putut în dosul uşii şi a îngăimat o cerere de iertare. Dar fata nu i-a dat pas. A vorbit repede, apăsat şi în şoaptă:

— « Am venit numai pentru o clipă, să te lămuresc. Un aeroplan de-al dumitale costă treizeci de mii de lei, dacă-i lucrat la Şcoala de Arte şi Meserii. Şi, bine înţeles, dacă e numai unul. Dacă sunt zece, scade costul sub douăzeci, fiindcă şi Séguin face reducere la motoare.

« Cu banii pe care-i avem, putem construi câteva sute de aeroplane. Iar dacă facem noi fabrică, ajungem la cel puţin o mie. »

Torturat de tot puhoiul acesta neînţeles al întâmplărilor şi socotelilor, Vlaicu a întrebat chinuit:

— « D'apăi ce drac' de poveşti spui dumita acolo? »

— « Una singură şi simplă: tata are câteva milioane avere. » Şi a încheiat: « Ăsta-i răspunsul la scrisoarea dumitale. Şi-acum la revedere, la Ploeşti. Te aşteptăm cu masa. Ai tren peste un ceas. »

L-a mai privit o clipă în ochi, apoi s'a mistuit în întunericul coridorului şi a coborît pe scara întunecoasă, fără grabă, fără sgomot, ca o intrare în mormânt.

Mintea lui Vlaicu se răsucea ameţită în loc. Toate i se păreau neadevărate. Şi nimic nu mai păstrase o fărâmă din visul cel frumos de odinioară. Intrase parcă acum într'un

haos, unde clocoteau numai urîţenii — socoteli băneşti, avere, fabrici... Iar mai presus de toate, o cumplită bătaie de joc pentru sărăcia lui. Milioane? Dumnezeule! Dar asta nu poate fi o cifră adevărată. Şi apoi ce putea să dovedească, în traiul cumsecade şi cuminte al Bărbuleştilor, asemenea avere? Şi de ce nu-i auzise niciodată vorbind de ea?

Dar de este aşa cu adevărat, ce caută *el* în casa lor? L-or fi crezut un vânător de zestre? Sau un om strecurat înadins între dânşii, să capete ajutorul lor, — o nimica toată faţă de atât prinos de bogăţie? Şi cum? Prin apropierea de fată? Căci mai ales aşa s'ar lămuri de ce *tocmai* fata a fost pusă de tată-său să-i spue... »

Şi bănuielile otrăvite se învârt şi se tot învârt, înebunindu-i biata lui minte, sfăşiată de neîncredere în oameni.

In toată sbuciumarea asta, află o singură mare mângâere. Aceea că nu s'a spovedit nimănui nimic. Altminteri, toţi ar fi avut dreptul să-l dispreţuiască ca pe-un caraghios vânător de zestre, care râvneşte la o nebunească depărtare de treapta lui.

Se încordează sălbatec, fără pic de chibzuinţă şi-şi sfâşie sufletul, ca pe o sdreanţă. Ai zice că şi-a smuls inima şi o calcă în picioare.

— « Am gătat! » aşa scrâşneşte. Şi-şi dă palme să se desmeticească.

Totuşi, peste un ceas, lua trenul. Trenul spre Ploeşti. Dar de-acolo, a pornit cu tren cu tot, mai departe, în sus, spre graniţă, şi dincolo de ea.

A doua zi, a coborît în Budapesta...

Intrase dihonia între fruntaşii ardeleni. Partidul Naţional, din anume pricini, dăduse o declaraţie în « Românul » că se desolidarizează de ziarul « Tribuna » pentrucă « a ieşit din cadrul disciplinei de partid ». Apoi, scurtă vreme după aceea, apare, în acelaşi loc, mărturia lui Alexandru Vaida Voevod, deputat în Camera maghiară şi unul din fruntaşii românilor de peste munţi, o mărturie în care, Octavian Goga era învinuit că trădează cauza neamului şi că a tratat în taină cu guvernul unguresc, oferindu-i serviciile sale în numele grupării tribuniste.

Lupta începută între cele două tabere a ajuns repede la neînchipuite violenţe. Şi n'au fost numai violenţe de cuvânt scris. Bocu şi cu Iosif Sceopul nu s'au dat îndărăt dela nimic, când a fost vorba să-l apere pe Goga. In două rânduri Goldiş a avut de îndurat badjocura şi pumnii tribuniştilor, pe care-i înebunea învinuirea că şi-au dat mâna cu guvernul unguresc.

Mai ales Bocu era lovit de acuzare, de când Goga ceruse Juriu de onoare, iar şedinţele dela Braşov au încheiat, sub iscălitura lui Andrei Bârseanul, preşedintele Astrei, că « dovezile aduse de d-l dr. Alex. Vaida Voevod probează pe deplin autenticitatea informaţiilor d-sale, dar din aceste dovezi nu reese şi culpabilitatea d-lui Octavian Goga. »

Această încheiere se bizuia pe declarațiile lui Milan Hodza, a doctorului Szakolczai Arpad și Iuliu Maniu, cărora Iosif Kristòffy, ministrul ungur, le spusese neted despre vizita lui Goga, care ar fi venit la dânsul, înainte de alegeri, de-și oferise serviciile.

A doua parte din încheierea juriului, se bizuia însă pe rezultatul vizitei, pe care Goga a făcut-o lui Kristóffy numai decât după ieșirea numărului din « Românul » unde se tipărise învinuirea lui Vaida Voevod. Poetul avea de ispășit o osândă de o lună la Seghedin. Își ceruse de îndată amânarea pedepsei până la limpezirea lucrurilor și în răgazul dat, i-a putut dovedi ușor lui Kristóffy — și celorlalți totodată — că era la mijloc o greșeală, dacă nu cumva de-a-dreptul o înșelăciune. Ministrul și-a dat seama că, adevăratul Goga era altul decât cel care i se înfățișase lui.

Atunci a intrat în joc numele lui Bocu. A fost bănuit că *el* fusese cel cu propunerile. Iar când Bocu, scos din fire, a cerut audiență lui Kristóffy, să-i smulgă o declarație scrisă, unde să se vadă că bănuiala căzută asupra sa este neîntemeiată, Vasile Goldiș, directorul « Românului » a scris negru pe alb că « atâta luptă să se șteargă o bănuială, începe tot mai aprig s'o întărească. »

Drept dovadă, Goldiș, dimpreună cu Dr. Justin Marsien și Dr. Cornel Iancu, au trimis Doamnei Letiția Oncu o scrisoare, că se retrag din posturile onorifice ale Reuniunii Femeilor Române, dacă mai rămâne Bocu între ei. Ceea ce, firește, a adus darea afară a tribunistului.

Și, astfel, în vreme ce, la București, Nicu Filipescu, foc și pară, strigă din balconul casei lui de pe Strada Scaune, manifestanților veniți dela Sala Eforiei să-l aclame: « Banca

Națională a României este cea mai mare excrocherie a secolului, că este un tripou ordinar, unde locul crupierilor îl țin directorii, iar jucătorul, care se ruinează, este publicul!», iar la Iași, în Curtea de Juri, se desfășura amarul proces de calomnie făcut de Alexandru C. Cuza publicistului Emanoil Socor, care-l învinuise de plagiat, la alt colț de meleag românesc, dincolo, spre Apus, pe străzile Aradului, între dușmani bucuroși să vadă asemenea triste priveliști, Bocu și Sceopul, ajutați de Eugen Goga, fratele poetului, îl băteau până la sânge pe Vasile Goldiș...

Urîțenii și dureri...

Atunci a purces din Iași, spre Ardeal, un om cu rosturi tainice și bune. A venit să împace taberile vrăjmășite și i-a fost cuvântul greu ca plumbul. Intr'o săptămână și două zile, adică în seara zilei de douăzeci și șase Ianuar, două banchete de împăcare a românilor și-au desfășurat veselia în Pesta maghiarimei. Unul era pentru Vaida, celălalt pentru Goga. Iar Constantin Stere — căci el a fost ramura de măslin — a vorbit și la un banchet și la celălalt, lăsând în urmă-i, dacă nu prietenie, — și prietenie n'avea să mai fie niciodată între cele două tabere — cel puțin un strop de liniște, dorită și prea trebuitoare nației românești celei atât de hărțuite.

— «'Ela o pățește aspru cu politica lui. Eu am tot spus!» așa gândise și iarăși gândise Aurel Vlaicu, aflând în cafenelele bucureștene harța cea amărîtă dintre transilvăneni. «No! Apăi acu că ce-o fi? Făr'numa Tavi, sărac' de el, întră în încuetoare la unguri, iar rumânii, mi-l sudue că-i dedat cu Pești! Așa fainâ rezultă numa la politică îți succede!...»

La început, în sporovăiala uşuratecă a cafenelei, deprinsă cu toate mocirlele politicei, gândul nu i se păruse maistoraşului aşa de îndurerat. Dar în odăiţa lui micuţă şi rece, în faţa planşetei largi, pe care mâna trage linii drepte şi măsurate cu milimetrul, fierberea din Budapesta a răsfrânt un clocot nou şi aici.

Vlaicu a avut dintr'odată priveliştea unui Goga mărunt şi firav, singurel, sărac şi nedreptăţit, asupra căruia sare nemiloasă, gata să-l sfâşie, o haită aprigă şi înveninată. Aidoma priveliştii de aici, din Bucureşti, de pe platoul Cotrocenilor.

Otrava adunată strop cu strop, a podidit deodată, într'o bună zi. Intr'o clipă.

A fost clipa când Mărioara, venită să-l cheme pe maistoraş la Ploieşti, stârnise, în inima lui umilă, răzvrătirea de iobag asupra bogaţilor şi neîndurătorilor. Atunci a plecat la Peşta, cu vorbe de ură încleştate între dinţi şi degetele lui grele încleştate pe mânerul revolverului din buzunar:

— « Ii puşc, naţie, eins-zwei-drei! Atunci n'or mai zice de Tavi aiasta şi-aceea, făr'numa că: « Frate m'am fo' bolonzât să aduc aşa acuză lu' Goga, care-i fain pretin cu Vlaicu şi l-o dus la Miniştri în Ţară, să-i şpezeze criţari!... »

Şi astfel, mestecând vorbă de vorbă, sute şi sute, cât a fost lungul trenului, maistoraşul a intrat în odaia lui Octavian Goga din Budapesta, fără să bată la uşă, fără să spue bună ziua, dar strângând în pumni, de să crape, mânerul revolverului din buzunar.

Poetul se trezeşte şi se freacă la ochi, buimăcit:

— « Tu ce cauţi aici? ».

Celălalt dă din umeri şi tace. E întunecat. O cută adâncă s'a tăiat între sprâncenele negre şi desparte punctele ochilor

ca un semn de hotărîre. După aceea, dibue printre cuvinte şchioape o lămurire:

— « Am fo' citit la foi... No! Apăi aşa nu merje. Eu fac ce zici tu, doară de aceea am venit: să te apăr! »

— « De cine? »

— « De 'eia, care or zâs cu Kristóffy! »

Goga a încremenit. Nu ştie ce să facă. Să-l sărute, ori să râdă.

— « Să mă aperi? Tu? Şi cum? »

— « Ii puşc! Zău de Dumnezău dacă nu puşc la ei, ca Ion, frate-mio, la ciori... »

Ochii plini de zâmbet ai poetului caută la revolverul învârtit în laba mare a maistoraşului şi tremură. Adie în cerul lor turbure, umezit, o licărire de soare proaspăt şi bun. Se fac deodată blânzi. Apoi mâna mică şi tare mângâe pumnul cel încleştat pe revolver...

Peste câteva zile, doi prieteni buni se legănau în brişca purtată de trapul domol al cailor pe uliţele Seghedinului,

— « Opreşte o clipă la Poştă! » a poruncit călătorul cel mic şi bălan.

Pe pupitrul soios, a scris aste două telegrame:

Cea dintâi:

Constantin Stere, Iaşi

Din pragul temniţei îţi trimit salutările mele.

Goga.

A doua:

Carageale

Berlin

Doi rumâni de-ai dumitale, nene Iancule, unul care se urcă tot mai sus și altul care coboară tot mai afund, îți urează să-ți trăiești din vieață nemurirea și să împlinești cel puțin șaizeci peste cei șaizeci de ani ai dumitale de azi.

Vlaicu și Goga.

Când s'au urcat iarăși în trăsură, Goga a poruncit:

— « Și acum, la închisoare! »

Goana la Pesta, încleștările de acolo și îndurerata privelişte a lui Goga la închisoarea din Seghedin, amorțiseră celelalte dureri din Vlaicu. Se întorcea acum cuminţit spre Bucureşti, dar n'a mai vrut să ia calea Braşovului. A intrat în Țară prin Vârciorova. Ținea, pasă-mi-te, să ocolească Ploeștii.

Și i-a ocolit, ce e drept. Ba încă pe așa de departe i-a ocolit, încât, de teama lor n'a mai dat nici prin Arad, unde-l chemaseră cei dela « Românul » pentru orânduirea unui sbor, nici pe la Orăştie unde era Boca, nici la Binţinţi unde-l dorea maică-sa și-l visa Todora, nici la Lugoj, unde trăia Simonescu...

A ocolit și-a tot ocolit prin Craiova și Slatina, până la Piteşti și la Chitila.

Dar de acolo n'a mai putut ocoli. Doar ocolul se încheia tocmai acolo.

Astfel, peste două ceasuri — adică spre povârnirea serii — păşea încet, nesigur și înfricat, pe lângă trunchiurile negre ale copacilor din calea Câmpinei. Vârîse până la urechi șapca lui de călătorie și ridicase gulerul paltonului până la ochi, ca să nu-l cunoască dușmanca din dosul perdelelor fumurii.

Intr'acestea, umbra micuță și fină creștea și se micșora pe ceața din geamuri, tălăzuindu-se între lumini de sărbătoare,

pe când afară, lângă uşă, trăsura lucioasă şi caii graşi îşi aşteptau stăpâna.

Curând au ieşit şi au plecat tustrei: Coana Steliana, Georghe Bărbulescu şi Mărioara.

Din dosul copacului, unde se pitise, le-a pândit calea până nu s'au mai văzut. Apoi, a sunat la uşă, să le afle calea.

— « Au nuntă 'mnealor! » i-a lămurit femeia.

— « Nuntă? Ce nuntă? »

— « La al de Conu Alexiu, unchiul Domnişoarei. »

Gospodăreasca întocmire a casei lui Hagi Alexe Alexiu, strălucea de bucuria sărbătorii, aşa cum este şi cuvenirea unei zile atât de rare.

Pornise din vreme petrecerea şi n'avea să se termine curând, aşa cum era dorul unui oarecine, care luneca pe sub geamuri, pândind fioros prin perdele, rotirea agale a perechilor în vals. Ori ţăcăneala întreită a polcelor repezi.

Mărioara era bucuroasă ca niciodată. Faţa ei senină căpăta fel şi chip de lumini în colindul rotund şi învârtit al dansurilor. Ici zâmbea bătută de para luminilor, dincolo se umbrea deodată, mistuindu-se, de parcă n'ar fi fost. Pentru un om care numai pe dânsa voia s'o vadă, joaca asta de răsărit şi apus isca un simţământ ciudat şi neliniştit.

Câteodată căuta drept spre geam. Ai fi zis că vede omul care o pândeşte dincolo de perdele. Atunci pizmaşul şi chinuitul din uliţă simţea inima bătându-i cu sunet adânc şi greu în piept. Femeia îl privia din braţele altui bărbat... Iar cel prins în faptă rea era tot el... Răsturnări turburătoare şi greu de înţeles pentru o minte care poartă alte căi decât lumile de rând.

I se face milă de sine însuşi şi i-i ruşine. Altminteri, poate că s'ar aşeza jos, pe marginea trotuarului, să aştepte. Sau ar cuteza să intre în casă, de-a-dreptul.

N'are curaj.

Doar târziu, se îndeamnă să se strecoare prin poartă în ogradă, spre grădină, printre slugi şi vizitii. In colţ, dă de-o terasă, ridicată doar câteva palme dela pământ.

Dar în clipa precisă când se urcă în vârful picioarelor, să privească peste balustradă, dincolo, prin geamurile mari, spre odăile de dans, uşa se deschide în scurt şi ochi în ochi, s'a întâlnit cu Mărioara.

O clipă rămân amândoi pe loc. Nici măcar nu clipesc. Unul altuia i se pare o vedenie. Apoi fata lunecă încetişor spre balustradă şi-i şopteşte domol, cuminte:

— « Imi pare bine c'ai venit. Te aşteptam. »

Şi vorba pare să rupă toate rosturile vremii. Ai fi zis că a trecut un singur ceas dela despărţirea lor din Bucureşti, iar nu o lună şi jumătate.

— « Acum, hai înlăuntru. » îl îmbie. Dar Vlaicu scutură din cap. Nu vrea. S'a făcut iarăşi îmbufnat şi urîcios.

— « Eu nu mi-s domnişor d'ela cu tanzu'... N'am ce căta aici. Am venit, aşa, pentru o « corajie... »

Fata zâmbeşte uşor şi-l mângâie cu ochii pe obrazul cel smead şi tras. Ii înţelege înverşunarea. Cată o clipă îndărăt, spre roiul dansatorilor din casă, apoi coboară treptele terasei şi se lipeşte de perete.

— « Iată, că nu mai dansez. »

— « D'apoi fă ce pofteşti, dacă-ţi place. »

— « Să stăm de vorbă. Asta-mi place. »

— « D'apăi aceea nu-i de lipsă cu mine, când-ai domnişori faini, cari ştiu zice pe domnie, nu mocăneşte, ca vorba mea. »

— « Da ! » murmură surâzând Mărioara. « Numai că domnişorii ăştia numai atâta ştiu. »

— « Incă şi aceea-i bine. Dară eu ce drac'ştiu face? »

— « Aeroplane ! » sună neted răspunsul. Şi scurt.

Vlaicu primeşte cuvântul ca o lovitură. Năzuros şi bănuitor cum este, i se pare că vorba are cu desăvârşire alt înţeles. O ia în răspăr şi fără noimă.

— « Apăi dumniata tot aceia crezi, că eu numa la gândacu' meu cujet când te văd ce mândră eşti. Făr' numa, asta află, că mi-s necesitat să am muere pentru inima mea... »

— « Ştiu. » face Mărioara. « Pentru toată inima dumitale. Iată să-ţi căutăm una aşa cum vrei... »

Asta i-a sunat maistoraşului a badjocură şi l-a amuţit. S'a clătinat o clipă, şovăind între gânduri şi hotărîri, apoi, deodată, a tras şapca adânc peste ochi, a mârâit ceva neînţeles printre buzele lipite, albe şi a plecat cu paşi mari, grei, duşmănoşi.

Mărioara a rămas aşa cum era, lipită de perete şi zâmbind. A întors doar puţintel privirea după dânsul, să-l vadă de unde se întoarce înapoi.

Când i-a auzit pasul ţăcănind pe caldarâm tot mai încet, tot mai slab, până s'a topit, zâmbetul ochilor i s'a şters. Faţa a avut o crispare scurtă ca de durere şi un fior ascuţit de frig a fulgerat de-a-lungul spinării.

Când s'a întors între nuntaşi, parcă era altă făptură. N'a mai zâmbit, n'a mai jucat. Răspundea greu şi târziu la întrebări, urechea îi era ciulită spre stradă, ochii tresăreau, uitându-se pe geamuri.

— « Ce te tot uiți afară, Mărioaro? » a întrebat-o maică-sa.

Ea a dat din cap, sâcâită și a șoptit oftând:

— « Nu se mai face odată ziuă... Aș vrea să plec... »

A doua zi a căzut la pat cu arșiță, dureri de cap, lipsă de somn, splina umflată.

Toți doctorii buni ai Ploeștilor n'au fost în stare să spue limpede ce boală a doborît-o. S'ar fi zis că e un tifos ușor, dacă temperatura n'ar fi avut ridicări și scăderi repezi, cum nu prea se văd la asemenea boală. Cum însă, după vreo trei săptămâni, arșița a început să scadă, doctorii au fost prea mulțumiți și nu s'au mai întrebat nimic. Nici chiar pricina pentru care Mărioara era așa de slăbită și nici nu avea poftă să mănânce nimic, semne cu totul protivnice întremării de pe urma tifosului.

Vindecarea Mărioarei a îndoit frumusețea și blândețea primăverii, care chiuia afară. Cutremurat la vestea bolii de care se socotea singur vinovat, pentrucă el o ținuse pe fată de vorbă afară, în frig, Aurel Vlaicu, și-a potolit sângerarea inimii odată cu arșița și suferința Mărioarei. A renăscut cu ea, purificat și bun. S'a făcut iarăși vesel, gureș, glumeț, de parcă îi râdeau toate nădejdile vieții în lumina tare a ochilor mici. Și atunci, peste toate amărăciunile trecutului, peste toate înverșunările și luptele, s'a așternut tihna iertării, împăcarea. Sufletul a înflorit în dragoste, asemeni mălinului alb cu miresmă de miere.

Fericire, așa i se zice de alții.

— « No! Fi-va bine! » așa i-a zis Vlaicu. Și nu i-a mai păsat că Alexandru Cottescu s'a dus să vadă cu deosebit interes biplanul « Paserea » inventat de inginerul Ioan Hur-

muzi și Petre Candrescu, aeroplan cu stabilizator automat și care avea să fie gata de sbor pe la sfârșitul lunii Februarie.

Ba, nu i-a păsat nici de sborurile peste Capitală, făcute de Capșa până aproape de două mii de metri înălțime. Iar când Henry August l-a chemat la sala Societății de Tir, să-i arate monoplanul lui cel nou, Vlaicu n'a simțit strop de pizmă împotriva acestei mașini cu motor «Anzzani». Dimpotrivă. A spus tare și răspicat, să fie auzit de toată lumea:

— «No! Apăi, nație, esta-i Kunst fain de-l tae aspru pe Blériot!»

Drept este că toate i se luminaseră dintr'odată. Ursinus îi scrisese dela Frankfurt, iar Hartmann din Egger-ul său, vestindu-i că, în Iunie, se țin la Aspern, lângă Viena concursuri internaționale de aviație, la care vor veni să se întreacă fel și chip de sburători din lume, și-l sfătuiau să nu piardă prilejul ca să arate ce poate face cu aeroplanul lui.

Mai cu seamă Hartmann a fost hotărîtor:

«...din toate acestea, pe care mi le-a scris Ursinus, eu trag încheieri limpezi. Aeroplanul tău are motor mic și n'are să poată întrece la viteză și la înălțime aparatele mai noi, cu motoare puternice. Judecând însă în proporție cu puterea motorului, firește că tot mai mare viteză capeți tu. Dar întrecerea asta las-o pe anul viitor, când vei avea mașina cea nouă, la care lucrezi, cu motorul de o sută de cai.

«Deocamdată vino doar să-ți arăți aparatul tău, care, după judecata mea, este cel mai original din câte știu. Vino să le faci niște viraje amețitoare, să-ți pui în funcție aparatul de ochit cu bombe și, dacă e adevărat ce-mi spune Ursinus, să-i întreci în aterisare la punct fix.

« Dacă n'ai încredere în tine, află că am eu. Și ca să-ți dau și ție ceva din încrederea mea, îți propun următoarea tovărășie. Vino aici, la mine, cu aeroplanul tău. Am, lângă pădure, o pajiște minunată, între munți. Am și o șandrama, să-ți slujească de hangar. Vom face împreună școală, vreme de o lună — tu pe sus și eu pe jos. Și, mai ales, tu care vrei să treci Carpații tăi, vei face aici o școală de sburat printre munți, peste munți... »

Așa dar, mai întâi se deschide poarta unei biruințî.

Apoi, Goga a ieșit dela închisoare și a venit la București pentru o vreme mai îndelungată.

— « Foarte bine! » îi zice, când află despre Aspern. « Te duci la concurs, iar când te întorci, colinzi tot Ardealul: Arad, Orăștie, Lugoj, Săliște, Alba Iulia, Elisabetopol, Odorhei, Bistrița... ».

Lista o întregește George Tofan din Comitetul Societății pentru Cultură dela Cernăuți, care-l hotărăște pe Vlaicu să sboare în Capitala Bucovinei înainte de plecarea la Viena, chiar în Dumineca Floriilor, adică la 18 Martie.

La asta, maistorașul nu-i prea hotărît. Făgăduiește să-i scrie în câteva zile de poate ori nu să vină atunci.

Și n'a putut. Sănătatea Mărioarei stârnea încă îngrijorări, fiindcă întremarea mergea anevoie, iar temperatura, tărăgăna încă, nehotărîtă parcă să urce, dar tot așa de nehotărîtă să coboare cu totul, ca la o făptură sănătoasă deplin.

Ș'apoi, mai cu seamă altceva fusese hotărîtor.

Intr'o zi, în mijlocul cislei domoale de după amiază, sub soarele primăvăratec, care se strecura pe chipurile lor, Mărioara

închisese ochii şi primea, cu toată faţa plină de zâmbet, mângâerea razelor calde.

— « Parcă-i zi de Paşti... » a şoptit ea. « De câte ori e linişte ca acum, şi aerul proaspăt şi soare, mi se pare că e Paşti. » Apoi a surâs tristă: « Ce păcat că n'ai să poţi fi de Paşti la noi... »

Vlaicu n'a răspuns. Dar porunca o primise.

Aşa dar, de Paşti trebueşte să fie în Ploeşti. Aşa dar, la Cernăuţi nu se poate duce decât după Paşti.

Numai că, hotărîrea asta nu i-o spusese Mărioarei. Vrea să-i facă o bucurie neaşteptată.

A şi făcut-o, într'adevăr. Luni, la douăzeci şi şase Martie, adică a doua zi de Paşti, pe la ceasul şase, geamul casei a tremurat încetinel şi stăruitor, apoi mai tare şi tot mai tare. Din jilţul unde adormise, Mărioara a tresărit. A deschis pleoapele străvezii, a întors faţa palidă spre cerul senin şi clătinat de vânt. Apoi, deodată, ochii limpezi şi mari s'au aprins cu lumini vii, iar gura a pâlpâit a zâmbet.

Sus, departe, rotea uşurel şi neted « gândacul » maistoraşului Aurel. Iar de acolo, din înălţimea lui, omul flutura o mână veselă către geamul fetei.

Coana Steliana, care ştiuse punerea la cale, pândea înduioşată schimbările din obrazul Mărioarei.

— « N'a plecat? » a întrebat fata într'un târziu.

— « Nu i-ai spus tu că ai vrea să petrecem Paştele împreună? »

Ea n'a mai răspuns. A dat încet din cap, a reamintire sau, drept mulţumită. Apoi, l-au aşteptat să vie vesel de biruinţă şi să povestească necazurile ăstui sbor îndrăzneţ, făcut pe vânt puternic, care-l silise să coboare dis de dimineaţă la Ţigăneşti şi să aştepte potolirea văzduhului până spre seară.

— « Apăi am fo' ştiut eu că ese la jumătate rău şi jumătate bine.

« Azi dimineaţă, la şase oare, când am coborît din pat, am dat jos piciorul 'el stâng. No! Aceia nu-mi succede! Aşa m'am cujetat şi de loc m'am băgat sub plapomă şi am mai durmit o oară. Pe urmă am coborît cu 'ela dreptu', aşa cum e fain... »

Banchetul pe care-l întocmiseră Ploeştenii la restaurantul lui Dobrogeanu Gherea, în gară, i-au împiedicat să vorbească prea mult în seara aceea.

A doua zi, vântul se înteţise. Intoarcerea în sbor nu mai era cu putinţă. Vlaicu şi-a demontat aeroplanul, l-a trimis cu trenul, iar pe seară a plecat şi el, ducând în inimă singurul cuvânt care tremurase pe buzele Mărioarei:

— « Mulţumesc... ».

Dar aceste trei silabe au fost astfel rostite, că puteau umple o vieaţă întreagă. Aurel Vlaicu avea să le mai audă.

Se pregătea de plecare. Peste liniştea şi bucuria lui au început a năvăli deodată noutăţi cari l-au turburat.

O telegramă din Constanţa vestea că « Raţa » lui Valentin Bibescu sburase în faţa Cazinoului şi că, acolo, se hotărîse înfiinţarea unei şcoli de pilotaj.

In acelaşi timp, la Bucureşti, urma să se facă o şcoală şi un parc de aviaţie, condus administrativ de batalionul de Căi Ferate. Iar tactic, de inspectoratul geniului.

Apoi, în vreme ce Zorileanu era trimis în Franţa, să facă recepţia unui aeroplan Nieuport, cumpărat de Minister, Bibescu dăruieşte şcolii militare de aviaţie un monoplan şi vinde Statului — cu optzeci şi opt de mii două sute de lei — celelalte două

și « Rața ». Iar totodată — întemeiază Liga Aeriană, dimpreună cu Ionel Grădișteanu, Doctorul C. Istrati, General Coandă, Ion G. Duca, Grigore Greceanu, Alexandru Cottescu, George Plaino, George Știrbey, Ion Procopiu, N. D. Câmpina, Al. Ghica, Mauriciu Blanc, Ion Cămărășescu și Hagi Tudorache.

Se aude chiar că, nădăjduiesc să strângă un milion de lei, ca să poată cumpăra cincizeci de aeroplane, pe care să le împartă frățește între cele cinci corpuri de armată.

Ca și când atâtea amărăciuni nu i-ar fi de ajuns, Vlaicu află că Principele Ferdinand a primit să prezideze Liga Aeriană și, în același timp, Leontin Iliescu îi spune că, Dumitrescu Câmpina a făgăduit să dăruiască și el un aeroplan Ligii, iar Zorileanu avusese o făgăduială la fel din partea unui mare bogătaș craiovean.

Oricât de liniștit și răbdător ar fi cineva, toate veștile și faptele astea nu puteau să nu lase urmă în inima maistorașului. Nădejdea copilăroasă că, între cele cincizeci de aeroplane pe care le va cumpăra Liga, ar putea să fie și câteva de ale lui, nu l-a lăsat în pace așa cum s'ar fi cuvenit. Nu se vindeca de visuri fără rost, cu toată lipsa lui de încredere în oameni. Se mângâia, pe semne, cu gândul că, în mijlocul Ligii au cuvânt greu Principele Ferdinand și Cottescu, a căror prietenie știa că o are câștigată. Dar când l-a întrebat pe Bibescu, acela i-a răspuns zicând:

— « Despre asta vorbim după Aspern și, mai ales, după ce sbori cu aparatul Nr. 3... »

Aparatul Nr. 3? Dar asta înseamnă treizeci de mii de lei. O avere pentru el și un nimic pentru cei cari au un milion. Dacă ei nu vor să-i dea, cine să-i dea? Plecarea lui Nicu

Filipescu dela Ministerul de Războiu a făcut loc Generalului Argetoianu, apoi în locul lui Delavrancea a venit Emil Pangrati la Lucrări Publice. Nu-i cunoaşte. Iar scriitorii nu-i pot da niciun fel de nădejde, măcar că Titu Maiorescu, şeful guvernului, este de ai lor şi încă ardelean.

— « Câştigă la Aspern şi scoate bani din Ardeal. Acolo să fie nădejdea ta ! » Aşa îl îndeamnă Goga, bărbăteşte.

Iosif însă, care nu-l mai văzuse de mult, se trage în colţul Cafenelei şi-l aşează lângă el, pe canapea:

— « Suntem o naţie tânără, Vlaicule — şi necoaptă. Obosim repede de tot. Şi toţi obosim. Noi, scriitorii, dăm,cât putem da, până la treizeci de ani. Pe urmă murim. Murim ca oameni, ori ca scriitori, ceea ce, la urma urmii, este tot una. »

— « D'apăi, frate Steole, iasta o fi cu voi, nu cu gândacu' meu ! » i-a întors Aurel, sbârlit. Iar Iosif a ridicat din umeri, oftând.

— « Nu ştiu, Vlaicule. Dar să nu uiţi că ai împlinit treizeci de ani ! » Asta zicând, a scos din buzunar o carte şi i-a întins-o. « Uite volumul meu cel din urmă. De acum încolo, eu nu mai scriu. Ţi l-am scris chiar în ziua când a apărut. »

Vlaicu a deschis coperta. Sub titlul: « *St. O. Iosif, Cântece* », prietenul scrisese dedicaţia:

Prietene cel bun al meu,
In cartea asta, unde eu
Adorm cu ultimul cuvânt,
L-am îngropat pe Dumnezeu.
Marţi 13 Martie 1912.

Inima sburătorului s'a strâns încet, chinuită.

Şi toată seara aceea au stat tăcuţi unul lângă altul, ascultând doar zarva cafenelei.

După miezul nopții, la închidere, când au ieșit în Calea Victoriei, l-au întâlnit pe Zaharia Bârsan. Era galben la față, cu ochii în spaimă.

— « Ce-i? »

— « A murit Petrache Liciu, la douăsprezece fără zece... »

Vestea a căzut ca trăznetul.

— « Bine, dar, azi, se auzise că... » a îngăimat Iosif.

— « Da. Peste zi au fost pe la el, la Sanatoriu, Morțun și Iorga. Le-a spus că se simte bine... Operațiile astea sunt cumplite... Și când mă gândesc că și bietul Gârleanu sufere tot de rinichi... »

— « ...de rinichi? » a întrebat Vlaicu, cu glas șters. « No! Poate că nu l-or operat bine. »

— « Olchowscky e sanatoriu bun... »

— « Apăi, frate, tot mai bine-i de mine, că mi-oi frânje grumajii! » așa a încheiat Vlaicu.

A doua zi dimineață, a aflat din gazete că murise și Rudy Caragea, sburătorul. Venea cu Constantin Leonida dela Paris, într'un automobil Delage și s'a răsturnat cu mașina pe lângă Făgăraș.

La vestea asta, maistorașul a sărit încrâncenat:

— « D'apăi, ce nu și-o frânt grumazu' cu aeroplanu', nărodu'... Că doar era zburător... »

Peste încă o zi, detună în lume vestea cu prăpădul vaporului Titanic din Atlantic...

Vlaicu a încheiat:

— « No! In carte mori, în pat mori, în auto mori, în apă mori... De când cu moartea iasta, omu' nu mai poate fi sigur de vieață! »

Dar gluma cădea în gol. Fărâma de sănătate țărănească din el era cutremurată.

A plecat la Cernăuți seara, după înmormântarea lui Liciu. Și tot lungul drumului, până acolo, a avut în nări miros lânced de mort.

— « Vine cu mine, pustia! » a gândit.

Sborul dela opt Aprilie, din Cernăuţi, n'a fost prea norocos. Lume multă, fără îndoială, pe câmpul cel larg al hipodromului, lângă grădinile Schroeber. Dar vântul puternic iarăşi l-a silit la o aterisare proastă, care l-a dat cu o aripă de un pom de lângă calea ferată. Şi i-a scrântit o roată. Felicitările Contelui Meran, preşedintele ţării şi ale Baronului Hurmuzachi, coroana de lauri dată de Societatea pentru Cultura Poporului, primirea dela Junimea şi banchetul cu care a fost cinstit, nu l-au mângâiat prea mult. Mai ales că, acei douăzeci de mii de spectatori de pe câmp, se dovediseră mai puţini la socotelile băneşti ale lui Vasile Jemna, despre care avea să vorbească mai târziu, cu amărăciune, « Foaia Poporului ».

Atunci Sextil Puşcariu, Traian Popovici, Aurel Ştefanelli, preşedintele « Daciei », Tripa, Ghiţă Guiman, Enescu, Buzdug şi cu Georgescu, au orânduit un al doilea sbor, pentru Duminecа viitoare. Din casă dela Ion Nistor, unde fusese găzduit la început, şi unde prelungirea şederii ar fi adus stingherire atît stăpînilor, cît şi musafirului, Vlaicu s'a mutat de îndată la libertate studenţească, să bată cu Stefanelli şi cu Traian Popovici toate cafenelele din Herrengasse şi din Mehlplatz : Europa, Bristol sau restaurantul dela Palatul Naţional.

Mai ales la Bristol îi plăcea lui Vlaicu. Dar nu sus, în restaurantul pentru «oameni cumsecade» ci jos, în subsol, prin camerile căptuşite cu beţe albe de mesteacăn şi unde taraful de lăutari ştia să cânte ca pe lunca Murăşului său:

Lângă Murăş, într'un tău,
Ard două lumini de său...

Iar cum, pe vremea aceea, se mai potrivise a fi în Cernăuţi şi trupa de operete a lui Alecu Bărcănescu, venită să dea reprezentaţii la Teatrul Orăşănesc, studenţimea — şi Vlaicu alături de ea — a putut încinge o zdravănă săptămână de petreceri româneşti cu actorii bucureşteni, nu cine ştie ce nume mari, dar oricum, tineri de talent şi inimoşi — Niculescu-Basu, Costică Tănase şi Ghimpeţeanu...

Intr'o zi, spre seară, se plimbau alene în sus şi în jos pe Siebenbuergerstrasse. Erau numai ei doi: Vlaicu şi Traian Popovici.

Deodată, când se opriseră în colţul din spre Eugengasse, Popovici se întoarce şi salută o fată, care trecea strada din partea cazărmei Regimentului 43 de Infanterie.

— « Mândră fătucă! » murmură Vlaicu, privind trupşorul subţirel şi mic, faţa netedă şi ochii albaştri.

Popovici zâmbeşte:

— « O vecină. Stă în aceeaşi casă cu mine. Vrei s'o cunoşti? »

— « Ce-i mândru, nu-i de pagubă! » face Vlaicu. Şi Popovici iese îndată înaintea fetei.

— « Dudue Olga, nu vrei să-ţi prezint pe marele nostru Aurel Vlaicu? »

— « Ba da. Cu plăcere » zice fata. Şi după ce se fac prezentările, purced tustrei încet, încetişor, ba pe-o uliţă, ba pe alta, vorbind de toate şi nimic, până ce, ajunşi în grădina publică, Traian Popovici îşi aduce aminte că are o întâlnire grabnică la Junimea şi pleacă.

...S'au aşezat pe o bancă. Fata vorbeşte din ce în ce mai puţin. O turbură seara, o turbură grădina care se desmorţeşte, o turbură ochii cei negri, vii şi totuşi umbriţi de tristeţe, ai lui Vlaicu. Stau ţintiţi la ea, la ochii ei, la gura ei. Dar maistoraşul nu vorbeşte. Rar de tot un « da », un « nu », un « poate »... Pare că ascultă şi că vede ceva dincolo de Olga.

Târziu, când noaptea s'a prelins pe sub toate crengile copacilor, iar luminile tresar speriate şi încremenesc aprinse, Aurel Vlaicu oftează încetişor şi se scoală:

— « Să merjem, că s'o făcut târziu.» Dar înainte de a pleca, se întoarce iarăşi către dânsa şi ţintindu-i ochii, îi murmură blând:

— « Acu, una ţi-oi spune... Miata să nu crezi că m'am fo' uitat aşa... Făr'numa, aşa tare sameni cu o fătucă fainâ, care mi-i dor de ea... »

Şi a tăcut.

Gâtul subţire, rotund şi alb al Olgăi s'a sbuciumat o clipă, stăpânit. Lacrima din el nu era îngăduită să se vadă.

Iar în estimp, departe, spre Miază-zi, la geamul casei din Calea Câmpinei, doi ochi se închideau, osteniţi să mai privească în cerul gol din fereastră. Lacrima lor însă se vedea. S'a prelins pe obrazul pălit şi-a picurat pe piept.

Lumina de afară i-a dat şi ei lumină. Un firişor de lumină tristă, pe un obraz vlăguit de arşiţă.

Boala Mărioarei se întorsese dintr'odată, îndoit mai aprigă şi mai rea.

Cernăuţi, 10 April 1912

Frate Ioane!

Acum după cum se cere îţi trimit şi ţie un motor fain şi mic. E ca al vecinului, făr'numa că-i uşor ca peana şi-i anume pentru biţiclu. Acum tu să desfaci coperişu dela cutie şi să scoţi afar' acumulatoru' şi să-l pui bine apoi motoru' să-l cureţi şi să-l pui bine pân' vin eu să-l fac. Am fo' şpezat pe el cincizeci coroane şi cred că e bun pentru strungă şi pentru drăcii de-ale tale. Te rog însă să nu pierzi nimica din şoroafe că apoi la noi sânt scumpe. Pe biţiclu încă se potriveşte bine. Acum facem noi ceva cu el. Eu sunt la Cernăuţi şi am sburat acuma-s două zile înaintea guvernatorului ţării care e nepotul Impăratului. Acum esta o fo scris lu' prinţu care vine împărat după Frantz Iosif şi 'ela o veni Duminică la sbor. Eu am contract făcut gata pe 6000 de coroane dar de aici în sus împărţim în două părţi. Apoi plec la Lemberg, de aici la Viena. Apoi vin în Ardeal şi vii şi tu la mine şi Miron. Eu dacă mai câştig ceva apoi îţi cumpăr ceva fain. Ar trebui să faceţi casă fainâ şi să huluiţi cea veche şi să faceţi una mare, că eu nu am unde să şed când vin acas. Faceţi cărămida întâi ca să fie gata. Vă mai scriu eu.

Vă sărută,

Aurel

Să nu-mi scriţi aici că plec.

Al doilea sbor — cel de Duminecă, la cincisprezece April — s'a împlinit fără cusururi şi spaime. Vremea a fost prielnică iar Vasile Jemna ceva mai darnic. Vlaicu a putut pleca astfel, scutit de grijă, spre Viena, şi de acolo mai departe, către Eger-ul lui

Hartmann, fără să mai aibă nevoie a rămâne în Lemberg, aşa cum gândise, pentru întocmirea altui sbor.

Putea să fie mulţumit, aşa s'ar crede. Dar dintre veştile venite din ţară, lipsea tocmai aceea pe care o aşteptase mai mult. Ploeştii tăceau. La ceasul plecării din gara Cernăuţi, de-a-lungul peronului bătut de soarele cald al ceasului două de după amiază, maistoraşul răsfoia cu degete înfrigurate cel din urmă teanc de scrisori pe care i-l adusese Stefanelli.

Nimic deosebit. Câteva răvăşele de admiraţie îndrăgostită, dela Bucovinence aprinse, alte câteva dela români înflăcăraţi, două trei propuneri dela copilandri cari ţineau morţi să înveţe a sbura şi o scrisoare a lui Magnani, doritor să ştie cum se poartă mecanicul cel nou, recomandat de dânsul în locul lui Ion Ciulu, care-şi făcuse rost de-o slujbă în altă parte.

— « Mă fătucă, mă, », a oftat Vlaicu, boţind în buzunar vraful de scrisori. « täte 'elea or scris, numa tu ai fo' uitat!... »

Iar pe dinaintea ochilor se perindă frânturi de icoane: o fabrică de aeroplane, care creşte pe câmpul larg din şoseaua Oilor... şi o casă nouă, care creşte spornic în ograda din Binţinţi: « Să aibă 'Orel, dragu' de el unde sta, că acu aşa s'o fo' domnit fecioru', că nu mai poate durmi cu Ion, făr'numa singur... » cum îi bănuia neica Dumitru.

In poiana lui Hartmann nu era nădejde să răzbată lesne veştile din ţară. Când şi când ajungea totuşi câte o scrisorică tulburată a lui Iosif ori câte un rând zorit al lui Goga. Scandalurile dela adunările generale ale Societăţii Scriitorilor, votul de blam dat lui Tudor Arghezi, după propunerea lui Anghel şi a lui Davila, pentrucă fostul călugăr îi înjurase

crîncen în nişte articole, aşa cum îi era felul şi condeiul — sau duelul dintre Corneliu Moldovanu şi Vasile Pop, îi păreau acum lui Aurel ca nişte svonuri îndepărtate şi fără interes. Nu l-a mişcat nici măcar vestea marei adunări româneşti, ţinută la 16 Mai în Alba-Iulia, unde au vorbit badea Gheorghe Pop de Băsăşti, Vaida, Mihaly, Ciceo Pop, Vasile Suciu, şi Preoţii Lucaci şi Agârbiceanu, în faţa a două mii de preoţi, o mie de învăţători şi douăzeci de mii de ţărani.

Fireşte, nu i-a părut prea rău aflând că deputatul maghiar Gyula Covacs a tras trei gloanţe de revolver în Tisza — şi chiar în localul Camerei deputaţilor din Peşta — şi nici nu i-a părut prea bine că gloanţele nu şi-au nimerit ţinta.

In schimb, l-a amărît vestea raidului izbutit pe care îl făcuse Locotenentul Gheorghe Negrescu, pe un Farman militar, sburând dela Bucureşti până la Bârlad.

Negrescu plecase din Bucureşti, chiar dela Cotroceni, Duminecă după masă, la douăzeci şi şase Mai. Vremea bună i-a îngăduit să sboare întins până la Râmnicul Sărat, unde coboară pe Câmpia Domnească. Să fi fost ceasul şapte şi jumătate. După un somn zdravăn şi meritat, în casa lui Ionel Lupescu, ajuns — cum se vede — gazdă pentru toţi sburătorii, urcă din nou în aer, a doua zi, Luni, la ceasul şase dimineaţa şi ia calea spre Iaşi, să iasă înaintea Regelui, care se întorcea dela desvelirea monumentului lui Cuza Vodă.

Ivirea aeroplanului deasupra Focşanilor a stârnit însă o spaimă de nedescris. Bine înţeles, Focşănenii ştiau ce-i aceea un aeroplan. Văzuseră câteva. Dar se nimerea să fie atunci o vreme de cutremure dese, al căror epicentru se pare că era undeva, prin munţii Vrancei. Oraşul de pe apa Milcovului avea

prin urmare de îndurat sguduituri amenințătoare. Duduitul prelung și greu al motorului venit de sus, s'a părut astfel oamenilor de jos vestirea unui cutremur nou.

Dar Negrescu a trecut mai departe și a coborît tocmai pe platoul de lângă cazărmile Tecuciului. După douăzeci de minute de hodină, s'a ridicat iarăși și-a tot mers bătându-se cu nestatornicia văzduhului de pe vale, până ce s'a lăsat jos, pe câmp, lângă Bârlad, lângă cetatea de pământ a lui Ștefan cel Mare și cazarma Regimentului al doisprezecelea de infanterie.

Era ceasul opt și un sfert dimineața și sburase două sute optzeci și opt de kilometri.

Seara, pe la șease, a făcut câteva sboruri deasupra orașului, iar la ceasul nouă, s'a dus să-și ia răsplata vredniciei, la un banchet pe care Bârlădenii au știut să-l facă tot pe atât de strălucit pentru tutoveanul lor, pe cât de strălucit îl făcuseră severinenii pentru Protopopescu.

A doua zi, la venirea Regelui, Negrescu a sburat iarăș, după care s'a întors la București, să ia în primire seria cea nouă de ofițeri tineri și inimoși, veniți să înfrunte primejdia sborului ca să bată înălțimile: Locotenenții Adamescu, Chișcăneanu, Ovidiu Pârvulescu, George Caranda și Sublocotenentul Popescu Alexandru.

In vremea asta, atelierele militare dela Cotroceni duduiau de lucru. Nichita Paceff, mecanicul, supraveghea lucrul noilor aeroplane Farman, hărăzite să împlinească flotila aeriană a armatelor în manevre.

Vestea a căzut ca trăznetul:

« ...după plecarea dumitale, a întors-o boala. Medicii ne-au silit s'o trimitem numaidecât în Elveția, la Davos. Doctorul

Schmoller, care o îngrijeşte acolo, în Sanatoriul lui, vede de dânsa de parcă i-i fiică. El spune să n'avem grijă. Şi ca dovadă scrie că o ţine la masă cu ei. Are şi el o fată de seama Mărioarei — tot Maria o chiamă. — .. şi zice că acum are două fete! »

Această singură veste trimisă dela Ploeşti, năruia vieaţa întreagă, pe care Vlaicu o plăzmuise în sufletul său, zi de zi şi ceas de ceas.

A sărit în cel dintâi tren, care gonea spre Tirol şi ţara Engadinei, lăsând în urmă-i un Hartmann nedumerit şi trist.

Bănuia acela ascunsa durere, năpădită dintre slovele scrisorii. Şi o bănuia încă mai mare decât avea să fie, pentrucă sfârşitul lunii se apropia, iar până la deschiderea concursului dela Aspern rămăseseră doar două săptămâni. Aşa dar — gândea cehul — sburătorul ardelean pierde, nu numai aceea ce fără îndoială va fi pierdut, dar îşi primejduieşte până şi biruinţa la întrecere de sbor, de vreme ce-şi întrerupe munca tocmai acum, când era purces pe calea bună a exerciţiilor făcute cu atâta râvnă.

Ci Vlaicu îşi uitase de toate. Sburătorul şi născocitorul erau acum un biet om, în pieptul căruia bate o inimă înebunită de groază. Aleargă besmetic spre făptura fără de care simte că nu mai poate trăi, şi n'are nici măcar timp să se întrebe ce rost, ce folos aduce prin asta şi ce ajutor poate fi el, faţă de primejdia cumplită, care şi-a întins ascuţişul peste vieaţa Mărioarei.

In lungul acelui drum chinuit şi întortochiat prin văile înguste dela Sarcans, Meinfeld, Prättigau, până a urcat serpentina grea a căii dinspre Davos, maistoraşul a priceput cât anume şi ce anume înseamnă vieaţa Mărioarei Bărbulescu

pentru el. Iar asta nu prin desnădejdea, pe care o stârnise într'însul vestea cumplitei boli, cât încleştarea absurdă şi copilărească a vrerei, care îşi închipuia că poate făptui orice. Chiar minunea să vindece o boală fără leac.

Când s'a ridicat pe treptele terasei şi a pătruns între şirurile de paturi răsturnate, unde şedeau întinşi, la soarele rece al zăpezii, bolnavii înfofoliţi ca nişte buccele de lână, sora de caritate, ieşită înainte-i, n'a avut curajul să-l oprească. Frigul, nesomnul şi durerea, brăzdaseră pe faţa lui o făptură, căreia te sfieşti să-i caţi în ochi, cu atât mai vârtos să-i tai calea.

Vlaicu înainta printre paturi, căutând. Privirea lui de păcură sărea dela un chip la altul, încordată, aspră. Ai fi zis: de mai înainte plină de spaimă.

Şi totuşi feţele bolnavilor i-au părut liniştitoare şi plăcute, ca şi când n'ar fi ştiut ce anume macină în dosul acelor obrazuri curate cu umerii trandafirii. Sau poate că, dorind să uite, uitase cu desăvârşire.

N'a ajuns până la capătul terasei lungi şi s'a pomenit împăcat şi senin. Se strecurase în inima lui amăgirea bună care întâmpină întotdeauna omul în clipele cele mai grele.

— « 'Eştia au chip sănătos, frate. De bună samă nu-s bolnavi tare, făr'numa puţin. Şi încă şi aceia se gată. »

Astfel gândind, nu i-a părut de mirare că n'a dat de Mărioara.

De sub boneţica groasă de lână, doi ochi înegurați au tresărit şi s'au făcut mari. Genele s'au sbătut o clipă, apoi au

înghețat. Peste obrazul palid și tras, sângele a podidit năvală și l-a aprins. Buzele întredeschise, gata să țipe un cuvânt, au încremenit și s'au făcut albe.

Privirea lui Vlaicu căutase în treacăt la ea, apoi s'a desprins ușor și a lunecat spre alții. N'a recunoscut-o.

Capul Mărioarei s'a frânt pe piept, ceară, ca o frunză deodată veștejită.

— « Este în grija Sanatoriului meu, Domnule.» i-a lămurit doctorul Schmoller. « Dar acum e plecată în excursie, pe Engadina. »

— « In excursie? Apoi atunci se vede că nu mai este bolnavă. »

— « Nici n'a fost. Ceva foarte vag la vârful unui plămân. Mai mult teamă decât boală, atâta tot. »

— « Și când se întoarce? »

Doctorul n'a răspuns numai decât. A zvârlit o coadă de ochi surorii care venise de pe terasă și-i șoptise câteva vorbe la ureche, apoi a întrebat el, la rându-i:

— « Crezi că știu? Dela Davos până la Lugano sunt multe locuri de vizitat. Mai ales când ești tânăr, ai bani și ești simțitor la frumusețe. »

— « Vasăzică nu știți dacă se întoarce într'o săptămână?. »

— « O, asta cred că nici ea singură nu știe. »

Vlaicu n'a mai stăruit. Era așa de bucuros de câte le aflase în privința bolii, încât n'a mai băgat de seamă că îl doare neîntâlnirea fetei.

A plecat, lăsând prin doctor ăst răspuns, care putea să pară fără înțeles:

— « Să citească rezulta concursului dela Aspern. »

Dar întâmplarea aceasta, măruntă şi stupidă, a deslănţuit prăpădul. Mărioara, buna şi înţeleapta Mărioară, a avut o zguduire peste care n'a mai putut sălta. Tu, cel de faţă cu tine, cu schimbările tale dela clipă la clipă şi dela zi la zi, te poţi deprinde cu toată destrămarea ta. Te vezi acelaşi, fiindcă luneci încet şi legat. Ciocnirea sălbatecă între topirea ta şi cu icoana făpturii care ai fost, o văd ceilalţi, din afară. Şi, mai ales, cei cari au proaspătă în minte în faţa ta, cel de azi, imaginea ta de eri.

Dar schimbarea, oricât de mare, încă n'ar fi însemnat cine ştie ce durere dacă n'ar fi fost mărturisită în chipul acela neîndoios, brutal.

— « Nici el să nu mă cunoască? Atunci, cum voi fi ajuns, Dumnezeule! »

In sufletul şi aşa chinuit destul, în inima ajunsă nerăbdătoare şi neîndurătoare uneori — fiindcă sunt boli care înrăesc până şi cele mai blajine firi de om — Mărioara Bărbulescu a simţit că osânda i-i fără iertare. De vreme ce el n'a cunoscut-o, n'a mai vrut nici ea să-şi dea voie ca să i se arate. Născocirea cu excursia în Engadina a fost făcută înadins să-l îndepărteze pe Aurel, nu numai dela Davos, dar de oriunde avea să fie şi ea. Decât, asta nu mai era o ruptură. Era de-a-dreptul moarte.

Firişorul de vieaţă, care mai şedea aninat în trupul mistuit de arşiţă, a pălit ca un lujer firav sub pârjolul focului. Febra a crescut deodată şi nici s'a mai lăsat învinsă. Doctorul Schmoller nu mai îngrijea o bolnavă. Privegehea o agonie domoală şi deplin hotărîtă.

Vlaicu mai făcuse un pas pe calea cumplitului său destin. Iar priveliştea era cu atât mai înspăimântătoare, cu cât el alerga

acum pe văile Tirolului, mai vesel și mai încrezător. Cânta în ciocăneala ritmică a trenului, unde auzea acorduri pline și largi. Cânta visând biruință și fericire. Adică mereu biruințe. Iar cum fiecare biriunță a lui era o luptă și o călcare peste moarte, izbânda, spre care năzuia acum, avea cu atât mai înfricoșat înțeles.

A S P E R N

Stătuse mult la îndoială dacă trebue ori nu să-şi ducă şi el aeroplanul la expoziţia din hala Rotemdei, unde aveau să fie înfăţişate, înainte de concurs, toate maşinile venite la Viena. Găsea fel de fel de pricini şi trăgăna să ia o hotărîre. Celor cari stăruiau să nu lese neamul românesc mai prejos de celelalte, le răspundea nelămurit că n'are vreme, că a venit prea târziu, că nu vrea să fie văzut ciocănind, pe când alţii vor fi gata de mult.

Maiorul Eremia, ataşatul militar şi Moroianu, ataşatul comercial de pe lângă Legaţia românească din Viena, nu pricepeau şi nici voiau să priceapă. L-au silit să-şi calce pe inimă şi astfel, aeroplanul Vlaicu II s'a înşiruit, zvelt şi original, între hărăbăile greoaie, venite din toate ungherele lumii.

Nu era însă *tot* aeroplanul. Ii lipseau câteva piese, câteva adausuri, câteva robinete. Acelea şedeau pitite în buzunarele lui Vlaicu, ca unele ce fuseseră pricina tuturor neîndemnărilor. Ii era frică maistoraşului, vezi bine, să nu i se fure tainele.

In ziua deschiderii, Vlaicu era gata de mult. Directorul expoziţiei, care avea — pare-se — alte păreri, a fost foarte mirat că « românii sunt aşa de exacţi ». Iar mirarea lui a fost un nou prilej de bucurie pentru mâna de români aflători în sala Rotemdei: Colonelul Silviu de Herbay cu soţia lui, contabilul Leon

Bancu, Marian, studentul dela academia comercială și un prieten al său, bănățean de fel, tot student, dar la litere, Constantin Nedelcu, care se îndeletnicea și cu gazetăria.

Erau bucuroși românii, văzând câtă uimire stârnește «Păsăroiul» lui Vlaicu prin originalitatea concepției și precizia construcției. Are doar eticheta: «Lucrat în Școala de Arte și Meserii din București».

Iar când trei profesori dela politehnică, veniți mănunchiu, stau la taifas de judecă temeinic și în amănunt mașina, aflându-i merite neobișnuite, Nedelcu scoate creionul și înseamnă cât poate și el urmări din încâlceala termenelor tehnice: Punct de gravitație, punct de suspensie...

Sâmbătă pe seară, la nouă Iunie, când camionul pe care era încărcat aeroplanul pornea spre Aspern, Nedelcu iese în cale cu ochii adumbriți.

— «A murit măestrul Carageale la Berlin.» murmură el.

— «Ce-ai zis?» Și vocea sugrumată a lui Vlaicu, iese ca dintr'un piept, care nu mai poate răsufla.

— «Acu, după amiază, la două oare, l-a găsit Doamna Carageale mort, pe jos, lângă pat.» Maistorașul strânge ochii, încleștează gura și tace. A ridicat o clipă fața în sus, spre cer. Pâlpâiesc acolo nesigure arătări din trecut, dela Blaj. Mai ales Carageale, cu pălăria lui de panama, cu cârligul bastonului pus pe braț... Iar lângă el, se lămurește, deodată, Liciu.

— «Cruce de aur, Petrache!... Cruce pe cer!...» așa i-a povestit Goga, că l-a auzit spunând.

— «Trei genii are țara asta păcătoasă: Eminescu, eu și tu...» așa-i spusese.

Apoi, ca prin vis, îl vede cum se urcă în carlinga aeroplanului şi cum închide ochii... Iar când se dă jos, îşi face cruce şi sărută lemnul rotund...

Privirea lui Vlaicu se răsuceşte în scurt la gândacul suit pe camion. Priveşte carlinga unde a stat Carageale. Priveşte locul pe care l-a sărutat...

Şi se scutură de înfricoşare. Căci din clipa asta, când ştie că omul este întins colo, departe, încremenit în somnul cel de totdeauna, i se pare că nu făptură vie a trecut pe lângă maşina lui, ci un mort deplin.

— « Vezi tu, frate, » zice, « măestrul Carageale o fo' stat în locu' meu. No! Apăi aceea ce o fi? »

Şi nu-i răspunde nimeni.

Işi răspunde el singur, mai târziu:

— « De bună samă, e Sâmbătă... » Şi încheie oftând:

— « Bine c'or fo' început... Să merjem şi noi... »

Se înscriseseră pentru concursuri doisprezece francezi, şapte germani, trei italieni, un belgian, un rus, un persan, şaptesprezece austro-ungari şi Vlaicu. Primejdioşi erau mai puţini, pentrucă puteai număra pe degete pe cei cari concurau la probele unde se înscrisese ardeleanul. Era totuşi unul, care făcea cât toţi, spaniolul Roland Garros. Iar acela se potrivea să sboare tocmai pe un aeroplan Blériot.

Aşa dar, maistoraşului nostru şi aici îi ieşea înainte vechiul său vrăjmaş nedesminţit.

— « No! Apoi, bade Blériot-ule, o' tu o' eu! » aşa-i hotărîse Vlaicu. De aceea, Duminecă la 10 Iunie după amiază, când au sosit pe câmp la Aspern Arhiducele Leopold Salvator şi alţi câţiva de viţă împărătească, şi au început sborurile, maistoraşul

Aurel, încâinat cum era, a avut ciudate răzbunări. Mai întâi Stanger — austriacul — a căzut îndată după ridicare. Dar, mai apoi, au căzut două Blériot-uri la rând: Ehrmann, un francez şi belgianul Villy le Roy.

— « Vezi, frate, ce fain e Blériot-u vost'? » i-a zis atunci Vlaicu maiorului Eremia, ca şi când ataşatul militar avea vreo vină că Ministerul de Război din Bucureşti cumpără aeroplanele lui Bibescu.

Iar mai târziu, după ce Csakay urcă la trei mii şase sute de metri cu doi pasageri, şi ia recordul mondial de înălţime, Vlaicu dă drumul gândacului de începe întrecerea cu Garros la ochirea cu proectile.

Nu-i pasă de niciun alt concurent. S'ar lăsa bătut de oricare dintre ei dacă, bine înţeles, nu sboară pe aeroplanul Blériot. Dar pe Spaniol vrea să-l bată.

Şi-l bate. Micul aparat de ochire, pe care l-a înşurubat în marginea carlingei, îi îngăduie să ochească desăvârşit dela cei trei sute de metri înălţime, unde sboară. Dacă aeroplanul nu i-ar fi prea uşor, iar văzduhul aşa de neliniştit — ceea ce îi ciunteşte din precizia tirului — ar lua premiul întâiu. De altminteri puţin i-a lipsit să-l ia. Oricum, premiul său e al doilea, iar Garros nu-l are nici pe al treilea.

Marţi, când e vorba să se repete concursul pentru înălţime, fiindcă francezii au contestat recordul lui Csakay, e vreme rea şi nu se pot face sboruri. In schimb, Joi la 14, cu tot vântul aspru, Vlaicu se îndrăceşte şi sboară la proba de viraj strâns, răsucindu-se ca sfârleaza în jurul stâlpului, de-a uluit adunarea de pe câmp.

Spaniolul, înciudat, nu vrea să se dea bătut. Forţează aparatul până să-i crape comenzile, dar nu izbuteşte decât să fie clasat

alături de Vlaicu. Sâmbătă, la aterisări în punct fix, juriul dă doi centimetri lui Garros şi e clasificat întâiul, faţă de Vlaicu, rămas astfel în locul al doilea. Dar hotărîrea iscă aşa de mare scandal pe câmp încât, până la urmă, omul lui Blériot ar fi prea mulţumit să se lase păgubaş de câştig.

De altfel, Duminecă, — adică a doua zi — Vlaicu se răzbună, bătându-l neted la proba finală pentru aruncarea de proectile — când i se dă premiul întâiu — şi luând înaintea lui premiul al doilea la viraj îngust.

Ca să-şi încunune biruinţa — şi după vechiul obiceiu dela Cotroceni — pe când Garros se aşeza pe pământ, rupând o luptă sâcâitoare, unde el, marele şi renumitul sburător european, era învins de un necunoscut, Vlaicu s'a avântat în creştetul cerului şi a purces descreerata lui svânturare prin văzduh:

— « C'est une mouche folle ! » aşa i-a zis spaniolul, privindu-i sborul. Iar maistoraşul, auzind dela Eremia, a tălmăcit-o pe româneşte:

— « Muscă zănatecă? No! Fain! Aşa o fi, făr'numa că l'o fo' tăiat, drag 'de el pe Rolandu' lu' Badea Blériot... »

A doua zi, Luni, a sburat iarăşi. Şi iarăşi a înebunit lumea cu rostogolirile lui prin văzduh. Felicitările entuziasmate ale inginerului Wels nu erau decât o slabă resfrângere a chiuiturilor prietenoase din mulţimea despre care « Neue Freie Presse » avea să scrie mai apoi:

« Minunate sboruri curajoase a făcut românul Aurel Vlaicu, pe un aeroplan original, construit chiar de sburător, cu două helici între care şade aviatorul. De câte ori se răsucea maşina aceasta — aproape în loc — de-ţi părea că vine peste cap, lumea răsplătea românul cu ovaţii furtunoase, aclamându-l cu entusiasm neînchipuit. »

Cele şase mii patru sute de coroane câştigate, ca premii, de Aurel, nu erau tot una cu cele treizeci şi două de mii, pe care le luase Roland Garros, biruitor al celorlalţi în cursele de durată şi înălţime.

Dar Vlaicu era fericit. Şi avea pricină să fie. Dovedise, pentru oricine voia să vadă, că poate birui — sau, în cel mai rău caz — sta alături de cel mai renumit şi mai dibaci dintre piloţii vremii, iar aeroplanul lui se poate întrece în preciziunea sborului cu Blériot.

Acestea se petreceau însă, având faţă în faţă un « Vlaicu tip II » vechiu şi obosit, şi un « Blériot tip 14 şi 15 » construit înadins şi cu motor anume, proaspăt scos din fabrică.

In asemenea împrejurări, un « Vlaicu tip III » era chezăşie că nu mai are a se teme de niciun protivnic.

La banchetele pe care i le-au dat Maiorul Eremia şi Colonia Română din Viena, când s'au încheiat glorioasele zile dela Aspern, sburătorul ardelean a putut socoti, pe drept cuvânt, că-i ajuns la marea răscruce a vieţii sale.

Sâmbătă, în vreme ce se pregătea să înceapă desfacerea aeroplanului, ca să-l pornească spre Arad, de unde purcedea turneul de sboruri, mecanicul i-a adus o gazetă din ţară.

Ochiu de spaimă s'au ţintit pe cernita pagină din faţă, care vestea:

« Prăbuşirea şi moartea aviatorului Gheorghe Caranda. »

Era cea dintâi jertfă pe care o dădea aviaţia românească. Unealta fusese un Farman construit în ţară. Locul morţii, curtea unei cazărmi la Cotroceni...

— « Tot pe lângă mine se însuce, frate! », a zâmbit amar şi stors de sînge, chipul lui Vlaicu.

Astfel, gloria lui, biruința lui dela Aspern s'a început și s'a încheiat între două morminte: Carageale și Caranda. Amândoi prieteni.

Citește cu silă amănuntele căderii:

« Locotenentul Caranda, venit în aviație din Regimentul 13 Infanterie Iași... »

— « 13... »

— « ...era unul din elevii acestui an. Miercuri dimineața, sosise pe câmp la ora patru. La șase, s'a ridicat în aer până la o sută de metri. Apoi, deodată, aeroplanul a început să se urce în piept... Ajuns la trei sute de metri înălțime, a pierdut viteza și... »

Nu mai poate citi. Peste ochii reci s'a țesut o pâclă. Simte groaza acestei răsturnări pieptișe, care omoară viteza. A întâlnit-o de atâtea ori!...

Intoarce capul spre aeroplan și-l privește îndelung. Gâtul subțiratec al păsării se înalță sus... sus... Și parcă tot mai sus se cere...

Scutură din cap, vrea să alunge gândul care-l sfredelește... Apoi, cu obidă, întreabă încet, cu buze albe:

— « Mă gândacu' tatei, mă. Și tu ai să mă omori pe mine? »

Dar mașina stă încremenită și caută sus, tot mai sus, de parcă nu-l vede.

Maistorașul înșfacă buza carlingei și o sgudue, scrâșnind:

— « Auzit-ai? Spune... »

Apoi, întoarce privirea și-și înfundă fața în palmele aprinse.

In spatele lui, gândacul se mai leagănă o clipă înainte, pe roțile subțiri. Parcă zice: « Da. » Parcă zice « Nu. »

*

In zadar se răsucea spre visuri, ca floarea soarelui spre lumină. In cele mai tainice cămăruţe ale sufletului era cutremurat iar zările i se păreau nesigure, pâcloase. Nu mai vedea cu limpezime înainte, ca odinioară. Nu mai nădăjduia în minuni. Intr'un cuvânt, nu mai credea nici măcar în visurile lui.

Biruinţa neobişnuită dela Aspern avea astfel două ascuţişuri. Tăiase adâncă amărăciune în sufletul lui Roland Garros — care era uluit de indignare că, un balcanic necioplit a fost în stare să-i ciuntească gloria lui de fruntaş al sborului în lume — dar, totodată, înjunghiase şi cel din urmă tremur de vioiciune şi nădejdi din inima lui Vlaicu.

Era obosită biata-i inimă. Frângerea în sine de după încordare o sleise până la capăt, iar tăcerea îmbufnată şi îndărătnică a Mărioarei semăna nemiloase neguri peste cel din urmă strop de vlagă şi vioşie.

I se părea, anume, lui Aurel, că nu-i zadarnic şi fără temei, simţământul său de a fi ajuns la o încheiere, la ceva sămuitor unui sfârşit. Iar acest simţământ stăruia în el, în adâncul adâncului din el, cu toată judecata protivnică a creerului, care-i spunea că biruinţa îi poate fi tocmai un început de strălucire, după cum plecarea Mărioarei dela Davos în plimbări peste munţi şi văi nu avea alt înţeles decât acela al unei depline însănătoşiri. Şi de bună seamă, însănătoşirea Mărioarei însemna bucuria unei vieţi liniştite, pusă la adăpost, însemna fabrica de avioane, însemna « Vlaicu III »... Intr'un cuvânt, însemna izbândire şi izbăvire.

Dar care-i omul să-şi descurce sie-şi trista sihlă a simţimintelor şi presimţămintelor lui? Şi de ce ar fi acela tocmai

maistoraşul Aurel, când el vede acum, poate pentru întâia oară în vieaţa sa, că oglinda, la care se achipăe, îi întoarce priveliştea unui om obosit şi întunecat, o faţă torturată şi urîtă. Işi trece palmele mari peste obraz şi-şi simte urîţenia până şi sub vârful degetelor. O simte şi-şi aduce aminte acum că nimeni nu i-a spus altminteri. Ni-me-nea. Femeile l-au iubit din uluială faţă de creerul lui năzdrăvan care ştie născoci minuni. Au alergat după cutezătorul care ţâşnea cu aeroplanul în văzduh şi le dădea fiori de spaimă. Au dorit prin el un strop din faima lui. Aşa dar, nicio deosebire între el şi puşlamaua lui de mecanic, tocmit astă primăvară la Bucureşti în locul lui Ciulu, după stăruinţele lui Magnani şi ale nevestei sale. Căci, iată, la Cernăuţi, una din cele mai frumoase fete ale oraşului — dacă nu cumva chiar cea mai frumoasă — s'a asvârlit cu atâta patimă în braţele şmecherului bucureştean, încât a venit să-l caute mai apoi până şi la Viena, copleşind sub mocirla unui scandal nemai pomenit şi numele bietului Vegri, taică-său şi pe al Baronului Hurmuzachi, aşa zisul ei logodnic.

— « Caut pe domnul Aurel Vlaicu. » a spus frumoasa fată, domnului pe care l-a aflat în odaia hotelului.

— « Eu mi-s 'ela. » răspunsese maistoraşul, mângâiat de mândreţea înfăţişării. Dar tânăra a lămurit, apăsând:

— « Domnul Aurel Vlaicu, aviatorul. Cel care a sburat la Cernăuţi. »

— « Incă şi 'ela tot eu mi-s. » a zâmbit flăcăul.

Dar Nuţa l-a măsurat de sus până jos şi nu s'a putut lămuri decât în clipa când a intrat mecanicul pe uşă. *Acela* era Vlaicu pentru dânsa. Pe *acela* îl iubise şi după *acela* a fugit din Cernăuţi până la Viena.

Aşa dar *omul* nu însemna nimic. Numai *numele* său... Ce mai desfacere amară e şi aceasta, pentru inima simţitoare ce-şi vrea umilul ei drept, şi-şi cere umila ei parte la dragoste, o dragoste pentru ea însăşi, pentru struna măruntă şi blajină care susură şi plânge în singurătăţi...

Şi astfel, Vlaicu înţelege că nimeni pe lume nu l-a iubit pentru el însuşi... Nimeni, afară poate de Todora, care-i pândea gardul mai dinainte de-a începe el să uluiască satul cu măestriile lui.

Dar ce înseamnă Todora? Şi apoi ştie spune cineva, dacă acum nu şi-o fi făcând şi aceea o laudă din numele de astăzi al lui Vlaicu? O şi vede chiar, cum se va înfige peste câteva săptămâni în fruntea rândului, când vor veni Binţinţenii să-l vadă sburând la Orăştie, sus, pe câmpia Pânii. Va sta în frunte, s'o pizmuiască toate fetele celelalte...

Mărioara? Să-l fi iubit oare vreodată Mărioara? Nebunia pe care o stârnise în el blânda ei înfăţişare curată, putea să întoarcă spre ea, în inima ei, ceva semuitor? Ce ar fi dovedit-o? Socotelile ei liniştite şi reci? Dar de ce aceste socoteli liniştite şi reci n'au făcut-o să priceapă ce chin poate fi, pentru sufletul lui Vlaicu, gândul că făptura pe care el o îndumnezeeşte, cutează dansa lăsată în braţele şi pe pieptul altuia? De ce nu scrie un cuvânt de răspuns zecilor de scrisori care o caută? Şi de ce acum, când el îi aleargă pe urmă, ea *nu simte*, ci-şi caută plimbări între frumuseţile pământului?

Fără îndoială, îi sunt plăcute asemenea plimbări. Poate prea plăcute. Iar dacă le face aşa de prelungi, înseamnă că n'o ispiteşte numai crestarea munţilor ori oglinda lacurilor. Va fi aflat, poate, tovărăşii de seama ei. Tovarăşi vrednici

de ea. Doar a văzut el şi ce băietani frumoşi, subţiri şi curaţi, dormeau în jilţurile întinse pe terasa doctorului Schmoller, la sanatoriul din Davos.

Ii privise cu spaimă atunci pe câţiva. Astăzi şi-i aminteşte pe toţi. Şi cu fiecare chip ce i se netezeşte în ochi, inima se strânge cu aceeaşi întrebare:

— « 'Ela o fi fo'? »

Toată durerea, toată scrijălarea aceasta, purcede însă numai de acolo că Mărioara n'a scris nimic. Nici măcar n'a dat veste să fi citit prin gazete despre întrecerile din Aspern şi despre biruinţele lui Aurel Vlaicu... Asta n'ar fi fost nici măcar poruncă a dragostei. Era doar simplă îndatorire de simplu cunoscut...

Incetul cu încetul, prinde a se încropi în el un soi de învrăjbire. Işi duşmăneşte visele şi îşi duşmăneşte amintirile. Până a urmă şi pe sine începe a se duşmăni. Dumnezeu se mistue în negurile înalte şi nu-l mai găseşte.

Atunci vieaţa se face acră şi păcătoasă. Işi aduce aminte de Ştefan Iosif şi purcede pe urmele lui. Bea, chefueşte tot mai des, caută nesimţirea.

Şi, asemeni lui Iosif, n'o găseşte niciodată. Paharul de vin — paharul care-i mai mult decât trebue — e o ghiară ce rupe tocmai zganca dureroasă a inimii. Veninul ţâşneşte atunci din nou. Amintirea creşte desnădăjduită... Mărioara birue încă odată sufletul pe care l-a biruit. Şi atunci Vlaicu bea şi plânge. Trăieşte şi el chinul stihurilor lui Steo:

...Sunt clipe când uitarea parcă vine,
Potirul ei vrăjit să ţi-l îmbie.
Se face — atunci, ca într'o sihăstrie,
O linişte nemărginită 'n tine.

Te laşi furat de tainica beţie
Ce-o dă uitarea — şi-i aşa de bine
In tihna dulce a zărilor senine
Ce se răzbună după vijelie...

Dar e de-ajuns un depărtat ecou
Al amintirii pline de dojană,
Infiorat duci mânile la tâmple,

Şi simţi fără de veste că te împle,
Că s'a deschis din nou
Şi sângerează 'n suflet vechea rană..

Ca niciodată, prietenii s'au strâns mănunchiu lângă el şi se sbat să-l ajute nu numai cu sfatul şi cu dragostea. Sborul hotărît de Sever Bocu să aibă loc la Arad, în toamna anului 1911, l-a luat în grijă Vasile Goldiş, care l-a pus sub patronajul «Românului» şi s'a putut ţine cu strălucită roadă, în cea dintâi Duminecă din luna Iulie, după stilul vechiu. N'a lipsit în ziua aceea dela câmp nicio inimă românească din cuprinsul Aradului. Toţi cărturarii, în frunte cu familia Mocsony, cu Roman Ciorogariu şi cei dela «Românul», au privit cu inima încercată de grele temeri, sborul cel îndrăzneţ al gândacului aspru legănat de vânt. Roman Ciorogariu, mai înfricat ca toţi, dădea din cap într'o neînchipuită îngrijorare. Avea şi pricini. Cu o vară înainte, când trecuse prin Bucureşti, în drum spre Tekir-Ghiol, se dusese la Cotroceni, după îmbierea lui Chendi, dimpreună cu Henţescu, farmacistul. Văzuse atunci aeroplanul sburând în bătaia vântului ca şi acum. Iar Principele Bibescu îi vârîse teama în suflet, căci îi spusese ritos:

— « Iată-l cum se clatină. N'are stabilitate. Zadarnic cearcă el să se bată cu maşina lui Blériot. Aceea e într'adevăr un aparat bun... »

Iar Goga, care era de faţă, a ascultat ponegrirea fără să crâcnească.

Şi toate s'au dovedit drepte pentru Roman Ciorogariu, în clipa când a văzut cu groază că aeroplanul lui Vlaicu coboară neîndemânatec şi rămâne şoldiu pe pământ, cu osia unei roţi din faţă ruptă în lovitură.

Aceeaşi ruptură a fost şi aici la aterisare. Aidoma.

— « Ce putere îl păzeşte, Doamne? Ce putere? » întreba bunul om. Iar Vasile Goldiş, de lângă el, i-a răspuns:

— « Intrebarea e alta, domnule Părinte. Şi anume: Cât îl va păzi? Pentrucă eu una văd. Aeroplanul sboară perfect, dar cusururile — câte le are — rămân cusururi. Eu nu le ştiu, nici am căderea să le judec. Vlaicu însă le ştie şi le-ar putea îndrepta, dacă n'ar fi *silit* să sboare cu o maşină veche; iată-s doi ani de când urcă numai cu ea. Datoria noastră de români este acea astăzi: să pornim colectă şi să-i strângem treizeci de mii de coroane, ca să-şi facă aeroplan nou... Atunci altcum o fi. Iar la întrebarea dumitale voi răspunde aşa dar, că puterea care-l poate păzi pe Vlaicu nu e alta, făr'numa dragostea şi înţelegerea noastră românească... »

Din vorbele acestea, după vre-o zece zile, avea să purceadă într'adevăr o colectă.

Peste o săptămână, pe seară, la ora cinci, a avut sbor la Lugoj, bine întocmit de Victor Simonescu. A fost vreme bună şi Vlaicu a putut pluti trei sferturi de ceas, colindând la patru sute de metri, când deasupra oraşului, când deasupra celor zece

mii de privitori, când îndepărtat spre munții Timișului, unde-l ispiteau crestele înalte. Ai fi zis că tânjește la poalele acestui zaplaz de piatră. Că-i dă târcoale, că vrea să-l sară. Și că, poate, neavând curajul, cearcă măcar să privească pe deasupra lui, dincolo, spre plaiurile Țării.

Cealaltă Duminecă l-a făcut musafir lui Bontescu, la Hațeg, de unde și-a dus aeroplanul, ca pe o pasăre, înapoi, la cuibul din care s'a născut.

Ajunsese în sfârșit la Orăștie.

Ingăduința Celui-de-Sus a fost deplină în acea blândă Duminecă a miezului de vară. Caldă și nici clinteală în frunza plopilor tremurători. Ulițele târgului se buluciseră de cămăși românești, venite pe jos, în căruțe, ori cu trenurile, de pe sate. Drumeagul care urcă pe colina din marginea orașului și spre Câmpia Pânii, geme de lume dornică și veselă. Pavel Chinezu și toți ceilalți viteji români, cari s'au fost bătut și-au biruit aici, puteau zâmbi astăzi din cerul lor. Câmpul bătăliilor cu turcii primea acum o armată nouă, pregătită la o biruință încă mai nouă...

Căci, iată, e ziua și locul când iobagul nu-și mai târăște pălăria în praf înaintea nemeșului stăpân. Dimpotrivă. Contele Bethlen, Baroneasa Nopcsa, marele proprietar Kendeffy și Peccol, cel putred de bogat, ies înaintea birjii care-l aduce pe Aurel Vlaicu, întovărășit de Octavian Goga și de Ștefan Iosif — adus cu sila și înadins, să-și mai uite de dureri.

— « Negreșit, trebue să ne prezinți și părinților dumitale. » zice baroneasa. Iar maistorașul îi duce la hangar, în fața lui neica Dumitru, care își fumează liniștit țigara, rezemat de peretele barătcii, pe când lelea Ana s'a cinchit jos pe iarbă, la

umbră şi-şi ascultă bătaia grea şi neorânduită a inimii când trebue să strângă în mâna ei obosită şi aspră, mănuşa moale şi curată a cucoanei luminate.

Vlaicu se îndepărtează. Lasă nemeşii să pizmuiască înainte iobagii şi se duce la feciorii din Binţinţi, cari au luat loc osebit şi « de-a başca ». Dă mâna cu toţi, pe de rând, dela Sârbă şi dela Murg Vasile, până la Cărăşcă.

Dar ochii lui caută pe lângă dânşii.

— « Toţi aţi fo' vinit, măi ficiori? » întreabă.

— « Toţi... »

Iar maistoraşul tace şi-şi roteşte înainte ochii. Apoi, într'un târziu, face:

— « No! Fie şi aşa! »

Zumzetul greu al lumii se taie. Ion şi văru-său, Miron — care a isprăvit cu cătănia lui la tunari şi l-a adus Aurel ca mecanic, în locul bucureşteanului trimis acasă dela Lugoj — scot aeroplanul în câmp şi-l îndreaptă cu botul spre deal.

Helicile pornesc. Vlaicu urcă în maşină. Motorul dudue tot mai plin. Apoi, gângania se avântă peste iarbă şi urcă în chiotul mulţimei. Dar cât ai clipi se lasă iarăşi jos şi se opreşte la zece paşi în faţa binţinţenilor.

— « Ce este? Ca s'a întâmplat, pentru Dumnezeu? » se întreabă omenirea.

Nu s'a întâmplat nimic deosebit, firesţe. Doar atât că urcuşul dealului nu îngăduie uşor ridicarea în suiş. A doua încercare e tot aşa de neprielnică.

— « Hát bizony szépen repül... » rânjeşte o matahală de muere, cu obrajii otova de pistrui şi ciuf cărămiziu sub broboadă.

Dar Vlaicu s'a mâniat foc. Voise să păzească orânduiala și să urce împotriva boarei care se prelingea din deal. Acum răsucește botul spre vale și crâșnește:

— « No! Apăi acu-i dau vânt de aici, din deal pe coastă și de nu vrea nici acum, o urc înaintea lojilor și mă las cu ea de-a-dreptul în pădurea din vale... Prav o fac și pe ea și pe mine!... »

Plutește pe neteda lui cale. S'a urcat și urcă mereu, liniștit, majestos.

— « Gott sei dank, dass ich das noch erlebt habe! » șoptește bătrânul colonel al regimentului din Orăștie.

Iar gândacul urcă într'acestea și se tot duce, să se rotească domol peste turnul sașilor și peste colegiul Kuhn...

....In văzduhul curat de sub slăvi, plânge o inimă chinuită deasupra copilăriei...

Căci toate se văd acum. Și-s limpezi peste măsură, toate. Colegiul și Turnul, Piața Poliției și ulița Tămășesei... Casa lui Romul Boca și Ardeleana, banca unde încă mai sunt amanetate câteva jugăre de pământ...

Iar de aici se taie calea albă spre casă, spre Binținți. Fuge alături cu firișoarele șinelor de tren și cu dâra neagră a Murășului molatec...

Pornește ascultând porunca lor... După cinci minute plutește pe deasupra gării. In al șaselea, a cotit și dă năvală peste sat, peste case... peste casa lor... peste șură...

Acum cercul s'a împlinit... Binținți, București, Cernăuți, Aspern, Arad, Orăștie, Binținți...

De-ar avea loc, ar coborî în livada de unde s'a ridicat în aer cel dintâi aeroplan...

Roteşte şi coboară... Coboară mai mult... Incă puţin şi rade culmea casei cu roţile subţiri...

...

Cine stă pe prispa casei?...

Cine poate fi pe prispa casei, când toţi ai lui sunt la Orăştie?

Cine este aşa de mărunt şi neînsemnat?

Zadarnic flutură mâna peste bord. Făptura de jos a uitat că are şi mâini să răspundă. Priveşte doar.

In urma păsării minunate care se întoarce acum spre Orăştie — care pleacă a doua oară spre lume şi spre altceva mai mare decât lumea — Todora ţinteşte valul alburiu al cerului, de parcă ar vrea să vadă până dincolo de el...

— « Unde ai fo' 'Orel mamă, că ne-am temut?... »

— « Mamă dragă, am sburat peste şura noastră! »

— « Şi de ce n'ai coborît în ea? »

— « M'am gândit, mamă. Făr'numa, acu văzui aceea că samănă cu un sâcriu... »

— « Ce vorbă, mamă? » face bătrâna speriată. Ci Aurel răspunde ca un ecou.

— « Da... Ce vorbă!... »

Peste două săptămâni sboară la Alba Iulia, apoi, Marţi, pleacă cu Ion la Viena, în vreme ce Miron desfăcea aeroplanul să-l ducă la Sălişte. Miercuri, când a trecut prin Budapesta, găseşte, pe toate zidurile, lipite afişe pentru marile serbări de aviaţie, hărăzite la ziua Sfântului Ştefan.

Citeşte cu aspră mulţumire:

« Dacă fiecare român jertfeşte pentru Şoimul Ardealului, pentru aeroplanul Vlaicu, fiecare ungur e dator să cumpere

un bilet pentru ziua Sfântului Ștefan, prima zi a aviației ungare... »

Joi, s'a dus de-a-dreptul la fabrica de automobile Laurent-Klement de și-a cumpărat o mașină roșie și sănătoasă — cu patru cauciucuri de rezervă — pe care a dat șase mii de coroane...

— « No! Apăi cu așa auto și'n 'estea te-am fo' tăiat aspru Bibescule! »

După aceea a târguit o pușcă lui Ion, iar Vineri dimineața a purces cu automobilul spre Binținți, ducând până la Budapesta și pe proprietarul fabricei.

In drumul acela și-a răzbunat în sfârșit — și cu o crâncenă plăcere — mâna scrântită odinioară, când a căzut de pe motocicletă din pricina unei javre. A călcat zece câini. Și de loc din întâmplare sau din greșeală. Era în stare să intre în șanț după ei, dacă n'ar fi putut să-i prindă sub roți.

— « No! Placă-ți, frate câne? » așa-i întreba. Iar Ion, căuta cu ochi nedumeriți la sălbăticia fără de rost și fără de folos a lui Aurel, întrebându-se zadarnic din ce val de amărăciuni purcede atâta nemilă.

La Seghedin, a pornit cu frâna împiedecată. Puțin a lipsit să-și ruineze mașina. A tras și din asta o învățătură:

— « Vezi, frate. Așa-i și omu. Dacă-i pui frână, creapă... »

Dar Ion n'avea cum înțelege tâlcul spuselor lui Aurel.

La Săliște, unde multora li s'a părut fără înțeles o întocmire de sbor, Vlaicu a avut de privitori peste zece mii de oameni. Erau de față Octavian Goga, Vlădica Miron Cristea dela Craansebeș, Directorul Vamiloglu, Senatorul Magleriu, Colonelul

Băjescu, magistratul Romalo, Alecu Antonescu şi un boier basarabean, Vasile Stroescu.

După sbor, s'a întins o horă mare pe podişul Bucinei. Dar o răpăială zdravănă de ploaie a spart adunarea şi a gonit lumea spre case, iar pe Vlaicu spre musafirii de seamă, drept la masa gospodărească a Protopopului Ion Lupaş, fostul coleg de bancă în liceu al lui Goga, şi cu care poetul plecase în acelaş an din Liceul dela Sibiu, să-şi ia matura la Şaguna, în Braşov, unde nu aveau să mai dea peste unul ca Tompa Arpàd, profesorul de istorie, care să mai arunce cu ceasul în ei când i-o vedea rîzând, pentrucă arată starea de civilizaţie a ungurilor la năvălirea în Panonia.

Vlaicu nu era în apele lui. Făcuse nevinovate buclucuri, la prânz, când fusese poftit la masă de familia Comşa. Il îmbiau să mănânce şi îi lăudau bucatele doar-doar i-or face poftă de gustat ceva.

Dar el le-a răspus fără ocol:

— « Hei, verze bune ca mama acas' tot nu ştie nime face! »

Mărioara Comşa a dat stingherită din umeri şi n'a mai vrut să stăruiască. A stăruit însă altcineva:

— « De ce nu luaţi, domnule Vlaicu... mai ales când vă roagă o Domnişoară aşa de frumoasă... »

Şi Mărioara Comşa era într'adevăr frumoasă.

Dar Aurel i-a întors pe loc, atătându-i afară pe fereastră ţărăncuţele siliştence care dansau în pavilionul de joc învecinat:

— « Mai fainâ ca 'elea cu catrinţă tot nu-i! »

Musafirii discutau şi nu mai pridideau, predica înflăcărată pe care o ţinuse Protopopul Lupaş dimineaţă, la slujbă, din amvonul bisericii:

« De veți avea credință cât un grăunte de muștar, veți spune munților să se mute, și munții se vor muta din loc... »

Iar în estimp, afară, așezați pe jos, un băiat și o fetiță de patru ani, se jucau cu niște cutii.

— « Dar voi ce faceți? »

— « Fasem un aeloplan. »

— « No! Fain! Și ce-ți începe cu el? »

— « Zbulăm în Țală... »

— « No! Incă mai fain. Făr'numa ce-ți face acolo? »

— « Să dusem aelopanul la legele Calol să ne dea și nouă un ban de aul... »

Banul de aur era medalia pe care o căpătase Protopopul Lupaș dela Regele Carol, pentru monografia lui Șaguna.

Fetița nu se lasă mai prejos:

— « Și eu melg la Buculești cu alioplanu'... »

— « Da tu ce-i dai Regelui? »

— « Doboș-tolt. »

Asta — cum se înțelege — era prăjitura care-i plăcea ei mai mult. Bătrânul Vasile Stroescu, dela geamul unde se ridicase, i-a auzit. S'a întors spre ceilalți din casă și a murmurat cu glas prins de tremur, cu ochii plini de lacrimi:

— « Ce semne mai sunt și astea! Ce semne, Doamne! La voi și copiii merg în Țară... Ei... s'a terminat cu granițele... »

Ci Vlaicu rămăsese pe gânduri, uitându-se la țâncul cel de patru ani. Așa dar la fel. Și acesta, ca și el odinioară, visează să ducă aeroplanul la București, Regelui Carol...

Ce mai lipsește să fie aidoma?

Doar să-i întindă mâna și să zică:

— « Bravo 'Orel!... »

...Şi până seara, când pătucurile de-o şchioapă şi-au chemat robii, Vlaicu s'a jucat cu pruncii amândoi şi i-a ajutat să-şi facă « aleoplanu »... « ailoplanu », « aloplanu » sau « aleoplan »... — numele nu li se păruse definitiv fixat.

Se şi cuvenea. Doar era o unealtă pentru ei.

După sborul dela Târgu-Mureş, maistoraşul s'a întors grăbit în ţară şi n'a mai ţinut sborurile din Bistriţa şi Oradea Mare, aşa cum îşi pusese în gând. Voeşte să sboare negreşit la manevrele care trebuiau să înceapă între Snagov şi Ploeşti. Cel puţin aşa spunea el.

Dar pricina era alta. Câteva rândurizvârlite în goană îi dăduseră de veste că « Mărioara a fost adusă pe neaşteptate în ţară. »

« *Adusă?* » Dumnezeule! Dar ce înseamnă sălbătăcia cuvântului acestuia, care vrea să schimbe în lucru fără viaţă, viaţa cea mai minunată şi mai deplină ce se încrucişase cu viaţa lui?

Ci, într'adevăr, fusese adusă. Telegrama, trimisă la Ploeşti de către doctorul Schmoller, sunase barbar:

« Mărioara cere întoarcere grabnică în ţară. Veniţi urgent. Cred absolut necesar. »

Umbra care a fost suită în tren, biata umbră deja pornită spre lungile căi, n'ar fi putut îndura drumul, dacă doctorul Schmoller nu avea grijă să-şi mobilizeze toţi prietenii medici din lungul parcursului, rugându-i să dea, fiecare în gara lui, îngrijirile de trebuinţă.

Acum, în vila dela Valea Călugărească Mărioara aştepta, fără niciun strop de zbucium, împlinirea înfricoşatului ei destin.

Murea la fel cum trăise: tăcută, fără zăbăvire, cuminte.

Doar câteodată tresărea din perne şi asculta afară, cu ochii ţintă la cerul din fereastră:

— « Ce s'aude, mamă? »

. . . . . .

— « Nimic, mamă. Poate vreo căruţă, departe... »

— « Aceia e pasăre, mamă? »

— « Nu văd până acolo, fetiţo! »

Ea murmura mai târziu:

— « Da... nu vezi până acolo, mamă... »

Şi asta în fiecare zi, în fiecare ceas...

Dar în târziul unei nopţi n'a mai întrebat nimic. A îndreptat ochii spre geam, a rămas cu privirea adâncită în cerul de sticlă al nopţii de toamnă şi a oftat. O crispare scurtă a şerpuit pe sub carnea feţei, ca un fior. Apoi chipul s'a întins, i s'a înseninat. Iar gura a zâmbit.

Ai fi zis că vede pe cineva venind din depărtare...

Peste Vila din Valea Călugărească aeroplanul lui Vlaicu se învârtea în loc, asemeni cocorului cu sborul tăiat de vraja cuţitului înfipt în pământ.

— « Unde-i umbra mică de pe prispă? » gândea. Apoi, numai decât, privind casa:

— « Numai cu aceia samănă şi iasta: a sâcriu. »

Şi aşa, tăia văzduhul zbuciumat când înainte, când înapoi, fără să ştie de ce pleacă, fără să ştie de ce vine, ocolind şi tot ocolind sătucul de două palme al Văii Călugăreasca, unde soarta — ce soartă? — adunase, ca din întâmplare, pe Spiru Haret şi pe Mărioara: sprijinul minţii şi sprijinul inimii.

Şi astfel, pe când Spiru Haret privea înduioşat dela geamul casei sale zvânturarea fără ostoire a păsării minunate, care, neştiut, era tot pe atât de mult şi a lui, dincolo, în celalat ungher al satului, între flăcăruile lumânărilor ce pâlpâiau chinuite, sprijinul inimii dormea liniştit...

Când a ajuns acasă şi a văzut de-asupra planşetei chenarul cernit al plicului, proaspăt adus a înţeles tot. Ci n'a înţeles numai cine-l părăsise. A înţeles ascuţit şi neîndurat ce anume îi părăsise... Plicul şedea doar pe planşeta lui, peste desenele lui...

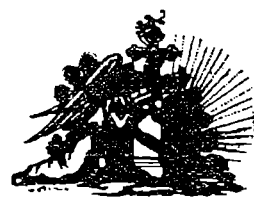

Mult întristații: Gheorghe și Steliana Bărbulescu, părinți; Vera, Fifi și Steluța, surori; George și Nicușor, frați; precum și familiile: Barbu, Hagi Alexe Alexiu, Vasilescu, Pandelescu, Tănăsescu, Georgescu, Alexandrescu, Tudoran și Nae Alexiu, au nemărginita durere a vă anunța pierderea ireparabilă a scumpei și prea iubitei lor, fiice, soră și nepoată

Marioara G. Bărbulescu

IN ETATE DE 21 ANI

Încetată din viață în ziua de 30 Octombrie, ora 4 dimineața la Via „Stella" din Valea Călugărească.

Și vă roagă să bine-voiți a lua parte la serviciul religios ce va avea loc în ziua de Joi 1 Noembrie ora 2 p. m. în Catedrala St. Ioan și de unde cortegiul funebru va porni la cimitirul Viișoara

Rugați-vă pentru dânsa.

Ploești, 30 Octomvrie 1912

Citeşte şi iarăşi citeşte şi parcă din ce în ce pricepe mai puţin. S'a revărsat în minte un soi de încremenire, de nepăsare, unde nu mai încape niciun strop de durere.

Când se îmbracă şi cum se află în tren, nu-şi dă seama. Nici nu înţelege cum a ajuns în ograda vilei dela Valea Călugărească.

Ai casei îi strâng mâna încet, fără cuvânt. Apoi, îi fac loc spre odaia cu uşi drapate în lungi falduri albe...

Un pas, doi, încă unul şi o va vedea...

Dar în clipa aceea, golul îngheţat al sufletului şi minţii se turbură deodată, se răvăşeşte. Mii de gânduri năvălesc înebunite din cotloanele tixite de amintiri. Şi atunci, — abia atunci — pricepe totul. Pricepe întâmplarea dela Davos. Pricepe de ce nu s'a lăsat văzută făptura care nu-şi voia ciuntită amintirea bună. Pricepe de ce au fost zadarnice, mai apoi, toate încercările lui s'o vadă, după întorcerea la Valea Călugărească.

Oricât de torturată i-ar fi mintea la gândul bolii care a mistuit o frumuseţe şi o sănătate, ochiul cel dinlăuntru nu poate plănui o înfăţişare să şteargă icoana caldă şi odihnitoare de odinioară. Bolnavă ori moartă, Mărioara s'a păstrat în el aşa cum a ştiut-o. A vrut să se păstreze. Faţa-i cea nouă, de boală şi de pieire, rămâne o taină a ei. Aşa a dorit-o.

...şi Vlaicu se întoarce din prag şi pleacă.

In sala de aşteptare a gării, Spiru Haret dă cu ochii de dânsul şi-i nedumerit:

— « Te văd des pe aici. Ai vreun prieten? »

— « Da... Veneam la Bărbulescu... » spune încet Aurel.

— « A!... » face bătrânul dregător. Apoi urmează ca pentru sine:

— « Da, da. Pricep acum. Ştiam ce sfârşiere cumplită e pentru bietul om, dar nu bănuiam că... »

N'a mai urmat. I-a întins mâna şi i-a strâns-o, fără niciun cuvânt.

Mâna era rece.

Intr'acestea, trenul s'a oprit în gară.

— « Mergem şi noi? » a întrebat Haret.

Vlaicu a întors ochii cu greu spre el şi nu i-a răspuns. A scuturat din cap, murmurând ceva nedesluşit, apoi a zis un fel de « Bună ziua » şi a purces-o înapoi spre sat.

Abia peste trei zile a ajuns îndărăt, la Bucureşti, rupt, murdar, neras. Avea ochii rătăciţi, vorbea în neştire...

— « Măi fătucă, m'ai fo lăsat fără tine! » atât ştia să spue.

Şi numai atât spusese, rar şi rar, vreme de trei zile, cât venise pe jos, orbăcăind pe câmpuri, bătând noroaiele, fără să mănânce şi fără să doarmă, sub cerul de plumb şi în fulguiala răvăşită şi vântoasă a începutului de iarnă...

S'a aşezat pe marginea patului şi a rămas ghemuit acolo, aşa cum era, îmbrăcat cu paltonul şi cu pălăria în cap. Apoi, de-odată, a tresărit şi s'a dus întins la Hotelul Regal.

— « Tu să vini la mine. » a spus el Matildei, mestecându-şi cuvintele şi cu privirea în lături.

— « Doamne fereşte! » a făcut femeia. « Şi pentru ce ? »

— « Mi-s bolnav... » atât a răspuns.

In arşiţa care-l încinsese toate judecăţile şi toată vrerea, mintea s'a oprit aici...

La şase Decemvrie moare Ion Mincu.

— « Ştii, arhitectul care... »

— « Da... care o fo' făcut hanu' el frumos din Valea Călugărească. » lămureşte Vlaicu, abia ridicat dintre pernele bolii, lui Iosif, care venise să-l mai vadă.

Dar peste o săptămână şi jumătate când detună în Bucureşti vestea morţii lui Spiru Haret, maistoraşul urlă de cutremură zidurile:

— « No! Fain! Apăi, frate, tăte 'elea s'or lămurit... »

In şirul crucilor care creşteau în urmă-i — şi toate din ogorul vieţii lui — Vlaicu înţelege că, nu poate întârzia să-i vie rândul.

— « Vezi tu, Iosife », i-a lămurit odată poetului, « când puşti la ţintă, apăi nimeri ba ici, ba colo, făr' numa ocheşti la mijloc.

« ... Şi de ce traji mai mult, de ce te aproprii de punct, până-ţi succede a lovi... »

Iar gândul acesta mestecat şi răsmestecat în minte, de-a-lungul tuturor ceasurilor, zilelor şi nopţilor, a măcinat în biata făptură a lui Aurel Vlaicu tot ce avea el mai de preţ. Adică încrederea şi îndârjirea.

Curând, viaţa şi-a pierdut orice gust şi orice interes. Vlaga lui se topea, mistuită fără rost, ca ceara unei lumânări care arde într'o odae goală.

DESTRĂMARE

Nu-şi spovedeşte nimănui durerile. Nimeni nu ştie de ce i s'au schimbat deodată purtările toate, de ce s'a închis cu atâta sălbătăcie în sine însuşi şi luptă cu orice îndemnare i-ar veni.

— « Nu pot, frate !» spune lui Magnani, când acela îi spune să sboare şi vrea să-l biciuiască, arătându-i gazetele pline de laudă pentru Nicu Capşa, care s'a ridicat până la două mii de metri şi a sburat de-asupra Bucureştilor peste o jumătate de ceas, între cându-se cu Poli Vacas, urcat şi acela cu Farman-ul său.

De altfel nu-l mai mişcă nimic. Înţelesese bine că lupta nu se mai poate duce. Şi asta, nu de acum, nici după moartea Mărioarei, ci încă dinainte, chiar de cum se întorsese la Bucureşti în toamnă.

Sosise la Cotroceni Marţi, în ziua de optsprezece Septemvrie şi n'a aflat decât noutăţi amare. Iar cea dintâi din ele era că, peste două zile, adică Joi după masă, aveau să se încerce primele sboruri cu monoplanul Coandă-Bristol cel de două locuri cot la cot, adus proaspăt din Anglia. Cei doi mecanici l-au montat în două zile, lucrând zi şi noapte, iar sborurile făcute de Pinkston, pilotul englez venit înadins pentru asta, i-au dovedit lesne maistoraşului că noul duşman îl depă-

șește neted și crunt. Se urcase doar și Vlaicu în aeroplanul său. Și ca odinioară cu Molla, încercase și cu Pinkston, în sbor paralel, să-i vadă iuțeala. De astă dată a fost lăsat în urmă și nu s'a mai încumetat să ducă mai departe întrecerea.

Putea să spue Bibescu oricât că:

— « In aeroplanul ăsta Coandă-Bristol, e bun ce-i « Bristol » și-i rău ce-i « Coandă »... » Maistoraşul nu voia să desfacă tovărășia celor doi inventatori. Nici n'avea interes. S'a socotit înfrânt și asemeni stărilor dela Aspern, s'a mulțumit să uimească lumea cu zbenguiala lui pe sus, pentru ca unul din cei de jos să aibă dreptul a spune:

— « Asta-i sbor? Asta-i panglicărie! »

Vorbă la care Vlaicu a răspuns, tocmai cum răspunsese și la Aspern:

— « I-asta nu-i panglicărie, frate, făr'numa kunst! Apoi să facă și 'ela dacă poate. »

Dar « 'ela » s'a făcut că n'aude.

Totuși, a doua zi, când a fost recepția aeroplanelor Coandă-Bristol iar câmpul Cotrocenilor s'a umplut de lume aleasă și de fețe înalte, maistoraşul nu și-a stăpânit neastâmpărul decât dimineața, când a sburat Pinkston în fața Generalului Argetoianu, Ministrul de Războiu, a lui Henry Coandă și a Locotenentului Francez Malherbes.

După masă însă n'a venit numai Costică Arion și Nicu Filipescu — cari nu iubeau aeroplanul lui Vlaicu — ci și Cottescu, Generalul Averescu, Coandă, Boteanu și Mitilineu, prefectul Poliției.

Atunci ardeleanul s'a deslănțuit încâinat. A pus motorul să bată din tot plinul gazelor și a țâșnit în văzduh ca un lăstun turbat, gonind până la Băneasa să dea bună ziua de sus

Şcolii lui Bibescu şi Ligii Aeriene, care se mutase acolo pe imaşul cel neted, închiriat fără bani dela Contesa de Montesquieu, mătuşa principelui.

Peste treizeci şi cinci de minute, când s'a scoborît iarăşi la Cotroceni, felicitările lui Marghiloman şi ale Generalului Averescu, Şeful Marelui Stat-Major, i-au fost o mulţumire nesfârşit mai mică decât vestea că monoplanul Coandă-Bristol nu s'a mai întors şi nu se poate întoarce decât în furgon. Aterisase silit pe undeva, pe lângă moara lui Ciurel...

Numai că toate astea erau mângâieri trecătoare între durerile şi îndoielile lui, întocmai ca şi laudele care i s'au adus la manevre, unde sburase frumos şi fără greş, alături de Popovici, Zorileanu, Capşa, Fotescu, Sturdza şi Negrescu.

Furtuna năpraznică prin care trecuse, desrădăcinase omu dintr'însul. De aceea n'a avut decât un fel de mângâiere rece în ziua când s'a pomenit că-i bate în uşă reprezentantul marei fabrici Marconi din Anglia şi i-a vestit că, în urma celor ştiute dela Aspern, prin Inginerul Wells, fabrica ar vrea să-i cumpere câteva aeroplane, dacă experienţele, care s'ar face anume, ar da roade prielnice.

Ce bucurie sălbatecă ar fi însemnat odinioară această ofertă neaşteptată, ce cale uriaşă şi luminoasă i se deschidea!

In împietrirea inimii din el, Vlaicu a primit-o însă acum ca pe o întâmplare ce nu schimbă *nimic* — dar cu desăvârşire nimic — din înfăţişarea hotărîtă a stărilor.

— « No! Cumpere, că mie tot nu mi-i de haznă! » a spus el lui Iosif, care era fericit văzând astă întoarcere de noroc.

Cu asemenea stare de suflet a plecat la Londra, în miezul iernii, înaintea sărbătorilor Crăciunului, întovărăşit de inimosul

Doctor Neculai Lupu, care i s'a făcut călăuză și tălmaciu între englezi.

— « Tu să le vorbești, frate, iar mie dee-mi o tablă și o cretă să le fac calculație fainâ și desemn... »

Și astfel au urmat toate tratativele. Doctorul Lupu cu vorba, iar Aurel cu creta ori cu creionul. Ba, creionul i-a slujit lui Vlaicu chiar când pornea să hălăduiască singur prin oraș și-l ispitea o cumpărătură ori îl înjunghia foamea. Intra atunci în magazin, ori în restaurant și desena obiectul, oul, piciorul de vacă, găina ori varza. Apoi schița un shiling alături și punea între ele un semn de întrebare. Mintea lui, atât de harnică la scornituri de tot felul, ajunsese în scurtă vreme să născocească un soi aparte de ebusuri sirmple și practice, pe care oricine le știa citi.

Invoiala cu fabrica Marconi s'a făcut lesne. Erau acolo oameni de înțeles și dornici să facă isprava. Observatorul lor dela Aspern le povestise cu prietenie și pricepere originalitatea aeroplanului românesc iar englezii erau nație prea temeinică să nu caute a vedea toate rezolvările cari se pot da sborului, mai ales când nicio formulă de până atunci nu se putea socoti definitivă.

S'au înțeles să fabrice pe seama lor, după desenele lui Vlaicu, toate piesele pentru două aeroplane, să cumpere cu cheltuiala lor motoare de 80 de cai dela Séguin și, în schimbul unui aparat care avea să le rămâe lor, să-l dea pe celălalt românului.

Astfel Vlaicu III a intrat în lucru.

Când s'a întors înapoi, în drum spre Țară s'a oprit două săptămâni la Binținți. Ii tânjea inima de dorul liniștii din casa

părintească. Se voia trăind ca o buruiană fără simţire, departe de dureri, de lupte şi de amintiri.

Dar casa dela Binţinţi se măcina şi ea sub nevoi şi suferinţi. Neica Dumitru avusese o vară săracă, bântuită când de uscăciune, când de revărsări de ape, ca toată câmpia Ardealului din acel an. Alături de el, inima lelei Ana bătea schiopătând tot mai îngrijorător.

— « D'apăi cum Doamne, ăi fo' capetat miata aşa beteşug, mamă? » întreabă Aurel.

— « M'am fo' speriat mult 'Orel. » zice femeia şi urmează: « Că mereu mă cujet la tine... »

Vorba bătrânei îi înghiaţă tâmplele şi sufletul. Altă spaimă creşte deasupra vieţii lui. Nu i-i deajuns că s'a învinuit de îmbolnăvirea Mărioarei. Nu-i deajuns încredinţarea că numai ducerea lui la Davos a stârnit deslănţuirea din urmă a răului care a nimicit-o. Iată acum şi pe lelea Ana. Nu-i mai lipseşte mare lucru să ajungă şi el la vorba de iad a lui Carageale:

— « Pe ce pun mâna se usucă! »

In zorii zilei de plecare cheamă pe maică-sa afară, în târnaţ şi-i întinde două hârtii:

— « Ţine, mamă dragă. Să chemi negreşit oarece doctor din Orăştie şi să te lecueşti de durerea de inimă. Eu aşa te rog. Tare te rog. Cujetă că mie puţin mi-o fo' rămas pe lume... Şi-apăi dacă şi miata... »

Şi a dat din mână ca şi când toate ar fi fost zadarnice...

Cea dintâi gazetă pe care a cumpărat-o la Predeal scria:

Starea aviaţiei noastre militare.

«Avem şase aparate. In curând se vor adăuga încă şapte. Carevasăzică în foarte scurtă vreme armata română va fi dotată cu treisprezece aeroplane...»

— «Hm! Incă şi aceia-i bine dacă-s treisprezece. Şi al treisprezecelea trebue să fiu eu!» gândeşte Vlaicu. Apoi îşi aduce aminte: în anul o mie nouă sute treisprezece. «No! Apăi iasta de bună samă că-i a bine...»

Urmează:

«...treisprezece aeroplane de războiu perfecte şi gata pentru orice eventualitate. Să vedem acum cum stăm cu piloţii militari.

«Ca piloţi militari de războiu gata şi perfect antrenaţi, cari pot intra în războiu în orişice moment, avem pe domnii: Locotenenţi Zorileanu, Protopopescu, Capşa şi Negrescu, precum şi pilotul civil Poli Vacas, aviatori încercaţi cari prin bravura şi cunoştinţele lor pot rivaliza cu cei mai buni piloţi din străinătate. De asemeni mai avem ca piloţi militari şi cari după un scurt antrenament pot ajunge perfect pe cei dintâi, pe d-nii locotenenţi Adamovici, Andrei Popovici, Chişcăneanu, Pârvulescu şi Popescu.

«Ca elevi destul de înaintaţi, avem pe domnii căpitan Sturdza şi locotenent Fotescu...»

...Despre el, Vlaicu, niciun cuvânt. Parcă ar fi murit de mult... Ci nu-l mai doare. Nu se mai răzvrăteşte împotriva nedreptăţii. Află o mângâiere:

— «Nici pe Bibescu nu l-or scris...»

Numai că Prinţul n'avea nicio nevoie să se vorbească despre el. Liga Aeriană, înfiinţată de dânsul, propăşea vădit pe Câmpul Băneşei. Nicu Capşa avea acum alături de elevii mai vechi — Căpitan Ion Capşa şi Alexandru Sturdza, — pe loco-

tenentul Mavrodi şi sublocotenentul Mihăilescu Gheorghe din Marină. Puţini elevi, dar vrednici şi cu aparate bune în mâna lor tânără. Şcoala dela Băneasa creştea, hangare noi se ridicau din pământ şi tot mai mari.

Iar în estimp la Chitila, între gardurile aerodromului Cerchez, măcina desnădejdea şi părăsirea. Vrednicul avocat brăilean intrat în zodie neagră, nu mai găsise nicăieri ascultare şi ajutor. Ca şi Vlaicu.

Liga Aeriană lovise crunt Chitila şi nimic n'ar fi fost în stare să mai întoarcă mersul firesc al prăbuşirii. Inlănţuit de vitregie, Cerchez avea să-şi dea singur lovitura din urmă, tipărind o cărticică veninoasă, fără înţeles, unde-şi spumega ura împotriva lui Bibescu. Lovitura a fost dată strâmb şi a lovit mai mult alături, adică în toţi acei cari, adunaţi pentru înfăptuirea Ligii Aeriene, s'au simţit atinşi de răzvrătirea nechibzuită, oarbă, a celui ce credea că strigă după dreptate.

Până la urmă tot Bibescu s'a pomenit dat în judecată pentru calomnie. Procesul a fost scurt şi rău. Take Ionescu a apărat Prinţul, cu toată otrava dulce a gurii lui de aur. Şi învinuitul s'a arătat deodată cavaler şi nobil, pe când pârîtul a ajuns învinuit.

Uşile s'au închis apoi pentru totdeauna. La Ministerul de Războiu pentru Cerchez, iar la Chitila pentru toată lumea.

O descleştare de furtună a venit în urmă să desăvârşească paragina intrată pe câmpul celor dintâi sboruri militare româneşti. Hangarele şi atelierele s'au prăbuşit sub năpasta iureşului de vânt. Şi toate au rămas pecetluite aşa cum n'ar fi fost.

De altminteri stau uneori turburătoare potriviri între destine. Unul aduce pe altul, sau îşi dau mâna să vie odată.

Căci, în aceeaşi vreme, se mai prăbuşea un idol de pe soclul său. Acela era Rodrigue Goliescu, căpitanul de artilerie care îşi adăpostise în timpul din urmă «avioplanul» lui între pereţii hangarelor lui Cerchez.

Bănuit de spionaj în folosul Rusiei, Goliescu, a fost arestat tocmai când fusese detaşat în Ministerul de Războiu şi începuse a-şi construi la arsenal o nouă miniatură a avioplanului pe care, acum îl închipuise pe bază metalică şi lucrat întreg din aluminium.

Altă dată, poate, această amară întâmplare ar fi mulţumit inima maistoraşului. Intr'adevăr, Goliescu nu-l cruţase pe Vlaicu şi ardeleanul ştia. Dar astăzi, între loviturile pe care şi lui i le dăduse soarta, privea mocirla acestui trist scandal ca pe o nenorocire unde nu-şi mai îngăduia să învinuiască. Asta cu atât mai mult, cu cât recunoscuse că între principiile avioplanului sunt gânduri îndrăzneţe şi cari merită cel puţin să fie puse la încercare.

De aceea, când a ajuns din nou sus la Cotroceni pe platou, în câmpul unde mişunau acum elevii la sbor, în răzbufnirea caldă şi aţâţătoare a începutului de primăvară, Vlaicu a ocolit să mai vorbească despre vechiul său neprieten. I-a lăsat pe ceilalţi să povestească şi să râdă «Avioplanul» celui doborît de-o soartă nemiloasă. El s'a închis în hangar între unelte şi tristeţi, ascultând neîndemnat zumzetul motoarelor cari purtau elevii să facă «linia dreaptă...»

Atunci norocul a mai zâmbit odată. Era acela sub chipul unei prietenii băieţeşti, vesele şi luminoase. O prietenie care vine de-a-dreptul şi te fură dintre neguri, cât de grele, strângându-te la un piept sănătos şi deschis, ce ştie răsufla şi

râde. Ştie a pune vlagă peste amorţirea ta, peste îndoielile tale.

Intr'un cuvânt, inima care clocoteşte de atâta vieaţă, încât o poate împărţi cu tine fără să se bage de seamă înjumătăţirea. E ceva ca soarele şi ploaia care nu se împuţinează rodind vieaţă. Şi e ceva ca dragostea. Adică, împlinire.

Il chema Gheorghe Negel. Un svânturat de băetan şui, care adusese în năvala de pe câmpul Cotrocenilor toată gureşia moldovenească a Iaşului său. Chipeş sub tunica lui de cavalerist, tânărul sublocotenent nu avea nimic în el din mica înfumurare nevinovată cu care, îndeobşte, îşi răsplămădeşte nou venitul, faţa lui cea veche de simplu aspirant. Sublocotenentul Negel Gheorghe era tot liceanul deşuchiat dintr'a şasea, tot zvârluga care juca oina cu haimanalele Iaşului, tot flăcăiandrul care ştia să cumpănească bine câtă necuviinţă anume se cade să stropească peste eleganţă şi curtenie, ca s'o facă mai elegantă şi mai curtenitoare. Avea, cum se zice, boieria în sânge, dar o boierie luminoasă de om şi de tânăr, unde încape la fel de bine şi în desăvârşită prietenie, eroismul şi cumineţenia, deşteptăciunea de diavol şi neprihănirea de copil.

Intre Negel şi Vlaicu era o bună depărtare de ani. Aproape zece. Iar zece ani sunt mai mari când e vorba de doi oameni între douăzeci şi treizeci. Dar Negel n'a fost de fel stingherit nici de ani, nici de renumele sburătorului, ori de îndepărtarea închiderii lui neprietenoase faţă de necunoscut. N'a aşteptat să-l prezinte nimeni. S'a dus singur, de-a-dreptul şi deschis:

— « Matale eşti Vlaicu, bădie? »

— « Eu. » făcu Aurel, luat fără veste.

— « Apoi să trăeşti şi să-ţi dee Dumnezeu numai bini! » Ceea ce zicând, i-a întins dreapta şi i-a prins mâna scuturându-i-o vijelios, în vreme ce cu stânga l-a bătut voinicește pe umăr.

In urmă a pornit să dudue ca un motor bine rânduit, povestindu-i câte în lună şi în soare, ca să-i lămurească anume ce ispită l-a adus la aviaţie şi unde vrea să ajungă:

— « ...că eu, bădie, nici mort nu mă las pân' ce n'oi sbura pi drăcovenia matali... Aşa să ştii... Şi acu, să-ţ spui drept una. Mai am o ambiţii. Ambiţii mari di tăt. Ştii cari? Iaca să-ţ spui. Vreu să sbor şi mai dihai ca matali... Păi ci crezi? Matali ti dai numai pi-o coastă, da eu, iaca, să mă stuchi în ochi dacă nu m'oi da şî pisti cap... Ai făcut o drăcovenie, bădie, halal! Eu unu şi-acu mă încumet să sbor cu e... »

Aer proaspăt şi întremător adia peste inima lui Vlaicu. Intr'un sfert de oră s'a închegat atunci o prietenie, pe care nici moartea n'avea s'o mai şteargă...

Nici moartea. Acesta este cuvântul şi avea să se dovedească. Soarta i-a dus până la urmă tot pe aceleaşi căi, ca şi când unul ar fi fost umbra celuilalt.

...Şi doar se puteau închega prietenii destule în primăvara aceea pe podişul Cotrocenilor. Sub mâna celor şase instructori de sbor, Negrescu, Chişcăneanu, Adamovici, Pârvulescu, Popescu şi Andrei Popovici, — care plecase pentru scurtă vreme la Paris, — se adunaseră treizeci de elevi, dintre cari nouăsprezece erau ofiţeri, zece plutonieri şi unul soldat. Dela Infanterie veniseră patru locotenenţi: Petrescu Ştefan, Ştefănescu Teodor, Panaitescu Nestor şi Lepri Remus. Dela Artilerie venise Giossan

Haralambie, Alexandrescu Ştefan şi Enescu Atanase, iar dela cavalerie: Beroniade Constantin, Cholet Panait, Pleniceanu Sever, Ştefănescu Scarlat.

Sublocotenenţi erau mai puţini: Viţelaru Nicolae, din artilerie, Negel şi cu Cantacuzino Paşcanu, din cavalerie, iar din infanterie, Berthea Alexandru, Alexandreanu, Rătescu şi Mumuianu.

— « Toţi tineri, toţi eroi, » aşa spusese Principele Carol, înainte de plecarea pentru studii în străinătate, când venise să-i vadă la câmp şi i-a găsit bătându-se să apuce loc de sbor pe barabaftele cele mai hlebuite şi mai primejdioase ale şcolii.

— « Parcă se bat, care să moară mai întâi! » I-a şoptit la ureche Generalul Perticari, aghiotantul. Iar Principele a răspuns:

— « ...mai întâi? Poate. Bine înţeles dacă « mai întâi » înseamnă « mai frumos. » A urmat apoi: « Oricum, se plăteşte de vreme ce omul vrea să înveţe mai mult decât i-a îngăduit Dumnezeu. »

— « Să înveţe ce, Alteţă? ». Principele răspunde cu ton liniştit şi ca de departe:

— « Meseria de pasere, domnule General. »

— « Eu, măi bădie, m'am lehămetit cu şcoala aiasta. Dacă m'or mai hârâi mult, fac o şotie sâ mâ pominiască! »

— « Ce? »

— « Iaca sbor şî paci! »

Vlaicu a râs ca de o glumă.

Dar după amiază, Negel dă năvală în hangarul lui Vlaicu

— « Mâi bâdii, am făcut-o! »

Cum»? «.

— « Am sburat. Zău. S'o mâniet Adamovici, foc. Da' treaba lui. Eu mi-am făcut cheful şî gata! »

— « Şi cum o fo'? »

— « Cum dracu sâ fii? Când m'o suit iar pe hardughii, m'o apucat pandalia, am dat drumu', am tras manşa şî dus am fost... »

— « Ei, şi cum a mers? »

— « Mai pi sus, mai pi gios, mai pi-o rână... mă rog, cum ştii şî tu. Eştia di pi câmp au încreminit. Da' eu, paci sâ mă las... Dă-i înainti! »

— « Şi? »

— « Şî iac'aşă. Pi urmă, pi la şapti zăci di metri, o 'nceput să mă zghihui cam tari şî-o vârîsâm pi mânică... Nu-i di şagă cu hardughia, zău... Atunci am pus picior, am tras manşa şî-am coborît... »

— « Şi n'ai fo' păţit nimic? »

— « Păi nu vezi? Da'aeroplanu' s'o şâfonat el o lecuţă... »

— « Nu înţeleg... »

— « L-am tuflit. O sărit roţîli cât colo, şî s'o agiuns cu bârdăhanu 'n glod... iar eu cu picioarele pi gios... »

— « Şi tu? »

— « Na! Eu mi-am discurcat picioarele din sârmării şî din aşchi şî-am vinit fuguţa să-ţ spuiu isprava... »

Apoi, mândru foc, şi-a înfipt mâinile în buzunare, s'a desfăcut şi s'a umflat în piept, îmbujorat de copilăroasa-i fericire:

— « Eh! Acu ci zâci? Eu chitesc că mă poţi lăsa în voia ce' bună şâ pi drăcovenia matali! »

Privirea lui Vlaicu s'a încruntat puţintel a teamă. Năzbâtiosul acesta de moldovean era în stare să se sue într'o bună

zi în aeroplan, fără să-l ştie nimeni, şi să plece în cerul lui Dumnezeu.

— « De bună samă, frate Negelule, » i-a zis. « făr'numa o ţâr mai târziu, să-i deprinzi năravu mai bine... »

Dar, oricâtă dragoste îi purta, maistoraşul s'a hotărît în ziua aceea, că Negel n'o să sboare niciodată pe gândacul lui...

Sboruri, sboruri, sboruri...

De peste graniță sosesc aeroplane noui. La Băneasa s'au ridicat încă două hangare. Elevii dela Cotroceni își iau sborul unul câte unul. După Negel, Beroniade. După Beroniade, Pleniceanu. Apoi, pe rând, Petrescu, Berthea și Vițelaru.

Unul câte unul, cei treizeci învață «meseria de pasăre» cum i-a zis Principele Carol.

Dar în vremea asta, Vlaicu numai cu greu se mai încumetă să sboare când și când, rotindu-se pe deasupra orașului, ca să facă viraje peste Palatul Regal, ori tăind de-a-lungul Căii Griviții, până la Băneasa, unde-l tot mâna pofta să salute de sus — de cât mai sus — școala lui Bibescu...

Sâmbătă, la patru Mai, salutul acesta îl costă un inel. Vânturarea mâinii pe sus, a făcut să-i lunece din degetul slăbit, inelul cu piatră albastră pe care și-l cumpărase din Transilvania în vara trecută. Și iubea mult inelul acela. Piatra lui ciudată licărea rotundă și albastră ca o privire vie... Și purta privirea aceasta cu el, s'o vadă mereu plutindu-i alături în înălțimea cerului. O avea întotdeauna în ochi, cum ședea cu mâna încleștată pe roata cârmelor.

Durerea pierderii era astfel cu atât mai dureroasă.

— «Sâmbătă... Apăi de bună samă că nici putea altfel merje, făr' numa rău...»

Când a dat veste la gazete că răsplătește cu o sută de lei pe cel care i-a găsi inelul și i l-o aduce — « fiindcă e un suvenir din 1911, la sborurile din Ardeal... » — era încredințat că până și astă amintire a ochilor Mărioarei e osândit să n'o mai aibă...

Dar peste două zile Nicu Capșa vine în sbor la Cotroceni, aducând cu el în aeroplan un om din Băneasa, care găsise inelul într'o porumbiște...

— « Măi fătucă, măi! » a oftat gândul lui. « Măcar atât să-mi rămâe de pe urma ta... »

Și săruta cu privirea ochiul cel albastru și turbure, deasupra căruia rugineau acum pete putrede de țărână...

Sboruri, sboruri...

Iar el sboară din ce în ce mai puțin.

— « Dar tu? » îl mustră cu amărăciune Chendi. « Tu, ce faci? »

— « Ce să fac? Aștept, baciule, să-mi ecșpedieze Marconi piesele dela aeroplanul 'el nou. Cu 'esta vechiu, merje greu. »

— « Nu mai ai curaj, ori ce? Te-ai isprăvit și tu, consumat la treizeci de ani, ca tot geniul românesc? »

Sângeros biciue Chendi, în nemila înăspririi sale. Vlaicu tace și n'ar vrea să-i răspundă.

— « Lasă-l în ale lui, că-i bolnav. » Așa îl sfătuise cândva Iosif. Iar acum se vedea într'adevăr cât era de bolnav. Din fiecare cuvânt țâșnea o neîndurare și un neastâmpăr, care numai din mari suferințe și amenințări ar fi putut porni.

Atunci Vlaicu nu se mai poate stăpâni. Podidit de milă întreabă domol:

— « De ce te superi, baciule?... »

— « Pentrucă n'ai făcut nimic pe lume, cum n'am făcut nici eu... Pentrucă mă citesc în tine... şi de câte ori te văd, mi-aduc aminte că mâine crăp, şi nu sunt, şi n'am să rămân în vecii vecilor, decât aceea ce-am fost: o promisiune... Adică tocmai aceea ce-am detestat eu mai adânc în vremea asta a noastră fără vlagă... »

Vorbele amare scurmă în inima maistoraşului toate îndoelile de care tot mai greu e bântuit. Urăşte omul cel rău şi pornit din faţa lui. Alături de ajutorul temeinic ce i-a fost cândva, acum, în frângerea şi îngenuchierea de astăzi e ca un cuţit care se răsuceşte într'o rană.

Indrăzneşte:

— « Aşteaptă dumita... Să-mi vie aeroplanele... »

— « N'or să-ţi vie... »

— « ...şi-ai să vezi... »

— « N'am să văd... » crâşneşte scurt glasul înverşunat.

Apoi, când Vlaicu dă din umeri, fiindcă nu-i alta de răspuns la aşa învrăjbire oarbă, Chendi caută lămuriri şi pricini:

— « N'or să-ţi vie, băete, fiindcă Anglia-i departe şi Balcanii au luat foc. Lumea noastră a înebunit. Vrea să moară. Anul trecut Italienii sar pe Tripolitania, acu Bulgarii se bat cu Turcii... Iată, câte zile-s de când a căzut Adrianopol? Câteva. Mâine Bulgaria pune mâna pe Constantinopol, Serbia şi Grecia sar în capul Bulgarilor, şi atunci ne ducem şi noi împotriva cuiva — nu interesează împotriva cui — pentrucă naţiile n'au altă supapă de siguranţă pentru nebunia lor decât războiul... De altminteri e deajuns să citeşti gazetele, ca să-ţi dai seama ce clocoteşte în ţara noastră.

« Iar dacă intrăm în războiu, pleci şi tu, plec şi eu, să ne tae bulgarii ori să ne fiarbă măruntaele holera dela ei... Soartă

limpede și pecetluită, fără întoarcere și fără aeroplane... In schimb, cu versuri proaste... »

Și svârlind astă badjocură către Iosif, pentru al său « La arme » care se cânta atunci pe toate căile țării, Chendi și-a îndesat pălăria pe cap și s'a mistuit între manifestanții cari umpluseră Calea Victoriei, cerând intrarea în războiu împotriva Bulgariei...

...Pe seară le-a venit vestea că Ilarie Chendi a fost internat la Ospiciul Pantelimon și dat sub îngrijirea doctorului Marinescu.

— « Ce-o fo' iasta, frate Steo? » a întrebat gâtuit, în șoaptă, cu înfricoșătoare spaimă. « I-am făcut rău eu?... »

Iosif, cutremurat, nu mai avea putere să răspundă. Căuta rătăcit de jur împrejur la oameni, de parcă le cerea și el o lămurire. Ori un sprijin.

Dar sprijinul acela cine să i-l dea, acum când peste micul lor mănunchiu prietenesc se abătuse năpraznica osândă pe care o purta și el în sângele lui?

Mintea începe să i se clatine. Neguri cenușii cresc pe judecăți.

— « Vlaicule, prietene, ce-ar fi să mă rătăcesc și eu într'o bună zi? »

— « Nu vorbi așa, frate. Mă sperii. »

— « Dar eu... de-ai ști!... »

Și în sguduirea fără seamăn care le destramă fir de fir biata alcătuire așa de greu potolită a sufletelor, se agață unul de altul cu o desnădejde sfâșietoare.

Au băut toată noaptea aceea. Și a doua zi toată, cu noaptea întreagă care i-a urmat. In cealaltă dimineață băteau amândoi la poarta ospiciului Pantelimon, cerând să-i ducă la Chendi.

L-au aflat mai potolit. Crizele erau trecătoare şi doctorul Marinescu nu îndepărta putinţa unei vindecări. Mai liniştiţi parcă de cele aflate, Iosif şi Vlaicu s'au întors în oraş, gata să se despartă. Dar tocmai atunci se tipăreşte în gazete un anunţ neghiob, care vesteşte că Duminică la 23 şi Luni 24 Iunie se va ţine la Băneasa cel dintâi concurs de aviaţie din România, la care va sbura şi Vlaicu.

Cu nervii prea zdruncinaţi ca să-şi mai poată ţine dreapta cumpănă a judecăţii, sburătorul scapătă într'o furie vecină cu nebunia:

— « Eu îl puşc, frate Iosife,... 'ela numai aceia caută să mă facă de râs... D'apăi ce drac' are cu mine de se ţine de coada mea? Zău de Dumnezău dacă nu puşc în el... »

Zadarnic se trudeşte Iosif să-l potolească vorbindu-i. Nu poate amorţi pornirea lui de sălbătăcii decât îmbătându-l crunt, ca să-l desfacă de lume şi de amintiri.

Sleit, Vlaicu primeşte atunci să se mulţumească doar cu o scrisoare trimisă la gazete:

« Onorate Domnule Director,

« De mai multe zile o parte a presei din Capitală anunţă meetingul aviatic dela Băneasa, iar în acest *scop de* reclamă se face uz de numele meu, fără să fi avut autorizarea mea.

Ţin să declar că acest meeting este organizat de Liga Naţională, dar fără caracter oficial şi cu aparatele ce-i aparţin exclusiv ei şi fără participarea întregului corp de aviatori români.

Astfel, nefiind el o icoană fidelă a progresului aviaţiei româneşti, eu nu voiu participa la acest meeting.

Toate ştirile privitoare la participarea mea s'au făcut fără să mi se ceară învoirea.

Primiţi asigurarea deosebitei mele stime.

Vlaicu

Bucureşti 18 Iunie 1913.

Peste două zile, când a apărut scrisoarea în gazete, adică Joi, maistoraşul uitase de ea. De altfel nu mai avea rost, pentru că meetingul nu se mai putea ţine. Liberalii, ajutaţi din răsputeri de partizanii lui Take Ionescu, izbutiseră să înfrângă fereala lui Titu Maiorescu de războiul împotriva Bulgariei. Astfel Regele a iscălit decretul de mobilizare, oftând:

— « Arme Land ! »

Şi toată acea zi de Joi 20 Iunie, capitala a chiuit de pornire războinică şi de urale, pe când deasupra mulţimilor, sus, aeroplanul lui Vlaicu îşi desena îngustele lui rotiri primejdioase. Poate mai primejdioase ca oricând, fiindcă atunci, într'adevăr, maistoraşul Aurel sbura după încă o noapte de băutură şi înaintea alteia pe care o chezăşuia Iosif, aşteptându-l jos în gura hangarului şi lângă birja care trebuia să-i întoarcă în târg.

Tremura când s'a dat jos din aeroplan:

— « Să merjem iute, frate, că m'am trezit iar şi-i rău. Imi cade cu frică şi-mi vine a plânje. Apăi acum numai aceia trebue să facem. Să ne ţinem la băutură ca să avem corajie... »

Iosif se lăsa dus ca o zdreanţă. La cârciuma unde s'au oprit, bea pahar după pahar, în neştire. Un ceas, două, zece.

Apoi, deodată face ochi sticloşi şi mari. Ii lunecă încet pe zidurile murdare, pe mobile, pe masă... pe chipul lui Vlaicu.

Gura îşi macină de două ori dinţii, scrâşnind prelung şi apăsat. Cu un glas înfundat, greu, gol şi tot una, întreabă:

— « Cine eşti tu? »

— « Eu? » face maistorașul mirat. « Eu? » şi râde, ridicând cu greutate un deget în sus. « Eu acu mi-s 'el mai mare jeniu din ţară, de când o fo' murit şi nenea Iancu Carageale. »

Dar Iosif întreabă la fel, ţintă:

— « Cine eşti tu? »

Iar fiindcă Vlaicu, săgetat de un fior rece şi înăbuşitor, nu-i întoarce cuvântul, poetul răspunde singur:

— « Nu eşti nimeni... Ni-me-ni... »

Ca un soi de rătăcire fioroasă prinde a pâlpâi peste obrazul lui sgârcit de încordare, şi în ochii bulbucaţi cu grele pleoape înroşite. Spune:

— « Când eşti nebun, nu eşti nimeni ...»

Cuvintele aveau şi n'aveau înţeles. Dar un firişor de bănuială înfricoşată a şerpuit de-a-lungul spinării lui Vlaicu, asemeni unei năpârci cu piele de ghiaţă. S'a desmeticit şi s'a ridicat de pe scaun:

— « Apăi aceea de bună seamă că-i aşa. Făr'numa, frate Steole, acum haidam acas, că trebue să durmim... »

Iosif nu s'a împotrivit. L-a urmat ascultător şi, pe patul rămas de-atâtea zile neatins, s'a lungit îmbrăcat cum era.

Apoi, brusc s'a înfundat în neguri adânci, scâşnind doar, când şi când din măselele măcinate...

— « Domnule Aurel!... Domnule Aurel scoal!... »

— « Mm... »

— « ...scoal te rog... » îngaimă tremurând Matilda.

— « Ce-i? »

— « Nu știu ce spune femeia asta... femeea dela domnul Steo... »

Vlaicu țâșnește din pat, săgetat de-o spaimă neînchipuită. Bâigue.

— « Ce-i cu Steo? » Iar fiindcă Matildei îi durdură buzele de nu poate vorbi, Aurel se repede la femeia din prag și o înșfacă de broboadă, gâfâind: » Ce-i cu Steo? »

Răspunsul cade limpede și drept ca o secure:

— « A murit... »

...Ușa, casa, lumea, s'au răsucit deodată în loc. Pământul parcă s'a făcut moale și se unduește nehotărît sub picioare.

Cele din fața ochilor, oameni și lucruri, se încenușează și se topesc cu gând cu tot.

— « Măi frate Steo mă, m'ai fo' lăsat și tu fără tine... »

Peste o clipă, Vlaicu e un morman de carne prăbușită pe podea.

Era zi de Sâmbătă, la două zeci și două a lunii Iunie...

Anevoe se înveghe să se ducă și să afle agonia fioroasă pe care o avusese bunul și blândul și suavul suflet de copil, care fusese Ștefan Iosif.

Poetul domol al Patriarhalelor avusese un sfârșit de fiară deslănțuită și răpusă în scurt de-o singură lovitură. Furiilor groaznice ale nebuniei le urmase — într'o secundă — o tainică țâșnitură de sânge în creer. Și atunci liniștea s'a întins însfârșit și peste astă biată mână de pământ, pe care n'a fost furtună, n'a fost durere și n'a fost umilință să n'o răvășească...

— « Mă frate Steo mai fo' lăsat și tu fără tine... Ziua de Sâmbătă nici ție nu ți-o f'o purtat noroc... »

Şi Vlaicu blestemă ochii lui uscaţi din care bob de lacrimă nu ese...

Ce i-a venit să se ducă tocmai în ziua aceea de Luni la Pantelimen? Tocmai în ziua când hainele lui miroseau aşa de tare a tămâie şi a busuioc.

Ce-l îndemna să poarte până la Chendi cele din urmă dăruiri ale sărmanului pierdut?

— « De unde vii, de te-ai îmbrăcat în negru? »

Răspunde greu:

— « Dela Steo. »

Chendi tace prelung. S'ar zice că nu mai cutează să-l privească. Aşteaptă spaima unei veşti şi n'ar vrea să-i vie. Intreabă încet:

— « Dar el? »

— « ... »

— « ... el de ce nu vine?... »

Ochii lui Vlaicu se fac răi şi aprinşi. Apoi scapătă în lacrimi. Buza de jos tremură a plâns şi gura murmură anevoe.

— « El? Apăi, baciule, aceia află că fratele Steo, m'o fo' lăsat fără el... »

Niciun muşchiu nu s'a clintit pe faţa lui Chendi. Nicio tresărire în ochii săi. Destinul care se împlinise, şi pe care el îl ştia de mult că se va împlini — că *va trebui* să se împlinească —îl găsea pregătit.

A ascultat toată istorisirea nebuniei şi morţii lui Iosif cu liniştita curiozitate a unui judecător pe care, nu-l mai priveşte fapta, ci *numai* chipul exact şi amănuntul în care s'a desfăşurat împlinirea.

A încheiat:

— « Da... era firesc... nu se putea altfel... »

Când şi-a luat rămas bun dela Vlaicu, zâmbea. Părea un om pe deplin vindecat.

La ora două de după amiază, un geam dela etajul al doilea s'a deschis dintr'un pumn şi o formă omenească s'a prăbuşit cu capul în jos pe bucăţica de trotuar de lângă perete. Ciocnirea surdă cu pământul a răsunat ca un sac plin care crapă de izbitură. Trupul s'a închircit între oasele frânte, a zvâcnit o dată, de două ori, apoi s'a întins pe râurile de sânge care izvorau din fruntea fărâmată, din mâna ruptă, din picioarele zdrobite.

A doua zi, la şapte de dimineaţă, înfricoşata zdreanţă de carne care mai rămăsese din Ilarie Chendi, scăpase şi de temeri şi de suferinţi. Omul avusese şi asprimea şi bărbăţia să împlinească singur şi în deplină limpezime, destinul pe care nu mai vedea să-l poată ocoli. Şi aşa au fost sortiţi să doarmă alături pentru totdeauna Iosif şi Chendi. Şi aşa a fost sortit să-i ducă la groapă pe amândoi, Aurel Vlaicu.

La ieşirea din cimitirul Bellu, Vlaicu rămăsese în urmă cu Caton Theodorian. In clipa când păşeau pragul bolţii de intrare, s'a oprit să privească o clipă aeroplanul micuţ cât un porumbel care colinda pe sus.

— « Uite un Vlaicu! » strigă atunci din fundul unei curţi o gânganie de copil, către tovarăşul de joc, arătându-i maşina din văzduh.

— « Aha! Uite-l pe Vlaicu! » Intăreşte altul.

— « Vlaicu! Vlaicu! Ura Vlaicu! » strigă alţii şi alţii.

Theodorian se întoarce mirat spre zburător.

— « E aeroplanul dumitale? »

— « Nu, firește. E Nicu Capșa pe un Blériot. Făr' numa oamenii îi zic Vlaicu. »

— « Adică, « aeroplan »... »

— « Se poate. Dară încă și alta se poate. Că « Vlaicu » o fo' rămas acolo sus și că de mine n'or mai avut nevoe... »

Mai târziu adaugă »:

— « Apăi tot așa mi-a fo' spus odată Steo. « Tu nu ești Vlaicu, făr'numa ești nimeni... » Și-apoi nici poate fi altfel, că deacum încolo, când oi vrea să văd oareșce pretin bun, trebue să merg la cimitir... Așa, frate, că m'or înconjurat crucile din toate părțile. »

Pare foarte nelămurit ceea ce vrea să spue. Pare nelămurit pentru Caton Theodorian. Dar pentru Vlaicu este foarte limpede.

Ei, şi-acum? Acum încotro să-şi mai îndrepte paşii? Lumea s'a umplut dintr'odată de umbre şi-l izgoneşte din toate ungherele tihnite, în care afla odinioară un strop de linişte şi îngăduinţă.

Nu i-a rămas decât aeroplanul. Dar nu acela pe care îl are astăzi, plin de umbra stăruitoare a lui Carageale şi a Mărioarei, ci celălalt, pe drum de încropire. Numai că — durere! — în turburarea acestei vremi de încleştare şi de războiu, toate merg după altă măsură de timp. Şi astfel, piesele pe care fabrica lui Marconi trebuia să le trimită încă din cele dintâi zile ale lunii Iunie, abia au început să ajungă cu ţârâita către mijlocul lui Iulie. N'avea alt de făcut decât să aştepte. Nădejdea care-l încălzise o clipă, când a primit veste dela Goldiş că « Românul » a încheiat colecta pentru aeroplan — pentru aeroplanul Vlaicu III — i s'a risipit foarte repede. Cele optsprezece mii nouă sute trei zeci şi şapte de coroane care s'au găsit strânse în ziua de treisprezece Mai anul nouă sute treisprezece, când comitetul şi-a închis socotelile, ar fi putut întregi aceia ce mai avea, ca să lucreze un aeroplan nou în ţară. Dar trimiterile de bani erau anevoioase. Cei înscrişi pe listele de dăruire iscăliseră uşor şi plăteau greu. Vasile Goldiş era peste măsură de amărît că s'a bizuit cu atâta uşurinţă pe anumite pungi groase. Şi astfel, cele opt-

sprezece mii de coroane au fost trimise lui Vlaicu aidoma aeroplanelor dela Marconi: cu ţârâita şi cu întârziere.

Dar dacă, în destrămarea grea care îi îngenunchiase vrerea şi puterile, maistorașul ar fi lăsat bucuros timpul a-şi împlini voile lui, nu era aceia vreme să lase pe un om, ca Vlaicu, în amorţire şi aşteptare. Războiul odată purces nu mai îngăduia nimănui să stea cu braţele încrucişate. Iar sburătorilor mai puţin ca orişicui.

Ce era să facă? E adevărat că începuse a-i fi groază să mai sboare. Aeroplanul lui, care până în vara aceasta ţinuse fără greş, îi dăduse acum fel şi fel de prilejuri să-l vadă obosit şi neînstare să mai slujească. Mai nu era sbor ca să nu aibă a găsi câte o ruptură. Azi o sârmă, mâine tubul dela rezervorul de ulei, poimâne cablul dela frână. Şi aşa, el, mecanicul desăvârşit, care nu se suise nicicând în aparat fără să nu vadă bucată cu bucată toată maşina, iar sborurile îi erau netede şi fără cusur, suferise în vremea din urmă fel de fel de poticniri. Odată a fost silit să coboare în câmpul Pricopoaei, lângă podul Sfântul Elefterie, altă dată într'un câmp de verze, pe lângă moara lui Ciurel.

Işi dregea îndată stricăciunile, este adevărat. Dar lumea pe acelea le vedea; mai cu seamă, pe acelea le ţinea minte. Despre acelea vorbea.

— «Cum mai sbori cu asemenea cârpoceală de maşină, Vlaicule?» îl întrebase Petre Locusteanu. «Tu n'ar mai trebui să sbori de loc, necum să te mai încumeţi a urca în aer pe un hleab vechiu şi obosit.»

Iar în ziua când bunii camarazi dela Băneasa l-au văzut coborînd la ei pe câmp, să-şi lege rudimentar, cu o bucată de sârmă răsucită, unul din cablurile de rezistenţă ale aparatului —

cablu care se rupsese pe sus — Capșa a avut toată dreptatea să-i spue lui Zorileanu:

— « Pentru mine problema Vlaicu este pecetluită. De fiecare dată când îl văd în aer, mă aștept să aud că a aterisat la doi metri sub pământ. »

...Erau vremi de vitejie, pe atunci, fără îndoială. N'avea nimeni a se mira că, fiece sbor părea mai degrabă o înfruntare a stihiilor:

— « Se bat, care să moară mai întâi ! » cum spusese Generalul Perticari Principelui Carol. Insuși Domnescul Vlăstar o știa aceasta, căci o văzuse. Era doar la câmp când s'a stârnit o ceartă cumplită între Macri — făcut proaspăt Locotenent-Colonel — și Adamovici, care-și apăra elevii.

— « Nu-mi urc copiii pe barabafta asta, Domnule Colonel. Asta să facă linii drepte pe teren. Cine-o cuteza s-o urce în aer, îl adunăm cu fărașul. »

— « Nu este adevărat ! s'a sbârlit Macri. Iar Adamovici, și-a înfipt chipiul pe cap, cu viziera întoarsă, și a crâșnit:

— « Așa ? Apoi am să-ți dovedesc ! » Apoi, dintr'un salt, a fost în mașină, i-a dat drumul și a pornit. Peste două clipe, aparat și om erau morman și țândări la pământ. Noroc că nu urcase decât un metru și căderea lui Adamovici a fost mai puțin primejdioasă decât păruse la prăbușirea aparatului...

...Astea erau vremurile. Aceștia erau oamenii. Iar Vlaicu le semăna întocmai. Atâta deosebire, doar. Căci, pe când ceilalți aveau acum destule aeroplane să le poată schimba la nevoie, să poată svârli la magazie Farman-ul învechit ca să urce pe un Blériot, pe un Bristol, un Nieuport, ori un Morane nou nouț, Vlaicu trebuia să sboare și în luna Iulie a

anului nouă sute treisprezece, cu un aparat făcut în luna Decemvrie a anului nouă sute zece.

Râdea Negel, spunându-i:

— « Măi bâdie, gândacu' matali îi decanu' airoplanilor din lumi! Scoati-l bre, la pensie, c'o trudit distul! »

Râdea, dar acésta era adevărul şi aceasta ar fi fost poruncirea.

Ci, bietul maistoraş n'avea cum s'o asculte astă poruncire, oricât ar fi ştiut el de bine care-i adevărul.

Şi astfel, hărţuit între lumea care-i cerea să sboare şi lumea care-l înspăimânta cu groaza ei de şubrezenia aparatului, Vlaicu, pe de o parte a început să se teamă de aeroplanul lui mai mult ca de moarte, şi în acelaşi timp, pe de altă parte, să se îndărătnicească până la nebunie a spune că « maşina încă lucră perfect! »

Dar încăpăţânarea asta nu-i obişnuita lui încăpăţânare din alte dăţi. Aceea era pornită dintr'o credinţă tare, ce dospea în el temeinică şi grea ca plumbul. Aceasta purcede din desnădejde. A crescut ca o buruiană ţepoasă şi rea pe gândul că toate sunt tot una de-acum încolo, că zările s'au închis, că nu mai are de aşteptat nimic, decât doar sfârşitul. Adică urmarea firească a presărării crucilor de mormânt, care i-au înconjurat vieaţa.

— « Acu, mi-s singur, frate. » Aşa i-a spus lui Pătrăşcanu. Iar scriitorul l-a mângâiat, dojenindu-l.

— « Da' cum sî poati sî spui aşa civa, bre bâdie. Păi, eu nu-s aici lângă tini? Şi doctorul Lupu nu-i lângă tini? Şi Goga nu-i? Şi n'ai pi Magnani şi pi Sâlişteanu... şi pi Nedelcu... şi... în sfârşit, pi toţi ofiţerii di la Cotroceni?... »

Vlaicu a dat din cap prelung:

— « Da... îi am... » — apoi oftând — « făr'numa, frate Pătrășcanule, tot singur am fo' rămas... »

Prietenul n'a mai stăruit. Bănuia că sunt aici lucruri și înțelesuri pe care el nu le poate prinde, așa cum multe altele îi rămăseseră necunoscute din sufletul cu atâtea taine al sburătorului. Iar fiindcă înțelesese cândva foarte lămurit care anume și cât anume fusese rostul său în vieața lui Vlaicu — « simplă unealtă de lucru la construcția aeroplanului », așa formulase singur — nu și-a îngăduit nici măcar să-l mai scormonească ori să-l cheme mai aproape către el.

Când Aurel a lămurit:

— « Tu? Tu mi-eşti pretin și 'eia mi-s pretini... D'apăi aceia nu mi-i de haznă, că eu de alta mi-s necesitat, frate. Tu, — vezi — ai muere, ai copii... Eu n'am nimic... Nici măcar gândac n'am; așa gândac să-mi pot măcar frânje grumazu' frumos... »

— « Vorbești copchilării, bre. Iaca asta-i! » l-a întrerupt viu și supărăt Pătrășcanu. « Ți-o vini și țâe vremea și di fimee și di ploduri... Și di airoplan nou... »

Vlaicu a răsucit capul cu fața spre geam și a rămas cu privirea pierdută în gol, afară, departe. Apoi, încet:

— « Știi ce mi-o fo' spus Chendi înainte să capete boala? Eu i-am zâs c'or să-mi vie aeroplanele dela Marconi. « N'or să-ți vie! » așa a spus Și acum îl cred. Că atunci eu de loc i-am zâs: « Ai să vezi! » Iar el a spus: « N'am să văd! » No! Acu nu mai vede, sărac de el, baciu'! Și dacă așa s'o fo' întâmplat, încă și aceea trebue să se întâmple, cum o zâs el, cu aeroplanele. N'or să vie... »

— « Bini, bre, dar chiar tu spuneai că au început să-ți trimeată. »

— « Or început, frate. Făr' că n'or isprăvit. Ş'apăi, încă şi aceea se poate, să isprăvească. Dară se cere să isprăvesc şi eu... No! »

— « Ai să isprăveşti... » Iar maistoraşul a încheiat moale, suspinând.

— « De bună samă, frate. De bună samă... am să isprăvesc, dar *cum?* »

Astea au fost cele din urmă cuvinte cu care s'au despărţit.

Militarii dela Cotroceni îşi strânseseră tot calabalâcul şi se găteau de plecare în Bulgaria. Liga Aeriană de asemeni.

— « Dar matali, ce faci, bâdie? » l-a întrebat Negel.

— « D'apăi ce drac oi face, că eu mi-s ţivil, nu cătană. » a răspuns Vlaicu, morfolindu-şi un colţ de mustaţă în capătul gurii.

— « Cere-te voluntar, bâdie, iaca asta sî faci matali, doar nu m'ăi lăsa singurel cu bulgăroaicili... »

Indemnul era nechibzuit fără măsură. Dar ardeleanul a închis ochii la judecăţi şi s'a lăsat dus la Macri cu cererea în mână.

Colonelul Macri a fost însă neîndemânatec. Avea sentimente foarte nelămurite faţă de Vlaicu. Ii era drag ca om, îl preţuia cu mintea şi inima, îi iubea cutezanţa sborurilor. Ca ostaş însă şi ca unul ce avea răspunderea a patruzeci de descreeraţi — aşa se zicea pe vremea aceea — vedea în Aurel o necontenită aţâţare la nechibzuinţe pentru tinerii piloţi. Indrăzneala lui Negel să sboare fără voie şi împotriva tuturor orânduirilor ostăşeşti, nu o punea pe seama unei nebunii de căpcăun, ci o socotea purcească dela Vlaicu — doar erau prietini buni. Dar nu numai atât. Sborurile ardeleanului, neînchipuitele lui virajuri

ameţitoare, ispiteau totdeauna pe cei tineri la nechibzuinţe. Voiau, vezi bine, să uluiască şi să înspăimânte mulţimile, rostogolindu-se ca maistoraşul, sburând ras pe deasupra caselor, ţâşnind ca praştia de pe câmp sau coborînd legănat în loc, în chip de paraşută.

Era deci, Vlaicu, un nedesminţit îndemn la ruperea gâtului. Dar Macri, nu putea nici îngădui, nici îndura asta. A luat dârlogii în mână şi a strâns fără milă. Ar fi fost prea bucuros să-l vadă şi pe ardelean plecând încotrova, cu hangar cu tot, cum îl văzuse plecând pe Bibescu la Băneasa.

Iar în ziua când Aurel, orbăcăind între cumplitele lui dureri şi spaime, a venit beat la câmp, s'a suit în aeroplan fără să ţie seama de sfatul Colonelului şi a sburat anapoda, de-a fost o minune că n'a frânt la aterisare decât bucşa unei roţi, Macri a rupt orice prietenie cu binţinţeanul şi i-a ajuns nesuferit.

Petiţia pentru înscrierea ca voluntar a primit-o cu nedumerire. Nu-i era atât de mirare că Vlaicu vine la dânsul să-i vorbească — trecuseră aproape două luni dela scandalul dintre dânşii — dar i se părea o nemaipomenită cutezanţă gândul ardeleanului să mai slujească în războiu cu hleabul lui de aeroplan.

— « Bine, domnule, » i-a zis « înţeleg să-mi fi făcut asemenea cerere dacă aveai gata aeroplanul cel nou. Dar cu ăsta? »

— « Cu esta sbor când vreau şi unde vreau. Aşa să ştii miata. Că eu mă pricep! » s'a stropşit scurt Vlaicu, vrând să curme orice împotrivire.

— « Mă rog dumitale, sboară dacă pofteşti, dar sboară aici la câmp, ca să ai unde aterisa la nevoie. Eu însă nu-mi pot

lua răspunderea să te duc în campanie în Bulgaria, unde trebueşte sburat numai peste dealuri şi peste munţi...»

— «D'apăi, Dom'le Colonel eu şi peste munţi pot sbura, de vreau.»

— «Noroc că nu vrei!» făcu Macri.

— «Asta nu ştii dumiata, de vreau o' nu...»

— «Atunci, poftim, sboară peste Carpaţi, cum te-ai lăudat an vară la gazete...»

— «Nu m'am fo' lăudat. Făr'numa că chiar sbor.»

— «Foarte bine. Dacă poţi, n'ai decât.»

— «Pot!»

— «Perfect. Şi dela asta eu nu te pot opri. Dar în Bulgaria nu te iau. Rupe-ţi gâtul pe răspunderea dumitale, nu pe-a mea!»

Când a ieşit dela Macri, vânăt de mânie şi jignit până în fundul inimii, Negel l-a întâmpinat cu râsul lui obişnuit:

— «Da ce-i bâdie? Tătaru nu vre, nu-i aşă? Da, nu ti, potrivi şî tu, bre. Odată ci ti pricepi la motoari cum ti pricepi, ce-ţi pasă că el zici aşî şî pi dincolo? Câ-i ştiu eu buba! Cică ţâ-i maşâna slabâ... nu?»

— «Da. Ş'apăi numai la aceea cujetă că nu pot sbura peste munţi ...»

Negel a tăcut o clipă, apoi a întrebat oarecum mirat şi cu o scădere de glas:

— «Şî adică, matali crezi cî sî poati?»

Vlaicu a răsucit la el privire cruntă:

— «No! D'apăi de bună seamă că se poate!»

Şi a rupt vorba în scurt, pornind de-a-dreptul în hangar, să-şi puie aeroplanul la punct. Nu-i mai pasă de nimeni şi de

nimic. Are să sboare şi la războiu şi peste munţi, fie că-i dă voie, fie că nu-i dă.

A doua zi dimineaţă, la crăpatul zilei, ţâşnea în aer de nimeni ştiut, îndreptându-se săgeată în spre Corabia. De acolo, pe podul de vase aruncat în grabă de pontonieri, trupele aveau să treacă Dunărea în Bulgaria.

Drumul s'a împlinit fără nicio umbră de neajuns. Văzduhul era aşezat ca o apă moale şi netedă. Dimineaţa era proaspătă. Motorul răsufla voiniceşte şi rotund.

Ajuns la Corabia, a tăiat brâul alb şi lat al Dunării, a dat un ocol peste împrejurimile bulgăreşti, apoi s'a întors şi s'a aşezat cuminte într'o mirişte dreaptă ca masa, la o zvârlitură de băţ de gura podului.

Sub seară, când a început trecerea trupelor, defilând prin faţa Principelui Ferdinand — care fusese numit generalisim al oştirii, — a Principelui Carol, şi a cetei de ofiţeri fruntaşi, în cap cu Generalul Averescu, Vlaicu s'a ridicat din nou. Se învârtejea glumind cu podul, cu apa, cu ostaşii şi cu moartea, ca un lăstun fără minte, ce vrea să-şi cheltuiască într'un ceas toată bucuria sborurilor dintr'o vieaţă.

Şi poate că tocmai aşa era. Soarele roş şi mare ce se înfunda în pâcla fumurie din spre apus, ca un taler sângerat înfipt pe muche, încheia o zi de mare biruinţă pentru maistorașul Aurel.

Şi încă altele multe le încheia.

Orăştie, la 2 August 1913

Frate Aurel,

Tu ştii că Duminecă la 14/1 Septemvrie, avem aici Adunarea Asociaţiunii şi festivităţi. Nu te cugeţi oare a veni cu geniala

ta maşină să mai repeţi sborul cel măreţ pe care l-ai executat acu-i anul? Noi aşa sperăm, ba, oarecine crede că vei veni chiar în sbor dela Bucureşti. Cu viteza formidabilă a aeroplanului tău poţi porni din Ţară Sâmbătă, la treisprezece de Septemvrie, după amiază. Noaptea dormi în Braşov. Duminecă dimineaţa sbori până la Sibiiu, mânânci un gulaş vienez la Bufniţa, servit de chelneriţa fainâ, iar la patru oare după amiaz dai ocol peste turnul saşilor şi ne mai sperii odată cu virajurile tale îndrăznețe, ca să te primim încă mai însufleţiţi în braţele noastre deschise.

Aici e vorba să vie şi domni mari din Ţară, persoane ilustre, ca măestrul Delavrancea şi alţii.

Te ţiu să răspunzi negreşit şi te îmbrăţişez.

Boca

Scrisoarea a căzut ca o povară de piatră peste inima lâncedă şi tristă. De-ar fi citit rândurile acestea în ziua când sburase la podul dela Corabia, i s'ar fi părut lui Vlaicu lucrul cel mai firesc din lume. Şi cel mai lesne. Astăzi însă, după întoarcerea chinuită pe care a avut-o, îl ustură sufletul gândind că trebue să dea dreptate lui Macri. Căci nu mai are curaj să se încumete la sbor peste munţi. Nici măcar să-l viseze. Neţezimea sborului la Corabia a fost o minune — o întâmplare norocoasă — atâta tot. In sfârşit, o amăgire. Adevărul cel trist şi gol a fost întoarcerea: sâcâiala motorului care tuşea fără rost, înfundându-se fără pricină, oprindu-se fără înţeles, sau pornind tot aşa de fără noimă. Şi-a mai fost ruperea a două cabluri pe sus, ţeava crăpată prin care s'a scurs uleiul, ruptura celei cu benzină. Iar la cele cinci aterisări silite, au fost tot atâtea bucşe scoase din rostul lor, rupte ori strâmbate...

Şi apoi, mai presus de toate era acea veche şi nedesminţită spaimă a înălţimii, care-l apuca totdeanua când depăşea suişul de patru ori cinci sute de metri. Spaimă de înălţime, de golul rece şi cenuşiu, unde toate par că stau pe loc. Dar totodată spaima de gâfâiala chinuită a motorului care trage greu şi spaimă de opintirea zadarnică a aeroplanului ce pare că nu mai izbuteşte a se urca.

Biciuit de cearta cu Macri şi, mai ales, de îndoiala lui Negel, Vlaicu ajunsese din nou bântuit de gândul să treacă munţii. Era dar nevoe neapărat să încerce iarăşi suişul spre înălţimi mai mari decât obişnuita lui ridicare la trei sute de metri. A încercat când s'a întors dela Corabia — nefericita întoarcere plină de piedici şi de amărăciuni. Folosul acelor încercări erau o mare suferinţă şi o mare silă de vieaţă, ceea ce ar trebui poate numit altfel, dacă tot odată n'ar fi însemnat şi cuminţire.

Vlaicu era acum hotărît să nu mai năzuiască trecerea muţilor decât cu un aparat nou.

Scrisoarea bunului Romul Boca, picura astfel venin peste trista inimă cuminţită. Căci rândurile prietenoase şi înflăcărate dela Orăştie, stârneau în mintea sburătorului şi a românului una din cele mai dureroase închipuiri: priveliştea unui câmp uriaş plin de oameni, — Câmpia Pânii — în frunte cu Vlădici şi preoţi, cărturari şi nemeşi, neica Dumitru, Ion şi lelea Ana, aşteptând zadarnic cu ochii spre răsărit, să vadă ivindu-se în fundul zariştii şi sus « crucea de aur, crucea pe cer » — cum îi spusese Carageale.

Iar în estimp se vedea pe sine mărunt şi mic, zgriburând înfricat şi laş în ungherul cel mai întunecos al hangarului, lângă o maşină care cine ştie totuşi, dacă n'ar putea sbura bine

încă odată — măcar o singură dată. De vreme ce desăvârşirea drumului la Corabia fusese o minune, nu era cu rost a crede că nu s'ar putea întâmpla din nou...

Oştirea românească pătrundea, în vremea asta, tot mai adânc spre munţii Balcani. Bulgarii, încolţiţi, se trăgeau îndărăt, rupând mereu luptele, multe puţine, câte stârneau. Cavaleria de urmărire nu mai pridideа să apuce urma fugarilor şi să-i silească la primit o bătălie hotărîtoare.

Atunci au intrat în lucru aeroplanele militare. Vestea recunoaşterilor strălucite pe care le-au făcut vrednicii băieţi, ajungeau plesnind ca un sfichiu de harapnic în urechea înfrântului dela Cotroceni.

Dar când, depăşindu-le pe toate, a venit ştirea că Nicu Capşa a sburat deasupra Sofiei şi peste munţi, toată fărâma de cuminţenie crudă din Vlaicu s'a mistuit. A dat o telegramă acasă să-i trimită o mie de coroane până i-or mai veni niscai bani dela colecta din Arad şi a răspuns la scrisoarea lui Boca într'un chip învăluit şi dibaci, din care se putea scoate şi înţelesul că vine în sbor la Orăştie şi înţelesul că nu poate veni.

Sâmbătă, în ziua de nouă August, a primit mia de coroane dela Binţinţi şi numaidecât şi-a târguit tot ce-i trebuia să încerce o revizuire şi o punere la punct a aeroplanului, cu ajutorul lui Magnani şi a lui Silişteanu.

Dar de gândurile lui nu i-a spus lămurit nici unuia nici altuia. Le hotărîse doar atât:

— « Voi aceia să ştiţi. Să vă ţineţi legaţi că când oi zâce să plecaţi în oareşce parte, apoi de loc să plecaţi. Vă suiţi la auto lui Magnani, cu benzin destul şi porniţi unde spun să

m'așteptați. Miron vine cu auto meu după mine, până unde aterisez... »

Lupta îndârjită cu slăbiciunile aparatului se părea că nu dă roade bune. N'o mărturisea, dar ceas cu ceas își pierdea din nou nădejdea.

— « Știi cum mi-s eu acuma, frate? » s'a spovedit el într'o clipă de oboseală, lui Magnani, « Cum e struna « Sol » dela vioara mea. Când am însucit cuiul bine și-o acordez cântă fain... făr' numai de cum dau cu arcușul, de loc scapă cuiul 'și nu-i de nicio haznă... Pe așa o ceteră, frate, nici Dumnezău' Bunu' nu mai poate cânta... »

Asemuirea era înfricoșător de adevărată.

Numai că, era adevărată pentrucă trece cu mult și dincolo de nădejdile ori neîncrederile care îl tălăzuiau cu privire la aeroplanul cel obosit și îndărătnic.

Ele mergeau chiar și la aeroplanele cele noi. Căci acum îi veniseră toate — până la cea din urmă piesă. Iar delegatul observator al casei Marconi, sosit înadins dela Londra, mai în fiecare zi bătea calea Cotrocenilor și venea la câmp să-i aducă aminte inventatorului că Fabrica e zorită și vrea să știe roadele mașinei celei noui. « Au de gând » — zicea — « să comande o sută de aeroplane, dacă rezultatele sborurilor ar fi la fel cu cele eșite din calcul. »

Și totuși Vlaicu nu se îndemna să înceapă montarea aeroplanelor. Tărăgăna într'un chip neînțeles de ciudat pornirea lucrului. Parcă avea spaimă de mașinile cele noi, chiar înainte să le fi încercat...

Fără îndoială, destrămarea era mult mai adâncă decât putea s'o vadă un ochiu omenesc. Dacă cineva ar fi avut cruzimea să caute adevărul întreg, ar fi trebuit să afle că, în

lungul şir de morminte, presărat în urma paşilor lui Vlaicu, se mai ivise o cruce nouă peste un nou mormânt.

Aceasta era chiar în el. In tainiţa amară a inimii lui, omul, care pornise bătălie cu lumea şi cu negurile ei, începuse să moară parte cu parte. Cea dintâi răpusă era încrederea în steaua lui...

Iubită Tărnuță

Acum nu vo am scris de mult din cauza că am fost la război. am zburat din București până în Bulgaria dară ceasuri și jumătate fără să mă scobor apoi Niron venea cu auto după mine lângă Dunăre a explodat motorul le auto și l-am adus cu trenul și l-am făcut iară numai cît nu mai fuje tocmai așa Tare.

Mia sosit și aeroplanele cele noi și motórele dară încă nu le-am montat că mai avem lucru cu cel vechiu.

Lui Magnani ia venit
un auto fain de tot si fuge
mai tare ca el nostru
O venit Marconi iară ieri si a
zis că să mergem negreșit la
Londra că-mi cumpără
ministerul de-a colo 100
de aeroplane 1000 cor. am
primit dela Dvostră. la.
oreștie ma chemat să
viu la sărbători, dară nu
viu! Scrieți-mi mai multe.
cu drag
Aurel

Buc. 12 Aug 1913

Scrisoarea aceasta, trimisă a doua zi, Marți, la treisprezece August mărturisea, ca o hotărîre neșovăitoare, întorcerea deplină la cuminţenie.

Şi poate că totul ar fi rămas aşa, dacă destinul oamenilor şi l-ar scrie ei înşişi, în liniştea judecăţii lor depline.

Dar mai putea fi linişte în judecăţile lui Vlaicu? Şi mai puteau fi ele depline când nopţile îi erau bântuite de năluci iar zilele îi erau torturate de oameni?

Firește, ajunsese unul din cei mai cunoscuți și mai iubiți oameni din țara românească. Mulțimile îl îndumnezeiau. Incetaseră de mult să se mai întrebe dacă ardeleanul sboară mai repede şi mai sus decât ceilalţi aviatori, dacă aeroplanul lui e mai iute şi mai vrednic decât ale celorlalţi. El îşi avea locul lui. Era « Vlaicu ». Iar « Vlaicu » însemna luptă şi primejdie, nedreptăţi şi vrednicie, puterea răbdării şi biruinţă. Mai presus ca orice: biruinţă. Vlaicu nu mai era om, era poveste. Cu adevărat, nu mai avea nevoie să trăiască *omul*, atât de viu îi era *numele*.

Dar pentru cei cari vedeau de aproape tocmai omul, fără să-l aibă scăldat în raza de soare a povestii, preţuirea se clătina.

Iar cei dela Cotroceni începuseră să vadă din ce în ce mai mult că, sub lumina numelui răsfrânt de-asupra unui neam întreg, mocneşte o biată trudă chinuită, care nu mai poate sălta peste zăgazuri.

Astfel, pe când fiecare pilot întors din războiu, după încheerea păcii dela douăzeci şi opt Iulie, iscălite la Bucureşti, se putea lăuda că şi-a depăşit azi isprăvile de eri şi că mâine le va întrece pe cele de azi, Vlaicu rămânea îngheţat în liniuţa şubredă şi măruntă a biruinţelor dela Aspern.

Dar ce mai însemna oare astăzi recordul de înălţime al lui Csakay, luat acolo cu un sbor la trei mii şase sute de metri înălţime, când Capşa se suise acum la cinci mii, iar Zorileanu sbura în chip obişnuit la patru mii de metri. Şi ce virtute mare, ori ce vitejie deosebită se mai poate socoti virajul cel aşa de îngust al lui Vlaicu şi răsturnarea aeroplanului său la cuţit, când Pégoud făcea looping-urile la şir, iar virajul făcut cu profundorul ajunsese ştiinţă de şcolar? De ce ardeleanul nu-şi dă aeroplanul pe mâna altuia să i se arate că oricine poate sbura ca şi el, dacă nu încă mai desăvârşit? De ce n'are încredere nici în Negrescu, nici în Andrei Popovici, nici chiar în prietenul cel mai apropiat, Negel? Nu-i decât o lămurire. Vlaicu *ştie* că un altul, sburând pe maşina lui, ar dovedi că nu se poate scoate din ea mai mult decât a dat. O recunoaştere mai vădită nici s'ar putea găsi.

Ci toate vorbele astea înveninate se strecură pe uşa hangarului şi pătrund... pătrund... sfâşiind cu o stăruinţă şi o bucurie diavolească inima bietului hăituit. Căci nu mai este nici întrecere, nici lucru în tovărăşie, nici luptă. E o harţă de fiecare clipă şi pe care el n'o mai poate îndura.

— « Ce au cu mine? » îl întreabă pe Negel.

Dar sublocotenentul nu-i pricepe desnădejdea. Pentru el, ca pentru ceilalţi de pe câmp, astea-s hârâeli nevinovate şi prea fireşti pentru nişte svânturaţi de seama lor.

— « Asta-i din dragosti, bre bâdie. » zice — « Matali li pui la inimă pentrucă li ei otova cum vin. D'apăi — vai di mini bre — ce-ar fi să-ţ zâcă cariva când ti sui în arioplan, cum zâc inglejii ori nemţâi — nu-ş cari — : rupi-ţ-ai gâtu' şi picioarili? Asta la ii cicâ-i în loc di: drum bun!... »

De bună seamă, Negel, nu pricepe desnădejdea lui Vlaicu, fiindcă nu ştie nici şubredul tărâm în care cade harţa lor, jumătate înadins, jumătate copilărească.

Şi totuşi Vlaicu se bucura înainte în lumea mică a sburătorilor de un loc deosebit. « Povestea » Vlaicu, are drepturile ei şi fiecare i se închină în faţă. Dovada, iat-o: brăzdează toţi cerul ţării în lung şi în lat, coboară spre Dunăre, tae curmeziş dealurile şi urcă spre munţi, ţinând sborul până în mari înălţimi, dar nimeni nu îndrăzneşte să arunce crestelor din spre Ardeal decât o privire lăturalnică şi fugară.

— « Trebue să-i lăsăm lui Vlaicu întâietatea la trecerea Carpaţilor. » Aşa au hotărît şi Capşa şi Zorileanu.

— « Şi dacă nu-i poate trece? » a întrebat Macri. Iar Zorileanu a dat din umeri:

— « Cum să nu-i treacă? Pentru asta n'are nevoie nici măcar de aeroplan. Incalecă pe Gnôme, îi dă drumul şi urcă. Doar are motor de optzeci de cai... »

— « A! Vasăzică te gândeşti la aeroplanul cel nou. »

— « Negreşit. Cu celălalt abia trece peste dealul Mitropoliei. »

Vlaicu ştie că toţi sburătorii îl aşteaptă să treacă el mai întâi peste Carpaţi. Cel puţin ştie că aşa au spus. Incredere în cuvântul lor îi vine mai greu să aibă, fiindcă nu-i îngădue altminteri nici firea lui întoarsă, nici anume alte vorbe şi fapte ale tovarăşilor de câmp.

Mai cu seamă fapte. Iar acestea sunt tot mai desele lor sboruri spre Ploeşti şi încă mai sus, pe de-asupra Câmpinei, până în poala Sinăii.

Le ascultă povestirea peripeţiilor de pe sus, după câte o întoarce din aceste sboruri şi i se pare că vede ameninţări în fiece cuvânt.

— « Dela două mii de metri se vede Predealul ca în palmă. » zice Capşa.

— « Dela patru mii, deasupra Câmpinei, am văzut azi dimineaţă Tâmpa şi Braşovul... » spune Zorileanu. « Cred că puteam să ajung acolo chiar dacă mi se oprea motorul... »

...Şi astfel, fiecare zi este o nouă suferinţă şi o nouă umilire, iar gândacul, bietul lui gândac bătrân şi obosit, tovarăşul drag şi credincios al biruinţelor de altă dată, îl face să-i plângă de milă, şi-l face să-l urască:

— « Mă gândacu' tatei, mă... ce-or avut cu noi... 'Eştia numai la aceia cată, să ne despărţească... Făr'numa eu nu te las, tată; tu trebue să mă ajuţi şi să te ţii la porunca mea. Auzâtu-m'ai? »

Cam cu zece zile înainte de sfârşitul lui August, îl cuprinde o înfrigurare ciudată. E împrăştiat şi nesigur în tot ce face. N'are astâmpăr să stea, n'are putere să sboare.

Se învârte între hangare şi casă, piere câte o jumătate de zi, gonind cu maşina spre Ploeşti, şi mai departe, spre Buşteni şi

Predeal, apoi iarăși se întoarce la lăzile cu piese venite din Anglia și se sfătuește cu Miron, cum să facă mai repede montarea.

Intr'o bună dimineață își sumete mânecile, îmbracă halatul de lucru și începe. Nu mai este muncă și hărnicie. E furtună și e pripeală... La amiaz, încordarea se frânge de-odată.

— «No! Nu merje, frate! O mai resta!» Și dă ordin să i se scoată afară aeroplanul cel vechiu. Câteva zile în șir sboară mereu către Ploești, odată dimineața, odată sub seară. Se duce și se întoarce, după ce acolo, trecut spre Câmpina, dă rotocoale pe sus, să pipăe cu aripile largi, curenții cari cad ori urcă de-a-lungul clinurilor pieptișe.

Pare mulțumit de ce află. Câte odată mai cu seamă, când nimerește un curent care fuge din șes spre munți, și se simte urcat zdravăn pe unde nevăzute, întoarcerea i-i veselă ca în timpurile lui bune.

Atunci doarme adânc, fără vise și dimineața îl găsește cu cântecul pe buze.

Alte ori însă, vine chinuit, cu ochii rătăciți. Câte o povârnitură de aer, cu totul neașteptată, îi înfundă aeroplanul până să-l prăbușească în botul dealurilor. Sau valea Prahovei îl suge ca pe-o floare de păpădie învolburată într'un vârtej...

Atunci noaptea tresărea chinuit și gemea. Lunecările în adânc îi erau rămase în carne și se prelungeau prin toată rostogolirea turbure a visurilor bolnăvicioase. Iar din ele nu lipsea nimic din câte puteau să-i fie durere, dela zâmbetul Mărioarei, până la privirea sticloasă a unui Iosif nebun și până la prăbușirea într'un haos fără sfârșit.

Douăzeci și șapte August...

Zorileanu se dă jos din aeroplanul cu care sburase spre Ploești.

— « E o limpezime de cer... şi o linişte... toată valea Prahovei se vede... Haide, Vlaicule, treci odată munţii, că nu mai pot... »

Douăzeci şi opt August...

Vlaicu se lasă uşurel la Băneasa, venind din spre Băicoi.

— « Nu te-ai întâlnit cu Capşa, Vlaicule? » întreabă Mihăilescu.

— « Nu... »

— « Cum se poate? Doar şi el s'a dus spre munţi... »

Douăzeci şi nouă August...

Zorileanu se uită spre miazănoapte...

— « Ia te uită ce limpede e oceanul nostru!... Ce zi curată! Se văd crestele munţilor. S'o ei de aici, uşurel... nici nu bagi de seamă că i-ai trecut. »

Apoi se întoarce scurt spre soldaţi:

— « Scoateţi-mi aeroplanul... » — iar lui Aurel —: « Şi iartămă de mai înainte, Vlaicule, dacă mi-oi călca cuvântul... »

In inima maistorașului vorba se răsuceşte ca un cuţit înfipt până în plăsele... Peste cinci minute gonea şi el, cu toată puterea motorului, în urma lui Zorileanu, până l-a întrecut.

Atunci, dacă locotenentul s'ar fi încăpăţânat să-şi urmeze calea spre munţi, fără îndoială că, Vlaicu, biciuit de vecinătatea celuilalt, ar fi trecut Carpaţii. Se ridicase, fără să ştie cum, peste o mie de metri.

Treizeci August... Adică douăsprezece Septemvrie după stilul nou. Mai sunt două zile până la Adunarea Asociaţiei la Orăştie...

Carnea-i pârporă de friguri... Gândurile tremură nestatornice, bolnăvicioase.

Zorileanu trece pe lângă el, abia murmurând două vorbe.

— « Te-ai fo' mâniat, frate Mircea, că eri ţi-am trecut peste cap? »

— « Te-am lăsat eu, Vlaicule... Altfel, ştii tu bine, că pot să-ţi iau înainte. »

— « No! Apăi pofteşte, Mirceo frate... Eu mi-s dedat să-l tai pe Blériot-u' vost'! »

— « Nu mă mai zgândări, omule, că şi-aşa sunt eu pornit să-mi calc cuvântul! », face Zorileanu în jumătate de glumă.

— « No! Haidam sus... »

—« Nu acum... Dar dacă-mi dai cuvântul că nu te superi, Luni îţi fac plăcerea... »

— « Târziu, frate, nu pot... că eu Luni mi-s departe... »

Glumeau... glumeau...

Seara, la cafenea, vede la o masă, în alt colţ, pe Zorileanu, cu câţiva ofiţeri şi cu Alexandru Tissescu, gazetarul. Se salută fluturându-şi mâinile de departe. Apoi îşi vede fiecare de ale lui. Zorileanu povesteşte înainte, Vlaicu îşi soarbe cafeaua pândindu-l. Deodată, din privirea piezişă pe care i-o aruncă unul din tovarăşii de masă ai sburătorului, capătă încredinţarea că acolo se vorbeşte despre dânsul.

Inima se strânge brusc şi sângele năvăleşte în creer. Bănuiala se face luminoasă, crudă şi rece ca sticla.

— « Lui 'ela nu i-o fo' de şagă, făr' numa chiar voeşte să treacă munţii... »

In preajma acestui gând se învârte până ameţeşte şi până ce bănuiala creşte uriaşă, copleşindu-l.

Înșfacă de mână pe Tissescu, care se sculase și trecea spre ieșire:

— « Știe povesti fain 'ela, nu? »

— « Da... Spunea cum te-ai luat astăzi după dânsul... »

— « Și trece munții, nu? »

— « Da... Așa spune... pentrucă — zice el — nu mai poate să te aștepte... »

Ochii lui Vlaicu s'au răcit deodată, fața s'a făcut palidă și senină. Lovitura a fost scurtă și fără putință de ocolit, ca un glonț trecut prin miezul creerului: stinge brusc luminile. Peste tot și toate, a coborît atunci o liniște care așeza toate lumile la loc...

Treizeci și unu August... Adică Sâmbătă, treisprezece Septemvrie, o mie nouă sute treisprezece... Și mâine, Duminecă, norodul românesc așteaptă pe Câmpia Pânii « crucea de aur, crucea pe cer... »

Dimineața e limpede ca niciodată și în tot văzduhul închegat nu se clatină fir de undă. Zimții Carpaților stau scrișI pe zariște, mai lămuriți ca oricând.

Maistorașul nu-și mai poate lua ochii dela ei. Fumează țigară după țigară, aprinzând una dela alta și pândește. Pândește zarea din fund, pândește tremurul din inima inimii lui.

— « Unde te uiți, Vlaicule? La munți, hai? » — râde careva de lângă el. « Ce bine ar fi să arate și acolo așa de mici cum se văd de aici? »

Vlaicu întoarce încet ochii spre cel care a vorbit și nu-l cunoaște. Nici măcar nu-l deslușește. I s'a lăsat ca o pâclă pe ochi pentru cele prea aproapiate...

Trece Andrei Popovici.

— « Ce faci, Vlaicule? Nu vrei să facem astăzi o plimbare? »

— « Plimbare? »

— « Da... Spre Ploești... Incolo... »

Și mișcarea capului arată departe, spre munți... peste munți...

— « Da, da... Când vrei... » murmură maistorașul.

— « După ce termin cu școala, te chem... »

— « Da, da... » face Aurel ca un ecou.

Pe la patru după amiază, Andrei Popovici strigă un soldat:

— « Spune-i domnului Vlaicu, să-și scoată aeroplanul, că pornim... »

— « Păi, dom' Vlaicu a plecat de vreun ceas, dom' Locotenent ».

— « Unde? »

— « Incolo, să treacă munții... »

Intr'adevăr, plecase să treacă munții. Se hotărîse într'o clipă, cu acea desnădejde liniștită și neîndurată, în care înțelegi că nu mai ai nimic de pierdut. Vorba lui Andrei Popovici fusese astfel ca firul de nisip, care mai lipsea din greutatea unui om ca să cadă până în fundul apei...

... Acum sbura neted către miază noapte. Privea liniştit crestarea munţilor pe zare. Şi din adâncul marei lui hotărîri, calme ca şi după amiaza acestei ultime zile de vară, căuta peste lumea măruntă de jos, îngrămădită în sate mici şi agăţate de firul şoselei albe, ca la o priveliştе de care fusese de totdeauna desprins. N'o mai cunoştea. Rămăsese numai el şi cerul. Iar în ochi, aproape, privirea rotundă, luminoasă şi stăruitoare a pietrei albastre din inel.

Satele se mistuesc domol pe dedesubt şi rămân în urmă unul câte unul. Calea-i netedă ca o sticlă moale. Sborul e neclătinat ca o lunecare din vis. Iar peste munte, se ţese uşor văl străveziu de uşoară ameţeală. Parcă toate ar fi neadevărate şi bune...

Pământul trece mereu,... Firul şoselei se deapănă...

Numai munţii rămân înghеţaţi pe zare. Limpezi, viorii, cu ghimpi de fierăstrău...

Ploeştii licăresc în fund ca un sac de boabe albe risipite...

Ploeşti...

Şi peste inimă se abate o undă subţire de sânge, caldă şi grea, apoi se trage şi lasă gol.

Mărioara...

Ochiul albastru al inelului din deget a prins umbre și s'a tulburat...

Privirea știe drumul. Printre două hornuri de fabrică, pe lângă un plop și pe deasupra unui nuc, coperișul roșcat al casei își ridică ușurel muchea prelungă.

— « Ca un sâcriu... » gândește fără zor și fără durere.

Mută cârma cătră stânga și dă ocol. Orașul întreg se rotește tăcut, până se întoarce la loc...

Apoi încă odată... Iar munții se așează liniștiți la mijloc, între sârmele din față și capota rotundă a motorului.

Șoseaua Câmpinei, se întinde dedesubt, dreaptă ca o săgeată, care poruncește calea.

Pleacă pe ea, alungind-o până la ieșirea din târg, unde drumul se împarte ca o furcă.

Lunecă acum între cele două brațe desfăcute, nehotărît parcă, pe care să-l urmeze.

Și deodată tresare... Cimitirul Viișoarei își prizărește în dreapta lacrimile de piatră albă printre smocuri de tufe verzi. Ochiul rotund al inelului luminează acum ca o lacrimă.

Mărioara...

Știe... Doi pași dela poartă... spre stânga și înainte.

Pata albă a marmorei licărește cu putere în soarele aprins. Și într'o clipă, toate celelalte se încenușează și intră în negură.

Mâna dreaptă trage cârma spre ea... Mâna cu inelul... Ochiul albastru se cere la odihna lui...

Și aeroplanul rotește larg pe deasupra cimitirului, apoi tot mai strâns, tot mai strâns, ca legat de licărirea albă, care a se afundă jos.

Privirea lui Vlaicu, ţintită pe mormânt, nu mai vede nimic împrejur. Doar o pată de lumină, care se face tot mai rotundă, în adâncul unei fântâni cenuşii.

Ai zice: priveliştea întoarsă a unui ochiu de cer, văzut din afund de groapă...

— « Măi, fătucă, măi... m'ai fo' lăsat fără tine... »

...

— « M'ai fo' lăsat fără tine... »

...

— « fără tine... »

...

Apoi întrebarea creşte deodată, năvalnică şi chinuită:

— « Fără tine? La Braşov fără tine?... Unde-o fo' Dumnezău Bunu un an de zile... măi fătucă, măi? »

O clătinare scurtă a maşinei îl trezeşte dintre neguri. Zvâcnete uşoare sub aripi încep să arate grunji în văzduh.

Indreaptă sborul şi pleacă înainte, lunecând peste mormânt...

Dincolo de-o fermă, la kilometrul treisprezece, vede maşina lui Magnani oprită în drum, iar pe el, îl zăreşte aşezat cu Silişteanu în cele două părţi ale unei arături din dreapta şoselii, spre Ţintești şi arătându-i prin semne direcţia în care să ateriseze.

Ocoleşte şi se lasă la pământ, domol, cu motorul tăiat.

— « De ce vii de-a curmezişul arăturii. Vrei să-ţi rupi roţile? »

— « D'apăi cum oi veni? Cu vântu 'n coaste, cum mi-aţi arătat voi? Nu vezi fumul dela casă? »

Şi le arată cum goneşte pământuful unui horn dela fermă...

Trecut de încordare, se simte deodată destrunat şi sfârşit. Dar numaidecât îl cuprinde o veselie bolnăvicioasă şi începe a juca.

Cei doi prieteni îl privesc stânjeniţi. Sunt deprinşi cu bucuriile lui, năpustite copilăros şi fără trecere. Dar în zarva şi în zorul acestei zile, când i-a luat pe sus dela treburi şi în ultima clipă, ca să cuteze o faptă aşa de mare, li se pare puţintel fără rost astă descleştare de râs şi de joc.

Bănuiesc sticla de coniac, pe care i-au cumpărat-o dela cantina din Cotroceni.

— « Ia să văd cât a rămas, » zice Silişteanu, « că i-am făcut semn până unde băusem cu cu Magnani... ».

— « Nu mi-i mie acu de iasta, frate. Şi-apăi e beutură proastă... Doar ţi-am fo' spus... » Şi arătând sticla, cu semnul adeveritor, a pus-o la loc, fără să guste.

In grabă au pornit să încarce rezervorul. Generalul Hartel, care tocmai trecea spre Bucureşti, venind dela Sinaia, şi se oprise în drum să vadă aeroplanul, le-a împrumutat pâlnia de care aveau nevoie. La ceasul patru şi jumătate toate erau rânduite şi gata pentru sborul mai departe. Aşteptau doar să vadă sosind automobilul lui Vlaicu, în care plecaseră Miron şi Nedelcu.

Dar maşina nu se arăta, nici nu putea să se arate. Işi rupsese o osie pe drum şi cei doi călători se sbăteau s'o cârpocească la o fierărie...

— « Nu pleci? » face Magnani.

— « Ba da... de bună samă că plec... » răspunde tărăgănat Vlaicu, în care întrebarea sâcâită a italianului sunase neplăcut. « Plec... făr' numa, voiam să-i văd şi pe 'eia... »

— « De ce? »

— « Nu ştiu... aşa... » murmură. Apoi se urcă în maşină şi Magnani învârte helicele. Aeroplanul porneşte, se târâe prelung, dar nu se urcă. După cinci sute de metri s'a oprit şi şburătorul se dă jos. Cablul frânei ţinea în loc.

— « 'esta nu vrea să mă lase a mai sbura... » zice el cu ton ciudat de glumă. Apoi întăreşte un şurub, se sue din nou şi pleacă.

— « Ura! Să ne vedem la Braşov! » strigă cei doi.

— « La Hotel Continental! » răspunde Vlaicu.

După două sute de metri maşina se deslipeşte de pământ cu greutate şi urcă încetişor spre dealurile care cresc înalte în zările din sus.

Magnani, Silişteanu, rămân curând departe, în fund, în urmă... Iar dinainte munţii vineţi cresc posomorîţi şi grei...

O sută de metri... două... trei...

Sub botul aeroplanului încep a se urca rotunjimi împădurite de coline. Apoi dealurile se măresc neprimitoare, vrăjmaşe. Pe gorganul ei înalt, Câmpina îşi arată zidurile...

Sborul merge întins, urcuşul e lin, motorul răsuflă puternic, cu tot una măsură.

Dar mâna se strânge mai aspră pe volan. Ochii s'au întărit şi s'au făcut aspri, fruntea-i tăiată adânc de cuta dintre sprâncene. Inima bate tot mai greu. Suflarea-i scurtă. Pe deasupra întregului mers bine, porneşte să fluture teama.

E doar o umbră la început. Dar pe măsura în care creşte neprietenia meleagului frământat de dedesubt, creşte şi neliniştea stingherului călător din înalt. Peste câteva minute va fi intrat cu totul peste locuri unde nu mai află nicio palmă de pământ drept, să poată coborî la nevoe. Râpile Prahovei, albia pietroasă, mâncăturile de lut şi stâncă, păduri şi povârnişuri...

Cearcă să urce mai în piept. Dă motorului gaze în plin şi răsuceşte cârma. Suişul se face anevoios şi dealurile îl întrec: Incep să crească mai repede decât clinul ridicării. Ochiul înăsprit al maistoraşului desenează fulgerător în văzduh cele două linii. Le vede apropiindu-se. Le vede locul unde se ciocnesc. Atunci caută cale să se strecoare pe văi. Incearcă pe valea din dreapta. Curentul îl înfundă. Se răsuceşte scurt spre Prahova, dând cârma de suiş cât poate merge. O clipă, aeroplanul răsturnat pe vânt pare că s'a oprit. Dar dintr'odată svâcneşte ca izbit dedesubt, pentru ca, numaidecât, să se prăvălească o sută de metri mai jos, supt de vârtejul văii.

Se întoarce în loc şi caută. Zadarnic. Aeroplanul coboară. Indârjirea îi aţâţă temerile până la spaimă, mâinile făcute ghiară pe cârme tremură de înfrigurare, ochii se împăienjenesc...

Un singur gând răsare în minte. Şi vorbe grele se învârtejesc în preajma lui:

Infrângerea... umilirea... ruşinea...

Hăţueşte cârmele sălbatec. Cearcă să mai învârtă robinetul gazelor, deschis până la capăt. Helicile vâjâe în zeci de feluri între păturile nestatornice de aer, de parcă-s un cântec de şuvoi.

Şi dealurile cresc...

Acum, de mai sboară câteva minute, nu mai are de ales decât locul precis unde vrea să intre în pământ.

— « Prav îl fac şi pe el şi pe mine! » gândeşte scrâşnit şi întocmai ca odinioară, la Orăştie...

O izbitură crâncenă în inimă îl frânge în două, închircindu-l peste volan.

— « Moartea! » fulgeră, printre apele negre din văz, cea din urmă pâlpâire a creerului. Apoi, moale, căzut cârpă în carlingă, scapătă mâinile de pe volan.

...Numai gândacul îşi ţine calea înainte, bătându-se singur cu vrăjmăşia...

O fâşie de lumină... apoi alta... Nu-şi dă seama ce s'a întâmplat. Mecanic, prinde în palme lemnul rece al roţii şi se agaţă de ea. Cuţit de foc brăzdează mintea şi-o luminează, atât cât o mai poate lumina clipa asta de năprazna şi de vis rău.

Indreaptă aeroplanul şi cearcă să afle pe undeva, dedesubt, loc de coborîre. Nu mai vede nicăieri nimic... Doar în cenuşiul câmpului ars, un punct alb, care se mută şi aleargă odată cu dânsul, după dânsul...

Se învârte în loc şi caută. Neîndemânatec priveşte tocmai în partea dinafară, unde nu trebue să se uite. Ameţeala creşte şi-i înceţoşează ochii. Dar licărirea de sticlă a Prahovei îi joacă între gene şi-l cheamă. Se duce spre ea...

Liniştea de-o clipă îi îngăduie să vadă şoseaua şi livezile puse de-a-curmezişul. Intre ele o pârtie goală.

Răsuflă... E scăpat...

Dar în minuta asta, când trecut printre hăuri de moarte, se vede întors pe pământ, vieața năpusteşte în el cu toată mocirla şi otrava durerilor ei.

Vrea să ajungă cât mai curând jos, *ca să poată muri liniştit.*

Nu-şi dă seama când a tăiat motorul. Mâna singură a răsucit contactul. Aeroplanul coboară neted, fâşâind subţire prin aerul străveziu. Numai că, în ameţeala sleirii, n'a măsurat bine depărtarea. Ajunge deasupra livezii mai repede decât socotea. Şi e la douăzeci de metri. Dacă coboară acum, se sfărâmă de copaci. N'are de ales... Cutează o faptă nebunească... Răsuceşte cârma să mai urce puţin şi o trage în dreapta, să vireze în loc... Dar aeroplanul nu mai are iuţeala să se sprijine pe aer... Saltă încet în bot, iar când s'a întors, se prăvale în jos, răpăgând pe-o coastă şi se prăbuşeşte ţăndări la pământ...

Nu-l doare nimic. Luminiţe fugare pâlpâesc şi joacă pe sub ochii lui.

— « Măi, gândacu' tatei... mă omori tu pe mine?... »

Iar punctişorul cel alb de lumină, ca un ochiu de cer întors, se învârte şi se tot învârte, apropiindu-se de el... Urcă lumina din fund? Cade el spre lumină?...

— « Măi, gândacu' tatei, mă omori *tu* pe mine?... »

Aripa rămasă în aer, spre cer, asemeni unei mâini, care cerşeşte ajutor, se frânge crâşnind ca o vietate rănită. Şi mătasa ei moale acopere trupul sfărâmat...

Licărirea celui din urmă gând, mângâie şi mulţumeşte:

— « Mă, gândacu' tatei... »

Apoi luminiţele pălesc şi pier...

. . . . . .

Din colbul pământului, dintre aşchii de lemn şi fier, un norişor de praf şi fum se ridică uşurel, străveziu, ca un abur, ca un duh... Se clatină o clipă deasupra grămăjoarei de aţe şi de aşchii pierdute în meleagul fără cuprins, se resfiră şi se adună din nou, apoi încetişor, porneşte legănându-se în sus...

Vântul îmbunat al văii îl poartă înainte spre Ardeal...

AUREL VLAICU

Şoimul nostru ardelenesc a lunecat din slava cerului şi s'a sfărâmat de acest pământ aspru, care-şi răzbună astfel pe acela ce tindeà să se desfacă mai mult din robia lui cea grea.

« Vlaicu a murit. Cu aripile ultimului său sbor i s'a frânt şi vieaţa: voinţa cea nebiruită s'a pierdut ».

Şi în adevăr nebiruită a fost această voinţă. Fecior de ţăran fără carte, fără avere, fără sprijin, dintr'un neam căruia guvernul său îi vede numai păcatele, el s'a trezit într'o bună zi cu gândul, că e frumos să sboare cineva, că el poate sbura, că trebue să sboare, — şi că pentru aceasta e făcut pe lume. A trecut, ajutat de câţiva prieteni, toate piedecile neînţelegerii şi neprieteniei, şi la capătul atâtor încercări zadarnice, atâtor silinţi înfrânte, el s'a pomenit în sfârşit acolo sus în cer, sburând ».

. . . . . .

« Şi, când l-au văzut acolo, tăind undele văzduhului luminos, frângând împotrivirile vântului, întrecând negurile, neamul lui întreg, toţi acei iobagi de ieri, setoşi de libertate, de lumină, de neatârnare, i s'au închinat, nu numai ca unui fiu iubit, mai isteţ şi mai viteaz decât ceialalţi, ci ca unui

vestitor, ca unui simbol. Când în vâjâitul lor nerăbdător porneau aripile, când pasărea de oţel se cumpănea sigură sus deasupra pământului, când se frământa cu puterile cereşti şi le răpunea planând liniştit vultureşte, li se părea că zăresc în viitor o altă minune: urmaşii lor, seminţia lor desfăcându-se de sub stăpânirea vechilor puteri, înfruntând vrăjmăşiile din urmă, sburând tot mai sus peste dânsele şi odihnindu-se în lumina apoteosei victorioase. Şi de aceea la nimeni nu s'a uitat naţia cu ochi mai bucuroşi, scăldaţi în lacrimi şi totuş plini de raze, decât la dânsul».

«Astfel tânărul care isprăveşte astăzi în mijlocul durerii tuturora, a fost un fericit, prin toată mărimea triumfului său, prin toată căldura iubirii ce deştepta în juru-i. Şi chiar acum, în clipa tragică, el a avut favoarea dumnezeiască de a sfârşi în lumea pentru care trăise, care-l închisese cu totul — şi care-l jertfi».

«Se uită bărbaţi politici, se uită scriitori de renume. Pe el însă nu-l vom uita. Oricând îndrăzneala omenească va smulge aiurea succese strălucite naturii învinse, nu vom privi cu invidie pe acel învingător, ci vom zice cu mândrie: Şi noi am avut pe Vlaicu».

N. Iorga

. . . . . .

...Peste o lună de zile, la Târgovişte, sfărâmat sub prăbuşirea Farman-ului său, era ursit să-şi împlinească soarta şi Negel...

« Vlaicu III » nu mai avea mână să-l încerce, nu mai avea inimă să-l avânte în slăvi. Truda lui Silişteanu şi a lui Magnani să ducă montarea până la capăt, a slujit doar unei triste nedibăcii, care nu s'a priceput să salte aeroplanul dela pământ, decât doar cât i-a trebuit să-l facă ţăndări peste o clipă.

Apoi uşile hangarului s'au închis pentru totdeauna...

Prin încăperea tristă şi goală, n'avea să mai clatine nimic.

Va fi tremurat doar când şi când, în cuişorul de de-asupra mesei, cartea poştală săracă, pe care o mână de femee scrisese maistorașului că se roagă pentru el...

. . . . . .

Evacuarea zorită din iarna anului o mie nouăsute şaisprezece a uitat hangarul lui Vlaicu, închis, aşa cum era. Dar cei cari au venit după aceea, nu l-au mai uitat. Şi nimeni, până astăzi, nu mai ştie spune căile pe care l-au împrăştiat.

Alcătuitorul acestei cărți nu-și poate încheia osteneala, fără să nu aducă mărturisirea recunoștiinței sale tuturor acelora cari, cu mult sau puțin, personal sau prin prieteni, l-au ajutat în cercetările lui de cinci ani. Viața lui Vlaicu s'a desfășurat într'o vreme primedios depărtată zilei de-acum. Nici destul de demult pentru ca amintirile să fie șterse și să nu rămâe decât temeiul celor scrise, nici de-ajuns de aproape ca încă trăitorii timpului să-și aibă aducerea aminte neciuntită. De aceea, ades, un fapt se afla răsfrânt în tot atâtea înfățișări câți erau povestitorii ei. La asta se mai adaugă și firea ciudată a lui Vlaicu. Felul său aparte a nu se arăta, niciodată și nimănui, întreg. Dădea fiecăruia numai aceea ce credea că i se cuvine. Și i se înfățișa așa cum credea că este trebuitor. Astfel nimeni nu poate spune că l-a cunoscut întreg, și i-a știut toate bucuriile și toate durerile cele mari.

In asemenea împrejurări, fiece mărturie a fost prețioasă, fiindcă ajuta la reconstruirea omului. Iar adeseori, o neînsemnată amintire a cuiva punea lumină și lămurire desăvârșită în zeci de fapte care, altminteri, păreau fără înțeles.

Recunoștiința scriitorului se înclină, înainte de toate. în fața acelor duși dintre noi și dela care el a putut căpăta cu adevărat neprețuite amintiri despre Vlaicu: Alexandru Vlahuță, Octavian Goga, T. Brumărescu, Vasile Goldiș, Ion Bianu, Amos Frâncu, C. Bacalbașa, D. D. Pătrășcanu, V. Branisce, Caton Theodorian și Comandorul Cezar Știubeiu, prietenul cel mai credincios în scrierea cărții de față și care, doar cu câteva ceasuri înaintea morții sale fulgerătoare, aducea cel din urmă document aflat.

Autorul mulțumește apoi acelor persoane care, după cum era lesne de înțeles, s'au ascuns în dosul numelor Ursinus și Freya.

Franca lor mărturie crudă, făcută prin d-na Blanche Hoffmann din München, a rupt vălul pe una din cele mai însemnate părți ale vieții

lui Vlaicu, întocmai ca și spusele d-lui Gheorghe Bărbulescu, din Ploești, tatăl nemângâiat al Mărioarei.

Principelui Valentin Bibescu, d-lor generali de escadră G. Negrescu și H. Giossanu, comandor Andrei Popovici și Poli Vacas, li se datoresc mare parte din amintirile de câmp.

Pentru limpezirea epocii din Pola, autorul a avut ajutorul d-lor comandor Topa, ing. Veit și Muntean. Pentru cele dela München, au stat în ajutor pictorul Marius Bunescu, d-nul profesor Victor Simionescu, ing. Seewald. Pentru cele din Buda Pesta: d-l agregat Emil Weiner dela Politechnica budapestană, prof. I. Lupaș și ing. Negruțiu, pentru cele dela Orăștie, d-l Romulus Boca, azi notar public în Alba-Iulia, și care a fost lui Vlaicu — poate — cel mai mare și mai cald prieten.

Doamna Dr. Măcelaru și d-l Horia Petra-Petrescu, au contribuit la limpezirea celor doi ani petrecuți de Vlaicu la Sibiu; Lucian Blaga pentru încercările dela Brașov, d-nii profesori Sextil Pușcaru, O. Ghibu, Prof. Dr. Hațiegan, Ion Matei și Al. Ciura pentru sborurile din Ardeal, iar Dr. Traian Popovici, Prof. D. Nandriș și Bolohan, pentru cele din Cernăuți.

Cât privește vremea petrecută în București, și îndeobște în Țară, au mai adăugit prețioase amintiri d-nii Henry August, C. Silișteanu, N. Saru, Eugen Lovinescu, Corneliu Moldoveanu, Al. Tissescu, N. Lazăr, Orășanu, Zaharia Bârsan, Constantin Nedelcu, George Costescu, Victor Bumbești și Doamna Elena Farago.

Dar între toate amintirile câte s'au cules despre viața lui Aurel Vlaicu, cele mai intime, mai nedesmințite și mai temeinice, au fost ale fratelui său, gospodarul Ion Vlaicu din Binținți, ale lui Miron, vărul său și ale primului mecanic pe care l-a avut sburătorul, Ion Ciulu, astăzi mecanic la Uzinele de electricitate dela Filaret.

Oamenii aceștia au trăit lângă cel mai întreg și mai adevărat Vlaicu. Pentru ei maistorașul n'a avut nimic de ascuns, și niciodată. Mai cu seamă pentru Ion.

Insfârșit, cele două mii de fișe de material nu s'ar fi putut face fără inimosul ajutor al prietenilor: Emil Cososchi (Cernăuți) D. Pătruț (Cluj) Marin Iorda (Brașov) I. Coltău (Buda Pesta) Colonel Voinescu, I. Gheorghiu, Ion Dragomirescu și al d-lui învățător I. Popescu din Binținți, ginerele lui Ion Vlaicu, fratele lui Aurel.

BIBLIOGRAFIE

Inginer AUREL VLAICU: *Aeroplanul Vlaicu.* Tip. Socec, 1911.

* * * *Zburătorul nostru.* Buc., 1913.

OCTAVIAN GOGA: *Precursori.*

D. D. PĂTRĂȘCANU: *Timotei Mucenicul.* Ed. Viața Românească, 1913.

I. IRIMESCU CÂNDEȘTI: *Aurel Vlaicu.* Bibl. Românii Celebri, Nr. 1. Edit. Flacăra, 1913.

— *In țeara lui Vlaicu.* (Retipărire din Solia Satelor). Tip. Carmen Cluj, 1913.

Colonel TH. RADU: *Zburătorii noștri.* Buc., 1914.

— *Albumul Vlaicu.* Tip. Libertatea, Orăștie, 1920.

EUGEN LOVINESCU: *Memorii* (1900—1916). Edit. Cugetarea.

C. BACALBAȘA: *Bucureștii de altădată.* (vol. III și IV). Edit. Universul.

NATALIA NEGRU: *Helianta.* Ed. Alcalay

ST. O. IOSIF: *Tu Steaua mea erai.* Ed. Alcalay.

C-dor ing. Av. G. NEGRESCU: *Un sfert de veac de aviație romînească.*

I. ANESTIN: *Schiță pentru Istoria Teatrului românesc.* Editura Vremea. (1911—1936).

I. MASSOFF: *Istoria Teatrului Național.* Ed. Alcalay.

— *Serbările dela Blaj,* 1911. Bibl. Astra Nr. 2134.

— *Spiru Haret.*

CHANUTE: *Progress inflyng machines.* New-York, 1894.

MAREY: *Le vol des oiseaux.* Paris, 1890.

OTTO LILIENTHAL: *Der Vogelfung als Grundlage der Fliegekunst.* Berlin, 1889.

SAMUEL PIERPONT LANGLEY: *Experiments in Aerodynamics*. Washington, 1891.
MOUILLAR: *L'empire de l'air*. Paris.
CAMILLE FLAMMARION: *Mes vogages aériens*. Paris 1883 Marpon et E. Flammarion.
R. SOREAU: *Navigation aérienne*. Paris, 1902.
CT. PAUL RENARD: *L'aéronautique*. Paris Flammarion, 1909.
C-MTE HENRY DE LA VAULX: *Les vainqueurs de l'air*. Hachette, Paris.
JOHN GRAND CARTERET et LÉO DELTEIL: *La conquête de l'air*. Libr. des Annalles, Paris.
— *Skematismus für des K. u. K. Heer und für die K. u. Kriegsmarine*. Wien, 1903—1905.
— *Pola, seine Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft*.
— *K. u. K. Verordungsblatt*. Wien, 1903—1905.
— *Militärische und technische Bedeutung Polas*.
— *Skizze des See-Arsenals*.
JACQUES SAHEL: *Henry Farman et l'aviation*. Ed. Grasset. Paris.
JEAN ROMEYER: *L'aviation civile française*. Ed. Gigord, Paris.
PETER THOENE: *La conquête du ciel*. Payot-Paris.
I. LECORNU: *La navigation aérienne*. Vuibert-Paris.
NEON: *Une illusion: La conquête de l'air*. Payot-Paris.
— *Almanahurile Universul, Minerva, Lumea ilustrată*, etc. 1903—1914.

REVISTE ALE EPOCII:
Flacăra
Viaţa Socială
Noua Revistă Română
Viaţa Românească
Luceafărul
Revista Automobilă
Convorbiri Literare
Aviaţia
Revue des Sciences appliquées
Flugsport
L'aéronaute

L'aérophile
Revue aérienne
Locomotion

ZIARE ŞI ALTE PERIODICE:

Ardeal: Tribuna
Romînul
Progresul
Unirea
Telegraful român
Gazeta Transilvaniei
Kronstädter Zeitung
Brássoi Hirlap
Brássoi Lappok
Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt
Nagy Szebeny Ujság
Bucureşti: Minerva
Seara
Universul
Dimineaţa
Adevărul
Lupta
Viitorul
Epoca
L'indépendance Roumaine
Iaşi: Opinia
Evenimentul
Mişcarea

Străine: Neue Freie Presse
Budapesti Hirlap
Styx
Reichspost
Les nouvelles
Le journal
L'intransigeant

ARTICOLE apărute în presa zilnică și în periodicele timpului.

PRINCIPELE CAROL AL ROMÂNIEI — Doi eroi.
PRINCIPELE CAROL AL ROMÂNIEI — Vlaicu și Vuia.
Profesor. G. MURGOCI — Intâiul zbor.
Ing. P. N. PANAITESCU — Haret și Vlaicu.
VASILE OSVADĂ — Dela început.
Dr. ROMULUS BOCA — De încheere.
TRAIAN VUIA — Ceva despre navigația aeriană.
VASILE GOLDIȘ — Minunea dela Orăștie.
Ing. I. F. NEGRUȚ — Vlaicu în Pesta.
OCTAVIAN GOGA — Drumul unui cuceritor.
OCTAVIAN GOGA — Vlaicu.
D. D. PĂTRĂȘCANU — Tribulațiile unui aviator.
ROMAN CIOROGARU — Vlaicu și Aradul.
* * * — Vlaicu în Blaj.
HORIA PETRA PETRESCU — Zborul lui Aurel Vlaicu pe Cîmpia Libertății.
I. RUSU-ABRUDEANU — Istoricul înfăptuirii aeroplanului Vlaicu Nr. 1.
C. NEDELCU — Monoplanul Vlaicu II.
I. GRĂMADĂ — Plevna, Monpellier, Aspern.
ZAHARIA BÂRSAN — Urmărindu-l pe Vlaicu.
EMIL GÂRLEANU — Insemnări: Inginerul Vlaicu.
ADAM LULA — Amintiri din viața de student a lui Vlaicu.
I. G. BRADU — Amintiri despre Vlaicu
Dr. NICOLAE BRÎNZEU — Vlaicu. (Amintiri din școală).
EM. BORCIA (Har. Călămar) — Vlaicu, cum era el.
VICTOR BRANISCE — Brașovenii și Aurel Vlaicu.
MARIA Dr. GAVRILESCU — Vlaicu la Iași.
EUGEN LOVINESCU — Excelsior.
I. B. — Vlaicu la Brașov.
ILIE CRĂCIUNEL — Vlaicu nostru să trăiscă.
AUREL N. ȘTEFĂNESCU — Amintiri.
GEORGE PĂCURARIU — Amintiri.

Al. Ciura	— In Binţiţi.
Alecu Isăceanu	— Prin văzduh dela Bucureşti la Ploeşti.
G. C.	— L'aéroplane Vlaico.
Aurel Vlaicu	— Impresii din văzduh.
Aurel Vlaicu	— Aviaţiunea la noi.
Spiru Haret	— Aeroplanul Vlaicu.
Un Cernăuţean	— Aurel Vlaicu.
G. Magnani şi C. Silişteanu	— Cel din urmă zbor.
Anette Janina Poenaru	— Ultima consultaţie astrologică a lui Vlaicu.
Dr. V. Hâncu	— Vlaicu şi cauza morţii lui.
N. Iorga	— Aurel Vlaicu.
Octav Tăzlăuanu	— Vlaicu pe catafalc.
Ion Grecu	— Vestea morţii lui Vlaicu la Orăştie.
I. Duma	— Impăturat.
Iuliu Giurgea Bradu	— Vlaicu a murit.
Vasile Stoica	— Zburătorul.
Inginerul C.	— Amintiri dela München.
Aurel N. Ştefănescu	— La Cotroceni.
Dr. I. Radu	— Un zburător.
Prof. Traian Gherman	— Jertfele aviaţiei.
Andrei Bârsescu	— 1/14 Septemvrie 1913 — o amintire.
Virgil Oniţiu	— Omagiu.
Dr. Vasile Suciu	— Superioritatea lui Vlaicu.
Vasile Goldiş	— Martirul nostru.
Sextil Puşcariu	— Vlaicu.
I. Agârbiceanu	— Invenţiunea lui Vlaicu şi ţăranii noştri.
Oct. C. Tăzlăuanu	— Monumentul lui Vlaicu.
Dr. O. Ghibu	— Vlaicu.
I. Broşu	— Inchinare lui Vlaicu.
Dr. E. Dăianu	— In ţara lui Vlaicu.
Maria Cunţan	— Vlaicu.
I. U. Soricu	— Zburătorul.
O. Hulea	— Tu mângâiere tuturor ne dai.
Gavril Todică	— Icarizii.

LENIȚA NEGREA	— Doliul domnișoarelor române.
ALCOR	— Umbrei lui Vlaicu.
AL. CIURA	— Phaeton.
UN INGINER MILITAR	— Guvernul român și aviațiunea.
Prof. N. NEGRUȚIU	— Principiile pe care se bazează aparatele de zburat.
I. CORBU	— Aviația și astronomia.
VALENTIN POPESCU	— De vorbă cu d. G. V. Bibescu.
VALENTIN POPESCU	— De vorbă cu d. G-l de escadră G. Negrescu.
VALENTIN POPESCU	— De vorbă cu Poli Vacas.
Ing. G. LIPOVAN	— Traian Vuia, precursorul aviației.
D. TELEOR	— Istoricul Societății Scriitorilor Romîni
C-dor ANDREI POPOVICI	— Mircea Zorileanu (conferință).
C. NEDELCU	— Aurel Vlaicu (conferință).
J. A.	— Münich en liesse.

SFÂRȘITUL VOLUMULUI III

TABLA DE MATERII

	Pag.
Vlaicu II	3
Şcoala dela Chitila	97
Blaj	163
Sibiu	193
Mărioara	213
Aspern	321
Destrămare	351
Aurel Vlaicu	412
Bibliografie	419